

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra pomocných věd historických a archivního studia

Diplomová práce

Bc. Miroslava Breburdová

Ke správním dějinám okresních četnických velitelství
v obvodu četnického oddělení Benešov v meziválečném
období a v období Protektorátu Čechy a Morava

To the history of administration of district gendarmerie commands in
the area of gendarmerie department Benešov u Prahy in the interwar
period and during Protectorate Bohemia and Moravia

Praha 2017

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jiří Šouša, CSc.

Na tomto místě bych chtěla poděkovat zejména vedoucímu mé diplomové práce, panu doc. Jiřímu Šoušovi, za trpělivost při vedení práce a cenné připomínky, dále archivářům ze státních okresních archivů Benešov, Kolín, Přemyšlení a Dobřichovice za možnost nahlédnout do běžně nepřístupných fondů četnických útvarů.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 3. srpna 2017

.....
Miroslava Breburdová

Klíčová slova

Československá republika, Protektorát Čechy a Morava, bezpečnostní složky, četnické oddělení, okresní četnické velitelství

Key words

Czechoslovakia, Protectorate of Bohemia and Moravia, law-enforcement services, gendarmerie departement, district gendarmerie command

Abstrakt:

Předkládaná diplomová práce se zabývá správním vývojem pěti okresních četnických velitelství (Benešov, Český Brod, Vlašim, Jílové, Říčany), která tvořila mezi léty 1918 -1945 obvod četnického oddělení Benešov u Prahy. Cílem práce je přiblížit podobu a fungování těchto útvarů v rámci struktury četnictva v českých zemích a pokusit se vysvětlit případná specifika, která jejich existenci provázela. Při tom je kladen důraz rovněž na osobnosti a kariéry jednotlivých okresních četnických velitelů. Po představení charakteru a správních dějin četnictva od poloviny devatenáctého století do roku 1945 následuje kapitola věnující se historickému vývoji regionů Benešovska, Vlašimska, Českobrodsko, Jílovska a Říčanska především v letech 1918-1945. Na jejím podkladě je poté představeno velitelství četnického oddělení Benešov a pět okresních četnických velitelství, která mu podléhala, vše pomocí metody komparativní a normativně-komparativní s částečným využitím některých sociologických a psychologických přístupů. Instituce okresních četnických velitelů se objevila již před rokem 1918, ale teprve po vzniku republiky byla spojena s důstojnickou hodností. Pro okresní velitele byla vymezena kategorie důstojníků výkonných vedle vyšší kategorie důstojníků správních. Výzkum vybraných okresních velitelství ukázal, že tyto osoby až na výjimky nezaznamenávaly větší kariérní růst. Na druhou stranu na případě okresního četnického velitele v Benešově (ale i dalších) je patrné, že funkce okresního velitele přinášela možnost společenského vzestupu a etablování se mezi elity daného regionu. Existence a podoba okresních velitelství byla plně odvislá od vývoje politické správy v období meziválečném i protektorátním. Za první republiky tak po přeměně tří původních soudních okresů na politické vznikla okresní velitelství v Říčanech, Jílovém a Vlašimi a v roce 1942 díky tehdejší správní reformě naopak zanikla.

Abstract

This diploma thesis focuses on administration development of five district gendarmerie commands (Benešov, Český Brod, Vlašim, Jílové u Prahy, Říčany u Prahy) which were a part of gendarmerie departement Benešov u Prahy during 1918-1945. The aim of the work is to introduce their form and activities within the whole gendarmerie organization in the Czech lands and try to explain their specifics if there were any. There is emphasise on personalities and careers of

district gendarmerie commanders. After introducing character and history of administration since half of the nineteenth century till 1945 there is a chapter which concerns on historical development of Benešov, Vlašim, Český Brod, Jílové and Říčany regions especially during 1918-1945. On the basis of that there will be described and evaluated the command of gendarmerie departement Benešov and five district gendarmerie commands. This thesis is based on comparative, normative-comparative method with an application of some sociological and psychological approaches. The institute of district gendarmerie commanders appeared before 1918 but they were no officers until the establishment of Czechoslovakia. There were two categories for gendarmerie officers – administrative (the higher one) and executive (the lower one). The district gendarmerie commanders became the executive officers. The research of five district gendarmerie commands showed these persons did not reach (with one exception) big carieer growth. But on the other hand it is obvious there was a possibility of social increase and getting into the circles of regional elites. The existence and character of district gendarmerie commands fully depended on developement of political administration during the period of Czechoslovakia and Protectorate of Bohemia and Moravia. So after transformation of three former judicial districts into the political ones after 1918 district gendarmerie commands in Říčany, Jílové and Vlašim were established but because of administration reform in 1942 disappeared.

Obsah

1. Úvod	10
2. Prameny a literatura	13
2.1 <i>Prameny</i>	13
2.2 <i>Literatura</i>	17
3. Dějiny četnictva s důrazem na vývoj četnických oddělení a okresních četnických velitelství	22
3.1 <i>Vývoj a charakter četnického sboru od jeho vzniku do roku 1945</i>	22
3.2 <i>Správní vývoj četnictva v letech 1849-1945</i>	27
4. Dějiny politických okresů Benešov, Vlašim, Český Brod, Jílové a Říčany se zaměřením na první polovinu 20. století	34
4.1 <i>Benešovsko a Vlašimsko</i>	34
4.1.1 <i>Nástin historického vývoje Benešovska a Vlašimska od středověku do 19. století</i>	34
4.1.2 <i>Politický a správní vývoj Benešovska a Vlašimska v letech 1918-1945</i>	37
4.2 <i>Českobrodsko</i>	42
4.2.1 <i>Nástin historického vývoje Českobrodsko od středověku do 19. století</i>	42
4.2.2 <i>Politický a správní vývoj Českobrodsko v letech 1918-1945</i>	43
4.3 <i>Jílovsko</i>	47
4.3.1 <i>Nástin historického vývoje Jílovsko od středověku do 19. století</i>	47
4.3.2 <i>Politický a správní vývoj Jílovsko v letech 1918-1945</i>	48
4.4 <i>Říčansko</i>	52
4.4.1 <i>Nástin historického vývoje Říčanska od středověku do 19. století</i>	52
4.4.2 <i>Politický a správní vývoj Říčanska v letech 1918-1945</i>	54
5. Velitelství četnického oddělení Benešov u Prahy	57
5.1 <i>Správní vývoj četnického oddělení v Benešově v letech 1906-1945</i>	57
5.2 <i>Personál velitelství četnického oddělení v Benešově</i>	61
5.2.1 <i>Josef Šustr</i>	61
5.2.2 <i>Karel Vašků</i>	62
5.2.3 <i>Jiří Jeschke</i>	63
5.2.4 <i>Jan Martilík</i>	64
5.2.5 <i>Rudolf Herčzík</i>	65
5.2.6 <i>František Šíma</i>	69
5.2.7 <i>František Šabata</i>	70
5.3 <i>Sídlo velitelství četnického oddělení v Benešově</i>	71
6. Okresní četnická velitelství v obvodu četnického oddělení Benešov	73
6.1 <i>Okresní četnické velitelství Benešov u Prahy</i>	73
6.1.1 <i>Správní vývoj okresního četnického velitelství Benešov v letech 1918-1945</i>	73
6.1.2 <i>Personál okresního četnického velitelství Benešov</i>	75
6.1.3 <i>Z činnosti okresního četnického velitele v Benešově</i>	85

6.1.4	Sídlo okresního četnického velitelství v Benešově	94
6.2	<i>Okresní četnické velitelství Vlašim</i>	96
6.2.1	Správní vývoj okresního četnického velitelství Vlašim v letech 1937-1942	96
6.2.2	Personál okresního četnického velitelství Vlašim	97
6.2.3	Z činnosti okresního četnického velitele ve Vlašimi	103
6.2.4	Sídlo okresního četnického velitelství ve Vlašimi	104
6.3	<i>Okresní četnické velitelství Český Brod</i>	106
6.3.1	Správní vývoj okresního četnického velitelství Český Brod v letech 1918-1945	106
6.3.2	Personál okresního četnického velitelství Český Brod	107
6.3.3	Z činnosti okresního četnického velitele v Českém Brodu	113
6.3.4	Sídlo okresního četnického velitelství v Českém Brodu	116
6.4	<i>Okresní četnické velitelství Jílové u Prahy</i>	118
6.4.1	Správní vývoj okresního četnického velitelství Jílové u Prahy v letech 1925-1942	118
6.4.2	Personál okresního četnického velitelství Jílové u Prahy	119
6.4.3	Z činnosti okresního četnického velitele v Jílovém u Prahy	126
6.4.4	Sídlo okresního četnického velitelství v Jílovém u Prahy	128
6.5	<i>Okresní četnické velitelství Říčany u Prahy</i>	130
6.5.1	Správní vývoj okresního četnického velitelství Říčany v letech 1925-1942	130
6.5.2	Personál okresního četnického velitelství v Říčanech v letech 1925-1942	132
6.5.3	Z činnosti okresního četnického velitele v Říčanech	137
6.5.4	Sídlo okresního četnického velitelství v Říčanech	141
7.	Závěr	142
8.	Diplomatický exkurs – Vývoj písemností okresního četnického velitelství v Benešově v letech 1918-1945	146
8.1	<i>Vývoj spisové služby v 1. polovině 20. století</i>	146
8.2	<i>V kanceláři okresního četnického velitele. Zázemí a písemnosti</i>	148
8.2.1	Zázemí	148
8.2.2	Písemnosti	149
8.3	<i>Rozbor písemností okresního četnického velitelství Benešov u Prahy po roce 1918</i>	154
8.3.1	Památník	155
8.3.2	Staniční služební knihy	157
8.3.3	Podací protokoly	159
8.3.4	Rejstříky	162
9.	Seznam použitých pramenů a literatury	163
9.1	<i>Prameny</i>	163
9.2	<i>Literatura</i>	167
10.	Seznam příloh	173
11.	Přílohy	174

Seznam použitých zkratek

ABS	archiv bezpečnostních složek
AmB	archiv města Benešova
AmJ	archiv města Jílové
č. j.	číslo jednací
ČO	četnické oddělení
ČS	četnická stanice
ČsB	četnická stanice Benešov
ČsJ	četnická stanice Jílové
ČsŘ	četnická stanice Říčany
ČsV	četnická stanice Vlašim
f.	fond
GVČ	generální velitel četnictva
GVUPP	generální velitel uniformované protektorátní policie
IUPP	inspektor uniformované protektorátní policie
kart.	karton
NA	Národní archiv
OČV	okresní četnické velitelství
SOA	státní oblastní archiv
SOkA	státní okresní archiv
spr.	správní
SPVPzP	Sborník vlastivědných prací z Podblanicka
VČO	velitelství četnického oddělení
výk.	výkonný
ZČV	zemské četnické velitelství

1. Úvod

Dějiny správy jsou významnou, ale nepříliš populární oblastí historiografie, přestože nabízejí badatelům svým širokým záběrem mnoho možností ke studiu. Výzkum rozmanitých odvětví státní správy a samosprávy umožňuje nejen získání zajímavých poznatků, nýbrž slouží především k zachycení základních mechanismů, které se podílí na utváření chodu společnosti v dané době. Důležitým předpokladem zdárného fungování státního aparátu je existence podpůrných složek, na státu zcela závislých a sloužících k realizaci jeho cílů. Tuto funkci plnily v moderních dějinách především bezpečnostní a pořádkové složky – armáda, policie či četnictvo. V dnešní době, kdy se stávají předmětem zájmu řady badatelů, nemusí být tento rozměr jejich činnosti vždy patrný (ať úmyslně či nikoliv), ačkoliv při výzkumu tvoří nezbytný rámeček, bez něhož by nebylo možné objektivně zhodnotit jejich působení.

Předkládaná diplomová práce se zaměřuje na jednu ze zmiňovaných výkonných složek státního aparátu – četnictvo, přesněji jeden z jeho organizačních článků – okresní četnická velitelství. Konkrétní náplní bude výzkum okresních četnických velitelství v obvodu četnického oddělení Benešov u Prahy v období let 1918-1945. Jádrem diplomové práce bude rozbor činnosti okresních četnických velitelství Benešov, Český Brod, Jílové u Prahy, Říčany a Vlašim. Ačkoliv by bylo možné do práce začlenit i další okresní velitelství, která byla součástí benešovského oddělení v letech 1918-1922 (Ledeč nad Sázavou, Sedlčany) a 1942-1945 (Votice), nebylo k tomuto kroku přistoupeno. Důvodem je především fakt, že po větší část sledovaného období byla součástí jiných četnických oddělení a jejich rozbor by byl na úkor přehlednosti výkladu. Další těžkosti by mohly nastat v případě zpracování období let 1922-1930, kdy bylo velitelství četnického oddělení v Benešově zrušeno a přemístěno do Prahy. Obvod četnického oddělení se tehdy postupně zvětšoval, ale až na jednu výjimku zahrnul všechna zkoumaná okresní velitelství. Proto, aby nebyla přerušena kontinuita v analýze jejich vývoje, bude v práci zahrnuto i toto období. Na druhé straně jsou u některých okresních velitelství (říčanského, jílovského a vlašimského) ponechána stranou léta 1942-1945, kdy byla zrušena. Práce s naznačenými výjimkami pokrývá rozmezí let 1918 až 1945.

Okresní četnická velitelství v obvodu četnického oddělení Benešov u Prahy byla vybrána z toho důvodu, že mají kvalitní srovnávací potenciál. Týká se to především okresních velitelství v Říčanech, Jílovém a ve Vlašimi, která jsou si velikostí i správním vývojem velmi podobná. U většiny z nich také hraje v různé míře roli blízkost Prahy. Na druhou stranu je z několika indicií patrné, že prostor Benešovska byl v řadě ohledů specifický. Napovídá tomu mj. skutečnost, že právě v Benešově byla v roce 1935 pokusně zřízena jedna ze tří okresních četnických stanic.¹ Za okupace byla navíc část benešovského okresu vybrána jako vhodný prostor pro zřízení německého vojenského cvičiště. Cílem diplomové práce tedy bude, vedle zpracování dějin zvolených okresních četnických velitelství, pokusit se vysvětlit zvláštní postavení benešovského okresního četnického velitelství v období první republiky a protektorátu. Mimo to bude možné ukázat dopad tzv. Heydrichovy správní reformy na četnické útvary.

K dosažení cílů práce byla využita metoda komparativní a normativně-komparativní, která umožnila zhodnocení reálného fungování okresních četnických velitelství ve srovnání s ideálním stavem daným četnickým zákonodárstvím. Práce bude zároveň mikrohistorickou sondou. Protože instituce okresních četnických velitelství je odvislá v první řadě od činnosti jednotlivce – okresního četnického velitele a významnou část textu proto tvoří biografie okresních četnických velitelů, je nutno využít i metodologických východisek příbuzných společenských věd, především psychologie a sociologie. V tomto směru práce vychází z teorie elit sociologa Vilfreda Pareta, teorie kulturního a sociálního kapitálu Pierra F. Bourdieu a je částečně ovlivněna teorií referenčních rámců, tak jak ji využívá ve své knize *Vojáci* sociolog Harald Welzer a historik Sönke Neitzel.²

Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol. Těžištěm je čtvrtá a pátá kapitola věnovaná velitelství četnického oddělení Benešov a jemu podřízeným okresním četnickým velitelstvím. V první kapitole – *Prameny a literatura* – jsou představeny všechny dostupné prameny a literatura k tématu. Důraz je přitom

¹ Jednalo se o nový typ četnické stanice, který měl zefektivnit výkon bezpečnostní služby. Lepší materiální vybavení a značné personální posílení těchto stanic umožňovalo v případě potřeby rychlý a efektivní zákrok kdekoliv v obvodu stanice, který na rozdíl od běžných četnických stanic zahrnoval území celého politického okresu. Celkem byly zřízeny tři okresní četnické stanice – ve Slaném, Benešově u Prahy a Kolíně.

² Harald WELZER – Sönke NEITZEL, *Vojáci. Protokoly o boji, zabíjení a umírání*, Praha 2014.

kladen zejména na archivní prameny, kde je situace kvůli jejich torzovitosti složitější. Nedílnou součástí je kritické zhodnocení pramenů pro daný výzkum. Druhá kapitola – *Dějiny četnictva s důrazem na vývoj četnických oddělení a okresních četnických velitelství* – je rozdělena do dvou podkapitol. První z nich je spíše zamyšlením nad charakterem četnického sboru v průběhu jeho stoleté existence, druhá se zaměřuje na nastínění jeho správního vývoje. Právě tato druhá podkapitola je teoretickým východiskem pro rozbor organizace a činnosti zkoumaných okresních četnických velitelství. Ve třetí kapitole – *Dějiny politických okresů Benešov, Vlašim, Český Brod, Jílové a Říčany se zaměřením na první polovinu 20. století* – jsou představeny regiony Benešovska, Vlašimska, Českobrodsko, Jílovska a Říčanska z přírodního, politicko-správního a historického hlediska především v období první republiky a protektorátu. Tím je umožněno zasadit do širších regionálně-historických souvislostí jádro práce, kterým jsou následující dvě kapitoly. Čtvrtá kapitola – *Velitelství četnického oddělení Benešov* – je rozčleněná do tří podkapitol. Postupně je zde přiblížen správní vývoj benešovského četnického oddělení, osoby a kariéry četnických velitelů, kteří stáli v jeho čele a naposledy prostory, ve kterých sídlilo. Podobnou strukturu má i poslední kapitola – *Okresní četnická velitelství v obvodu četnického oddělení Benešov*. Každému z pěti okresních velitelství je věnovaná samostatná podkapitola, rozdělená do oddílů o správním vývoji, personálu, činnosti a sídlu daného útvaru. Na rozdíl od předchozí kapitoly je zde zařazen i oddíl věnovaný činnosti okresních četnických velitelství. Nejvíce prostoru je věnováno Benešovu, kde je dochovanost pramenů nejlepší. U dalších čtyř útvarů je tento oddíl koncipován formou sondy. Na několika vybraných případech tak budou přiblíženy jednotlivé aspekty činnosti okresního četnického velitele. Výsledkem by mělo být vytvoření celistvého obrazu fungování zkoumaných četnických útvarů. Určitým doplňkem diplomové práce je *Diplomatický exkurs*, ve kterém jsou podrobeny detailnímu rozboru písemnosti okresních četnických velitelství na příkladu okresního četnického velitelství v Benešově. Fakta nastíněná v celé práci ilustrují textové a obrazové materiály v příloze.

2. Prameny a literatura

Výzkum dějin četnictva je v současné době na vzestupu, ačkoliv zůstává doménou jen několika policejních historiků a amatérských badatelů. Někdy se této oblasti věnují okrajově i historici tzv. velkých dějin, pokud četnictvo zasáhlo do některých významných událostí (např. heydrichiády). Lehkost s jakou lze získat přístup k archivním pramenům a knihovním fondům je výhodou pro obě skupiny. Problémem však zůstává značná torzovitost archivních fondů.

2.1 *Prameny*

Písemnosti četnických útvarů, jakožto výkonných složek státní správy (tedy **archivní prameny**), jsou uloženy ve státních archivech. Při studiu dějin četnictva v období první republiky a protektorátu je ale nutno zejména u nižších organizačních jednotek počítat se značnou roztržitostí. Na rozdíl od fondů generálního velitele četnictva či zemských četnických velitelství je tak třeba hledat písemnosti velitelství četnických oddělení a okresních četnických velitelství v různých archivech. Základ je samozřejmě uložen v okresních pobočkách státních oblastních archivů. Problém je, že odtud byly písemnosti z velké části v průběhu druhé poloviny dvacátého století odvezeny a dnes jejich části nacházíme v archivu bezpečnostních složek. V okresních archivech zůstala pouze torza či v některých případech ani ta. Chybějící písemnosti lze alespoň z části nahradit písemnostmi nadřízených útvarů – tj. zemského četnického velitelství, generálního velitele četnictva či generálního velitele uniformované protektorátní policie a inspektora uniformované protektorátní policie v období protektorátu.

Situace u písemností velitelství četnických oddělení a okresních četnických velitelství je tedy poněkud tristní. Fondy velitelství četnických oddělení se nacházejí ve státních oblastních archivech. Zde je ale možné najít pouze šest fondů z oblasti Čech (Litoměřice, Česká Lípa, Hradec Králové, Chrudim, Jičín, Náchod).³ Fondy okresních četnických velitelství jsou uloženy ve státních okresních archivech a jejich součástí bývají památníky, staniční služební knihy, protokoly o přehlídce, spisy a registraturní pomůcky.⁴ Největší pramennou

³ *Archivní fondy a sbírky v České republice*. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/archivni-fondy-cr/VysledkyHLEDANI.aspx?stranka=1> [cit. 16. 6. 2017]

⁴ O nich podrobněji v kapitole „Diplomatický exkurs“.

hodnotu mají spisy, avšak ty se zhusta nedochovaly, stejně jako protokoly o přehlídce. Častěji jsou k dispozici *památníky*, které jsou mnohdy vedle registraturních pomůcek jediným dochovaným pramenem. Jejich hodnotu ale někdy snižuje jejich neúplnost. Dalším problémem je to, že ačkoliv obsahují kromě jiného také seznamy okresních četnických velitelů, tím, že byly často sestavovány až dodatečně, nemusí obsahovat přesné údaje. Při práci s nimi je také nutno přihlížet k jisté snaze autora zápisů líčit události v jemu příznivém světle. Památníky byly navíc kontrolovány nadřízenými. Větší vypovídací hodnotu mohou mít staniční služební knihy. Zápisy v nich vznikaly krátce před či po služebním výkonu a jsou tak oprostěny od účelových tvrzení. Na druhou stranu činnost okresního velitele líčí většinou stručně s odkazem na příslušné spisy, které již dnes není ve většině případů možné dohledat. Registraturní pomůcky – *podací protokoly a rejstříky* – jsou spíše zajímavým doplňkem. Mohou také sloužit pro potvrzení některých informací (např. doby působnosti okresního velitele), ale využitelné jsou zejména pro studium spisové služby.

Písemnosti zkoumaných okresních četnických velitelství v obvodu četnického oddělení Benešov jsou uloženy ve čtyřech státních okresních archivech. Fond OČV Benešov a OČV Vlašim se nachází v Benešově, fond OČV Český Brod v Kolíně, fond OČV Říčany v Přemyšlení a fond OČV Jílové v Dobřichovicích.

Fond benešovského okresního velitelství tvoří památník z let 1918-1937, staniční služební knihy z let 1934 až 1945 (s mezerami mezi léty 1936-1939 a v druhé polovině roku 1942), podací protokol důvěrný z let 1942 až 1948, podací protokol obyčejný z roku 1945 a rejstřík k podacímu protokolu obyčejnému z let 1945 až 1946,⁵ který zahrnuje kromě poválečného období i část protektorátu. Daleko horší situace panuje u okresního četnického velitelství Vlašim, kde se dochoval pouze rejstřík k podacímu protokolu obyčejnému z let 1945 až 1946. V případě Českého Brodu a Říčan se dochovaly památníky. Součástí fondu říčanského okresního velitelství je i protokol o přehlídce, který však po bližším prozkoumání nemá pro období let 1918 až 1945 relevanci, protože obsahuje jen tři zápisy z let 1918 a 1919, kdy ještě zdejší okresní velitelství neexistovalo⁶ a posléze až pět zápisů z let 1947-1948 a jeden list z rejstříku. Značná část knihy je

⁵ Tento podací protokol se rovněž dochoval, avšak protože se týká až období druhé poloviny roku 1945, kdy již bylo četnictvo přeměněno na SNB, není do přehledu pramenů zahrnut.

⁶ Říčansko tehdy příslušelo do obvodu žižkovského politického okresu, jedná se tedy o zápisy OČV na Žižkově.

ztracena a celý protokol tak tvoří dohromady jen čtyři listy. Stav archivního fondu okresního velitelství v Jílovém znemožňuje bádání zcela, protože se z období první republiky a protektorátu nedochovalo vůbec nic.

Dnešní neexistenci příslušných pramenů lze částečně vyřešit zkoumáním písemností místních četnických stanic. Jedná se především o památníky, které se dochovaly v úplnosti. Další možností je studium spisů příslušného okresního úřadu, zejména presidiálních, které obsahují informace např. o organizačních změnách obvodu okresních velitelství. Doplnkově lze využít i údajů z městských kronik z archivů měst a dislokačních map okresních velitelství ze sbírek map a plánů. Všechny tyto archiválie jsou uloženy ve státních okresních archivech.

Hodnotnou náhradou chybějících písemností jsou spisy z Archivu bezpečnostních složek a Národního archivu. V prvním jmenovaném jsou to fondy okresních oddělení ministerstva vnitra Benešov (B 1_1), Český Brod (B 1_4-1), Jílové (B 1_1-3) a Říčany (B 1_9-2).⁷ Najdeme zde kromě množství spisů věnujících se činnosti KSČ či Vlajky a konkrétním případům (např. vraždě hajného v Posázaví) i dislokační mapy okresních četnických velitelství Benešov a Vlašim. V Národním archivu jsou naproti tomu uloženy fondy nadřízených četnických orgánů okresních četnických velitelství – Zemského četnického velitelství Praha, Generálního velitele četnictva a v době nacistické okupace Generálního velitele uniformované protektorátní policie a Inspektora uniformované protektorátní policie. Právě zde lze najít nejvíce informací o osobách okresních četnických velitelů a jejich kariéře u četnictva. Kromě toho jsou tyto fondy důležité pro rekonstrukci proměn obvodů četnických oddělení i okresních velitelství.

Další informace týkající se okresních četnických velitelství poskytuje v Národním archivu fond Ministerstva vnitra I. – stará registratura, kde se nacházejí vzpomínky četníků na službu na Slovensku a v Podkarpatské Rusi v roce 1939 a fond Zemský výbor Praha (1874-1928), který přibližuje podobu četnických kasáren. Při pátrání po informacích o odbojové činnosti okresních velitelů během druhé světové války lze využít písemností z fondů Svaz protifašistických bojovníků, Německé soudy a Prezidium ministerské rady, pokud byli vězněni. V této souvislosti je nutno provést výzkum i ve Vojenském

⁷ Vlašim (B 1_1-1) je zde rovněž, ale její fond obsahuje pouze písemnosti SNB. (Srov. inventář ABS - Krajská správa SNB Praha a útvary SNB ve Středočeském kraji, I. díl, Praha 1973, s. 47)

historickém archivu, který uchovává spisy týkající se žádostí o vydání osvědčení o účasti na národním boji za osvobození podle zákona 255/46 Sb. z roku 1946.

Kromě archivních pramenů tvoří důležitou součást pramenné základny **tištěné prameny**. Pomyslným odrazovým můstkem pro bádání jsou prameny normativní povahy. Ve sbírkách četnických předpisů lze snadno nalézt oblast působnosti daného četnického útvaru a přehled povinností, které měl jejich velitel. Kromě souborných vydání předpisů⁸ vycházely i specializované příručky zaměřující se na konkrétní oblast. Velmi užitečná je v tomto ohledu instrukce pro četnické školy⁹, podrobně nastiňující způsob vyučování a látku, kterou museli frekventanti četnických škol zvládnout. Dále byl vydáván kasární předpis¹⁰ upravující podobu četnických kasáren, jejich vybavení a denní rozvrh četníků. Je zde také detailně ideální podoba kanceláře okresního četnického velitele. Kancelářské činnosti se věnoval nejprve kancelářský předpis, od roku 1928 jednacích řád četnictva.¹¹ Změny předpisů a dislokační změny zachycovaly věstníky četnictva, které vycházely v letech 1919-1942. Dalším typem tištěných pramenů jsou kalendáře četnictva. Jedná se o příručky pro každodenní službu četnictva, které obsahují přehled četnických útvarů v celé republice včetně jmen četníků zde sloužících. Vycházely každoročně pod názvem Kalendář československého četnictva, za protektorátu jako Kalendář četnictva protektorátu Čechy a Morava a poskytovaly rovněž údaje o státních institucích. Od ročníku 1944 se jejich forma proměnila a na místo jmenných přehledů četnictva uváděly již pouze soupis stanic s jejich zařazením do obvodů příslušných vyšších útvarů. Velký prostor byl věnován praktickým záležitostem příslušníků četnického sboru (zejména platům apod.). Nevýhodou kalendářů jsou občasné chyby, které při zpracování tak velkého množství dat mohou vznikat. Je proto lepší konfrontovat je s jinými typy pramenů. Činnost četnictva byla častým námětem článků v periodickém tisku. Kriminální případy, které stály v popředí jeho zájmu, byly však často líčeny velmi nadneseně. Tento typ pramene je proto potřeba více než jiný srovnávat

⁸ Např. Oldřich PINKAS – Josef ERHART, *Sbírka četnických předpisů*, Kroměříž 1923. Josef ERHART, *Rukověť četnictva*, Praha 1937.

⁹ *Instrukce pro četnické školy*, Praha 1928, 1932 (2. vyd.).

¹⁰ Kasární předpis pro čs. četnictvo, Kroměříž 1936.

¹¹ Pro období do roku 1928 srov. např. *Kanzleivorschrift für die k. k. Gendarmerie. 1. Teil für die Gendarmerieposten- und Bezirksgendarmeriekommanden*, Wien 1904. Od roku 1928: *Jednacích řád četnictva*, Díl I. - III. Praha 1928.

s ostatními. Pro potřeby předkládané práce je přínosný článek z Národního osvobození (novin Československé obce legionářské) z roku 1946 věnující se odbojové činnosti četnictva na Říčansku, Jílovsku a Benešovsku v posledních dnech války.¹²

Dalším důležitým, ač subjektivním pramenem jsou vzpomínky samotných příslušníků sboru. Doposud ale byly vydány pouze vzpomínky řadových četníků – Františka Valouška a Františka Fary a nově paměti Břetislava Bečky.¹³ Neocenitelným zdrojem informací o daném okresním četnickém veliteli tak zůstávají vzpomínky jeho rodiny, v jejímž držení bývají i jeho osobní dokumenty. Mezi ně patří např. rodné či oddací listy, které pomáhají při poznání sociálního zázemí daného okresního velitele. V případě pěti zkoumaných okresních četnických velitelství se podařilo díky ochotě pravnuka okresního velitele v Benešově a Jílovém Jiřího Jungvirta kopie těchto dokumentů získat a zjistit i další informace. Velmi přínosné bylo rovněž poskytnutí četnickových fotografií.

Obrazové prameny jsou dalším užitečným zdrojem, dokreslujícím každodenní život četnictva a zejména podobu jednotlivých četníků. Na druhou stranu jsou mezi prameny vzácností. Nejvíce fotografií je pravděpodobně v držení rodin četníků, některé lze však najít i v muzejních sbírkách. V Regionálním muzeu v Jílovém u Prahy se nachází několik fotografií spojených s jílovským okresním četnickým velitelstvím. Jedná se o tři fotografie jílovského četnictva z třicátých let, na kterých je kromě příslušníků místní četnické stanice zachycen i okresní četnický velitel. V jednom případě dokonce před budovou okresního četnického velitelství.

2.2 *Literatura*

Mezi hlavní instituce zabývající se dějinami četnictva patří pražské Muzeum policie. Součástí badatelské základny jsou i další pracoviště. Zmínit lze např. Slezské muzeum v Opavě, kde se dlouhodobě četnictvem zabývá Ondřej Kolář. Kromě badatelů z dalších institucí se historii četnictva intenzivně věnuje i řada zájmových spolků (např. Četnická pátrací stanice Praha aj.).

¹² *Revoluční Říčansko, Kostecko a Jílovsko. Malý pohled do velkých dnů*, in: Národní osvobození, roč. 16, č. 64 ze dne 29. července 1945.

¹³ František VALOUŠEK, *Vzpomínky na Bosnu (1902-1918)*, Brno 1999. František FARA, *Četnické vzpomínky*, Praha 2002. Jaroslav BENEŠ (ed.), *Z mého četnického života. Vzpomínky štábního strážmistra Břetislava Bečky*, Dvůr Králové nad Labem 2017.

Nejstarší dějiny četnictva patří mezi badatelská témata několika zahraničních autorů. Za pozornost stojí studie rakouského historika Helmuta Gebhardta¹⁴ či v obecnější rovině práce o ozbrojených složkách habsburské monarchie od Petera Urbanitsche a Adama Wandruszky.¹⁵ Gebhardt jako rodilý Rakušan nabízí zajímavou alternativu k nepočteným pracím vzniklým v českém prostředí. Propojením výzkumu dějin četnictva s dalšími bezpečnostními složkami v Rakousku a rovněž reflexí změn po roce 1918 tak přispívá k utvoření celistvého obrazu předlitavského četnictva. Z českých autorů je třeba jmenovat Františka Roubíka, který se na konci třicátých let dvacátého století věnoval počátkům četnictva v českých zemích.¹⁶ Kratší stať o četnictvu v habsburské monarchii napsal Lubomír Uhlíř.¹⁷

Četnictvo v meziválečné republice a protektorátu se těší poněkud většímu zájmu badatelů. Dnes již klasickým dílem je čtyřdílná publikace Pavla Macka a Lubomíra Uhlíře, která shrnuje staletý vývoj četnictva v českých zemích.¹⁸ Práce je vhodná zejména pro získání základních informací o četnictvu, hlubší rozbor problematiky nepřináší, což je však vzhledem k faktu, že četnictvo není jediným předmětem zájmu autorů pochopitelné. Poznatky, které práce uvádí, jsou v posledních letech nadále zpřesňovány v řadě přínosných publikací, statí a bakalářských, diplomových či doktorandských pracích na univerzitách. Z první oblasti stojí za zmínku publikace Michala Dlouhého věnující se četnické kriminalistice¹⁹ či publikovaná disertační práce Ondřeje Koláře ze Slezského muzea v Opavě, který se zaměřil na státní pořádkové složky (tedy i četnictvo) v oblasti Chebska v období první republiky.²⁰ Minulý rok se také dočkalo

¹⁴ Helmut GEBHARDT, *Die militärische Organisation der k. k. Gendarmerie von 1849 bis 1918*, in: *SIAK-Journal – Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis* 3, 2014, s. 76-86.

¹⁵ Adam WANDRUSZKA – Peter URBANITSCH, *Die Habsburgermonarchie 1848-1918*, Band V: Die bewaffnete Macht, Wien 1987.

¹⁶ František ROUBÍK, *Pokusy o zřízení četnictva v Čechách*, in: *Sborník věd právních XXXIX*, Praha 1939, s. 161-188.

¹⁷ Srov. např. Lubomír UHLÍŘ, *Četník. Příklad Johanna Franze von Kempen a Františka Valouška*, in: *Člověk na Moravě 19. století*, s. 325-338. Týž, *Osudy rakouských četníků*, [online]. [cit. 7. 7. 2016]. Dostupné z: <<http://www.primaplana.net/txt/studie/roubik-pokusy-zrizeni-cetnictva.html>>

¹⁸ Pavel MACEK – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva I – IV*, Praha 1999-2001.

¹⁹ Michal DLOUHÝ, *Století četnické kriminalistiky. Historie kriminalistiky u četnictva na území České republiky*, Cheb 2014.

²⁰ Ondřej KOLÁŘ, *Státní pořádkové složky na Chebsku v době první československé republiky*, Praha 2016.

komplexnějšího zpracování četnictvo v oblasti Olomoucka od Miloše Vaněčka.²¹ Obecně lze říci, že se autoři zaměřují převážně na studium četnictva v konkrétních lokalitách a výzkum jednotlivých aspektů četnictva v celorepublikovém kontextu je vzácnější. To ale neplatí o zmíněných pracích Dlouhého a především Koláře, která je sice omezená na území Chebska, avšak rozborem problematiky činnosti četnictva ve střetu s politickými ideologiemi regionální aspekt překračuje. Očekávaným dílem zabývajícím se prvorepublikovým četnictvem je první část připravované knihy Československé četnictvo policejního historika Radka Galaše, která by měla vyjít v průběhu letošního roku.

Důležitou součástí zkoumání dějin četnictva je výzkum každodenního života četníků. Ve větší míře se ho dotýká článek Ondřeje a Ivany Kolářových v Českém časopise historickém,²² který přibližuje z různých úhlů postavení četnictva v prvorepublikové společnosti. Zajímavým příspěvkem je vzpomínková práce (mj. potomka okresního velitele) *Aby národ žil. Světla památka kněze Josefa Jílka, MUDr. Karla Hradeckého, npor. četnictva Felixe Peřky a Jaroslava Hrnecka, kteří položili svůj život v boji proti nacismu*²³, která má sice své těžiště v době protektorátu, nicméně přináší některé zajímavé informace z života četnictva i z doby před okupací. Odlišnou formou přispívá k poznání každodenního života četníků badatel Michal Dlouhý v řadě svých povídkových publikací²⁴ postavených na velkém množství pramenů.

Pro studium velitelství četnických oddělení příliš opor v literatuře nenacházíme. Věnují se jim částečně některé publikace, avšak souhrnně zpracovány ještě nebyly. Lze nalézt několik kratších příspěvků, které se zabývají alespoň některými velitelstvími četnických oddělení. V této souvislosti je možné zmínit Tomáše Herajta a jeho biografické medailonky velitelů četnického oddělení v Plzni²⁵ a článek Pavla Kucika o četnickém oddělení v Kroměříži.²⁶

²¹ Jiří VANĚČEK, *Četnictvo na Olomoucku v létech 1918-1945. Kapitoly ze zapomenutých dějin četnictva*, Olomouc 2016.

²² Ondřej KOLÁŘ – Ivana KOLÁŘOVÁ, *Sociální postavení příslušníků československého četnictva 1918-1939*, in: ČČH 113, 2015, č. 1, s. 76-95.

²³ Jan ČÍŽEK – Felix PEŘKA ml. – Hroznata JANOUŠEK, *Aby národ žil. Světla památka kněze Josefa Jílka, MUDr. Karla Hradeckého, npor. četnictva Felixe Peřky a Jaroslava Hrnecka, kteří položili svůj život v boji proti nacismu*, Třebíč 1996.

²⁴ Srov. např. M. DLOUHÝ, *Četnická kuchařka*, Praha 2015.

²⁵ Tomáš HERAJT, *Velitelé četnického oddělení v Plzni v letech 1918-1938*, in: Almanach příspěvků VI. konference policejních historiků, která se uskutečnila ve dnech 24. - 26. listopadu 2011 v Muzeu Policie České republiky, Praha 2011, s. 114-120.

Stejná situace panuje i u okresních četnických velitelství. Je sice možné využít Dějiny policie a četnictva autorů Macka a Uhlíře, nicméně zde nalezneme pouze základní informace. Doposud bylo napsáno několik tematických prací na univerzitách, ale ty se zaměřovaly spíše na podřízené četnické stanice.²⁷ Výjimkou jsou práce Heleny Karáskové, která se poměrně podrobně zabývala všemi stupni četnické organizace v prvním desetiletí Československé republiky a Martina Klečackého, který se v rámci výzkumu přechodu četnictva z monarchie do Československa zevrubně zaobíral i vznikem kategorie výkonných důstojníků (po roce 1919 byli většinou dosazováni do funkce okresních četnických velitelů).²⁸ Vhodným zdrojem pro dějiny okresních četnických velitelství jsou stati zaměřující se např. na konkrétní četníky, kde se mohou někdy objevit informace o jejich nadřízených. V případě zkoumaných okresních velitelství je tak možné využít článku Petra Klinovského, který dává šanci alespoň zčásti nahlédnout do činnosti vlašimského okresního velitele Antonína Perglera za protektorátu.²⁹ Dalším zdrojem jsou povídkové práce Michala Dlouhého, který učinil z okresního velitele v Benešově a Jílovém Jiřího Jungvirta³⁰ aktéra několika svých povídek. Využití získaných poznatků poněkud omezuje fakt, že charakter těchto prací je spíše populární (odlišné zaměření nijak nesnižuje jejich kvalitu). To ale neplatí o další publikaci, na které se Dlouhý podílel, o nevlastním synovi říčanského okresního velitele Václava Řežábka Josefu Bojasovi.³¹

K pochopení fungování okresních četnických velitelství přispívá nepřímo regionální literatura. V diplomové práci tak byly využity přehledové práce shrnující historický vývoj zkoumaných okresů nebo alespoň okresních měst a články v regionálních periodikách. Nejlépe zpracovanou je zřejmě oblast

²⁶ Pavel KUCIK, *Zapomenuté četnické oddělení číslo 5 v Kroměříži*, in: Archivní ročenka Státního okresního archivu Kroměříž, 2000, s. 129-130.

²⁷ Např. Pavel ZÁLEŠÁK, *Četnictvo v okrese Hodonín v letech 1938-1939* (bakalářská diplomová práce FF MU), Brno 2013.

²⁸ Helena KARÁSKOVÁ, *Formování četnictva jako součásti politické správy ČSR 1918-1929* (diplomová práce FF UK), Praha 1988. Martin KLEČACKÝ, *Převzetí rakouského četnictva československým státem 1918-1919* (rigorózní práce FF UK), Praha 2011.

²⁹ Petr KLINOVSKÝ, *Četník, který bojoval s vlkem*, in: Almanach příspěvků VI. konference policejních historiků, která se uskutečnila ve dnech 24. - 26. listopadu 2011 v Muzeu Policie České republiky, s. 189-202.

³⁰ M. DLOUHÝ, *Kutnohorská pátračka opět zasahuje*, Praha 2014. Týž, *Četnické historky. Zločiny a přísluší*, Praha 2012. Týž, *Četnická kuchařka*, Praha 2015.

³¹ M. DLOUHÝ – Vladimír VÁVRA, *Četník Josef Bojas*, Praha 2009.

Benešovska a Vlašimska, které se věnovali např. Eva Procházková,³² Josef Petráň,³³ Jiří Tywoniak,³⁴ Erich Renner³⁵ či nejnověji Tomáš Zouzal, který se zabývá výcvikovým prostorem zbraní SS³⁶ a Pavel Kmoch analyzující činnost trestní nalézací komise v Benešově, která prošetřovala po druhé světové válce mj. i benešovské četníky.³⁷ Většina prací pochází z období po roce 1989 a je proto oproštěna od ideologických klišé. Na druhou stranu i publikace dřívějšího data nabízejí řadu užitečných informací. Je však nutno podotknout, že nejvíce prostoru je věnováno protektorátu a místnímu odbojovému hnutí a výzkum dějin první a druhé republiky tak až na několik výjimek poněkud zaostává. Dějinám Jílového u Prahy se dlouhodobě věnoval Stanislav Balík,³⁸ Českému Brodu Miloš Dvořák³⁹ a Vlašimi Josef Moudrý s Janem Svobodou.⁴⁰ V případě Říčanska je možné využít např. starší publikace Františka Kyzlíka a kol.⁴¹ Zdánlivý dostatek publikací ale snižuje skutečnost, že pro Jílovsko, Českobrodsko ani Říčansko neexistuje práce shrnující politický a sociální vývoj v celé oblasti. Může to být částečně způsobeno pohlcením bývalých politických okresů okresy Praha-východ a Praha-západ, což vede k tomu, že regionální historie je zpracována v rámci těchto celků a na sledované oblasti již nezbývá tolik prostoru.

Pokud hodnotíme stav zpracování problematiky velitelství četnických oddělení a okresních četnických velitelství je třeba říci, že je spíše nedostatečný. V rámci výzkumných otázek v oblasti dějin četnictva se jedná o okrajovou záležitost, která vystupuje na povrch mnohdy útržkovitě jen v rámci regionálních dějin četnictva. Pro celistvé pochopení fungování četnického sboru v Československu a protektorátu Čechy a Morava je však nezbytný i výzkum těchto menších správních jednotek.

³² Např. Eva PROCHÁZKOVÁ, *Zmizelé Čechy. Benešov*, Praha -Litomyšl 2006.

³³ Josef PETRÁŇ, *Dvacáté století v Ouběnicích*, Praha 2009. Týž a kol., *Benešovsko – Podblanicko*, Praha 1985. Týž - Jan HERTL – Jaroslav CHARVÁT - Čeněk REINŠTEIN – Jiří TYWONIAK, *Podblanicko proti okupantům*, Benešov u Prahy 1966.

³⁴ Jiří TYWONIAK, *Benešov a Konopiště v minulosti*, Benešov 1992. Týž, *Léta okupace na Benešovsku I. (1939-1942)*, Benešov 1987. Týž, *Léta okupace na Benešovsku II.*, Benešov 1992.

³⁵ Erich RENNER, *Heydrichiáda v Benešově*, in: Pod Blaníkem 16, 2012, č. 2, s. 11-13.

³⁶ Tomáš ZOUZAL, *Zabráno pro SS. Zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*, Praha 2016.

³⁷ Pavel KMOCH, *Provinění proti národní cti. „Malá retribuce“ v českých zemích a Trestní nalézací komise v Benešově u Prahy*, Praha 2015.

³⁸ Stanislav BALÍK, *Jílové u Prahy. Historie a současnost*, Jílové u Prahy 1987.

³⁹ Miloš DVOŘÁK, *Český Brod. Stručné dějiny. Umělecké památky. Pamětihodnosti na Českobrodsku*, Český Brod 1992.

⁴⁰ Např. Jan SVOBODA – Josef MOUDRÝ, *Vlašim. Po stopách předků*, Praha 2006.

⁴¹ František KYZLÍK a kol., *Říčany*, Praha 1975.

3. Dějiny četnictva s důrazem na vývoj četnických oddělení a okresních četnických velitelství

3.1 *Vývoj a charakter četnického sboru od jeho vzniku do roku 1945*

Zárodky četnického sboru se objevují na začátku 17. století ve Francii. Jeho úkolem byla tehdy především ochrana krále. Teprve později začalo být četnictvo využíváno i k běžné pořádkové a bezpečnostní službě (včetně služby za války).⁴² Charakter této činnosti byl utvářen společenským vývojem a dobovými politickými poměry. V tomto ohledu byly stěžejní události konce 18. století.

Přelom 80. a 90. let osmnáctého století znamenal zásadní předěl v utváření evropské společnosti. Francouzská revoluce vzbudila nadšení v řadách prostého lidu a naopak zděšení a ostražitost ve vrstvě vládnoucí, emoce, které se ve společnosti usadily a vynořovaly se vždy, když události předvíдалy podobný vývoj. Porevoluční společnost již nemohla být stavěna na starých základech, doba si žádala změn. Postupná přeměna společnosti probíhající v následujícím období je označována jako proces modernizace. Vědecká obec ji charakterizuje různě, podle toho zda považuje za rozhodující spíše její ekonomicko-sociální aspekty nebo otázku mentalit. Pro účely této kapitoly, tedy k nalezení kořenů ideje zřízení četnictva a jeho role ve společnosti je vhodnější spíše přístup druhý, reprezentovaný osobou sociologa Petera Wagnera. Ten ve své teorii (ve zkratce) vyjadřuje, že modernizace přináší společnosti jak větší svobodu v rozhodování, angažovanosti na veřejném životě, tak jí zároveň stanovuje limity.⁴³ Společnost je někdy zřetelněji, někdy naopak méně patrně disciplinována shora. Lze říci, že svoboda jedince je únosná do té míry, pokud vyhovuje potřebám systému. Plošně zřízení četnictva v habsburské monarchii v roce 1849 podle návrhu tehdejšího ministra vnitra Alexandra Bacha ukazovalo, že stát si byl tohoto faktu vědom. Již v tomto návrhu byl vznik četnictva vysvětlován jako nutný předpoklad pro efektivní výkon soudní a výkonné moci ve všech zemích monarchie.⁴⁴ Zajištění klidu, pořádku a bezpečnosti v souladu se soudobou právní úpravou bylo prioritním úkolem četnictva, které tak v této oblasti mělo nahradit činnost

⁴² Pavel MACEK – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva I. Habsburská monarchie 1526-1918*, Praha 1997, s. 11-12.

⁴³ Milan HLAVAČKA, *Modernizace*, in: J. ČECHUROVÁ, J. RANDÁK a kol., *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*, Praha 2014, s. 451-452.

⁴⁴ Michal DLOUHÝ, *Století četnické kriminalistiky*, Cheb 2014, s. 12-13.

zrušených patrimoniálních úřadů. Zároveň však vytvořilo ve společnosti snadno zneužitelný kontrolní prvek.

Výjimečný charakter četnictva vyžadoval vytvoření zvláštní zákonné úpravy, která by vymezila jeho povinnosti a práva. Staly se jí nejprve v lednu roku 1850 zákon o četnictvu a o rok později služební instrukce („Poučení o službě pro zemské četnictvo“).⁴⁵ Ustanovení obou předpisů byla v pozdějších letech často novelizována. Hlavními důvody byly politické změny a zejména praktický výkon četnické služby, který umožnil korigovat zákonodárství podle aktuálních potřeb. Zde je vidět značný rozdíl oproti právní úpravě činnosti policejních složek, které se podobné zákonné úpravy dočkaly až mnohem později.⁴⁶ Četnické zákonodárství nebylo na celém území monarchie totožné. V oblasti Uher platil od roku 1878 odlišný systém trestního zákonodárství, proto se zde četnictvo řídilo zvláštní četnickou instrukcí.⁴⁷ Normy platné v období existence samostatné Československé republiky a protektorátu vycházely v základních rysech z rakousko-uherské právní úpravy.⁴⁸ Po roce 1918 tak platila na území Československa bývalá rakouská služební instrukce v upravené podobě. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi byla však některá její ustanovení nahrazena ustanoveními bývalé uherské služební instrukce.⁴⁹ Jediným univerzálně platným zákonem v republice tak zůstal zákon o četnictvu. V letech okupace je ještě nutno zmínit organizační proměny sboru a s nimi související novou právní úpravu z roku 1944.⁵⁰

Četnictvo bylo výkonnou a podpůrnou složkou politického aparátu zpočátku ale silně navázanou na armádu, což mělo velký vliv na jeho organizaci zejména v počátcích jeho existence. Vztah mezi oběma složkami se od přelomu padesátých a šedesátých let devatenáctého století v souladu s politickým vývojem postupně rozvolňoval. Posilována naopak byla vazba k politické správě nejprve po vyčlenění četnictva z pravomoci ministerstva války v roce 1868 a po jeho

⁴⁵ L. UHLÍŘ, *Osudy rakouských četníků*.

⁴⁶ Helmut GEBHARDT, *Die militärische Organisation der k. k. Gendarmerie von 1849 bis 1918*, in: *SIAK-Journal - Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis* 2014, č. 3, s. 77.

⁴⁷ Mezi léty 1867-1881 bylo četnictvo na území Uher zrušeno. (P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny policie I.*, s. 67.

⁴⁸ M. DLOUHÝ, *Století*, s. 114.

⁴⁹ Srov. Josef ERHART, *Rukověť četnictva*, Praha 1932, s. 148.

⁵⁰ Srov. Pavel MACEK – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva III. Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939-1945)*, Praha 2001, s. 85.

definitivním vynětí z armádních struktur v roce 1876.⁵¹ Vojenská organizace četnictva ale přetrvávala i v období první republiky, ačkoliv se objevovaly hlasy po úplném odpoutání četnictva od armády.⁵² Otázka charakteru četnického sboru se stala námětem mnoha diskusí v politických kruzích i široké veřejnosti, ale samozřejmě i u četníků samotných. Tvůrci neoficiálního časopisu *Bezpečnost*⁵³ se dokonce pokusili formou letáku rozesílaného jednotlivým četnickým stanicím vyvolat hlasování o organizaci četnictva.⁵⁴ Fakt, že samotná armáda měla značný zájem na tom mít četnictvo ve své kompetenci, dokládá spor mezi ministerstvem vnitra a ministerstvem národní obrany v roce 1919.⁵⁵ Nejvyšším nadřízeným četnictva ve státu se stalo ministerstvo vnitra. Ministerstvo národní obrany mohlo nadále zasahovat pouze do otázek výzbroje a koordinovat službu četnictva (při polní službě) v případě vypuknutí války. Na příště mělo mít svého zástupce u četnického sboru v osobě vyššího důstojníka československé armády. Příslušníci četnického sboru však mohli být nadále (po dobu jejich branné povinnosti) povoláváni na vojenská cvičení.⁵⁶ Četnictvo tedy bylo stále vnímáno jako rozhodně ne bezvýznamný rezervoár sil. Tento fakt si dobře uvědomovala i agrární strana, ovládající ministerstvo vnitra po většinu meziválečné republiky⁵⁷ a byl to také jeden z důvodů, proč bylo četníkům (ale i dalším příslušníkům ozbrojených složek) v roce 1927 odebráno volební právo. S tím souvisela i nemožnost angažovat se ve většině spolků a také absence vlastního odborového hnutí. Status státních zaměstnanců sice zajišťoval příslušníkům četnictva určité výhody (především nárok na penzi), avšak složitý systém četnických požitků, na který měly v konečném důsledku vliv místní podmínky, nemohl sloužit k úplné spokojenosti všech. Lepší finanční ohodnocení vojáků oproti četníkům (v

⁵¹ H. GEBHARDT, *Die militärische*, s. 80-81. Adam WANDRUSZKA – Peter URBANITSCH, *Die Habsburgermonarchie 1848-1918*, Band V: Die bewaffnete Macht, Wien 1987, s. 484

⁵² Kol., *Úsvit čs. výkonného četnictva, stavovská čítanka. Příspěvek k diskusi o reorganizaci a demokratisaci služeb bezpečnostních*, Praha 1925, s. 19-20. Československé četnictvo se v tomto směru značně lišilo od četnictva v Rakousku, jehož vazby na armádu byly po roce 1918 zcela zpřetrhány. (H. GEBHARDT, *Die militärische Organisation*, s. 83.)

⁵³ Časopis vycházel v letech 1919-1920 jako čtrnáctideník. Srov. Jaroslava KACETLOVÁ, *Četnictvo na cestě od monarchie k republice. Budování četnického sboru v letech 1918-1925* (Disertační práce FF MU), Brno 2013, s. 72.

⁵⁴ I. KOLÁŘOVÁ – O. KOLÁŘ, *Sociální postavení*, s. 88.

⁵⁵ Srov. Lubomír UHLÍŘ – Pavel MACEK, *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918-1939)*, Praha 1999, s. 52.

⁵⁶ J. ERHART, *Rukověť*, s. 155-164.

⁵⁷ L. UHLÍŘ – P. MACEK, *Dějiny policie II*, s. 52.

některých ohledech), ale také nespokojenost s fungováním sboru vedly část četnictva k zakládání neoficiálních organizací a vydávání vlastních tiskovin.⁵⁸

Organizační struktura četnictva, vytvořená v druhé polovině 19. století, v podstatě přetrvala až do zrušení četnictva v roce 1945. Četnictvo bylo v letech 1849 – 1866 rozděleno na pluky, které posléze nahradila zemská četnická velitelství. Modifikace nižších organizačních jednotek byla dokončena v první polovině sedmdesátých let. Zemským četnickým velitelstvím od té doby podléhala velitelství četnických oddělení, okresní četnická velitelství a jednotlivé četnické stanice. V čele četnictva stál generální inspektor.⁵⁹ V období první republiky byla vytvořena řada specializovaných útvarů (mj. četnické pátrací stanice, četnické silniční kontrolní stanice, okresní četnické stanice,⁶⁰ četnické letecké hlídky).⁶¹ Některé z nich byly v období protektorátu zrušeny. Důležitým mezníkem ve vývoji četnictva byl rok 1942, kdy se stalo vedle státní, obecní a požární policie součástí uniformované protektorátní policie. Tehdy také byly pravomoci ministerstva vnitra v oblasti četnictva přeneseny na štáb generálního velitele uniformované policie.⁶² Předpokladem organizačních proměn v mezidobí let 1849 až 1945 byl na jedné straně proměňující se charakter četnictva, na druhé straně soudobá politická situace. Změny v šedesátých a sedmdesátých letech devatenáctého století souvisely s celkovým uvolněním atmosféry v monarchii. I v protektorátu je pak nutno sledovat vývoj četnictva v kontextu vývoje celého správního aparátu, který měl být v souladu s cíli nacistické politiky co nejvíce připodobněn říšskému vzoru.

Samostatnou otázkou je vnitřní struktura četnického sboru, tedy personální rozložení a faktory, které ho mohly ovlivňovat. V základní rovině jeho podobu určovaly samozřejmě příslušné předpisy. Důležitou roli ale sehrály i národnostní, sociologické a psychologické faktory. Národnostní element vystupoval do popředí zejména v momentu vzniku samostatného Československa, kdy byly řady četnictva značně zredukovány o četníky německé a maďarské národnosti. Naopak zájemci o službu v četnictvu z řad bývalých legionářů byli při přísném přijímacím

⁵⁸ I. KOLÁŘOVÁ – O. KOLÁŘ, *Sociální postavení*, s. 88.

⁵⁹ Srov. L. UHLÍŘ – P. MACEK, *Dějiny policie I.*, s. 66-68.

⁶⁰ Viz poznámka pod čarou č. 1.

⁶¹ Srov. L. UHLÍŘ – P. MACEK, *Dějiny policie II.*, s. 52-69. M. DLOUHÝ, *Století*, s. 12-52. apod.

⁶² K tomu srov. Jakub VONDRÁŠEK, *Policie a četnictvo Protektorátu Čechy a Morava po Heydrichově správní reformě, 1942–1945*. Praha 2013. Bakalářská práce (FF UK). L. UHLÍŘ – P. MACEK, *Dějiny policie III*.

procesu zvýhodňování.⁶³ V podobném duchu zaznívaly i hlasy volající po redukcii počtu četníků s puncem dlouholetých rakousko-uherských důstojníků v nejvyšších četnických velitelských funkcích a jejich nahrazení legionáři. Na druhou stranu po roce 1939 byla legionářská minulost handicapem a vedla k propouštění těchto četníků ze sboru.⁶⁴ Dalším aspektem byly vztahy mezi četnickými veliteli (veliteli stanic, důstojníky výkonnými a správními) a mužstvem. Na příkladu okresních četnických velitelů, často se stýkajících s místní elitou, ale i s významnými návštěvami ve městě, lze snadno doložit jejich význačné postavení ve sboru. V tomto ohledu je možné využít teorii sociologa Vilfreda Pareta, podle níž je možné elity najít v podstatě v každém oboru lidské činnosti, kde nacházejí uplatnění jednotlivci a sociální skupiny.⁶⁵ Hierarchizace četnického sboru sebou přinášela nebezpečí přílišné separace důstojníků od výkonných četníků. Z pohledu četníků nepopulární nebo nespravedlivá nařízení, případně osobní antipatie mohly vést ke stížnostem, které mohly nakonec zapříčinit i změny ve služebním postavení. Na druhé straně empatický přístup velitelů k podřízeným mohl přinášet pozitiva, jako ostatně v každém oboru lidské činnosti.⁶⁶

Názory české společnosti na četnictvo doznaly v době jeho působení několika proměn. Zatímco na začátku padesátých let devatenáctého století se v praxi naplno ukázaly výhody četnictva, náhled na četnictvo v dalších letech výrazně ovlivnila nepopulární činnost sboru v době působení šéfa Nejvyššího policejního úřadu Johanna Franze Kempena von Fichtenstamm.⁶⁷ Obecná nedůvěra k četnictvu a vysoké výdaje na jeho chod byly hlavními příčinami negativního pohledu veřejnosti.⁶⁸ V období meziválečné republiky, ale byl navíc často kritizován postup četnictva při dělnických stávkách. Na druhou stranu účast četnictva ve strukturách stráže obrany státu a obecně jeho působení ve druhé

⁶³ Na rozdíl od ostatních uchazečů nemuseli být svobodní nebo bezdětní vdovci, byla jim snížena minimální požadovaná výška na 160 cm apod. Michal DLOUHÝ, *Četníci a legionáři*, [online]. [cit. 10. 11. 2016]. Dostupné z: <<http://www.historickykaleidoskop.cz/3-2007/cetnici-a-legionari.html>>

⁶⁴ I. KOLÁŘOVÁ – O. KOLÁŘ, *Sociální postavení*, s. 88. M. DLOUHÝ, *Četníci a legionáři*.

⁶⁵ Heslo *Elita*, in: *Velký sociologický slovník*, sv. I, Praha 1996, s. 252-253.

⁶⁶ K tomu srov. kapitulu VČO Benešov – Personál – Karel Vašků.

⁶⁷ Srov. L. UHLÍŘ, *Četník. Příklad Johanna Franze von Kempen a Františka Valouška*, in: *Člověk na Moravě 19. století*, s. 328-331.

⁶⁸ Např. v roce 1866 klade radikální demokrat Antonín Kotík ve své brožuře *Pláč koruny české* četnictvo na roveň úřednictva, které „jest po vojsku ta největší pijavka naše“, a policie a tvrdí, že císař František Josef I. jej „zřídil k špehování a týrání lidí“. (Antonín KOTÍK, *Pláč Koruny české čili upřímná slova Staročecha propověděná milým krajanům léta bídy 1866*, Praha 1919, s. 16) Dále srov. např.

polovině třicátých let dvacátého století bylo veřejností hodnoceno kladně.⁶⁹ Tím více pak vyvolávala diskusi činnost četnictva během okupace.⁷⁰

3.2 *Správní vývoj četnictva v letech 1849-1945*

Četnictvo bylo v nejvyšší rovině vždy podřízeno některému z ministerstev. Do roku 1918 stálo pod pravomocí ministerstva zemské obrany (do roku 1868 ministerstva války) a ministerstva vnitra s přestávkou v letech 1852-1859, kdy byla jeho agenda přidělena Nejvyššímu policejnímu úřadu.⁷¹ Po vzniku republiky přetrvávala podřízenost ministerstvu vnitra. V letech 1919-1942 zde fungovalo zvláštní oddělení (č. 13, od roku 1937 č. 12) vyhrazené záležitostem četnictva.⁷² Příslušel mu vrchní dohled nad četnictvem ve všech oblastech. Ministr vnitra měl být podřízenými četnickými orgány informován o všech závažnějších případech. Na druhou stranu se u něj objevovaly i stížnosti četníků. Post přednosta četnického oddělení na ministerstvu byl obsazován civilními úředníky, příslušníci četnického sboru se objevují až ve funkcích pracovníků jednotlivých útvarů oddělení. Ministr vnitra nezešel do roku 1938 nikdy z řad četnictva, až po vzniku protektorátu v roce 1939 byl do této funkce jmenován generál četnictva Josef Ježek.⁷³

V hierarchii četnického sboru stál po příslušných ministrech do rozpadu monarchie nejvýše generální inspektor četnictva, po roce 1918 generální velitel četnictva (od roku 1942 generální velitel uniformované policie). Do oblasti jeho působnosti patřilo celé četnictvo. Měl na starosti především personální a disciplinární záležitosti důstojníků s výjimkou těch, kteří pracovali na ministerstvu vnitra. Kontroloval činnost zemských četnických velitelů a méně často i velitelů oddělení a okresních četnických velitelů. Měl také podávat dobrozdání ministru vnitra. Jmenoval ho prezident republiky z řad četnických důstojníků správních. K dispozici měl štáb sestávající z pobočníků, justičních referentů a kancelářských zřízenců.⁷⁴

⁶⁹ I. KOLÁŘOVÁ – O. KOLÁŘ, *Sociální postavení*, s. 93.

⁷⁰ Srov. Jakub VONDRÁŠEK, *Policie a četnictvo Protektorátu*.

⁷¹ Jan JANÁK, *Dějiny správy v českých zemích v letech 1848-1918 se soupisy literatury*, Praha 1987, s. 149.

⁷² Srov. L. UHLÍŘ – P. MACEK, *Dějiny policie II.*, s. 53.

⁷³ Srov. Martin KLEČACKÝ, *Josef Ježek a Otto Bláha – cesta dvou četnických generálů před Národní soud*, in: *Moderní dějiny* 22, 2014, č. 2, s. 155-187.

⁷⁴ Srov. J. ERHART, *Rukověť*, s. 500-503. L. UHLÍŘ – P. MACEK, *Dějiny policie II.*, s. 53.

Zemská četnická velitelství byla nástupci pluků, které fungovaly v monarchii do roku 1866. Pluky byly tvořeny eskadronami, křídly, četami, sekcemi, desátnictvy a stanicemi. Od roku 1860, v rámci organizačních změn, sestávaly pluky již pouze z křidel, čet a stanic.⁷⁵ Zásadní zlom přišel v letech 1872-1873, kdy byly křídla a čtyři trvale nahrazeny četnickými odděleními, která přetrvala do konce monarchie a rovněž i po vzniku Československé republiky.

Zemská četnická velitelství zahrnovala obvod jednotlivých zemí a byla dislokována v sídlech zemských úřadů. V jejich čele stál četnický důstojník správní, který byl podřízen zemskému prezidentovi. Obvod zemského četnického velitelství tvořilo několik četnických oddělení. Zemský velitel v něm dohlížel nad správními a hospodářskými záležitostmi četnictva. V jeho pravomoci bylo i četnické školství, které zajišťovalo doplňovací oddělení u zemského velitelství. Zemský velitel vedl obsáhlou evidenci o podřízeném mužstvu, na jejímž základě pak povyšoval či superarbitroval podřízené četníky. Reagoval také na jejich žádosti a stížnosti a vydával tzv. poučné rozkazy, které měly podnítit četníky v lepších služebních výkonech.⁷⁶ Po provedení organizačních změn v roce 1942 převzali část pravomocí zemských četnických velitelů inspektoři uniformované protektorátní policie u zemských úřadů v Praze a Brně.⁷⁷

Krátce po vzniku Československé republiky bylo rozhodnuto zřídit mezičlánek mezi zemskými velitelstvími a četnickými odděleními a zefektivnit tak činnost zemských velitelů. Stali se jím exponovaní četničtí štábní důstojníci působící v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Mezi léty 1921-1929 ve stanoveném obvodu, který zahrnoval pět až šest četnických oddělení, zastupovali zemského četnického velitele a dohlíželi na plnění jeho rozkazů.⁷⁸

Zemským četnickým velitelstvím přímo podléhala velitelství četnických oddělení, která v letech 1872 a 1873 nahradila strukturu křidel a čet. Sestávala z obvodu několika politických okresů. V čele oddělení stál četnický důstojník správní. Velitel oddělení kontroloval činnost četnictva ve svém obvodu. Předával rozkazy nadřízených orgánů okresnímu velitelství, které je dále předávalo

⁷⁵ L. UHLÍŘ – P. MACEK, *Dějiny policie I.*, s. 65.

⁷⁶ L. UHLÍŘ – P. MACEK, *Dějiny policie II.*, s. 54. Dále srov. J. ERHART, *Rukověť*, s. 494-500.

⁷⁷ Dana VOTOUPALOVÁ, *Inventář Velitelství vládní uniformované policie v Brně (1919) 1942-1945*, Brno 1979, s. I.

⁷⁸ L. UHLÍŘ – P. MACEK, *Dějiny policie II.*, s. 55. Dále srov. Oldřich PINKAS – Josef ERHART, *Sbírka četnických předpisů*, Kroměříž 1923, s. 36-39.

četnickým stanicím. Několikrát ročně konal přehlídky četnických stanic i okresních četnických velitelství a odstraňoval případné služební nedostatky. Přehlídkový rozvrh musel být přesně naplánován, následně ho schvalovalo zemské četnické velitelství a v opise o něm měl být informován i generální velitel četnictva.⁷⁹ Jednotlivé četnické stanice přehližel velitel oddělení většinou jednou až dvakrát ročně. Stálý kontakt s podřízenými četníky byl nutným předpokladem pro vyhotovení kvalifikačních listin a také udělení pochval, které posléze velitel oddělení konzultoval s přednostou okresního úřadu, pokud nevězešlo přímo z jeho podnětu. Podobně jako zemský velitel vydával i velitel oddělení poučné rozkazy.⁸⁰ Ke zvládnutí rozsáhlé agendy mu byl přidělen kancelářský zřízenec a řidič.

Okresní četnická velitelství byla dislokována v sídlech okresních úřadů. Zahrnovala území jednoho politického okresu, sestávajícího zpravidla ze dvou až tří soudních okresů. V jejich čele stál četnický důstojník výkonný, absolvent školy pro výcvik výkonných důstojníků. O přijetí do školy a rovněž o případném pozdějším povýšení do hodnosti okresního četnického velitele rozhodovalo příslušné zemské četnické velitelství na základě podkladů velitele četnického oddělení. Hodnotila se doba služby u četnictva, hodnostní pořadí, jazykové znalosti a vytříbenost slohu, zdravotní stav, osobní poměry a velitelské a instruktorské schopnosti jedince. Daný četník totiž musel mít nejméně tříletou praxi ve funkci velitele četnické stanice (tzn. i praxi zástupce okresního velitele).⁸¹ Škola pro výcvik výkonných důstojníků trvala celkem šest měsíců, kdy frekventanti navštěvovali kromě odborných četnických předmětů⁸² rovněž předměty všeobecného vzdělání.⁸³ Na rozdíl od nižších četnických škol, kde byl v osnovách kladen značný důraz na doplnění všeobecného přehledu, u adeptů školy pro výcvik výkonných důstojníků se s ním již počítalo, a proto byl počet těchto předmětů nižší a jejich zaměření už zcela odpovídalo četnické praxi. Nedílnou

⁷⁹ Národní archiv (dále NA), fond (dále f.), Generální velitel četnictva (dále GVČ), kart. 38.

⁸⁰ L. UHLÍŘ – P. MACEK, *Dějiny policie II.*, s. 55-56.

⁸¹ NA, f. Zemské četnické velitelství Praha (dále ZČV Praha), kart. 958, č. j. 208 dův/1924.

⁸² Odborných předmětů bylo celkem 13: Zákon o četnictvu, organizační ustanovení pro četnictvo a četnická služební instrukce; trestní zákony; trestní řád; vojenský trestní zákon a vojenský trestní řád; právo ústavní a správní; služba pátrací a daktyloskopická; jednací řád; hospodářské předpisy; služební řád a organizace branné moci; nauka o terénu; mobilizační předpisy a zpravodajská služba; nauka o zbraních a střelbě; vychovatelství a vyučovatelské. (*Instrukce pro četnické školy*, Praha 1932, (2. vyd.), s. 31-33)

⁸³ Literaturu, přírodopis a zdravotní vědu. (*Instrukce*, s. 31)

součástí vyučování byl praktický výcvik. Kromě střelby pistolí a šermu šavlí byli budoucí výkonní důstojníci cvičeni v pátrací službě. K seznámení s nejnovějšími poznatky a trendy v oboru byli příležitostně zapojováni do trestního řízení a navštěvovali příslušné odborné instituce. Byli ale připravováni i na roli vychovatele a učitele podřízených četníků a zejména na roli důstojníka, která pro ně byla nová a přinášela s sebou určitou změnu ve společenském postavení. Studium školy bylo uzavřeno vykonáním ústní závěrečné zkoušky před komisí složenou z instruktorů a důstojníků a politických úředníků určených ministerstvem vnitra za přítomnosti generálního velitele četnictva (či jeho zástupce). Hodnocení probíhalo v rámci stupnice 4 – velmi dobrý, 3 – dobrý, 2 – dostatečný, 1 – nedostatečný. Znamky předmětů se poté v obou skupinách (odborných a všeobecně vzdělávacích) průměrovaly a nakonec byl zjištěn celkový prospěch. Hodnotila se také pilnost a chování.⁸⁴ Při hodnocení se přihlíželo především k celkovému prospěchu a prospěchu z předmětů odborných. Zkoušky úspěšně absolvoval každý, kdo nedostal z žádného předmětu horší známku než 2. V opačném případě bylo možné získat povolení ministerstva vnitra k opakování zkoušky. Absolventi školy byli seřazeni podle prospěchu, což hrálo roli při obsazování míst okresních velitelů.

Škola stejně jako celá kategorie výkonných důstojníků, které se objevily v počátcích první republiky, byly novum, které v Rakousku-Uhersku nemělo obdoby. V období monarchie byli okresními četnickými veliteli řadoví četníci v hodnosti štábního či okresního strážmistra, kteří stáli v čele četnické stanice v sídle okresního hejtmanství, plnící úlohu okresního velitelství.⁸⁵ Až dne 1. dubna 1920 se tyto stanice od okresního četnického velitelství osamostatnily a byly postaveny na stejnou úroveň jako ostatní četnické stanice.⁸⁶ Nová organizace měla odpovídat potřebám nově utvořené kategorie výkonných důstojníků⁸⁷, která byla zavedena výnosem ministerstva vnitra ze dne 26. února 1919, kterým se měnil dosavadní systém četnických hodností. Za výkonné důstojníky byli považováni dosavadní okresní a štábní strážmistři, kterým byla nově přiznána

⁸⁴ Stupnice známek pro pilnost: 4 - vytrvalá, 3 – uspokojivá, 2 – méně uspokojivá, 1 – nestálá, pro chování: 4 – vzorné, 3 – uspokojivé, 2 – zákonné, 1 - nezákonné

⁸⁵ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 149.

⁸⁶ O. PINKAS – J. ERHART, *Sbírka*, s. 172.

⁸⁷ Vedle kategorie důstojníků výkonných existovala skupina důstojníků správních, do které byli zařazeni původní četniční důstojníci.

hodnost četnických okresních inspektorů II. a I. třídy a vrchních četnických inspektorů. Na rozdíl od ostatních skupin důstojníků mohl být jejich nadřízeným i důstojník správní, který byl hodností a pořadím mladší.⁸⁸ V oblasti požitků měla být situace u obou kategorií důstojníků podobná.⁸⁹ Zásadní vymezení povinností a pravomocí okresních četnických velitelů přinesl výnos ministerstva vnitra ze dne 24. března 1920. Kromě okresních velitelství mohli být výkonní důstojníci rovněž zařazeni u doplňovacích oddělení či v pobočnických kancelářích zemských četnických velitelství. Zde se ale ukázaly některé z mnoha potíží, které novou kategorií důstojníků od začátku provázely. Značný odpor vyvolávalo především nepromyšlené obsazování zdejších míst převážně mladými četníky, kteří pak byli mnohdy viněni staršími, zkušenějšími četníky z protekce.⁹⁰ Problematické bylo také hodnocení výkonných důstojníků ve funkci okresních velitelů ostatními příslušníky četnického sboru. Určitá rovnoprávnost obvyklá před rokem 1919 byla nyní povýšením do důstojnické kategorie narušena a vedla často ke zhoršení vztahů mezi okresními veliteli a ostatními četníky.⁹¹ Předmětem kritiky se ale stávaly rovněž schopnosti okresních velitelů. V roce 1926 si správní důstojník štábní kapitán Bohumil Tvrdík ve své přednášce „Jak se dosud osvědčila instituce četnických důstojníků výkonných“ postěžoval, že „*okresní inspektoři řídí exekutivní bezpečnostní a pátrací službu v celém okrese. V praxi ale toto řízení není. Při těžkých zločinech, jak jinak ani nemůže býti, objeví se okresní četnický velitel na místě pravidelně post festum, jestli se objeví vůbec. A tu je vmísení jeho do činnosti již den před jeho příchodem přítomných četníků jen na závalu. Neznaje místní poměry ani nemůže se jeho činnost jinak jeviti, než pasivním konstatováním a přihlížením. Aby vnesl do způsobu pátrání něco nového, aby dal správnější direktivu, lze těžko očekávati, poněvadž vědomostmi je na témže stupni jako velitel stanice. Fakticky řídí se sám pokyny velitele stanice [...]*“⁹² Na druhou stranu je nutno konstatovat, že někteří dlouholetí důstojníci vytvoření kategorie výkonných důstojníků velmi těžce nesli. Bohumil Tvrdík viděl jako jeden z hlavních problémů fakt, že jejich služební činnost neodpovídá výši jejich

⁸⁸ Kromě toho neměli výkonní důstojníci nárok na proplácení cestovních výdajů, pouze pokud cestovali za hranice okresu.

⁸⁹ NA, f. ZČV Praha, kart. 1055, Spisy důvěrné (1926), č. j. 327 dův./1926.

⁹⁰ O. PINKAS – J. ERHART, *Sbírka*, s. 45-46.

⁹¹ M. KLEČACKÝ, *Převzetí rakouského četnictva*, s. 161.

⁹² NA, f. ZČV Praha, kart. 1055, Spisy důvěrné (1926), č. j. 327 dův./1926.

požitků: „zdálo by se, že snad závidím jim jejich nynější postavení. Nikterak. Ať se jim platí jako dosud, když dosavadní systém požitkový se řídí, jak se tomu v obecné mluvě říká, počtem prošoupaných kalhot. Ať se jim dají jakékoli, třeba sebe velkolepěji znějící tituly jen ať se jim neříká důstojníci.[...]“⁹³ Přednášku pak zakončil tvrdým konstatováním, že „ač mám dobrou vůli, nemohl jsem v žádném oboru jich působnosti zjistiti nějakou výhodu pro sbor, nevidím ani stopy po jich působnosti, které by opravňovaly jejich existenci. Položíme-li si konečně ruku na srdce a otážeme se, kdo z nás je považuje za skutečné důstojníky, bude odpověď taková: žádný je nepovažuje za důstojníky. Zrušením této tak zvané kategorie prospěje se jen službě a státní pokladně.“⁹⁴

Obor působnosti okresního četnického velitele byl dán zmíněným výnosem ministerstva vnitra z roku 1920 a v pozdějších letech dále upravován v souvislosti s novelizacemi konkrétních dílčích předpisů. Okresní velitel řídil činnost četnictva v okrese, vedl vyšetřování závažných případů a dohlížel nad dalším vzděláváním, výcvikem a kázní podřízených četníků, což kontroloval při přehlídkách. Přehlídky konal v pravidelných časových intervalech několikrát ročně i neočekávaně. Program přehlídek měl předložit alespoň osm dní před jejich konáním veliteli oddělení ke schválení.⁹⁵ Každou četnickou stanicí přehlížel jeden až dva dny. Za tuto dobu zhodnotil výkon služby četníků, jejich vědomosti a schopnosti a v neposlední řadě i stav četnické stanice. Část přehlídky potom věnoval výuce zákonů.⁹⁶ Opis nálezu o přehlídkách poté zaslal v opisu veliteli oddělení, který ho předal zemskému veliteli. Přehlídky stanic tvořily velkou část jeho služební činnosti. Kromě ní však vyřizoval i menší kancelářskou agendu a další služební záležitosti. Dle potřeby využíval služeb četníka - řidiče z místní četnické stanice.⁹⁷

Úzce spolupracoval s velitelem četnického oddělení a přednostou okresního úřadu a zajišťoval předávání rozkazů zemského četnického velitelství, velitelství oddělení a okresního úřadu četnickým stanicím. V letech okupace přicházel do

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ O. PINKAS – J. ERHART, *Sbírka*, s. 174

⁹⁶ Státní oblastní archiv Praha (dále SOA Praha): Státní okresní archiv Benešov (dále SOkA Benešov), f. Četnická stanice Červený Újezd, Protokol o přehlídce.

⁹⁷ Ne vždy a všude však zcela efektivně: „[Poručík výkonný Felix Peřka – pozn. aut.] Plnil zodpovědné úkoly v zajišťování svěženého úseku, velmi často byl na přehlídkách stanic jako Lenora, Knížecí Pláně, Kvilda a další, kde mu služební auto nebylo nic platné a bylo nutno používat jen lyží“ (Jan ČÍŽEK – Felix PEŘKA ml. – Hroznata JANOUŠEK, *Aby národ žil. Světlá památka kněze Josefa Jílka, MUDr. Karla Hradeckého, npor. četnictva Felixe Peřky a Jaroslava Hrnecka, kteří položili svůj život v boji proti nacismu*, Třebíč 1996, s. 117.)

pravidelného kontaktu s představiteli německých politických a bezpečnostních orgánů.

Stýkal se také s elitou města. Příležitostně zastupoval velitele oddělení při slavnostních obědech s významnými hosty a byl osobně zván do společnosti místní vojenské reprezentace. Patřilo mu čestné místo v průvodu při pohřbech za přednostou okresního úřadu. Funkce okresního četnického velitele s sebou přinášela nebezpečí stížností z řad četníků, a v poválečné době někdy také podezření z nadstandartních kontaktů s německými orgány.

Posledním článkem četnické organizace byly četnické stanice. Na rozdíl od velitelství četnických oddělení a okresních četnických velitelství fungovaly již od roku 1850. Obvod četnických stanic zahrnoval území několika obcí. V jejich čele stál většinou výkonný četník v hodnosti desátníka (do roku 1857), závodčího nebo strážmistra (do roku 1918) a v hodnosti vrchního strážmistra za první republiky. Četnické stanice vykonávaly veškerou bezpečnostní službu ve stanoveném obvodu a plnily úkoly na rozkaz politické správy. Kromě běžných bezpečnostních úkonů tak vyřizovaly i značné množství občanskoprávní agendy. Četnické stanice byly v pravidelném služebním kontaktu s dalšími stanicemi.⁹⁸

Kromě základní struktury četnických orgánů, tak jak byla výše popsána, existovala od roku i řada specializovaných útvarů. Jednalo se v nejvyšší rovině o četnickou odbornou účtárnu a ústřední četnické pátrací oddělení. Pátrací činnost byla postupem času zdokonalena vznikem dalších útvarů. Jednalo se především o četnické pátrací stanice, zřizované od roku 1928 nejprve u okresních četnických velitelství a později již samostatně fungujících, o četnické letecké hlídky a četnické stanice se služebními psy. Výkon četnické služby dále měla zlepšit četnická eskortní stanice, četnické pohraniční kontrolní stanice, četnické silniční kontrolní stanice, četnické pohotovostní oddíly a okresní četnické stanice.⁹⁹

⁹⁸ L. UHLÍŘ – P. MACEK, *Dějiny policie II.*, s. 57-58.

⁹⁹ K tomu srov. Miroslav SPURNÝ, *Četnické pátrací stanice v kontextu rozvoje a organizační struktury československého četnictva*, in: Sborník Muzea Brněnska, 2016, s. 107-120. Jindřich MAREK, *Vzdušní donkichoti. Četnické letecké hlídky 1935-1939. Čs. letci u 280. a 544. perutě RAF*, Cheb 2001. Ondřej KOLÁŘ, *Státní pořádkové složky na Chebsku v době první československé republiky*, Praha 2016. atd.

4. Dějiny politických okresů Benešov, Vlašim, Český Brod, Jílové a Říčany se zaměřením na první polovinu 20. století

Pro hlubší pochopení organizace a fungování četnických útvarů je třeba nastínit správní vývoj území, které mezi léty 1918-1945 tvořilo obvod četnického oddělení Benešov. Na činnost četnictva ale měla vliv i řada dalších faktorů. Mezi ně patřila krátkodobá i dlouhodobá kumulace obyvatelstva na různých místech zkoumaných okresů, daná například dojížděním lidí za sezónní prací či nepříznivým politickým vývojem, který zapříčinil odchod z jejich domovů. Dále se jednalo o rozvrstvení politických stran a zejména radikálních uskupení, které mohly svou činností (například demonstracemi) narušovat klid v regionu. Četnickou službu ovlivňovaly i další skutečnosti, kterými bylo umístění státních a samosprávných úřadů, vojenských kasáren ve městech, dopravní síť atd. Na podkladě zásadních historických událostí tak bude, po shrnutí historického vývoje v nejstarším období, vylíčena i tato stránka dějin zkoumaných oblastí.

4.1 Benešovsko a Vlašimsko

4.1.1 Nástin historického vývoje Benešovska a Vlašimska od středověku do 19. století

Obvod zkoumaných okresních četnických velitelství Benešov a Vlašim se rozprostíral přibližně na území uzavřeném na severu a východě tokem Sázavy a Vltavy na západní straně. Jižní hranici lemovaly obce Křečovice, Bystřice, Popovice, Načeradec a Trhový Štěpánov. Zvlněnou, částečně zalesněnou krajinu okresu utváří benešovská a vlašimská pahorkatina s nejvyšším vrcholem Blaníkem, který se vypíná do nadmořské výšky 638 m. n. m. Územní a částečná charakterová blízkost obou regionů a jejich správní svázanost v druhé polovině 19. a prvním třicetiletí 20. století je důvodem, proč jsou analyzovány ve společné kapitole. Pouze pro zjednodušení výkladu bude území Benešovska a Vlašimska označováno termínem Podblanicko, který sice označuje především oblast kolem Velkého a Malého Blaníka, ale někdy bývá užíván i při pojmenování celého původního benešovského okresu (srov. dále).

Na historický vývoj Podblanicka měl zásadní vliv charakter zdejší krajiny. Osídlení bylo zprvu spíše sporadické, souvislejším se stalo až se zahájením vnitřní kolonizace od 11. století.¹⁰⁰ V raném středověku se však na zdejším území nacházela důležitá centra knížecí hradské správy – hradiště u Vlašimi a Lštění. Většina majetku se postupně dostala do držení místní šlechty a v menší míře církve (např. v Louňovicích pod Blánkem (ženský premonstrátský klášter), v Trhovém Štěpánově (v držení pražského biskupství) či okolo Svatavina Újezdu (v držbě vyšehradské kapituly)). Za zmínku stojí rozsáhlé majetky Benešoviců, Šternberků, pánů z Dubé, ale i Rožmberků.¹⁰¹ Královský majetek zde tvořil pouze nepatrnou část všech pozemků a královské město bychom zde hledali marně. Většinu osídlení tvořily malé vesnice, které vyplňovaly prostor jednotlivých panství. Mezi největší města na Podblanicku patřil bezesporu Benešov, který vznikl kolem tvrze Na Karlově a kolem pozdějšího tržiště, kterým od první poloviny 13. století procházela důležitá stezka z Prahy do jižních Čech.¹⁰² Významnou osobností Benešovska byl tehdy Tobiáš z Benešova, od roku 1278 pražský biskup, který zřejmě nechal vybudovat nedaleký hrad Konopiště. Na počátku 14. století se stala městečkem i Vlašim.¹⁰³

Blízkost Tábora podmínila v období husitské revoluce vysokou aktivitu tábořských husitů na Podblanicku. Jejich velkým odpůrcem a příznivcem Zikmunda byl majitel Konopiště Petr ze Šternberka a dřívější Husův sympatizant Václav z Dubé na Léštně. Po smrti Petra ze Šternberka pod Vyšehradem v listopadu roku 1420 se však jeho ovdovělá manželka Perchta pragmaticky přiklonila na stranu husitů.¹⁰⁴ Doba pohusitská byla ve zdejším kraji charakteristická rozsáhlými přesuny majetku, které se týkaly převážně bývalých církevních statků. Tehdejší konopištský pán, syn Petra a Perchty ze Šternberka Zdeněk, zpočátku stoupenec a osobní přítel Jiřího z Poděbrad, se v roce 1465 postavil do čela protikrálovské zelenohorské jednoty. Boje s královskými vojsky si pak ve zdejším kraji vyžádaly nenávratné zničení několika zdejších hradů. V letech 1451 a 1473 se stalo město Benešov místem konání dvou významných

¹⁰⁰ Eva PROCHÁZKOVÁ – Erich RENNER – Pavel VAŠÁK – Mojmír CHROMÝ, *Benešov*, Benešov 1998, s. 25-26.

¹⁰¹ Josef PETRÁŇ a kol., *Benešovsko – Podblanicko*, Praha 1985, s. 74-75.

¹⁰² Tamtéž, s. 88.

¹⁰³ Jiří TYWONIAK, *Benešov a Konopiště v minulosti*, Benešov 1992, s. 41, 44-45. Známou osobností českých dějin byl i jeho bratr Milota z Dědic.

¹⁰⁴ J. PETRÁŇ a kol., *Benešovsko*, s. 98.

zemských sněmů, v prvním případě dokonce za přítomnosti kardinála Eneáše Silvia Piccolominiho.¹⁰⁵

Na počátku třicetileté války se většina místní šlechty přikláněla k protikatolické straně. Majitel konopištského panství, stoupenec Jednoty bratrské Bernard Hodějovský se po boku svých příbuzných aktivně zúčastnil stavovského povstání. Další vývoj událostí tak pro ni nebyl příznivý a oblast Podblanicka byla zasažena silnou vlnou rekatolizace. Válka zasáhla zdejší území především v roce 1645, kdy se v bitvě u Jankova (nedaleko Votic) střetla císařská a švédská vojska.¹⁰⁶ Vítězní Švédové o tři roky později při dalším vpádu dokonali devastaci zdejší krajiny.¹⁰⁷ Vylidňování regionu, dané vleklým válečným konfliktem a epidemiemi, se zastavilo až na počátku 18. století. Část Podblanicka pak znovu poznamenala přítomnost pruských vojsk během slezských válek a později také nevolnická povstání.¹⁰⁸ Naposledy se pak zásadněji dotkly válečné události Podblanicka během prusko-rakouské války v 60. letech 19. století, během okupace pruských vojsk.¹⁰⁹ Další změny se dotkly Benešovska na konci osmdesátých let 19. století, kdy následník trůnu Ferdinand D'Este koupil od Lobkoviců zámek Konopiště.¹¹⁰ Na začátku 20. století charakterizovaly zdejší oblast především demonstrace za všeobecné volební právo, později, v průběhu první světové války opět neutěšená hospodářská a politická situace.¹¹¹

Pokud hovoříme o hospodářském vývoji Benešovska a Vlašimska, musíme konstatovat, že zde většinou nevznikly významnější průmyslové podniky. Podblanicko bylo převážně zemědělsky orientovaným regionem, kde chyběla surovinová základna. Rozvíjelo se tady proto především pěstování obilovin a chov zvířat či mlynářství. Ač byla zastoupena i některá průmyslová odvětví (potravinářský, obuvnický průmysl aj.), většího rozmachu průmyslu se

¹⁰⁵ J. TYWONIAK, *Benešov a Konopiště*, s. 67, 74. Nutno však dodat, že příčinou konání zemských sněmů v Benešově byly morové epidemie v Praze. V případě druhého sněmu zasáhly i Benešov, avšak až v jeho závěru. Tamtéž, s. 74.

¹⁰⁶ Srov. např. Václav ŠUSTR, *Bitva u Jankova 5. – 6. 3. 1645 (K výročí 330 let)*, in: SVPzP 1975, č. 16, s. 273-285.

¹⁰⁷ E. PROCHÁZKOVÁ, *Benešov*, s. 32.

¹⁰⁸ J. PETRÁŇ a kol., *Benešovsko*, s. 123-125.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 160.

¹¹⁰ Kol., *Monografie města Benešova a okolí*, Benešov 1938, s. 12.

¹¹¹ J. PETRÁŇ a kol., *Benešovsko*, s. 177-178.

Podblanicko dočkalo až později. Již v 19. století však vzniklo v okolí Benešova několik vápenek a cementáren.¹¹²

4.1.2 *Politický a správní vývoj Benešovska a Vlašimska v letech 1918-1945*

V důsledku politických změn po revoluci v roce 1848 začala stále více nabývat na významu oblast Benešovska. Právě v Benešově totiž zahájilo svou činnost dne 1. února 1850 okresní hejtmanství. Jeho působnost se vztahovala na území soudních okresů Benešov, Neveklov a Vlašim. Po sloučení politické a soudní správy v roce 1855 nahradily okresní hejtmanství smíšené okresní úřady v těchto třech městech. Nadřízeným politickým orgánem benešovského hejtmanství byla do roku 1855 krajská vláda v Českých Budějovicích, poté krajský úřad v Táboře. Od roku 1868, poté co bylo o šest let dříve zrušeno krajské zřízení v Čechách, bylo obnovené okresní hejtmanství v Benešově podřízeno již přímo místodržitelství v Praze. V této podobě existovaly politické úřady na Podblanicku až do zániku monarchie v roce 1918.¹¹³ V následujících letech bylo okresní hejtmanství nejprve přeměněno na okresní správu politickou a v roce 1928 na okresní úřad. Sídlem okresního hejtmanství a okresního soudu byla od padesátých let devatenáctého století do roku 1912 budova č. p. 223-224 na („Velkém“) Masarykově náměstí. Poté bylo hejtmanství přesídleno do nedaleké Zámecké (dnes Tyršovy) ulice.¹¹⁴

V průběhu první poloviny dvacátého století se postupně měnilo postavení soudního okresu Vlašim. V únoru 1913 byla ve Vlašimi zřízena okresní politická expositura, v červenci 1928 byla zrušena a okresní úřad v Benešově zde od té doby zastupoval pouze jeden úředník.¹¹⁵ Vlašimští obyvatelé se však s tímto stavem nespokojili a na půdě poslanecké sněmovny na konci května roku 1930 požadovali zřízení samostatného politického okresu Vlašim v rozsahu tehdejšího soudního okresu. Jeho sídlem se měla díky své výhodné poloze stát Vlašim. Argumentovali tehdy, odvolávající se na zákon č. 125 Sb. z. a n. o organizaci politické správy z roku 1927, negativními faktory, které přineslo zrušení politické

¹¹² Tamtéž, s. 162-165.

¹¹³ Olga PAULOVÁ – Rudolf NOVÁK, *Inventář Okresní úřad ve Vlašimi (1855-1948)*, Benešov 1964, s. I.

¹¹⁴ E. PROCHÁZKOVÁ, *Zmizelé Čechy. Benešov*, s. 25.

¹¹⁵ O. PAULOVÁ, *Inventář*, s. I.

expositury – především národohospodářskými a komunikačními.¹¹⁶ Ačkoliv se jednalo o opodstatněný návrh, nebylo mu tehdy ještě vyhověno. Politický okres Vlašim byl zřízen až na základě vládního nařízení č. 131/1937 Sb. z 24. června 1937.¹¹⁷ V činnost vstoupil nový okresní úřad ve Vlašimi dnem 15. srpna 1937. Jeho existence však neměla dlouhého trvání, neboť byl již na začátku července 1942 nařízením ministra vnitra č. 185/1942 Sb. z 26. května 1942 o nové úpravě obvodů a sídel okresních úřadů zrušen a jeho území opětovně připojeno k benešovskému politickému okresu.¹¹⁸ Okresní soud ve Vlašimi sídlil na Školním (dnes Husově) náměstí v č. p. 325,¹¹⁹ okresní politická expositura a pozdější okresní úřad v č. p. 71.¹²⁰

Politický okres Benešov byl ze sledovaných okresů největší. V roce 1930, kdy byl jeho součástí i soudní okres Vlašim, zahrnoval plochu 88 359 hektarů, na které žilo celkem 66 036 obyvatel. Z tohoto počtu se hlásilo 339 osob k německé a 40 osob k židovské národnosti. Nejvíce Němců žilo v soudním okresu Benešov (302),¹²¹ z toho 260 v Benešově (z celkových 8 307 osob).¹²² Ve sféře náboženské převažovali lidé vyznání římskokatolického (53 793), v daleko menší míře následovali věřící československé církve (8 551), evangelíci (1 119) a Židé (527).¹²³ Pokud hovoříme o politickém rozvrstvení, ve volbách mívala pravidelný úspěch agrární strana, ale ohlas zde nacházela i strana národně sociální a sociálně demokratická.¹²⁴ Fašistická uskupení do celkových výsledků voleb významně nezasahovala. Svě příznivce ale nacházela v okresním městě Benešově, kde

¹¹⁶ Návrh poslanců Fr. Seidla, Neumeistra a soudruhů na zřízení samostatného politického okresu vlašimského se sídlem okresního úřadu ve Vlašimi. [online]. [cit. 4. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0505_00.htm>

¹¹⁷ *Vládní nařízení č. 131/1937 Sb. z 24. června 1937, kterým se provádí změna obvodu okresního úřadu v Benešově.* [online]. [cit. 4. 3. 2017]. Dostupné z: <<https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=6901&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>

¹¹⁸ *Nařízení ministerstva vnitra ze dne 26. 5. 1942 o nové úpravě obvodů a sídel okresních úřadů.* [online]. [cit. 4. 3. 2017]. Dostupné z: <<https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=10294&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>

¹¹⁹ Josef MOUDRÝ – Jan SVOBODA, *Vlašim nejen na starých pohlednicích*, Praha 2003, s. 108.

¹²⁰ J. MOUDRÝ, *Palackého náměstí a stará radnice v přeměnách času*, in: Zpravodaj města Vlašimi 2009, č. 6, s. 18.

¹²¹ *Statistický lexikon obcí v Republice československé*, I. díl, země Česká, Praha 1934, s. XIX.

¹²² Tamtéž, s. 2.

¹²³ Tamtéž, s. XIX.

¹²⁴ J. PETRÁŇ a kol., *Benešovsko*, s. 190-191. Nejvýraznější úspěchy zaznamenávala agrární strana na Neveklovsku (v roce 1929 získala 48,3% hlasů, druhá nejsilnější strana Národně socialistická získala pouhých 18,5% hlasů), v soudním okresu Benešov byly počty hlasů vyrovnanější (v roce 1929 získala agrární strana 29,2% oproti 21,3% hlasům druhé nejsilnější národně socialistické strany). Na Vlašimsku byla druhou nejsilnější stranou strana Lidová, která v roce 1929 obdržela 22,4% oproti 40,5% hlasů strany agrární.)

působil krajně pravicový žurnalista Josef Vlček, vydavatel několika benešovských periodik a neúnavný kritik vedení města a další redaktor, vydavatel a majitel Benešovských listů a člen Národní obce fašistické František Hrstka.¹²⁵ Stejně jako aktivity členů komunistické strany, byly i aktivity fašistů pečlivě monitorovány četnictvem.

V oblasti dopravy docházelo v období meziválečné republiky především k rozšiřování silniční sítě a dalšího zavádění autobusových spojů.¹²⁶ Železniční tratě protnulily důležité lokality Benešovska i Vlašimska již ve druhé polovině 19. století a na začátku 20. století. Benešov byl od té doby důležitým uzlem s nádražím v jihozápadní části města. Ve Vlašimi oproti tomu dráha procházela středem města, čemuž odpovídala i poloha nádraží. Důležitost okresního města Benešova se odrážela i v tom, že se stalo ve druhé polovině 19. století stálým sídlem jednoho z praporů 102. pěšího pluku a praporu zeměbraneckého pěšího pluku č. 28.¹²⁷ V roce 1919 byl 102. pěší pluk přejmenován na Československý pěší pluk 48 „Jugoslavia“, jehož sídlem byly kasárny v Pražské a Táborské ulici nedaleko železničního nádraží.¹²⁸

Vlašimský soudní okres stál dlouhou dobu ve stínu Benešovska. Své postavení si ale (jak již bylo řečeno) vylepšil v roce 1937. Rozmachu okresu napomohl velkou měrou přesun továrny Sellier a Bellot na nábojové zápalky z Prahy do Vlašimi o dva roky dříve.¹²⁹ Zajištění nových pracovních míst a příchod nových pracovníků tak alespoň částečně přibrzdily rozsáhlý úbytek obyvatelstva na Podblanicku daný především vystěhovalectvím do průmyslově vyspělejších oblastí v předchozích letech a nedostatečnou natalitou.¹³⁰ Nepříznivá situace kulminovala v období hospodářské krize na přelomu dvacátých a třicátých let, která postihla místní zemědělce, ale také některé z nepočtených podblanických podniků (např. zlatodůl Roudný).

¹²⁵ Jaroslav PÁNEK, *Nástin vývoje časopisectví na Benešovsku do roku 1948*, in: SVPzP, 1975, č. 16, s. 168-172.

¹²⁶ J. PETRÁŇ a kol., *Benešovsko*, s. 183.

¹²⁷ *Infanterieregiment Nr. 102 Beneschau*, [online]. [cit. 4. 3. 2017]. Dostupné z: <<http://www.vyslouzilci.cz/ir102.html>>

¹²⁸ Kol., *Monografie města Benešova*, s. 38.

¹²⁹ J. SVOBODA – J. MOUDRÝ, *Vlašim. Po stopách předků*, s. 253.

¹³⁰ J. PETRÁŇ, *Benešovsko*, s. 183-184.

Kulminace počtu obyvatel nastala ve sledovaném regionu na konci třicátých let s příchodem obyvatelstva ze zabraného pohraničí¹³¹ a později ze Slovenska. Od března roku 1939 se v podblanických městech usazovaly německé bezpečnostní a pořádkové složky. Kvůli nevybíravému chování německých vojáků v hostincích ve Václavících a zejména Domašíně došlo v dubnu roku 1939 mezi nimi a místním obyvatelstvem ke konfliktům, které si vyžádaly jednoho mrtvého a několik zatčených.¹³² Zajišťovány ale byly i další osoby, z velké části představitelé místní inteligence. Tuto činnost prováděly příslušné venkovní služebny gestapa. Na začátku okupace to byla nejprve služebna v Benešově, která však byla již na konci září roku 1939 přesunuta do Kladna z důvodu posilování tamních pořádkových složek po incidentu Jana Smudka s německým policistou. Území Benešovska a Vlašimska se potom stalo součástí obvodu tábořského gestapa. Tábor byl rovněž sídlem oberlandrátu, jehož obvod zahrnoval i Benešovsko. Vlašimsko naopak příslušelo oberlandrátu v Německém Brodě.¹³³ V roce 1942 započalo kvůli budování výcvikového prostoru zbraní SS vystěhovávání obyvatelstva z Neveklovska a části Benešovska. V následujícím roce byla vyklizena i západní část Benešova. Přesídlovací kancelář ale měla z důvodu nedostatku prostoru v Benešově svá sídla nejprve v Netvořicích a později v Čerčanech.¹³⁴ V souvislosti se zřízením cvičiště byla v roce 1943 do Benešova opět přesunuta služebna gestapa¹³⁵ a nově zde zřízena služebna německého četnictva a pobočka německé kriminální policie. Posledními změnami ve správní oblasti bylo o rok dříve provedené převedení oblasti Benešovska (nyní včetně území vlašimského soudního okresu) do obvodu oberlandrátu v Praze a po jeho zrušení v září 1944 oberlandrátu v Českých Budějovicích.

Šest let okupace si vyžádalo řadu obětí z celého regionu. Část z nich tvořili příslušníci místního odbojového hnutí. Mezi nejvýraznější odbojové skupiny patřily místní organizace Obrany národa v Benešově, Vlašimi, Neveklově a Pyšelích. Na Vlašimsku působila od roku 1943 skupina Petra Raimana, která udržovala spojení s gen. Vojtěchem Lužou. Působili zde ale také nevojenské

¹³¹ Na začátku roku 1939 byl na Konopišti zřízen pracovní tábor.

¹³² J. TYWONIAK, *Léta okupace I.*, s. 7-8.

¹³³ SOA Praha: SOkA Benešov, f. Četnická stanice Benešov (dále ČsB), Památník, bez inv. č. (dále Památník)

¹³⁴ T. ZOUZAL, *Zabráno pro SS*, s. 83-85.

¹³⁵ J. TYWONIAK, *Léta okupace II.*, s. 3.

organizace – skupiny učitelů, sokolů a dalších. V roce 1942 v souvislosti s provedením atentátu na Heydricha se do Ouběnic nedaleko Bystřice u Benešova uchýlil lékař Břetislav Lyčka, který ošetřoval parašutistu Jozefa Gabčíka krátce po seskoku do protektorátu na konci roku 1941. Byl však gestapem vypátrán a v bezvýchodné situaci spáchal sebevraždu. Svými životy zaplatili i manželé Vaňkovi a další lidé z okolí, kteří mu pomáhali.¹³⁶ Za zmínku stojí fakt, že Karel Čurda z výsadku Out distance, který svou výpovědí na pražském gestapu dopomohl v červnu roku 1942 k zatčení mnoha spolupracovníků parašutistů, poslal svůj první anonymní dopis, ve kterém odhalil jména pachatelů atentátu na Reinharda Heydricha, na benešovskou četnickou stanici.¹³⁷ Ve spojitosti s místním odbojovým hnutím je nutno připomenout zpravodajskou skupinu generála Karla Voleveckého, který se v květnových dnech roku 1945 významně podílel na vyjednávání s velitelem cvičiště SS Alfredem Karraschem o odchodu německých vojsk z Benešovska a který také dříve inicioval zapojení místního četnictva do odbojových struktur.¹³⁸ Pokud se vrátíme k obětem okupačního režimu na území benešovského politického okresu, nelze opomenout posádku sestřeleného amerického letounu popravenou poblíž Konopiště a řadu obyvatel z Čechtice a vězňů z transportu projíždějícího Křešicemi a Olbramovicemi, kteří byli na konci války zavražděni německými vojáky.¹³⁹

Oblast Benešovska a Vlašimska prodělala v první polovině 20. století částečný rozvoj v hospodářské i kulturní oblasti. Hlubší proměnu regionu však brzdil na jedné straně stále převládající zemědělský charakter oblasti, na straně druhé nepříznivý politický vývoj 30. a 40. let. Správní vývoj zkoumané oblasti ukázal politické ambice Vlašimska, přerušené v mezidobí let 1942 až 1945, avšak pokračující v poválečném období. Příslušnost k vyšším správním celkům (krajům) ukázala také příklon podblanického regionu spíše k jižním Čechám. Asi největším zásahem do života obyvatel benešovského okresu se stalo v roce 1942 zřízení německého vojenského cvičiště, které zásadně proměnilo ráz zdejšího kraje.

¹³⁶ Pavel ŠMEJKAL, *Protektorátem po stopách parašutistů. Vojáci – odbojáři - památníky*, Praha 2016, s. 217.

¹³⁷ Erich RENNER, *Heydrichiáda*, s. 12. Více prostoru bude věnováno tomuto tématu v následujících kapitolách.

¹³⁸ SOA Praha: SOKA Benešov, f. Archiv města Benešova (dále Amb), *Kronika města 1937-1948*, díl II (dále Kronika), s. 170. Účast benešovského četnictva v odbojovém hnutí bude rozebrána v následujících kapitolách.

¹³⁹ Jiří PADEVĚT, *Krvavé finále. Jaro 1945 v českých zemích*, Praha 2015, s. 60, 91-93.

4.2 Českobrodsko

4.2.1 Nástin historického vývoje Českobrodsko od středověku do 19. století

Druhým největším politickým okresem v obvodu četnického oddělení Benešov u Prahy byl okres Český Brod. Jeho území se rozprostíralo mezi tokem Labe na severní straně a tokem Sázavy na jižní straně. Západní hranice okresu se nacházela v blízkosti linie obcí Horoušany, Úvaly, Květnice, Sluštice, Doubek, Mukařov a Struhařov, východní hranice ležela v sousedství kolínského okresu, poblíž osy obcí Třebestovice, Hořany, Skramníky, Chrást'any, Lipany, Oleška, Výžerky a Vlkančice.¹⁴⁰ Vzhledem k poloze okresu zčásti v Polabské nížině a zčásti v Českomoravské vysočině se mírně odlišují přírodní podmínky v jeho severní a jižní části. Zatímco v povodí Labe (často zaplavovaném) je krajina jen mírně zvlněná a pokrytá spíše poli, jih je z větší části zalesněný a pahorkovitý. Právě zde, nad Ondřejovem, se v nadmořské výšce 545 m. n. m. vypíná největší vrch oblasti Pecný. Z hlediska hospodářského byl region využitelný především v oblasti stavebního průmyslu. Surovinového bohatství Českobrodsko, břidlice, šterku, křemence, pískovce, žuly a jílu bylo užíváno především jako stavebního materiálu.

V okolí Českého Brodu se nacházela významná střediska osídlení již v pravěku. Z doby železné je známé hradiště u Přistoupimi a sídliště u Tuklat a Bylan. Území regionu protínalo několik obchodních stezek. Jedna z nich směřovala na jih Českého Brodu k Hradišti u Přistoupimi, naopak stezky kladská, haberská a trstenická se v Českém Brodě spojily a byly usměrněny do Prahy.

Pozemky na Českobrodsku se v období středověku soustřeďovaly v rukou pražského biskupství (Český Brod), královské komory, ale také drobné šlechty (Kounice) a pražských měšťanských rodin (Mochov). Rozsáhlé majetkové přesuny v průběhu 15. a 16. století daly vzniknout několika panstvím významných českých šlechtických rodů. Již v roce 1532 se dostalo do držení rodu Smiřických škvorecké panství s částí Úval, které později rozšířili jižním směrem nákupem panství okolo Kostelce nad Černými Lesy.¹⁴¹ V severní části, v okolí Kounic, se

¹⁴⁰ SOA Praha: SOA Kolín, Sbírka map a plánů okresu Kolín, Mapa OČV Český Brod, č. 1.

¹⁴¹ Vítězslav POKORNÝ, *Páni ze Smiřic na škvoreckém panství*, [online]. [cit. 14. 3. 2017]. Dostupné z: http://www.mestouvaly.cz/e_download.php?file=data/editor/227cs_6.pdf&original=P%C3%A1ni+ze+Smiřic+na+škvoreck%C3%A9m+panství%C3%AD.pdf

rozkládalo panství Jana Rudolfa Trčky z Lípy, které na konci 16. století koupil od Jiřího Vachtla z Pantenova.

Samotné město Český Brod vzniklo z tržové osady, založené v první polovině 12. století. Výhodná poloha osady na trstenické stezce předurčila jeho další růst v následujících staletích. Již v roce 1268 byla osada biskupem Janem III. z Dražic povýšena na město. V období husitských válek, poté co byl v roce 1421 Český Brod dobyt Pražany, se připojil na stranu husitů nejprve v rámci koalice pražských měst, později koalice měst sirotčích. Významným okamžikem se však stal až samotný závěr válek v roce 1434, neboť po neúspěšném pokusu o dobytí Českého Brodu se panská jednota obrátila k Lipanům, vzdálených odsud jen několik kilometrů jihovýchodním směrem, kde se odehrála závěrečná bitva tohoto období.¹⁴² Po skončení husitských válek a uzavření míru se Zikmundem bylo město povýšeno na královské. Dějiny Českého Brodu a okolního území v 16. století charakterizoval rozvoj pivovarnictví, ale také silný útlum ve vývoji po povstání měst v roce 1547.¹⁴³ Ve stejném duchu se v místní krajině nesly události i v následujícím století, když se Český Brod a někteří majitelé okolních panství zapojili do stavovského povstání. Rozsáhlé konfiskace a devastace zdejších obcí pak na delší dobu zabrzdily rozvoj oblasti, nový impuls však přišel s výstavbou železniční tratě do Vídně přes Moravu v polovině 19. století.¹⁴⁴

4.2.2 Politický a správní vývoj Českobrodsko v letech 1918-1945

Dnešní příklon většiny území Českobrodsko ke Kolínsku nebyl vždy samozřejmostí. Do roku 1855 bylo podřízeno okresnímu hejtmanství v Kostelci nad Černými lesy. Posléze se role obrátily a centrum politického okresu bylo přesunuto do Českého Brodu, kde zůstalo až do roku 1945. Českobrodsko tak spolu s Benešovskem patří mezi zkoumanými politickými okresy mezi nejstálejší. Po celou dobu jeho trvání (v letech 1868 -1945) byly jeho součástí dva stejnojmenné soudní okresy a v letech 1868-1898 navíc soudní okres říčanský,

¹⁴² V osmdesátých letech 19. století zde pak byl pomocí veřejné okresní sbírky vybudován pomník, u kterého se shromažďovalo zdejší obyvatelstvo ve vypjatých historických momentech.

¹⁴³ M. DVOŘÁK, *Český Brod*, s. 5-8.

¹⁴⁴ Kol., *Před branami Prahy. Publikace o duchovní kultuře okresů: Brandýs nad Labem, Český Brod, Jílové u Prahy, Kostelec nad Černými lesy, Praha-venkov (východ), Praha-venkov (západ) a Říčany*, Praha 1940, s. 33.

patřící do obvodu zemského soudu v Praze.¹⁴⁵ Nejdůležitější správní instituce, tj. okresní hejtmanství (později okresní úřad) a okresní soud sídlily v Českém Brodě na náměstí Arnošta z Pardubic v č. p. 56 a v budově staré radnice č. p. 1.¹⁴⁶

Z pěti sledovaných politických okresů bylo Českobrodsko druhé největší. V roce 1930 činilo plochu okresu zhruba 47 000 hektarů s celkovým počtem 52 331 obyvatel.¹⁴⁷ Naprostou většinu z nich tvořili Češi, počet Němců se pohyboval okolo jednoho sta, přičemž nejvíce z nich žilo v Úvalech (26), Kostelci nad Černými lesy (22) a Českém Brodě (17). V oblasti náboženské převažovali lidé římskokatolického vyznání (34 509), poté, avšak v daleko menším měřítku, věřící hlásící se k československé církvi (8 793) a evangelíci (3022). Počet Židů byl v rovině národnostní i náboženské mizivý.¹⁴⁸ V českobrodském okresu dosahovali největšího úspěchu agráři a sociální demokraté, v menší míře potom národní socialisté a komunisté.¹⁴⁹ Uskupení z opačné strany politického spektra, fašistické, u veřejnosti větší ohlas nezaznamenávala.¹⁵⁰

Hospodářský potenciál Českobrodsko spočíval především v zemědělství, avšak nacházelo se zde i několik významných průmyslových podniků. Jednalo se především o Pečeckou rafinerii cukru, továrnu na hospodářské stroje, Právovárečný pivovar, Macháčkovu továrnu na plynová kamna „Karma“ a pivovar v Českém Brodě, továrnu na tukové výrobky v Úvalech a Hostinský pivovar v Kostelci nad Černými lesy.¹⁵¹ Situaci v hospodářství do značné míry ovlivňoval i stav dopravy v okresu. Železniční dráha do Prahy, zřízená již v roce 1845, procházela pouze severní částí okresu přes obce Třebestovice, Poříčany, Český Brod a Úvaly.¹⁵² Střední a jižní část proto byly zcela odkázány na silniční dopravu. K roku 1936 existovaly autobusové spoje z Českého Brodu do

¹⁴⁵ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK - Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005, s. 522-523.

¹⁴⁶ *Český Brod*, [online]. [cit. 14. 3. 2017]. Dostupné z: <<http://www.mistopis.eu/mistopiscr/polabi/ceskobrodsko/ceskybrod/ceskybrod.htm>>

¹⁴⁷ *Statistický lexikon obcí*, s. XIX. Většina obyvatelstva žila v soudním okresu Český Brod (36 349).

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 19-21.

¹⁴⁹ SOA Praha: SOkA Český Brod, f. OČV Český Brod, Památník OČV Český Brod, bez inv. č. (dále Památník) V roce 1935 obdržela agrární strana celkem 9 019 hlasů, sociální demokracie 6781, národně socialistická strana 3 877, komunistická strana 3 133 a Národní sjednocení 2 157 hlasů.

¹⁵⁰ Národní obec fašistická zde obdržela v roce 1935 883 hlasů. Jiná situace panovala v nedalekém Kolíně, kde byla v roce 1924 ustavena společná organizace fašistů v Československu.

¹⁵¹ Josef KŘIVÁNEK, *Český Brod. Průvodce po městě a okolí*, Český Brod 1936, s. 5.

¹⁵² SOA Praha: SOkA Kolín, Sběrka map a plánů okresu Kolín, Mapa OČV Český Brod, č. 1.

Čelákovice, Kouřimi, Škvorce a Kostelce nad Černými lesy. Využívány byly však i služby soukromých provozovatelů automobilové dopravy.¹⁵³

V prvních letech nové republiky na Českobrodsku stále rezonovaly hospodářské problémy. Nedostatek potravin a jejich vysoké ceny přivedly několik desítek nespokojených obyvatel z místních obcí do Českého Brodu, kde ve dnech 20. - 21. ledna roku 1919 došlo k početným krádežím v tamních obchodech. Protože ceny neklesaly ani v následujících letech a objevovaly se i další hospodářské problémy, začala se projevovat nespokojenost dělnictva, které se navíc pokoušelo více méně neúspěšně aktivizovat i místní komunisté. Ti zažívali největší vzepětí své činnosti v období hospodářské krize na konci dvacátých a začátku třicátých let. Zatímco celostátní Rudý den zde 28. července 1929 proběhl v klidu, v lednu roku 1930 vyústily protesty proti výši mezd ve čtyřdenní stávkou části dělníků v továrně na výrobu hospodářských strojů v Českém Brodě. K dalším shromážděním obyvatel docházelo také na táborech lidu, které však pořádaly i další politické strany. Českobrodskou veřejností rezonovaly rovněž další (nepolitické) události. V roce 1923 byl znovuotevřen případ hajného Václava Houžvičky, který byl zavražděn v roce 1917 a jehož vrazi byli vypátráni až po pěti letech. V roce 1937 se stala novinářskou senzací nová stopa ve vyšetřování vraždy manželů Bartákových a Anny Stárkové v hostinci v Lipanech, krátce po oslavě výročí bitvy u Lipan 31. května 1934.¹⁵⁴

V roce 1938 se na Českobrodsko uchýlila řada lidí z obsazeného pohraničí. Nebylo to však poprvé, kdy zdejší území zasáhla přistěhovalecká vlna, neboť již v roce 1934 bylo v jižní části okresu v Choceradech ubytováno 80 rakouských politických uprchlíků.¹⁵⁵ Další proud příchozích pak následoval v roce 1943, kdy se převážně v obcích Kostelec nad Černými lesy, Mukařov a Ondřejov (soudní okres Kostelec nad Černými lesy) usadili vystěhovaní obyvatelé z Benešovska, Neveklovska a Sedlčanska. Útočiště zde také našlo o dva roky později několik slovenských vojáků, kteří se v roce 1944 účastnili Slovenského národního povstání a později byli pro partyzánskou činnost zatčeni a internováni v Německu. Odtud se jim však podařilo uprchnout a za pomoci místního obyvatelstva se až do konce války ukrývali v Mukařově. V období nacistické okupace patřilo

¹⁵³ J. KŘIVÁNEK, *Český Brod*, s. 8-9.

¹⁵⁴ NA, f. ZČV Praha, kart. 1041, sbírka novinových výstřižků o četnictvu, č. j. 47/1937.

¹⁵⁵ SOA Praha: SOKA Český Brod, f. OČV Český Brod, Památník.

českobrodské území (z hlediska německé správní linie) v letech 1939-1942 do obvodu oberlandrátu v Kolíně, poté oberlandrátu v Praze a po jeho zrušení na podzim roku 1944 oberlandrátu v Hradci Králové.¹⁵⁶ Příslušná služebna gestapa sídlila nejdříve v Praze a později v Kolíně. Od roku 1943 fungovala v Českém Brodě služebna německého četnictva, ale působila zde také německá policie, jejíž příslušníci od roku 1944 střežili vysílací stanici v Liblicích. V posledním válečném roce postihlo oblast několik náletů spojeneckých letadel, které si vyžádaly jednoho mrtvého a dvě zničené lokomotivy v Českém Brodě a na jaře padl za oběť útoku hloubkových letadel příslušník četnické stanice v Mochově štábní strážmistr Jaroslav Zajíc.¹⁵⁷ V samotném závěru války procházela Českobrodskem do Prahy část německé armády pod velením generála Reimanna ve snaze přispět k potlačení pražského povstání. K bojům došlo především v Úvalech, kde padlo při obraně barikády celkem 7 osob.¹⁵⁸ Další osoby byly zabity nedaleko Českého Brodu při pokusu o odzbrojení německých vojáků, v Kostelci nad Černými lesy a jeho okolí (u Vyžlovky, Třebestovic), v Úvalech a u Semic.¹⁵⁹

V průběhu let 1939-1945 vzniklo na Českobrodsku několik odbojových skupin. Z nich je třeba zmínit partyzánskou skupinu pod velením bývalého legionáře Jiřího Švehly, který zorganizoval rozsáhlou síť spolupracovníků z řad četnictva zasahující i Benešovsko a Říčansko.¹⁶⁰ Mezi další odbojové pracovníky patřili manželé Moravcovi z Konojed poblíž Kostelce nad Černými lesy. Miroslav Moravec byl jako člen sokolské odbojové organizace Jindra zapojen do sítě spolupracovníků parašutistů v Praze. Oba byli zatčeni v červenci 1942 a v říjnu téhož roku popraveni v Mauthausenu.¹⁶¹ Z osob pobývajících během okupace ve zdejší okrese stojí za pozornost pozdější člen organizace Rada tří Karel Veselý-Šteiner, který se po dobu dvou let ukrýval ve Viticích - Hříbech. Na závěr lze pro zajímavost zmínit, že z Českobrodsku (z Mukařova) pocházel známý parašutista

¹⁵⁶ Eva JANEČKOVÁ, *Státoprávní uspořádání Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945)*, Plzeň 2013, s. 185-186.

¹⁵⁷ SOA Praha: SOKA Český Brod, f. OČV Český Brod, Památník.

¹⁵⁸ Stanislav ZÁMEČNÍK, *Český odboj a národní povstání v květnu 1945*, Praha 2005, s. 104.

¹⁵⁹ J. PADEVĚT, *Krvavé finále*, s. 118 a 124.

¹⁶⁰ SOA Praha: SOKA Český Brod, f. OČV Český Brod, Památník.

¹⁶¹ P. ŠMEJKAL, *Protektorátem*, s. 198.

Čestmír Šikola, jeden ze zatčených studentů 17. listopadu 1939 a pozdější člen výsadku Clay, operujícího od jara roku 1944 na Moravě.¹⁶²

Československo si v průběhu 19. a první poloviny 20. století udrželo postavení poměrně významného politického okresu. Přirozené centrum oblasti se postupně vyvinulo v jeho severní části (tedy na území soudního okresu Český Brod), kudy procházela železniční trať do Prahy. Postupné zalidňování, jdoucí ruku v ruce s průmyslovým rozvojem, se tak dělo na úkor Černokostelecka, které se však díky své malebnosti stalo vyhledávanou rekreační lokalitou. Svůj přírodní potenciál naplno projevilo v období německé okupace, kdy se stalo místem vzniku několika odbojových skupin.

4.3 Jílovsko

4.3.1 Nástin historického vývoje Jílovska od středověku do 19. století

Jílovsko, tak jak bylo vymezeno hranicemi obvodu stejnojmenného okresního četnického velitelství, tvořilo na jihu součást Dolního Posázaví v prostoru od Pyšel přes Jílové k Hradištku, dále pokračovalo ke Zvoli na západě v Povltaví a na východě bylo ohraničeno prostorem obcí Jesenice a Velké Popovice. Charakter krajiny Jílovska určuje převážně Středočeská pahorkatina, konkrétně její části – pahorkatina Mnichovická a zčásti Benešovská – a částečně Pražská plošina.¹⁶³ Nejvyšší vrcholy zde dosahují výšky kolem 500 metrů nad mořem. Krajinu pokrývají lesy zejména na jihu a východě v povodí Sázavy a Vltavy. Pokud hovoříme o surovinovém zázemí oblasti, je nutno zmínit rozsáhlá ložiska zlata v okolí města Jílového a tzv. požárské žuly, důležitého stavebního materiálu.¹⁶⁴

Osídlování Jílovska započalo již v pravěku, ale rozvíjelo se soustavněji až od konce 10. století se založením benediktinského kláštera Ostrov u Davle a jeho kolonizační činností. Dalším impulsem významnějších aktivit na zdejším území byl rozvoj těžby zlata od 13. století, na kterém se podílela řada pražských měšťanů. Okolo poloviny 14. století bylo městečko Jílové, o němž existují první zmínky v diplomatickém materiálu k roku 1326, povýšeno na královské

¹⁶² P. ŠMEJKAL, *Protektorátem*, s. 68.

¹⁶³ S. BALÍK, *Jílové*, s. 7.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 15.

zlatohorní město.¹⁶⁵ V druhé polovině 14. století však v důsledku technických potíží v dolech začala těžba upadat, aby byla definitivně ukončena v průběhu husitské revoluce. Ve srovnání s Podblanicem i na Jílovsku nacházíme majitele panství z řad vysoké šlechty, avšak zároveň i z šlechty nižší (zvláště v Jílovém).¹⁶⁶ Výrazný vliv měla na některých místech i církev (např. benediktini z ostrovského kláštera či později minorité z kláštera v Jílovém).

Relativní blízkost Praze přispěla po roce 1419 k častým průchodům husitských vojsk místní krajinou. Již dne 29. září 1419 se poblíž vsi Sulice konala pouť mj. pražských a plzeňských příznivců husitů na vrch Křížky.¹⁶⁷ V pohusitské době se objevily tendence ke znovuobnovení těžby zlata, k čemuž došlo částečně na konci druhé poloviny 15. století a v 16. století. V následujícím století poznamenala Jílovsko nejprve krátká válka mezi císařem Rudolfem II. a Matyášem a posléze válka třicetiletá, stejně jako přítomnost pruských vojsk během válek o rakouské dědictví ve století osmnáctém. Nepříznivý vývoj oblasti se vystupňoval s příchodem morové epidemie v roce 1713.¹⁶⁸

V 19. století nedošlo k žádným zásadním negativním zvrátům ve vývoji. Události revolučního roku 1848 neměly na Jílovsko až na výjimky větší dopad. Za zmínku však stojí nákup a přestavba obce Kamenice a jejího okolí (včetně výstavby pivovaru v nedalekých Velkých Popovicích) známým podnikatelským rodem Ringhofferů.¹⁶⁹ V druhé polovině 19. století byla oblast Jílovska napojena na okolní oblasti výstavbou železnice z Čerčan do Modřan a Dobříše.¹⁷⁰ V souladu se správním vývojem byla posilována vazba Jílovska na Prahu.

4.3.2 Politický a správní vývoj Jílovska v letech 1918-1945

Oblast Jílovska byla politickým okresem s centrem v Jílovém již mezi léty 1850 až 1855. Poté bylo zdejší okresní hejtmanství přeměněno na smíšený okresní úřad. V roce 1868 se Jílovsko stalo součástí nejprve politického okresu s centrem

¹⁶⁵ Jindřich BARVÍŘ, *Stručný přehled Jílovských hor zlatonosných*, In: Pamětní list ku třetímu sjezdu rodáků a přátel města Jílového roku 1923, Jílové 1923, s. 34

¹⁶⁶ S. BALÍK, *Jílové*, s. 66.

¹⁶⁷ Kol., *Před branami Prahy*, s. 42.

¹⁶⁸ S. BALÍK, *Jílové*, s. 72

¹⁶⁹ *O Kamenici – historie obce*. [online]. [cit. 8. 3. 2017]. Dostupné z: <<http://www.obeckamenice.cz/o-kamenici/historie-obce/>>

¹⁷⁰ Eva SEMOTANOVÁ – Jiří CAJTHAML a kol., *Akademický atlas českých dějin*, Praha 2014, s. 362.

v Karlíně, později, v roce 1884 na Královských Vinohradech.¹⁷¹ Další správní změny nastaly až v důsledku zřízení Velké Prahy na začátku dvacátých let 20. století, kdy bylo sídlo politického okresu přesunuto zpět do Jílového. Nejprve zde však v lednu roku 1923 zahájila činnost expozitura okresní správy politické.¹⁷² Okresní centrum bylo přeloženo z Královských Vinohrad do Jílového o dva roky později na základě vládního nařízení ze dne 23. prosince 1924 a fungovalo v této podobě až do roku 1942. Tehdy byl v důsledku správních změn v rámci tzv. Heydrichovy správní reformy politický okres Jílové zrušen a Jílovsko se stalo spolu s Říčanskem součástí obvodu nově vytvořeného politického okresu Praha-venkov-jih se sídlem na pražském Smíchově. Stav před rokem 1942 byl obnoven až po skončení války.¹⁷³ Politický okres Jílové sestával v době své samostatnosti z obcí stejnojmenného soudního okresu. V nově utvořeném politickém okresu Praha-venkov-jih sousedil na západní straně se zbraslavským soudním okresem a na východní s říčanským. K dokreslení podoby správní organizace za protektorátu je třeba doplnit, že až do roku 1944 bylo území součástí obvodu pražského oberlandrátu v Praze, poté přešlo do kompetenční sféry vedoucího prvního oddělení Německého státního ministerstva.¹⁷⁴ Okresní soud i okresní správa politická (později úřad) sídlily v dnešní Šenflukově ulici č. p. 220.¹⁷⁵

V době své samostatnosti pokrýval politický okres Jílové plochu 26 913 hektarů a byl tak ze sledovaných okresů druhý nejmenší. K roku 1930 zde žilo celkem 22 567 obyvatel převážně československé národnosti. Počet německého obyvatelstva byl velmi nízký (88). Stejně jako v dalších zkoumaných okresech se většina věřících hlásila k římskokatolické církvi (15 689). V menší míře potom k československé církvi¹⁷⁶ (4 926) a církvi evangelické (304), Židé byli v počtu 52 v menšině.¹⁷⁷ Vzdělání obyvatelstva bylo zajišťováno 4 mateřskými, 22 obecnými

¹⁷¹ Z. HLEDÍKOVÁ – J. JANÁK – J. DOBEŠ, *Dějiny správy*, s. 522-523.

¹⁷² SOA Praha: SOKA Praha – západ, f. Archiv města Jílové (dále AmJ), Pamětní kronika (1724-1947), inv. č. 94a, kniha č. 122. (dále Kronika)

¹⁷³ Ivan MICHÁLEK, *Inventář Okresní národní výbor Říčany (1882) 1945-1960 (1961)*, Zdiby-Přemyslení 2011, s. I.

¹⁷⁴ E. JANEČKOVÁ, *Státoprávní uspořádání Protektorátu*, s. 185-186.

¹⁷⁵ SOA Praha: SOKA Praha – západ, f. Četnická stanice Jílové (dále ČsJ), Památník, bez inv. č. (dále Památník)

¹⁷⁶ Československá církev měla největší úspěch v Jílovém, kde se k ní hlásilo celkem 1030 věřících (oproti 1022 věřících římskokatolické církve). Oproti 20. letům však jejich počet výrazně klesl ve prospěch římskokatolické církve. Šlo o výsledek několikaletého souboje mezi oběma církvemi v Jílovém v prvních letech republiky. (S. BALÍK, *Jílové*, s. 121-122)

¹⁷⁷ *Statistický lexikon obcí*, s. XX.

a 4 měšťanskými školami. V letech meziválečné republiky patřilo Jílovsko k enklávám komunistické strany.¹⁷⁸ Výrazných úspěchů zde ale dosahovala i další levicová strana - sociálně demokratická.¹⁷⁹ Naproti tomu fašistické hnutí zřejmě nemělo výraznější podporu místního obyvatelstva.

Oblast Jílovska zůstávala i v období první republiky protnuta pouze železniční tratí z Prahy a Dobříše do Čerčan. Samotným Jílovým ale trať neprocházela, nádraží se nacházelo dva kilometry jižním směrem od města.¹⁸⁰ Pohodlnější cestování zajišťovaly od dvacátých let linky soukromých a později státních autobusů. Postupně tedy byla rozšiřována silniční síť, která však nedosahovala příliš vysokých kvalit.¹⁸¹ Nebránila však rozvoji cestovního ruchu, který přinášela atraktivita krajiny posázavského a povltavského regionu. O její propagaci a udržování se zasazovaly početné kulturní a osvětové spolky. V průběhu dvacátých a třicátých let bylo Jílovsko postupně elektrifikováno napojením na elektrickou síť Elektrárenského svazu okresů středočeských.¹⁸²

Pokud se zaměříme na průmyslové zázemí regionu, je nutno konstatovat, že ve sledovaném období nenabývalo většího významu. Své zastoupení zde nacházel potravinářský průmysl v Jílovém a ve Velkých Popovicích, kde fungovaly již od 19. století pivovary. V Krhanicích a Kamenném Přívozu byly v provozu vodní elektrárny, v Žampachu naproti tomu továrna na obvazovou vatou. Za zmínku stojí i měďárna Čechy v Kamenici, navazující na původní ringhofferovský podnik. V období nacistické okupace byla činnost řady těchto podniků omezena či zcela zastavena.¹⁸³ Protože Jílovsko neposkytovalo příliš pracovních příležitostí, dojížděla řada zdejších obyvatel (především dělníků) za prací do Prahy. V období hospodářské krize se situace ještě zhoršila a nespokojenost nezaměstnaných v Jílovém vyústila v letech 1931 a 1932 k podání několika petic městské radě.¹⁸⁴ K dalším vystoupením tehdy ani v následujících letech už nedošlo.

Po obsazení části území Československa na podzim roku 1938 se i Jílovsko stalo místem, kde byla ubytována řada obyvatel z pohraničí. V Lukách pod

¹⁷⁸ Petr SVOBODNÝ, *Od konce první republiky k prvním měsícům protektorátu – přelomové roky ve světle prezidiálních spisů okresních úřadů Praha – venkov a Jílové*, in: Sborník k 600. narozeninám PhDr. Evy Šmilauerové, CSc., Praha 1995, s. 151-152.

¹⁷⁹ S. BALÍK, *Jílové*, s. 120.

¹⁸⁰ Veronika KUCROVÁ, *Posázaví*, Praha – Litomyšl 2013, s. 13.

¹⁸¹ S. BALÍK, *Jílové*, s. 117.

¹⁸² SOA Praha: SOKA Praha – západ, f. AmJ, Kronika.

¹⁸³ S. BALÍK, *Jílové*, s. 117, 141.

¹⁸⁴ SOA Praha: SOKA Praha – západ, f. AmJ, Kronika.

Medníkem byl tehdy zřízen tábor uprchlíky.¹⁸⁵ Situace se opakovala i ve čtyřicátých letech. Oblast sice nepostihlo vysídlení zdaleka v takové míře jako Benešovsko a Neveklovsko, ale dotkla se jí vystěhovalecká vlna právě z těchto míst.¹⁸⁶ Poblíž Hradištka, které bylo i s okolím v létě roku 1942 zabráno pro potřeby ženijní školy SS,¹⁸⁷ vznikl téhož roku pracovní tábor, jehož vězni (převážně Češi) byli využíváni ke stavebním pracím ve výcvikovém prostoru. O rok později zde byla zřízena pobočka koncentračního tábora Flossenbürg. V letech 1944-1945 byla na Jílovsko do šesti železničních tunelů mezi Jílovém a Skochovicemi přesunuta válečná výroba leteckých součástek, která si vyžádala další přesuny obyvatelstva, především dělníků různých národností (i Čechů), kteří zde byli nuceně nasazeni.¹⁸⁸ Závěrečné dny války byly pro obyvatele obcí na Jílovsku velmi krušné. Územím postupovala k Praze část jednotek Kampfgruppe Wallenstein, tvořené příslušníky zbraní SS z benešovského cvičiště. V podstatě bez jakékoliv vážnější příčiny jimi bylo v Dolních Břežanech, Jílovém, u Kamenice, v Řehenicích a poblíž Konopiště povražděno několik desítek místních obyvatel.¹⁸⁹ Po dobu několika hodin byli vězněni také příslušníci místní četnické stanice, kteří se měli podílet na odzbrojování německých vojáků. Ačkoliv byli brzy propuštěni, četnická stanice byla Němci vyrabována. Pokud hovoříme o příslušnících zahraničního odboje pocházejících z Jílovska, je nutno zmínit Václava Kovandu z Jílového, jehož rodina byla za války zatčena a vězněna ve Svatobořicích.

Oblast Jílovska dosáhla největšího rozmachu v období středověku v návaznosti na zahájení těžby zlata. Převážně zemědělsko-řemeslnický charakter oblasti však v následujících staletích, kdy těžba upadala, nedovolil tuto konjunkturu zopakovat. Situaci neulehčovaly ani vleklé válečné konflikty, které se oblasti často, vzhledem k značné blízkosti Praze, dotýkaly. K částečnému zlepšení došlo v 19. století, kdy zde začal podnikat rod Ringhofferů. Vzrůstající politické ambice Jílovska se začaly projevovat již v polovině 19. století, avšak plněji se rozvinuly až za první republiky v roce 1925, kdy se stalo na delší dobu

¹⁸⁵ SOA Praha: SOKA Praha – západ, f. ČsJ, Památník.

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ T. ZOUZAL, *Zabráno pro SS*, s. 285.

¹⁸⁸ V. KUCROVÁ, *Posázaví*, s. 15.

¹⁸⁹ J. PADEVĚT, *Krvavé finále*, s.

samostatným politickým okresem. Přes rozvoj v oblasti politické i kulturní se Jílovsko potýkalo s velkou nezaměstnaností, která se dále zhoršovala v období hospodářské krize. Nacistická okupace se dotkla zdejší oblasti především od roku 1942, kdy byla její část zabrána pro potřeby cvičiště zbraní SS.

4.4 Říčansko

4.4.1 Nástin historického vývoje Říčanska od středověku do 19. století

Území politického okresu Říčany se rozkládalo přesně uprostřed mezi jílovským a českobrodským okresem. Úzký pruh, který zabíralo, je možné vymezit obcemi Běchovice, Petrovice, Průhonice, Stránčice, Senohraby, Radošovice (dnes součást Říčan) a Stupice.¹⁹⁰ Zdejší krajinu není nutné zdlouhavě popisovat, neboť vzhledem k poloze okresu se příliš neliší od krajiny českobrodské. Také zde je zalesněná a členitější spíše jižní část táhnoucí se Benešovskou pahorkatinou až k Sázavě. Rovinatá severní část je však oproti ní úrodnější a předznamenává zemědělský charakter okresu. Je však nutno zmínit i nerostné bohatství tvořené zejména ložisky železné rudy.¹⁹¹

Osídlování Říčanska probíhalo postupně již od pravěku, avšak největší intenzity dosáhlo na konci raného středověku v souvislosti s přesunem mocenského centra státu do oblasti Čech. Území v té době protínaly důležité stezky z Prahy do Kouřimi, Sázavy a - přes Benešovsko - do jižních Čech.¹⁹² Pozemky na Říčansku byly v období středověku a raného novověku především v držení šlechtických rodů (z významnějších lze jmenovat rod pánů z Říčan, ze Smiřic či z Lichtenštejna), církve (např. vyšehradské kapituly, sázavského kláštera či rytířských řádů templářů a johanitů), ale i pražských měst. Počátky největšího města oblasti Říčan jsou kladeny podle pověstí již do osmého století, konkrétní písemné doklady pocházejí až z druhé poloviny 13. století. Tehdy byl vybudován Ondřejem ze Všehrom, nejvyšším komorníkem za vlády Přemysla Otakara II. a zakladatelem rodu pánů z Říčan, dodnes patrný hrad, okolo kterého postupně

¹⁹⁰ *Dislokační mapa četnictva v protektorátu Čechy a Morava 1941*. [online]. [cit. 20. 4. 2017]. Dostupné z: <<http://chartae-antiquae.cz/en/maps/21094>>

¹⁹¹ *Historie Říčan*. [online]. [cit. 20. 4. 2017].

Dostupné z: <<http://www.ricany.cz/org/muzeum/muzejni-cinnost/historie-rican>>

¹⁹² Tamtéž.

vyrostla vesnice, pozdější městečko Říčany.¹⁹³ V jejich držbě byl až do listopadu roku 1420, kdy byl jako součást katolické výspy před Prahou dobyt a nadále využíván husity. Mezi pozdějšími šlechtickými majiteli Řičan stojí za zmínku rody Trčků z Lípy (v období druhé poloviny 15. a první poloviny 16. století) a především Smiřických (od roku 1572), za nichž bylo městečko Říčany povýšeno císařem Maxmiliánem v roce 1575 na město. Další rozkvět však zanedlouho zabzdila účast Smiřických na stavovském povstání a následný přechod jejich panství do vlastnictví Lichtenštejnů.¹⁹⁴

Značná blízkost Praze se stala v období raného novověku pro Říčansko silnou nevýhodou. Oblast byla nejprve postižena v závěru třicetileté války, když švédská vojska vypálila Říčany a zdevastovala okolní obce. Nevyhnula se jí ani válka o rakouské dědictví a válka sedmiletá. Na druhou stranu jistý rozmach území nastal v té době v souvislosti se zakoupením uhříněveského panství vévodkyní Marií Terezií Savojskou. Průtahy vojsk Říčanskem pokračovaly i v následujícím století. Na začátku 19. století zde krátkodobě pobývala ruská armáda s francouzskými vojáky, zajatými v průběhu neúspěšného Napoleonova tažení do Ruska, v šedesátých letech během prusko-rakouských válek naproti tomu armáda pruská. Prusští vojáci tehdy v radošovickém hostinci krátce drželi Františka Palackého spolu s Františkem Ladislavem Riegrem.¹⁹⁵ Revoluční události roku 1848 se dotkly větší měrou pouze Běchovic, kde došlo dne 17. června v rámci potlačování tzv. svatodušních bouří vojsky generála Windischgrätze ke krvavému konfliktu při kontrole projíždějících vlaků.¹⁹⁶ O několik let později v roce 1871 byl zahájen provoz železniční trati z Prahy do Vídně se stanicemi v Uhříněvsi a Říčanech. Řičanští obyvatelé však zpočátku neprojevovali přílišné nadšení, neboť místní stanice dráhy byla uzpůsobena pouze pro osobní přepravu, nikoliv nákladní. Až později se díky rekonstrukcím budovy a okolí stanice podařilo dosáhnout nápravy.¹⁹⁷ V průběhu druhé poloviny 19. století a začátku 20. století prodělalo Říčansko další rozvoj v technické i kulturní oblasti. Kromě napojení oblasti na

¹⁹³ F. KYZLÍK a kol., *Říčany*, s. 13. *Historie Řičan - husité v Říčanech* [online]. [cit. 20. 4. 2017]. Dostupné z:

<<http://www.ricany.cz/org/muzeum/muzejni-cinnost/historie-rican#husite-v-ricanech>>

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 14.

¹⁹⁵ *Historie Řičan*.

¹⁹⁶ *Krveprolití v Běchovicích 17. června 1848*. [online]. [cit. 20. 4. 2017]. Dostupné z:

<<http://www.praha-bechovice.cz/Historie/Krveproliti-v-Bechovicich-17-cervna-1848>>

¹⁹⁷ Gustav TRNKA, *Město Říčany v minulosti i přítomnosti*, Říčany 1913, s. 321-323.

telegrafní síť došlo v této době k vybudování řady obecních institucí a organizací (škol, osvětových spolků apod.). Tento rozkvět byl však přerušen vypuknutím první světové války v roce 1914.

4.4.2 Politický a správní vývoj Říčanska v letech 1918-1945

Říčansko se stalo samostatným politickým okresem až po vzniku republiky. Do té doby bylo součástí sousedních politických okresů – jílovského (v letech 1850-1855) a českobrodského (1868-1898). V říjnu 1898 byl soudní okres Říčany přičleněn k obvodu nově vzniklého okresního hejtmanství na Žižkově. Podobně jako v Jílovém i v Říčanech zahájila na začátku roku 1923 činnost expozitura okresní správy politické na Žižkově. Dne 23. prosince následujícího roku pak byla okresní správa politická zcela přeložena do Říčan. V této podobě fungovala (již jako okresní úřad) až do správní reformy v roce 1942, kdy byla zrušena a její území přičleněno k obvodu nového okresního úřadu Praha-venkov-jih. Okresní soud a úřad sídlil v domě č. p. 82 na dnešním Masarykově náměstí.¹⁹⁸

Politický (a zároveň soudní) okres Říčany se v roce 1930 rozprostíral na ploše 23 384 hektarů. Rozlohou tak byl ze všech sledovaných okresů nejmenší.¹⁹⁹ Žilo zde však celkem 42 623 osob, což byl téměř dvojnásobek počtu obyvatel Jílovska na přibližně stejné ploše. Mezi nimi bylo 234 Němců a 632 cizinců. Nejvíce německých obyvatel žilo v Uhříněvsi (43), Říčanech (27), Dubči (27), Újezdu nad Lesy (26) a Mnichovicích (25). Většina obyvatel se hlásila k římskokatolické církvi (29 046), poté k československé (6 799) a evangelické (2 184). K židovské víře se hlásilo 223 osob (k židovské národnosti pouze 2).²⁰⁰ Ve volbách na Říčansku pravidelně vítězila národně socialistická strana, relativně silnou pozici však měly i strana agrární, sociálně demokratická a komunistická.²⁰¹ Fašistické

¹⁹⁸ G. TRNKA, *Říčany*, s. 344.

¹⁹⁹ Politický okres Jílové zabíral plochu 26 913 hektarů s celkem 22 567 obyvateli. (Pro srovnání lze uvést i rozlohu tehdejšího soudního okresu Vlašim – na ploše 35 230 zde žilo celkem 23 425 obyvatel) Srov. *Statistický lexikon obcí*, s. XIX, XX.

²⁰⁰ *Statistický lexikon obcí*, s. XXIII, 299-300.

²⁰¹ SOA Praha: SOkA Praha-východ, f. OČV Říčany, Památník. Ve volbách do poslanecké sněmovny v roce 1929 získali národní socialisté 6 722 hlasů, agráři 3 919, sociální demokraté 3 434, komunisté 2 688 hlasů. Relativně velkého počtu hlasů dosahovala i strana živnostenská (1 505) a lidová (1 209). Srov. tamtéž.

hnutí zde nemělo větších ohlasů, za zmínku však stojí fakt, že v Říčanech bydlel ve dvacátých letech pozdější vůdce Národní obce fašistické Radola Gajda.²⁰²

Velká výhoda nového správního celku spočívala v poměrně kvalitní dopravní síti. Železniční trať z Prahy do Tábora vedoucí středem okresu poskytovala možnost rychlé přepravy po celé oblasti. Jednou ze zastávek byla i říčanská stanice, vzdálená od centra města necelý kilometr, která byla vcelku výhodně situovaná mezi Říčany a Radošovice. Kromě této tratě existovalo také vlakové spojení přes Běchovice do Českého Brodu a silniční spojení z Prahy přes Dolní Měcholupy, Uhříněves, a Říčany dále do východních Čech.²⁰³ I to mohl být jeden z důvodů, proč bylo Říčansko atraktivnějším místem k životu pro obyvatele než odlehlé Jílovsko. Průmyslový potenciál oblasti nebyl příliš velký, významnější podniky byly situovány v obcích v těsné blízkosti Prahy (např. cukrovar, továrny na nábytek, výrobu lan, mýdel aj. v Uhříněvsi, výrobu úzkokolejných drah ve Štěrboholích, továrnu na léčiva v Dolních Měcholupech apod.).²⁰⁴ Místní obyvatelé proto většinou buď dojížděli za prací do Prahy, nebo pracovali v zemědělství. Přítomnost poměrně velkého počtu dělníků dávala příležitost komunistické straně k organizování stávek a demonstrací. K nejviditelnějším projevům její činnosti došlo během hospodářské krize ve třicátých letech. (Příkladem může být vymáhání přidělových lístků na chléb před okresním úřadem v Říčanech několika sty demonstrantů).²⁰⁵

Po zřízení protektorátu bylo Říčansko ještě několik let samostatným politickým okresem. V roce 1942 bylo v rámci tzv. Heydrichovy správní reformy zrušeno a od 1. června jeho území spolu s Jílovskem a Zbraslavskem (v té době soudním okresem) podléhalo novému okresnímu úřadu Praha-venkov-jih. Pro německé obyvatelstvo byl v novém obvodu příslušným úřadem do dne 1. září roku 1944 pražský oberlandrát, poté přímo vedoucí I. oddělení Německého státního ministerstva.²⁰⁶ Gestapo své sídlo v Říčanech nemělo, pouze v nedalekých Radošovicích byla zřízena stanice německého četnictva. Tím se

²⁰² Ivo PEJČOCH, *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálně socialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*, Praha 2011, s. 51.

²⁰³ Dislokační mapa četnictva v protektorátu Čechy a Morava 1941.

²⁰⁴ M. BILKOVSKÝ, *Okresní úřad Říčany. Katalog prezidiálních spisů*, sv. II, 1. 1. 1923- 14. 3. 1939, Praha 1972, I.

²⁰⁵ SOA Praha: SOKA Praha – východ, f. Četnická stanice Říčany (dále ČsŘ), Památník, bez inv. č. (dále Památník)

²⁰⁶ E. JANEČKOVÁ, *Státoprávní uspořádání Protektorátu*, s. 185-186.

však nevyklučuje přítomnost ozbrojených složek - vojenských jednotek. V průběhu okupace působilo na Říčansku několik odbojových skupin. Z nich lze zmínit odbočku Svazu československých důstojníků a poddůstojníků, s níž mělo v roce 1944 navázat spolupráci i místní četnictvo,²⁰⁷ a odbojové skupiny pod vedením Silvestra Učně a lékaře Jana Rýdla. Právě díky vzájemné spolupráci všech složek místního odboje s pražským povstaleckým ústředím bylo možné během květnového povstání v roce 1945 ztížit německým vojskům postup z Benešova do Prahy. Střety povstalců s německými vojáky se odehrávaly především u železniční tratě z Benešova a vyžádaly si několik lidských životů. K větším ztrátám došlo dne 7. května poté, co jeden z povstalců zbytečně usmrtil německého důstojníka. V důsledku tohoto činu pak vojáci zbraní SS povraždili několik desítek obyvatel z Velkých Popovic a Stránčic. K posledním lokálním konfliktům došlo následujícího dne, kdy ale již německá armáda postupně opouštěla Říčansko.²⁰⁸

Říčansko bylo na rozdíl od Českobrodsko a Benešova dlouhou dobu ne zcela doceněným správním útvarem. Samostatnosti dosáhlo až v období první republiky především jako důležitá dopravní oblast se strategickou polohou na okraji hlavního města. Většímu rozvinutí regionu bránilo nedostatečné průmyslové zázemí. To v konečném důsledku vedlo k dojíždění řady místních obyvatel za prací do hlavního města a širokým aktivitám funkcionářů komunistické strany, kteří zvláště ve třicátých letech dovedli hospodářské nezdary zdatně využívat ve svůj prospěch. Za protektorátu okres své samostatnosti nakrátko pozbyl, ale po válce byl znovu obnoven.

²⁰⁷ SOA Praha: SOKA Praha-východ, f. ČsŘ, Památník.

²⁰⁸ Jakub JUKL, *Říčany v květnu 1945. Povstání, které zachránilo Prahu*, Říčany 2011. (neustránkováno)

5. Velitelství četnického oddělení Benešov u Prahy

5.1 *Správní vývoj četnického oddělení v Benešově v letech 1906-1945*

První četnické útvary byly v Benešově zřízeny již v padesátých letech 19. století. Místní četnická stanice v roce 1851 a okresní četnické velitelství v roce 1857. Velitelství četnického oddělení zde bylo zřízeno až na počátku 20. století v roce 1906 (pod pořadovým číslem 13). Do té doby spadalo zdejší četnictvo pod tábořské oddělení.²⁰⁹ V období první republiky se podoba četnických orgánů v Benešově příliš nezměnila. Organizační struktura, tak jak se vyvinula od padesátých let 19. století, byla nově vzniklým státem převzata.

K zásadní změně v Benešově došlo až v roce 1922, kdy bylo zrušeno zdejší velitelství četnického oddělení. Tato událost souvisela s dočasnými změnami, které zamýšlel provést generální velitel četnictva Karel Vyčítal, aby zajistil do budoucna lepší fungování četnického sboru. Na začátku března roku 1922 odeslal presidiu ministerstva vnitra návrh na „přechodné omezení samostatnosti jednotlivých velitelů četnických oddělení.“ Domníval se totiž, že ne všichni velitelé početných četnických oddělení v Československé republice mají dostatek zkušeností a kvalifikace k vykonávání této funkce.²¹⁰ Navrhoval proto připojit některá z četnických oddělení dočasně k jiným, za předpokladu, že v budoucnu, až budou správní důstojníci náležitě vycvičeni, budou tato oddělení znovu obnovena. Mezitím měli být dotčení velitelé přiděleni k jiným četnickým oddělením jako podřízení důstojníci. Celkem se toto opatření mělo týkat 7 z 29 oddělení v obvodu zemského četnického velitelství pro Čechy, 4 z 16 oddělení v obvodu zemského četnického velitelství pro Moravu, 1 z 6 oddělení ZČV pro Slezsko a 6 z 24 oddělení ZČV pro Slovensko. Obvod zemského četnického velitelství pro Podkarpatskou Rus neměl být pro značnou specifickou poměrů dotčen žádným způsobem.²¹¹

Návrh byl ale nakonec realizován pouze zčásti – v Čechách se dotkl pouze dvou z plánovaných sedmi velitelství oddělení (Benešova a Mariánských Lázní). Příčinu je nutno spatřovat v tehdejší politické situaci. Připojení území stávajících četnických oddělení k jiným by totiž mohlo vést k menší akceschopnosti velitelů

²⁰⁹ SOA Praha: SOKA Benešov, f. ČsB, Památník.

²¹⁰ Bylo to dáno tím, že veliteli oddělení byli často mladí četníci, bývalí armádní důstojníci.

²¹¹ NA, f. GVČ, Spisy důvěrné (1922), kart. 8, č. j. 158 dův./1922.

těchto oddělení (ač zkušených) a zvláště v pohraničních oblastech by mohlo způsobit nemalé potíže v případě nepokojů obyvatelstva.

Četnické oddělení v Benešově u Prahy bylo dne 1. listopadu 1922 připojeno k četnickému oddělení č. 20 v Královských Vinohradech, a to až do dne 1. září roku 1930.²¹² V druhé polovině září téhož roku bylo výnosem ministerstva vnitra přemístěno velitelství četnického oddělení II. Praha²¹³ zpět do Benešova.

V následujících dvanácti letech žádná výraznější organizační změna na úrovni oddělení provedena nebyla. Situace se však změnila se zahájením realizace tzv. Heydrichovy správní reformy v roce 1942. Na začátku června téhož roku nařídilo ministerstvo vnitra zemským četnickým velitelstvím pro Čechy a Moravu vypracovat návrh na nové uspořádání obvodů a sídel některých četnických útvarů. Ten souvisel s výnosem téhož ministerstva o „nové úpravě obvodů a sídel okresních úřadů“, který na vyšší úrovni vzešel z nařízení říšského protektora o novém uspořádání správy v protektorátu Čechy a Morava.²¹⁴ Návrh, který odeslalo zemské četnické velitelství Praha dne 16. června, počítal s co nejširším přizpůsobením obvodů četnických oddělení²¹⁵ obvodům „správou pověřených okresních hejtmanů.“ Totožná měla být i sídla velitelství četnických oddělení. Území Čech mělo tedy pokrývat celkem 10 četnických oddělení, 6 původních oddělení mělo být zrušeno. Mezi nimi bylo i benešovské velitelství oddělení, jehož obvod měl být přičleněn k pražskému oddělení (tvořily by ho politické okresy Praha-venkov-sever, Praha-venkov-jih, Sedlčany, Příbram a Benešov). Navrhované opatření ale zřejmě nebylo uvedeno do praxe, protože na podzim téhož roku byla záležitost znovu projednávána. V září bylo tedy nakonec rozhodnuto ponechat 14 z původních 16 četnických oddělení včetně benešovského (zrušeno bylo pouze velitelství četnického oddělení v Příbrami a Náchodě). Jedním z argumentů pro tento krok byla přílišná rozlehlost obvodu četnických oddělení v případě jejich nižšího počtu, která by jejich velitelům

²¹² SOA Praha: SOKa Benešov, f. Okresní četnické velitelství Benešov (dále OČV Benešov), Památník, bez inv. č. (dále jen Památník). Podle návrhu generálního velitele Vyčítala mělo být benešovské oddělení připojeno k pražskému oddělení č. 1 a k oddělení č. 20 naopak VČO Čáslav. (Čáslavské oddělení nakonec zůstalo samostatné)

²¹³ Později bylo přistoupeno k přejmenování četnického oddělení č. 20 na „četnické oddělení II. Praha“. (Četnické oddělení I. Praha tvořila okresní velitelství Praha-venkov (v roce 1927 byly v tomto OČV sloučena OČV Karlín a Smíchov), Brandýs nad Labem a Mělník. Srov. *Kalendář četnictva 1930*)

²¹⁴ Změny v organizaci četnictva na území Moravy nejsou na tomto místě podstatné, proto bude dále rozebírána jen situace v Čechách.

²¹⁵ Týkal se i četnických motorizovaných útvarů.

znemožňovala řádný dohled nad svěřeným územím. Velitelství četnického oddělení Benešov nakonec tedy zůstalo zachováno až do konce války.²¹⁶

Je nutno ale ještě rámcově připomenout proměny obvodu četnického oddělení. Ten zahrnoval několik politických okresů (dále jen okresy). Od roku 1906 do roku 1922 bylo benešovské oddělení tvořeno okresem Benešov, Sedlčany a Ledec nad Sázavou. Po zrušení 13. oddělení byl, jak už bylo řečeno, benešovský okres přiřčen do obvodu pražského četnického oddělení, sedlčanský nově k oddělení č. 22 v Táboře a okres Ledec nad Sázavou k oddělení č. 6 v Čáslavi.²¹⁷ Pražské oddělení sestávalo z území okresů Benešov, Královské Vinohrady (od roku 1925 Jílové), Žižkov (od roku 1925 Říčany), Český Brod, Kolín. Po obnovení benešovského velitelství došlo v podobě obvodu ke změně, nově ho tvořily okresy Benešov, Český Brod, Jílové u Prahy a Říčany u Prahy. Dne 15. září 1937 k nim přibyl nově zřízený vlašimský okres a s ním nově zřízené okresní velitelství.²¹⁸ V této podobě zůstával obvod benešovského oddělení i v prvních letech okupace, až v roce 1942 byl v souvislosti s výše zmíněnou správní reformou postupně zredukován pouze na dva okresy Benešov a Votice.²¹⁹ Úpravy počtu okresů pokračovaly i v roce 1944, v té době se však již naplno projevila disproporčnost obvodů četnických oddělení po změnách v předcházejících letech. V červenci roku 1944 se jednalo o úpravě počtu okresních četnických velitelství v rámci četnického oddělení v Táboře a Benešově. Velitelství četnického oddělení v Benešově totiž podléhala pouze dvě okresní četnická velitelství v Benešově a ve Voticích s pouhými 35 četnickými stanicemi, na rozdíl od táborského oddělení se čtyřmi okresními velitelstvími s 81 stanicemi (podobný nesoulad se projevoval i u četnického oddělení Praha, Kladno, Hradec Králové, Jičín a Chrudim). Řešení situace bylo nasnadě. První možností, kterou navrhoval inspektor uniformované protektorátní policie, bylo přebývajících okresy přiřčenit k novým četnickým oddělením, druhou potom jejich přiřčení ke stávajícím oddělením s menším počtem okresních velitelství. Protože se tehdy státní ministr Karl Hermann Frank vyslovil v tom smyslu, že by se počet velitelství neměl navyšovat, bylo na podzim roku 1944 přijato druhé řešení. Obvod četnického oddělení Benešov měl po těchto

²¹⁶ NA, f. Generální velitel uniformované protektorátní policie (dále GVUPP), kart. 13, sign. Ia 139/13.

²¹⁷ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, Památník

²¹⁸ Tamtéž.

²¹⁹ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny policie III*, s. 213.

změnách nově sestávat z okresních velitelství Benešov, Votice a Ledeč nad Sázavou.²²⁰ Údaje z příslušného kalendáře četnictva ale realizaci tohoto opatření nepotvrzují. Obvod četnického oddělení zde totiž sestává pouze z okresních velitelství v Benešově a Voticích.²²¹ Ačkoliv je možné, že při zpracování kalendáře došlo k chybě,²²² protože změnu nezachycují ani další prameny (památníky, podací protokoly atd.), zdá se, že ledečské okresní velitelství k benešovskému oddělení připojeno nebylo.

²²⁰ NA, f. GVUPP, kart. 13, č. j. Ia 12482/44

²²¹ Do Votic bylo přesunuto ze Sedlčan, které byly v roce 1942 v důsledku zřízení cvičiště SS obsazeny.

²²² Mohl být např. převzat údaj z předcházejícího roku.

5.2 *Personál velitelství četnického oddělení v Benešově*

Personál velitelství četnického oddělení sestával z osoby velitele, druhého důstojníka a kancelářského pomocníka. Velitel oddělení mohl také využívat služby řidičů místní četnické stanice. Místo druhého důstojníka v Benešově nebylo vždy obsazeno, proto se lze setkat i s případy, kdy byl využíván druhý důstojník sousedního oddělení – např. v roce 1940, kdy zastupoval majora Rudolfa Herčzika druhý důstojník četnického oddělení Tábor nadporučík František Svoboda.²²³ Obecně lze říci, že v čele benešovských četnických útvarů stála v meziválečném období řada zajímavých osob a zdejší četnické oddělení nebylo výjimkou.

5.2.1 *Josef Šustr*

Prvním velitelem benešovského oddělení v námi sledovaném období se stal v roce 1917 major Josef Šustr. Dnes patří mezi nejznámější osobnosti československého četnictva, neboť se mu podařilo za svou přes tři desítky let trvající kariéru u četnického sboru dosáhnout nejvyšší funkce – generálního velitele četnictva.²²⁴

Narodil se dne 19. října 1878 v Daminěvsi (mezi Mělníkem a Roudnicí nad Labem) do rodiny sedláka. Po studiu na gymnáziu dobrovolně nastoupil vojenskou službu u 91. pěšího pluku, u kterého sloužil až do července roku 1906. V hodnosti poručíka posléze vstoupil do četnického sboru. Před vypuknutím první světové války velel postupně několika četnickým oddělením v Haliči u tehdejšího zemského četnického velitelství č. 5 a v Čechách. Do Benešova byl přeložen nejprve v roce 1914, ale působil zde jen do vypuknutí války. Až v prosinci roku 1917 se vrátil přímo z balkánské fronty zpět a kromě období od února 1918 do prosince 1919, kdy byl převelen do Plzně, zde sloužil až do července roku 1920. Poté byl povolán do funkce náměstka zemského četnického velitele v Praze. V následujících letech jeho kariérní postup dále pokračoval a po funkcích zemského četnického velitele ve Slezsku a na Podkarpatské Rusi se postupně vypracoval až do pozice generálního velitele četnictva.²²⁵

²²³ NA, f. GVČ, kart. 38, č. j. 618 dův./1940.

²²⁴ Vykonával ji mezi léty 1935-1938.

²²⁵ T. HERAJT, *Velitelé četnického oddělení v Plzni*, s. 114.

Během působení Josefa Šustra v Benešově sestávalo četnické oddělení ze tří okresních četnických velitelství. Obvod, na který dohlížel, nebyl tedy příliš velkého rozsahu. Je však nutno vzít v potaz, že během jeho krátké služby v Benešově v roce 1914 na nedalekém Konopišti chvíli pobýval následník trůnu František Ferdinand D'Este.²²⁶

5.2.2 Karel Vašků

Později v roce 1920 byl velitelem benešovského oddělení jmenován kapitán Karel Vašků, který zde působil až do počátku října roku 1923,²²⁷ kdy byl jmenován druhým pobočником zemského četnického velitelství v Praze.²²⁸

Z té doby se ve fondech archivu bezpečnostních složek dochoval jeho dopis adresovaný podřízeným četníkům pražského oddělení. Protože se v rámci dochovaných písemností velitelství četnického oddělení jedná o vzácnost, bude na následujících řádkách uveden v plném znění: „*Všem okresním a staničním velitelům v obvodě. V Praze dne 10. října 1923. Dnešního dne určil pro mne zemský četnický velitel jiný obor působnosti. Cílem mé výchovy bylo dopracovati se v oddělení jednotného ducha – kázně a svědomitosti – podařilo se mě to – dnes stojíte na mravní výši řádných skutečných četníků. Na odchodu od Vás mám to jediné – skutečné potěšení – když mohu Vám říci, že jste si zasloužili chvály – kterou Vám tímto upřímně vzdávám, při čemž zvláště děkuji okresním a staničním velitelům za vzorné porozumění mých snah a za prokázanou podporu. Pracujte za velení mého nástupce tak, jak jste si zvykli – pilně a svědomitě – bez omrzení povzbuzujte se navzájem a udržujte vždy za všech okolností dobrou pověst 20. oddělení. Přeji každému z Vás od srdce, aby Vás všechny na další dráze těžké četnické služby provázelo štěstí. Zdar Vám – zdar četnickému oddělení Praha čís. 20. Kpt Vašků*“²²⁹

Kapitán Karel Vašků napsal shora uvedený dopis v době, kdy již bylo velitelství četnického oddělení přesunuto z Benešova do Prahy. Jako jeden z mála

²²⁶ Ondřej KOLÁŘ, *Generál četnictva Josef Šustr*, [online]. [cit. 12. 4. 2017]. Dostupné z: <<http://www.policista.cz/clanky/reportaz/general-cetnictva-josef-sustr-972/>>

²²⁷ Podle údajů z památníků četnické stanice a okresního četnického velitelství v Benešově zde měl v roce 1920 setrvat pouze necelý měsíc. V následujícím období, mezi léty 1920-1923, měli post velitele oddělení údajně zastávat kapitáni Karel Kovařík, Karel Fridrich a Josef Svoboda, kteří však v této funkci vydrželi vždy jen několik měsíců.

²²⁸ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, Památník.

²²⁹ Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), f. Okresní oddělení ministerstva vnitra Český Brod, B1 4-1 (dále B1 4-1), inv. č. 6, kart. 1, fol. 29.

zdejších velitelů však zažil (ač krátce) i období, kdy sídlilo v Benešově. Tehdy však sestávalo pouze ze tří okresních četnických velitelství, kromě Benešova ale jiných než pozdější pražské oddělení.²³⁰ Idylický dopis je nutno brát s rezervou, avšak nelze vyloučit, že během jeho přes rok trvajících působení se mu podařilo navázat dobré vztahy s veliteli podřízených útvarů, zvláště pokud disponovali schopnostmi, které jim přisuzoval. Pohled podřízených na působení kapitána Vašků sice z dochovaných pramenů zjistit nelze, dopis přesto představuje zajímavý doplňující pramen k poznání činnosti nadřízených četnických důstojníků.

5.2.3 Jiří Jeschke

Na místo kapitána Vašků byl v roce 1923 dosazen štábní kapitán Jiří Jeschke, který se tak stal druhým velitelem četnického oddělení v Praze a po obnovení velitelství oddělení v Benešově krátce i tam.

Major Jeschke strávil službou u četnictva celkem 13 let života.²³¹ Do sboru vstoupil v roce 1919, kdy se také zúčastnil bojů na Slovensku, za což byl později vyznamenán Československým válečným křížem. O rok později byl již definitivním četníkem a na Slovensku zahájil kariéru četnického správního důstojníka. V následujících letech působil v Teplicích-Šanově, Plzni a Klatovech.²³² V roce 1923 si podal žádost o přemístění na Podkarpatskou Rus,²³³ ale nebylo mu vyhověno. Následujících sedm let tedy stál v čele pražského četnického oddělení č. 20, krátce benešovského oddělení a v prosinci roku 1930 odešel k četnickému oddělení v Táboře. Zde sloužil do listopadu roku 1932, než byl přeložen do trvalé výslužby. Krátce poté mu byla na návrh zemského četnického velitelství Praha udělena pochvala, jelikož *„po celou dobu svého služebního zařazení vykonával přidělené mu práce a zastával velitelská místa k úplné spokojenosti a projevoval po celou dobu četnické služby píli a svědomitost ve službě.“*²³⁴

²³⁰ ČO Praha sestávalo z OČV Benešov, Kolín, Český Brod, Říčany a Jílové (viz předchozí podkapitola).

²³¹ Podrobnější životopisné údaje nejsou k dispozici.

²³² NA, f. GVČ, Spisy důvěrné (1932), kart. 31, č. j. 213 dův./1932.

²³³ NA, f. GVČ, Spisy důvěrné (1923), kart. 11, č. j. 93 dův./1923.

²³⁴ NA, f. GVČ, Spisy důvěrné (1932), kart. 31, č. j. 213 dův./1932.

5.2.4 Jan Martilík

Dne 15. prosince 1930 nastoupil na post velitele četnického oddělení v Benešově kapitán Jan Martilík. O dva roky později byl povýšen na štábního kapitána a v této hodnosti v Benešově setrval až do 5. května 1939, kdy byl přeložen k četnickému oddělení ve Vysokém Mýtě.

Narodil se dne 6. února 1892 v Přerově na Moravě do početné rodiny. Po studiích na obecné škole a gymnáziu absolvoval vojenskou nižší reálku a kadetní školu. Ve vojenské dráze potom od roku 1911 pokračoval u pěšího pluku 56 v Krakově. Za své působení v první světové válce obdržel řadu vyznamenání. Do četnického sboru vstoupil v roce 1922, kdy byl v hodnosti důstojníka na zkoušku přidělen k doplňovacímu oddělení v Užhorodu na Podkarpatské Rusi. Již o rok později, v červnu 1923 složil v Praze povinnou důstojnickou zkoušku a v listopadu byl přidělen jako druhý důstojník k četnickému oddělení v Českých Budějovicích, kde později krátkou dobu působil i ve funkci pobočnicka exponovaného četnického štábního důstojníka. V letech 1926 až 1928 sloužil v různých vyšších funkcích na Slovensku, kde také absolvoval půlroční kurz jízdy na koni. Poté byl převelen do Plzně.

Do středních Čech přišel v prosinci roku 1930, jen tři měsíce poté, co bylo velitelství četnického oddělení přemístěno z Prahy zpět do Benešova. Čekala ho náročná služba v době hospodářské krize, která vyžadovala značné organizační schopnosti při odkomandování četníků na místa dělnických nepokojů. V době jeho působení (v roce 1932) se také odehrála tragická železniční nehoda mezi Vlašimí a Domašínem, jejíž vyšetřování se rozšířilo napříč několika obory státní správy. V roce 1935 byl Martilík přímým svědkem modernizačních opatření v četnickém sboru, když se stal nadřízeným nově zřízené okresní četnické stanice v Benešově. V dubnu roku 1938 byl z Benešova na dobu jednoho měsíce odvelen k doplňovacímu oddělení v Praze, kde až do vyhlášení částečné mobilizace v květnu 1938 působil jako instruktor na některé z tamních četnických škol. Během služby v Benešově byl nadřízenými hodnocen známkou velmi dobrou, později v letech 1937-1939 dobrou. V srpnu roku 1932 se oženil s dcerou obchodníka Karla Hrdiny Jindrou, se kterou měl dceru Dagmar.²³⁵

²³⁵ NA, f. ZČV Praha, kart. 1149, složka Martilík Jan.

5.2.5 *Rudolf Herčík*

Na začátku okupace nastoupil na místo Jana Martilíka dosavadní velitel četnického oddělení ve Vysokém Mýtě, major Rudolf Herčík.²³⁶ Narodil se dne 29. září 1891 v Řeporyjích do rodiny Rudolfa a Emílie Herčíkových. Více informací máme k dispozici o Herčíkově matce, která v období první republiky vlastnila tabákovou trafiku v pražské Pařížské ulici, kterou zřejmě zdědila po svém zesnulém muži. Obě jejich děti, Rudolf a jeho sestra Ludmila, měly možnost studovat v hlavním městě, proto se zdá, že finanční situace rodiny byla uspokojivá. Rudolf maturoval v roce 1911 na reálce a poté, co v letech 1912-1913 absolvoval kurz na obchodní akademii, studoval obchodní vědy na pražském vysokém učení technickém. Zde se měl seznámit s pozdějším ministerským předsedou generálem Aloisem Eliášem.²³⁷

Vojenskou službu nastoupil jako jednorochní dobrovolník v roce 1911 u pěšího pluku 73. Po vypuknutí první světové války až téměř do jejího konce bojoval u této jednotky a během dovolené studoval vysokou školu. Dne 25. října 1918, již v hodnosti nadporučíka, padl v Itálii do zajetí, ve kterém strávil téměř dva měsíce, než na konci prosince roku 1918 vstoupil do československé domobrany (Landsturm Battalion 5).²³⁸ Fakt, že se nestihl stát legionářem, se pro něj v období nacistické okupace změnil ve výhodu a výrazně mu napomohl v budování kariéry četnického důstojníka.

Do četnického sboru přestoupil krátce po válce. Jako důstojník armády nejprve v roce 1919 absolvoval informační kurz pro správní důstojníky u zemského četnického velitelství v Praze a následujícího roku složil četnickou důstojnickou zkoušku. V roce 1920 se tedy stal definitivním četníkem a mohl nastoupit řádnou službu. V následujícím dvacetiletí působil jako velitel četnického oddělení nejprve na Slovensku poblíž maďarských hranic, a poté v severozápadních Čechách v Teplicích-Šanově. Tam strávil celkem 15 let²³⁹, než

²³⁶ Protože se dochovalo větší množství pramenů k jeho působnosti v čele benešovského četnického oddělení, bude jeho životopisu věnováno více pozornosti.

²³⁷ Vojenský ústřední archiv Praha (dále VÚA Praha): Vojenský historický archiv (dále VHA), f. 255, složka Herčík Rudolf (19. 6. 1898), č. j. 115287/69.

²³⁸ Československá domobrana byla obdobou čs. legií, která vznikla na konci roku 1918. NA, f. Inspektor uniformované protektorátní policie (dále IUPP), kart. 8, Spisy důvěrné (1944), č. j. 47/44.

²³⁹ Podle pozdějších tvrzení se měl na začátku třicátých let podílet na potlačování demonstrací v Duchcově a Podmoklech. (VÚA Praha: VHA, f. 255, složka Herčík Rudolf (19. 6. 1898), č. j. 115287/69.)

byl pověřen velením nad jinými pohraničními odděleními. V rámci služby absolvoval bezpočet odborných kurzů, a tak si dále zdokonaloval své schopnosti (byl zdatným motocyklistou, plavcem, lyžařem a ovládal několik jazyků). Na konci roku 1932 se oženil. Jeho manželkou se stala dcera německého teplického pekařského mistra Rudolfa Maximiliána (jindy uváděn jako Maxmilián), Ella, se kterou měl později dvě děti.²⁴⁰

Když byl dne 5. května 1939 převelen do Benešova, měl již bohaté zkušenosti ze služby v národnostně smíšených oblastech republiky. Kromě češtiny hovořil plynně německy, protože většinu služby strávil mezi německým obyvatelstvem v Sudetech a navíc jeho manželka byla Němka. Svými nadřízenými byl hodnocen známkou dobrý. Ve funkci velitele četnického oddělení v Benešově byl v letech 1939-1941 představeným celkem pěti okresních četnických velitelství v době, kdy se teprve postupně rozvíjel okupační režim v čele s říšským protektorem Konstantinem von Neurathem. Již tehdy však musel dohlížet nad rozsáhlým zatýkáním a pravidelně přicházet do styku s německými úřady. V dubnu roku 1940 byl svědkem zatčení jednoho z benešovských četníků, řidiče Františka Špírka, který byl zřejmě neprávem obviněn z usmrcení německého dítěte na Prachaticku během služebního zákroku v roce 1938.²⁴¹ Pro dokreslení okolností, za kterých major Herčzík v Benešově sloužil, je nutno uvést i to, že se mu v červenci roku 1940 narodilo druhé dítě, dcera Eva.

Rozsáhlost obvodu četnického oddělení (se zhruba 63 četnickými stanicemi a několika stovkami četníků), který měl na starost, přinášela nebezpečí konfliktu s podřízenými. Realitou se stal již necelý rok po jeho nástupu do Benešova. Od ledna roku 1941 byl vyšetřován nadřízenými četnickými orgány kvůli anonymnímu udání, adresovanému přímo ministru vnitra generálu Josefu Ježkovi. Anonym ve svém dopise uváděl třináct bodů, ve kterých Herčzík obviňoval především ze svévolného jednání ve funkci velitele oddělení. Konkrétně měl Herčzík postupovat nespravedlivě při udělování dovolené a odkomandování podřízených četníků ke strážním oddílům a neoprávněně vydat rozkaz omezující pravomoc velitelů četnických stanic v oblasti udělování povolení vzdálení se ze stanice. Kromě toho prý nerespektoval předpisy, když chodil do služby bez předepsané výstroje. Dále měl využívat služebního auta okresního četnického

²⁴⁰ NA, f. ZČV Praha, kart. 1136, složka Herčzík Rudolf.

²⁴¹ Srov. další kapitolu.

velitelství k soukromým účelům. Navíc měl požívat nevalné pověsti u četníků na Benešovsku.²⁴² Ušetřen nebyl ani Herčzíkův kancelářský pomocník, jemuž „*dopisy a telefonické dotazy [...] jen „lítají“ a za krabičku cigaret nebo trochu másla zní odpověď krátce ale výstižně: „Zařizeno, Horák.“ Byl[-]li někdo určen na soustředění, napiše Horákovi, ten to zařídí, rozkaz se změní a jede druhý“*. Po doručení byl dopis ihned předán k prošetření zemskému četnickému velitelství Praha. Případ byl v šetření až do dubna téhož roku. K dlouhému projednávání vedl mj. také průtah ze strany zemského četnického velitelství, které včas nedodalo jednu ze zpráv. Konečný verdikt vyzněl spíše ve prospěch benešovského majora, i když byl předvolán k pobočnickovi generálního velitele četnictva Voženílkovi a zde na popud ministra vnitra napomenut kvůli „*nedodržování kasárního předpisu a [pro] podezření, že zneužíval služebního auta k soukromým účelům.*“²⁴³

Zdali byly stížnosti na majora Herčzíka oprávněné, nelze pouze z dochovaných pramenů jednoznačně určit. Pro úplnost je nutné zmínit, že při vyhodnocování stížnosti nadřízení v několika případech vycházeli pouze z tvrzení majora Herčzíka. Údajná úplatnost štábního strážmistra Václava Horáka a jeho vliv na kroky velitelství četnického oddělení byly nadřízenými zpochybněny. Horák měl prý být totiž dostatečně hmotně zajištěn a naopak měl „*pomáhat druhým četníkům spíše ze svého*“.²⁴⁴ V jeho prospěch navíc mluví fakt, že byl podle pozdějšího tvrzení řidiče okresního velitelství Františka Špírka zapojen v místním odboji, kterému dodával informace.²⁴⁵

Druhá stížnost, která se týkala Herčzíkova působení v čele benešovského oddělení, měla již konkrétního pisatele, druhého řidiče četnické stanice v Benešově Karla Šrámka.²⁴⁶ Pocházela ze začátku ledna 1942, kdy již Šrámek sloužil na četnické stanici v Lounech a Herčzík byl velitelem četnického oddělení

²⁴² V tomto případě anonym cílil především na osobní vystupování Herčzíka, který prý „*jednou v povznešené náladě přišel v noci domů, jeho manželka mu nechtěla otevřít, proto vyrazil dveře a objemný pan štrážm. Š z Benešova to musel spravovati? Že četníci z Benešova nepojmenují p. maj. jinak, než jako blázen a hypochondr?*“ K tomu zástupce zemského velitele podotkl, že „*tvrzení stěžovatele [...] je výmyslem [...] nutno však podotknouti, že mjr. Herčzík je silně nervosním a jeho jednání a chování působí mnohdy dojem člověka roztržitého.*“ (NA, f. GVČ, kart. 40, Spisy důvěrné (1941), č. j. 83 dův./1941)

²⁴³ NA, f. GVČ, Spisy důvěrné (1941), kart. 40, č. j. 83 dův./1941.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ NA, f. Svaz protifašistických bojovníků – členská evidence (dále SPB – ČE), kart. 543, složka Špírek František.

²⁴⁶ V následujících citacích byly opraveny gramatické chyby.

v Praze. Podstatou stížnosti adresované ministerstvu vnitra byla nespokojenost Karla Šrámka s jeho zbavením funkce druhého řidiče služebních motorových vozidel, ke které mělo v konečném důsledku dojít působením majora Herčzika. Důvodem údajného napětí mezi četníkem a velitelem oddělení byla událost ze září roku 1941, kdy oba jeli služebním automobilem z Tábora a při tom provedli běžnou kontrolu automobilu dvou žen německé státní příslušnosti. Jejich národnost však vyšla najevo až později během „poněkud rušnější“ kontroly majora Herčzika, při které se řidička vozu velkostatkářka Veselíková „ohrazovala tím, že jí taková kontrola velmi zdržuje...načež odpověděla, že jsou příslušnice německého národa.“²⁴⁷ Dotčená žena nakonec na Herčzika podala stížnost, která byla později vyšetřována německými úřady. Herčzík měl prý žádat Šrámka, aby vypovídal v tom smyslu, „že jsem Vám dával rozkaz, než jsme zastavili vozidlo paní velkostatkářky, a to ještě když jste seděl ve vozidle, abyste se zeptal, zda jsou české nebo německé národnosti,“²⁴⁸ což Šrámek odmítal. Následný sled událostí není nutné příliš rozvádět. Strážmistr dokládal změnu chování Herčzika v důsledku své výpovědi na několika jeho dalších rozkazech. Protože se o něco později dopustil prohřešku dřívějšího vzdání se ze služebního místa, byl potrestán domácím vězením a později rozkazem zemského velitelství přeložením na lounskou četnickou stanici a následným zbavením funkce druhého řidiče. Nadřízení po vyšetření stížnosti, mimochodem nazvané zástupcem zemského velitele jako „tendenčně zkreslené stesky“, strážmistru Šrámkovi udělili trest za nedodržení služebního postupu při podávání stížnosti a jeho prosbě o navrácení původní funkce nevyhověli z důvodu nedostatku spolehlivosti a svědomitosti při výkonu služby. Stížnost německé státní příslušnice byla přenechána německým orgánům.²⁴⁹

Dne 13. října 1941 byl major Rudolf Herčzík převelen do Prahy jako velitel četnického oddělení Praha. Souvislost se stížností anonyma nelze zcela vyvrátit ani potvrdit. Možné je však i vysvětlení, že krátce po nástupu Reinharda Heydricha do funkce zastupujícího říšského protektora bylo potřeba dosadit na post velitele tamějšího oddělení spolehlivého a schopného důstojníka, kterým podle mínění svých nadřízených rozhodně byl. Když byl v březnu roku 1944

²⁴⁷ NA, f. GVČ, kart. 44, Spisy důvěrné (1942), č. j. 57 dův./1942.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ Tamtéž.

povýšen generálním velitelem uniformované protektorátní policie na podplukovníka, stálo v jeho posudku vyjádření „*Hat als langjähriger Gendarmerie-Abteilungskommandant zahlreiche Erfahrungen gesammelt, um deren zweckdienliche Auswertung er sich bemüht. Gegen Untergebene dienstfordernd, jedoch für sie fürsorglich tätig, in Erfüllung seiner Dienstpflichten eifrig und gewissenhaft. Entspricht als Gendarmerie-Abteilungskommandant. Steht zur Beförderung heran und ist dieser würdig.*“²⁵⁰ Realita byla nepatrně odlišná, neboť Rudolf Herčzík měl být zapojen do odboje v nejvyšších patrech. Podle své poválečné výpovědi předával informace pro odboj svému bývalému spolužákovi z vysokoškolských studií Aloisi Eliášovi a po jeho smrti ministru vnitra Josefu Ježkovi. Z tohoto důvodu se zřejmě častěji než by bylo obvyklé (a přijatelné) dostával do společnosti Němců, za což byl několik let po válce potrestán důtkou od vrchní očištné komise.²⁵¹

5.2.6 František Šíma

Nástupce majora Herčzíka nadporučík František Šíma se dostal do nezáviděníhodné pozice velitele oddělení v době heydrichiády. Ze všech správních důstojníků, kteří v Benešově působili, byl nejmladší.

Narodil se dne 26. srpna 1914 v Dírné na Táborsku do rodiny četníka Františka Šímy. Vystudoval reálné gymnázium a po maturitě v roce 1933 nastoupil povinnou vojenskou službu u pěšího pluku 29 J. J. Ševce. Posléze pokračoval ve studiu na vojenské akademii, které úspěšně dokončil v roce 1936 v hodnosti poručíka pěchoty.

K četnictvu se přihlásil v prosinci 1937, kdy byl zařazen k pražskému doplňovacímu oddělení. Proč u armády nezůstal, nelze zjistit, avšak roli zde mohla hrát například rodinná četnická tradice. V následujících letech postupně nabíral zkušenosti u velitelství četnických oddělení v Liberci a Mladé Boleslavi, než se v prosinci 1938 po složení četnické důstojnické zkoušky stal četnickým správním důstojníkem.

Do Benešova byl převelen (již v hodnosti nadporučíka) dne 15. října 1941 ve věku pouhých 27 let. Hovořil slušně německy a byl svobodný, nebyl proto vázán na rodinu, jak tomu bylo v případě Rudolfa Herčzíka. Po větší část jeho

²⁵⁰ NA, f. IUPP, kart. 8, č. j. II-47/44.

²⁵¹ VÚA: VHA, f. 255, složka Herčzík Rudolf (19. 6. 1898), č. j. 115287/69.

působení měl obvod četnického oddělení Benešov pět okresních četnických velitelství, až později byl zmenšen na pouhá dvě. To již však zbývalo nadporučíkovi Šímovi pouhých 16 dnů, než byl z Benešova přeložen k protektorátnímu policejnímu pluku v Mladé Boleslavi. K četnickému útvaru byl opětovně převelen až o dva roky později. V Hořovicích se posléze jako velitel motorizované četnické čety oženil s Věrou Wolfovou.²⁵²

Důvod jeho přeložení z Benešova není zcela jistý. Zdá se však, že by mohl souviset s událostmi heydrichiády v červnu roku 1942. Tehdy se totiž Karel Čurda rozhodl svoje první udání na parašutisty Gabčíka a Kubiše poslat na četnickou stanici v Benešově, avšak okresní velitel i sám Šíma s jeho vyšetřením otáleli.²⁵³

5.2.7 František Šabata

Místo velitele četnického oddělení v Benešově bylo po převelení nadporučíka Šímy zřejmě až do prosince téhož roku neobsazeno. Přechodně mohlo být vedeno druhým důstojníkem,²⁵⁴ než byl dne 15. prosince velením pověřen štábní kapitán František Šabata.

Narodil se dne 18. listopadu 1907 v Domašíně v okrese Rychnov nad Kněžnou. Jeho otcem byl chalupník Bohumil Šabata. Po studiích na obecné škole nastoupil na reálné gymnázium. Vojenskou službu absolvoval u pěšího pluku 36 a posléze se stejně jako Šíma rozhodl ve vojenské kariéře pokračovat na vojenské akademii. V armádě sloužil až do roku 1935 v hodnosti nadporučíka pěchoty. Během služby absolvoval plynový kurz u Vojenského chemického ústavu v Olomouci. Za zmínku však stojí jeho rozsáhlé dovednosti. Nepřekvapí, že jako voják z povolání byl zdatný sportovec, avšak zajímavé je, že byl také všestranný hudebník – ovládal hru na violoncello, housle i violu.

K četnictvu se přihlásil v roce 1935 a o rok později, poté, co s hodnocením „dobrý“ složil četnickou důstojnickou zkoušku, byl přidělen ke strážci obrany státu v Rychnově nad Kněžnou.²⁵⁵ Po uzavření mnichovské dohody působil jako druhý důstojník u velitelství oddělení v Hradci Králové, Roudnici nad Labem a v letech 1940-1942 jako druhý a potom první konceptní důstojník u štábu zemského četnického velitelství v Praze. Odtud byl převelen do Benešova.

²⁵² NA, f. ZČV Praha, kart. 1165, složka Šíma František.

²⁵³ Srov. následující kapitolu OČV Benešov – Z činnosti OČV v Benešově u Prahy.

²⁵⁴ Mohl jím být poručík Antonín Kohout II. Srov. NA, f. GVUPP, kart. 13, č. j. 5721/42.

²⁵⁵ Při výběru lokality zřejmě nadřízení přihlíželi i ke znalosti okresů.

Když byl dne 1. srpna 1943 jmenován definitivním velitelem tamějšího četnického oddělení, dosáhl tak jedné ze svých nejvyšších pozic v četnickém sboru.²⁵⁶ Je však nutno připomenout, že se tak stalo v době probíhající výstavby cvičiště SS, zároveň v době, kdy bylo v Benešově, kde měl své pracoviště, zřízeno sídlo řady německých bezpečnostních složek. Tehdy byl již ženatý a jeho manželka Anna Sobolíková čekala druhého potomka.²⁵⁷

V meziválečném období a v době protektorátu se v čele četnického oddělení v Benešově vystřídaloby přibližně deset správních důstojníků. První léta nové republiky byla charakteristická častými změnami v této funkci, do kterých navíc zasáhlo dočasné přiřazení velitelství benešovského oddělení k pražskému oddělení č. 20. Jisté uklidnění lze sledovat až na konci roku 1930, kdy se na devět let stává velitelem oddělení v Benešově kapitán Jan Martilík. Pokud provedeme srovnání kariér benešovských velitelů oddělení, je možné konstatovat, že většina z nich pocházela z řad armádních důstojníků. Dva byli absolventi vojenské akademie (Šíma, Šabata), další kadetní školy (Martilík). Řada z nich disponovala zkušenostmi z první světové války a do četnického sboru vstoupila v prvních poválečných letech. Výjimkou byl Šíma s Šabatou, kteří byli velmi mladí. Rodinné zázemí četníků bylo různorodé, ale zřejmě nijak nebrzdilo jejich společenský růst. Na pozici správního důstojníka se tak vypracoval syn chalupníka, četníka i trafikantky. Největší profesní růst zaznamenal Josef Šustr, který byl na konci své kariéry povýšen do funkce generálního velitele četnictva, další dosáhli významných funkcí u zemského četnického velitelství (Herčzík). Naopak Šíma byl z četnictva v době protektorátu dočasně převelen k jiné bezpečnostní složce a Martilík penzionován.

5.3 *Sídlo velitelství četnického oddělení v Benešově*

Velitelství četnického oddělení v Benešově sídlilo po většinu své existence ve stejné budově jako místní četnická stanice a okresní četnické velitelství. Velitel oddělení zde měl vyhrazenou jednu kancelář a po určitou dobu i služební byt.

²⁵⁶ NA, f. ZČV Praha, kart. 1164, složka Šabata František.

²⁵⁷ Z údajů ze spisů inspektora uniformované protektorátní policie můžeme předpokládat, že se nástupcem Františka Šabaty stal v průběhu roku 1943 nadporučík Augustin Pajkrť.²⁵⁷ Chybějící údaje v pramenech (především v památkách se soupisy velitelů oddělení) však neumožňují zjištění dalších jmen.

V letech 1918-1922 a 1930-1934 se kancelář velitele oddělení nacházela ve druhém patře domu č. p. 454 v Nádražní ulici, který byl ve vlastnictví stavitele z Neveklova Františka Mařika. Velitel oddělení měl do roku 1921 k dispozici služební byt se třemi pokoji, kuchyní a koupelnou. Vedle jednoho z pokojů, přímo naproti schodišti měl kancelář, která z druhé strany sousedila s kanceláří okresního četnického velitele. Po roce 1921 kancelář zůstala zachována na stejném místě, avšak nyní sousedila s kanceláří četnické účetní skupiny č. 10.²⁵⁸

V letech 1934-1937 nelze prameny spolehlivě doložit, kde velitelství oddělení sídlilo. Přejedně tomu mohlo být na Náměstí dr. Engla v č. p. 235, kde se tehdy nacházela jak četnická stanice, tak okresní četnické velitelství. Od 1. října roku 1937 obě složky přesídlily do Tyršovy ulice č. p. 179, kde byly ponechány až do konce druhé světové války.²⁵⁹ Právě zde, alespoň podle tvrzení literatury, mělo své sídlo také velitelství četnického oddělení.²⁶⁰

Pokud hodnotíme lokalitu, ve které se velitelství četnického oddělení nacházelo, nelze než konstatovat, že byla velmi výhodná. Bylo to dáno především blízkostí nádraží i správních institucí, které byly pěšky dosažitelné v časovém rozsahu několika minut.

²⁵⁸ NA, f. Zemský výbor Praha (1874-1928) (dále ZV Praha), kart. 9852, složka Benešov u Prahy. O dva roky později byla četnická účetní skupina přestěhována do domu Jana Strejčka č. p. 307.

²⁵⁹ SOA Praha: SOKA Benešov, f. ČsB, Památník. Tamtéž, f. OČV Benešov, Památník.

²⁶⁰ E. RENNEN, *Heydrichiáda*, s. 12.

6. Okresní četnická velitelství v obvodu četnického oddělení Benešov

6.1 Okresní četnické velitelství Benešov u Prahy

6.1.1 Správní vývoj okresního četnického velitelství Benešov v letech 1918-1945

Okresní četnické velitelství v Benešově bylo největší ze všech pěti sledovaných úvarů. Jeho obvod zahrnoval po většinu času území tří soudních okresů – benešovského, neveklovského a vlašimského. V letech 1918-1922 a 1930-1945 podléhalo území politického okresu Benešov stejnojmennému velitelství četnického oddělení. V mezidobí let 1922-1930 bylo dočasně podřízeno velitelství četnického oddělení II. Praha.

Naproti tomu okresní četnické velitelství zde fungovalo nepřetržitě od roku 1918 až do roku 1945. Měnil se pouze rozsah jeho obvodu, z něhož byl v letech 1937 až 1942 vyčleněn vlašimský soudní okres, který utvořil obvod nového okresního velitelství ve Vlašimi. V roce 1942 bylo také výrazně redukováno území neveklovského soudního okresu.

V období první republiky a protektorátu podléhaly okresnímu velitelství v Benešově více než dvě desítky četnických stanic. Většina z nich vznikla již před rokem 1918, ostatní byly postupně zřizovány v prvních poválečných letech. Jednalo se o četnické stanice Český Šternberk, Jablonná (1918), Křečovice, Zdislavice, Popovice (1919), Chotýšany (1920), Václavice, Petroupim (1922). V roce 1925 byla zřízena prozatímní četnická stanice na Konopišti. V následujících letech tak obvod okresního četnického velitelství v Benešově tvořilo celkem 24 stanic: Benešov, Hvězdonice, Bystřice, Postupice, Ostředek, Čerčany, Popovice, Petroupim, Václavice, Vlašim, Načeradec, Trhový Štěpánov, Divišov, Louňovice pod Bláníkem, Český Šternberk, Zdislavice, Chotýšany, Neveklov, Maršovice, Netvořice, Týnec nad Sázavou, Jablonná, Křečovice a Konopiště.²⁶¹ V roce 1937 byl zmenšen o 8 četnických stanic ze soudního okresu Vlašim (Vlašim, Český Šternberk, Divišov, Chotýšany, Louňovice pod Bláníkem, Načeradec, Trhový Štěpánov, Zdislavice). Až do roku 1942 pak obvod okresního

²⁶¹ *Kalendář četnictva 1929*, s. 165-166. *KČ 1930*, s. 200-201. *KČ 1935*, s. 164-165. *KČ 1940*, s. 164-165.

velitelství v Benešově tvořilo 16 četnických stanic. V roce 1942, když začalo vyklízení Neveklovska kvůli budování vojenského cvičiště, nacházely se na tomto území všechny četnické stanice ze soudního okresu Neveklov (Jablonná, Netvořice, Neveklov, Křečovice, Maršovice, Týnec nad Sázavou) a dvě ze soudního okresu Benešov (Václavice a Konopiště).²⁶² Protože četnictvo bylo při realizaci vyklízení prostoru budoucího cvičiště nepostradatelné, četnické stanice na tomto území nadále zůstávaly v činnosti.²⁶³ Po zrušení okresního četnického velitelství ve Vlašimi bylo odtud převedeno do obvodu okresního četnického velitelství v Benešově devět stanic (včetně nové stanice v Soušicích). Celkem tedy v roce 1942 podléhalo okresnímu četnickému veliteli v Benešově 25 stanic. V následujících letech jejich počet postupně klesal. V roce 1943 byly zrušeny četnické stanice v Netvořicích, Jablonném a Václavicích²⁶⁴ a v roce 1944 další čtyři.²⁶⁵ V roce 1944 a zřejmě i v roce 1945 zůstalo v obvodu 18 četnických stanic.²⁶⁶

Jednou z důležitých kapitol správního vývoje benešovského okresního četnického velitelství je zřízení okresní četnické stanice v Benešově (tento typ byl zřízen také ve Slaném a v Kolíně). Vznikla dne 1. dubna 1935 přeměnou zdejší četnické stanice. Zásadním rozdílem oproti dosavadní stanici bylo rozšíření jejího obvodu na území celého politického okresu. Její početní stav byl proto navýšen a stanice obdržela také některé nové vybavení, jelikož nyní měla kromě obvyklé činnosti v rámci svého obvodu v případě potřeby pomáhat ostatním četnickým stanicím v obvodu okresního četnického velitelství Benešov a zde také měla vykonávat silniční a cizineckou kontrolu.²⁶⁷ V jejím čele stál okresní četnický velitel, kterému bylo podřízeno 25 četníků (mezi nimi 3 vrchní strážmistři a 1 praporčík jako velitelé hlídek, 3 strážmistři – řidiči motorových vozidel, 3 strážmistři jako kancelářští pomocníci). K dispozici mělo zdejší četnictvo autokar

²⁶² ABS, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra Benešov, B1 1, kart. 3, inv. č. 14, mapa cvičiště zbraní SS.

²⁶³ NA, f. ZČV Praha, kart. 926, složka Benešov – zřízení vojenského cvičiště.

²⁶⁴ NA, f. GVUPP, kart. 13, složka Gend. – Posten Errichtung, č. j. 4512/43.

²⁶⁵ Rozkaz o jejich zrušení se nepodařilo dohledat. V úvahu zřejmě přicházely další četnické stanice na území cvičiště – Neveklov, Maršovice, Křečovice a Týnec nad Sázavou.

²⁶⁶ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva III.*, s. 213.

²⁶⁷ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva II.*, s. 67

a automobil.²⁶⁸ Okresní četnická stanice v Benešově byla zrušena po zřízení protektorátu v roce 1939.²⁶⁹

6.1.2 *Personál okresního četnického velitelství Benešov*

Funkci okresního četnického velitele v Benešově v popřevratových dnech vykonával okresní strážmistr **Josef Růžička**, který zde v té době sloužil již třetím rokem. Velmi brzy byl však vystřídán okresním strážmistrem **Jakubem Třebínem**, který do Benešova přišel dne 12. listopadu.²⁷⁰ Narodil se dne 25. července 1876. U četnictva sloužil již od roku 1898 a za svou dvaatřicetiletou službu zaznamenal poměrně rychlý kariérní růst. Již v roce 1906 působil jako velitel četnické stanice a o čtyři roky později zastupoval okresního četnického velitele. V Benešově působil mezi léty 1918 až 1931 a dosáhl zde postupně hodnosti štábního kapitána výkonného. Dne 7. října roku 1931 odešel do výslužby a nedlouho poté se dočkal pochvalného uznání od generálního velitele četnictva za úspěšnou činnost.²⁷¹ Jakub Třebín bydlel po svém penzionování i nadále v Benešově a zapojil se do zdejšího spolkového hnutí. V roce 1938 se stal pokladníkem Klubu československých filatelistů pro Benešov a okolí se sídlem v Benešově.²⁷²

Velitelem benešovské četnické stanice a rovněž zástupcem Jakuba Třebína byl od roku 1926 vrchní strážmistr **František Charamza**. Po odchodu Třebína byl zprvu pověřen vedením okresního velitelství a od začátku roku 1932 se stal definitivním okresním četnickým velitelem. Narodil se dne 10. června roku 1882 v Chotěboři. Vystudoval pět tříd obecné školy a tři třídy měšťanské školy a poté studoval dva roky na průmyslové pokračovací škole. V roce 1903 nastoupil vojenskou službu u pevnostního dělostřeleckého pluku 3. O tři roky později vstoupil do řad četnictva. Po absolvování škol pro výcvik četníků na zkoušku (na podzim roku 1906) a pro výcvik velitelů stanic (v letech 1911-1912), kterou dokončil jako jednadvacátý z šestapadesáti frekventantů, se v roce 1913 se oženil s Marií Šabatovou ze Sedlce na Sedlčansku. O jeho četnické kariéře mezi léty

²⁶⁸ SOA Praha: SOkA Benešov, f. ČsB, Památník.

²⁶⁹ P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva III.*, s. 91.

²⁷⁰ SOA Praha: SOkA Benešov, f. OČV Benešov, Památník.

²⁷¹ NA, f. GVČ, kart. 30, Spisy důvěrné (1931), č. j. 318/31.

²⁷² Roman LAJPERT, *Filatelisté vstupují do nové dekády*, in: Benešovský kalendář, březen 2008, s. 13.

1906 až 1914, stejně jako o působení za první světové války, se nedochovalo mnoho informací. Jisté je, že od začátku března roku 1914 se stal velitelem četnické stanice v Krhanicích (měsíc předtím byl povýšen do hodnosti vrchního strážmistra). Po válce byl velitelem četnické stanice v Pyšelicích (v letech 1919-1926) s půlroční pauzou v roce 1922, kdy měl být ve stejné funkci převelen na četnickou stanici v Kolíně. V té době již měl dvě děti, syna Františka a dceru Marii. Z Pyšel byl v roce 1926 převelen do Benešova.²⁷³ Krátce poté absolvoval jako jednačtyřicátý z šedesáti uchazečů školu pro výcvik výkonných důstojníků. Jedním z jeho spolužáků byl i budoucí okresní četnický velitel v Říčanech Václav Řežábek, který se umístil ještě o pět míst hůře.²⁷⁴

Do funkce okresního četnického velitele v Benešově vstupoval František Charamza ještě v hodnosti vrchního strážmistra. Do hodnosti poručíka výkonného byl povýšen na konci prosince roku 1932. O čtyři roky později se stal nadporučíkem výkonným a v této hodnosti byl také dne 26. března roku 1939 penzionován.²⁷⁵ V Benešově tedy strávil celkem třináct let postupně v pozici velitele stanice, okresního četnického velitele a od roku 1935 zároveň velitele okresní četnické stanice.

Krátce po vzniku protektorátu Čechy a Morava dne 6. dubna roku 1939 byl vystřídán štábním kapitánem **Františkem Bobkem**.

Ten se narodil se dne 21. listopadu roku 1885 v Suchdole na Sedlčansku do rodiny kováře a podkováře Antonína Bobka. Po obecné škole vystudoval dvě třídy měšťanské školy. Dále pokračoval v rodinné tradici, když absolvoval tříleté studium na podkovářské škole v Praze a živil se poté jako podkovář. V roce 1906 nastoupil vojenskou službu u pěšího pluku 102. O tři roky později nastoupil na školu pro četníky na zkoušku v Praze, kterou absolvoval s velmi dobrým prospěchem. Poté byl ihned zařazen na četnickou stanici v Ostředku. Na Benešovsku zůstal i v následujících letech. V roce 1911 byl převelen na četnickou stanici v Benešově, kde působil do roku 1914, poté byl přeložen na stanici v Konopišti a v roce 1915 zpět do Benešova. Na podzim téhož roku byl poslán na frontu jako polní četník.²⁷⁶ Po skončení první světové války byl přeložen na Slovensko. Před odchodem se stihl oženit s dcerou rolníka Karla Vycpálka

²⁷³ NA, f. ZČV Praha, kart. 1139, složka Charamza František.

²⁷⁴ *Věstník četnictva státu československého 1927* (dále *Věstník četnictva*), roč. 9, č. 8, s. 47.

²⁷⁵ NA, f. ZČV Praha, kart. 1139, složka Charamza František.

²⁷⁶ NA, f. ZČV Praha, kart. 1127, složka Bobek II František.

z Ostředku Anastázií, se kterou měl v té době již sedmiletého syna Josefa.²⁷⁷ Druhý syn František se narodil v roce 1920. Tou dobou již František Bobek velel rok v hodnosti vrchního strážmistra četnické stanici v Breznu.²⁷⁸ V letech 1920 až 1921 absolvoval dodatečně s velmi dobrým prospěchem školu pro výcvik velitelů stanic v Bratislavě a v následujícím roce s výborným prospěchem školu pro výcvik výkonných důstojníků v Praze. Velmi malou prodlevu ve studiu obou četnických škol lze vysvětlit akutním nedostatkem četnictva na Slovensku.

Již v roce 1925 byl postaven do čela okresního četnického velitelství v Púchově, kde byl po dvou letech povýšen do hodnosti poručíka výkonného. V roce 1928 odešel ve stejné funkci k okresnímu četnickému velitelství ve Zlatých Moravcích. Zde v následujících letech obdržel celkem šest pochvalných uznání od zemského četnického velitelství v Bratislavě a generálního velitele četnictva a postupně byl povýšen až do hodnosti štábního kapitána výkonného.²⁷⁹ Protože zde působil až do konce roku 1938, zažil na Slovensku vyostřenou atmosféru druhé poloviny třicátých let. V roce 1939 vzpomínal, že „byl mezi příslušníky četnictva, kteří byli funkcionáři a vedoucími činiteli HG. [Hlinkových gard – pozn. aut] nejvíce napadáni, jelikož jsem ještě v jarních měsících roku 1938 řídil osobně výkon domovních prohlídek v sekretariátu slovenské lidové strany v Zlatých Moravcích, v bytech vedoucích činitelů strany a v obydlí římskokatolického faráře Vincenta Bolečka v Nemčiňanech, který byl předsedou svazu katolické mládeže na Slovensku, horlivým autonomistou a vždy zapřísáhlým nepřitelem všeho českého. Tyto domovní prohlídky jsem vykonal na vyzvání vyšetřujícího soudce krajského soudu v Nitře, zabavil jsem mnoho závadného písemného materiálu, psací stroj, rozmnožovací přístroj a jiné předměty a podal jsem na několik vedoucích činitelů strany trestní oznámení. Na předmětném trestném činu byli účastní též poslanci dr. Josef Tiso a Dr. Sokol [...] Farář Boleček se stal později poslancem slovenského sněmu. Jest proto samozřejmé, že jmenování po 6. říjnu na mne nezapomněli, zejména ale nezapomněl farář

²⁷⁷ Josef Bobek byl absolventem právnické fakulty Karlovy univerzity a později působil jako koncipista politické správy krajského úřadu v Bratislavě.

²⁷⁸ Dříve pod názvem Brezno nad Hronom.

²⁷⁹ NA, f. ZČV Praha, kart. 1127, složka Bobek II František.

*Boleček, který mi veřejně sliboval pomstu. Nejprve jsem byl napadán v místním časopise, později bylo mi vyhrožováno násilím. [...]*²⁸⁰

František Bobek musel na jaře roku 1938 kvůli těmto hrozbám dočasně odejít do Prahy. Definitivně se sem pak přestěhoval i s rodinou krátce po vyhlášení autonomie Slovenska v průběhu prosince téhož roku, kdy byl spolu s některými dalšími „nepohodlnými“ četníky „*dekretem krajského velitelstva četnictva v Bratislavě dán k dispozici ústřední vládě*“.²⁸¹ Dočasně byl tehdy zařazen u četnického doplňovacího oddělení v Praze. Do Benešova nastoupil dne 6. dubna roku 1939 v necelých třiapadesáti letech v hodnosti štábního kapitána výkonného. Ve funkci okresního četnického velitele v Benešově ale nestrval dlouho, již v říjnu 1939 byl přeložen do trvalé výslužby.²⁸² Podobně jako František Charamza po odchodu z řad četnického sboru bydlel nadále v Benešově, kde později působil jako okresní archivář. Spolu se svou manželkou Anastázií a synem Josefem je pohřben na benešovském hřbitově.²⁸³

Dne 30. září roku 1939 na jeho místo nastoupil poručík výkonný **Jiří Jungvirt**, dosavadní druhý důstojník okresního četnického velitelství v Benešově. Jungvirt se narodil se dne 28. října 1899 v Bradlu na Chrudimsku do rodiny skláře Karla Jungvirta a Anny roz. Kavalírové. Oba jeho rodiče pocházeli ze sklářského prostředí. Otec Karla Jungvirta byl sklářem na Melechovské huti, otec Anny Jungvirtové Josef Kavalír sklářem v Sázavě.²⁸⁴ Rovněž jeho tři bratři zůstali rodinné profesi věrní, a tak byl Jiří Jungvirt jediný, kdo zvolil jiné povolání. Vystudoval čtyři třídy reálky a poté se připravoval ve zvláštním kurzu zaměřeném na sklářské účetnictví. V roce 1917 nastoupil vojenskou službu u pěšího pluku 21. Kariéru v četnickém sboru zahájil na konci srpna roku 1919 u doplňovacího oddělení v Bratislavě. V následujícím roce absolvoval školu pro výcvik četníků na zkoušku a následně nastoupil službu na četnické stanici v Piešťanech. V dalších letech sloužil na různých četnických stanicích na Slovensku převážně v obvodu četnického oddělení Piešťany (v Myjavě, Krajné, Hlohovci, Leopoldově).²⁸⁵

²⁸⁰ NA, f. Ministerstvo vnitra I. – stará registratura (dále MV I – SR), kart. 6084, Četníci ze Slovenska a Podkarpatské Rusi – relace o zkušenostech, František Bobek.

²⁸¹ Tamtéž.

²⁸² NA, f. ZČV Praha, kart. 1127, složka Bobek II František.

²⁸³ *Vojenská pietní místa – Středočeský kraj – Benešov*, [online]. [cit. 8. 6. 2017]. Dostupné z: <<http://www.vets.cz/vpm/5238-hrob-frantisek-bobek/>>

²⁸⁴ Rodný list Jiřího Jungvirta. (Osobní archiv p. Martina Hoška)

²⁸⁵ NA, f. ZČV Praha, kart. 1140, složka Jungvirt Jiří.

V květnu roku 1923 se v Ondřejově v pouhých třiatdvaceti letech oženil s dcerou tamějšího řídicího učitele Pavlínou roz. Vomáčkovou.²⁸⁶ Protože tehdy ještě nesloužil u četnictva čtyři roky, které byly předpokladem pro možnost uzavření sňatku, je zajímavé, že obdržel povolení. První dítě (syn Břetislav Alois) se narodilo až v roce 1926, proto je možné, že měl na vyšších místech konexe či jeho nadřízení rozdíl několika měsíců nepovažovali za zásadní překážku. V lednu roku 1928 během doby, kdy byl frekventantem školy pro výcvik velitelů stanic, se mu narodila dcera Miluše Dušana. Úspěchy na poli soukromém dovršil i na poli služebním poté, co školu dokončil jako první z jednašedesáti četníků. Hned poté byl povýšen do hodnosti štábního strážmistra a v následujícím roce převelen na četnickou stanici v Lúbochni, kde sloužil až do roku 1937. Tehdy odešel k okresnímu četnickému velitelství v Modrém Kameni²⁸⁷ a zůstal zde až do vzniku Slovenského štátu, ale situace zde zřejmě nebyla tak napjatá jako ve Zlatých Moravcích v případě Františka Bobka. Poručík výkonný Jungvirt to vysvětloval tím, že „[...] *okres [Modrý Kameň – pozn. aut.] je obýván obyvatelstvem převážně vyznání evangelického, které změny státoprávního postavení Slovenska po 14./3. 1939 chápalo a přijímalo s velkou rezervou a proto ani vůči nám Čechům neprojevovalo známek nepřátelství. Naopak v několika případech postavilo se veřejně k obhájení českých věcí.* [...]“²⁸⁸ Po návratu do již okupovaného zbytku českých zemí zřejmě přebýval v Ondřejově u rodiny své manželky, než byl dne 10. května zařazen jako výpomocná síla do Jílového. Odtud za necelý měsíc odešel k okresnímu četnickému velitelství do Benešova jako druhý důstojník a po odchodu Františka Bobka do výslužby na počátku října byl ustanoven jeho velitelem. Sloužil zde až do konce června roku 1940. Poté byl převelen k jinému z okresních velitelství v obvodu benešovského četnického oddělení – do Jílového u Prahy, kde od 1. července roku 1940 zastával stejnou funkci. Jeho posledním četnickým působištěm bylo okresní četnické velitelství v Kutné Hoře. V průběhu roku 1942 byl převelen k Feuerwehrr Regimentu in Böhmen und Mähren²⁸⁹ a v roce 1943 k pluku požární ochranné policie Čechy a

²⁸⁶ Oddací list Jiřího Jungvirta. (Osobní archiv p. M. Hoška)

²⁸⁷ Během zdejšího působení absolvoval kurz velitelů stráže obrany státu.

²⁸⁸ NA, f. MV I – SR, kart. 6084, Četníci ze Slovenska a Podkarpatské Rusi – relace o zkušenostech, Jungvirt Jiří.

²⁸⁹ Jednalo se o pátý ze šesti německých pluků protipožární policie, který nebyl součástí organizace pořádkové policie.

Morava (Feuerschutzpolizei Regiment Böhmen und Mähren), kde působil až do konce války.²⁹⁰ Poté se stal příslušníkem sboru národní bezpečnosti, ale již v roce 1948 byl propuštěn. V té době používal příjmení po matce – Kavalír a pracoval jako závozník ovoce a zeleniny. Zemřel dne 15. října roku 1951 v Kutné Hoře na infarkt.²⁹¹

Dne 1. července 1940 nastoupil na jeho místo v Benešově nadporučík výkonný **Jan Tesař**. Narodil se dne 22. listopadu 1888 do rodiny maloročníků z Jindřichohradecka jako jeden ze sedmi dětí. Po dokončení obecné a měšťanské školy absolvoval dvě třídy pokračovací obchodní školy. U tohoto oboru posléze zůstal a začal pracovat jako obchodní příručí. Krátce poté byl odveden k jezdeckému pluku č. 6. Do četnického sboru vstoupil v únoru roku 1913, kdy začal navštěvovat školu pro výcvik četníků na zkoušku v Praze. O jeho činnosti za první světové války nelze zjistit nic detailního. Jen několik dnů po 28. říjnu roku 1918 byl na dobu jednoho měsíce odeslán na četnickou stanici ve Stříbřeci na Jindřichohradecku, následně na četnickou stanici Gajary. Na různých místech na Slovensku (Pitelová, Zlaté Moravce, Dolní Slažany, Vitanová, Oravský Podzámok, Rybárpole) ve funkci velitele stanice působil až do prosince roku 1933. Školu pro výcvik velitelů stanic absolvoval v Bratislavě na začátku dvacátých let, školu pro výcvik výkonných důstojníků²⁹² na začátku let třicátých v Praze. Obě s velmi dobrým prospěchem. V té době byl již ženatý se Slovenkou Marií Kovalčíkovou z Dolné Lehoty a měl dvě děti – syna Miroslava a dceru Libuši. Dne 1. prosince roku 1933 nastoupil do funkce okresního četnického velitele v Banské Štiavnici, odkud byl až v dubnu roku 1939 nucen odejít do Čech.²⁹³

Jeho zkušenosti ze služby na slovenském území v době okolo vyhlášení samostatného slovenského státu se od zkušeností Františka Bobka a Jiřího Jungvirta liší. Jak uváděl v hlášení svým nadřízeným, „*Po návratu ze soustředění v Sudetech, v Bratislavě a Podk. Rusi dne 1. prosince 1938 vrátil jsem se na svoje služební působiště v Banské Štiavnici. Mimo štvání proti české národnosti*

(Das Feuerwehr-Regiment 5 "Böhmen-Mähren", [online]. [cit. 14. 3. 2017]. Dostupné z: http://www.feuerloeschpolizei.de/Organisation/FSchP_mobil/FSchP_Rgt_5_Boehmen-a.html [cit. 9. 6. 2017])

²⁹⁰ NA, f. ZČV Praha, kart. 1140, složka Jungvirt Jiří.

²⁹¹ Sdělení pana M. Hoška.

²⁹² V letech 1931-1932 v pořadí jako pětatřicátý ze třiaosmdesáti.

²⁹³ NA, f. ZČV Praha, kart. 1167, složka Tesař Jan.

v místním časopise „Štiavničan“, neudály se zde žádné pozoruhodné události. Dne 9. března 1939 asi o 22 hod. byl jsem předvolán na posádkové velitelství v Ban. Štiavnici. Zde byli už zadrženi místní vedoucí činitelé Hlinkovy Gardy spolu s instrukčním důstojníkem Hg. škpt. Singhoferem. Zprvu jsem myslel, že jde o akci, kterou s vojskem a četnictvem provádí HG. Posádkový velitel mi vyhlásil rozkaz VII. sboru, že vojsko se ujímá veškeré moci a má rozkaz zajistit vedoucí činitele HG. a jiné státně podezřelé osoby. Hlásil jsem případ okresnímu náčelníkovi, který mi poznamenal, že je zbavený moci a četnictvo aby konalo službu dle rozkazu vojska. [...] Mimořádné vojenské opatření jsem vyhlásil četnictvu v okrese a nařídil přísnou pohotovost. Zatýkáni činitelů HG. a domněle podezřelých osob jsem žádné neprovedl. Dne 10. března 1939 v ranních hodinách bylo následkem zde vzpomenutých okolností pozorovati v obyvatelstvu neklid a nervositu. [...] Téhož dne odpoledne na rozkaz posádkového velitelství byli vojskem zadrženi vůdčí činitelé HG. v počtu 4, dopraveni k vojenskému soudu do Banské Bystrice. [...] Jelikož činitele HG. jsem znal osobně a před jejich zadržením s nimi spolupracoval a jejich zadržení z určitých důvodů jsem nepovažoval za vhodné a rozumné, proto jsem se následujícího dne t. j. 11. 3. 1939 v 7 hod. odebral k děkanovi a starostovi města, aby jel se mnou do Ban. Bystrice intervenovat za jejich propuštění. Po našem příchodu do Ban. Bystrice byl již však ve věci, jak jsem předpokládal, úplný obrat a intervenovaní byli již postupně propouštěni. Zde oblastní velitel HG. prohlásil v mojí přítomnosti takto: „To byl poslední český trumf a odtěraz budeme vládnúť my a poriadok si urobíme sami“. Prohlásil dále, že hned po návratu obsadí všechny úřady a že všechno vezme do svých rukou. [...] Po 13. hod. dne dostavilo se na četn. stanici asi 12 gardistů s tím, že jdou přebírat četn. stanici. Přišli neozbrojení a počínali si slušně. [...] Posléze jsem zjistil a vystihl, že je četnictvo těmito HG. kontrolováno, resp. stráženo. Já jsem však omezen nebyl vůbec a v mé kanceláři HG. nebyla přítomna. [...] Dne 14. března 1939 po vyhlášení Slovenského státu jsem četnické služby nabídl Slovenskému státu. Tento akt jsem provedl u místních činitelů HG. Četníci české národnosti byli potom označeni slovenskou trikolorou s razítkem HG., četníci slovenské národnosti páskou na levém záloktí HG. Jednotného označení jsem nedocílil. Dne 17. března 1939 po 21. hod. na podkladě fonogramu krajského velitelstva četnictva v Bratislavě byli všichni četníci české národnosti v okrese odzbrojeni. [...] Dne 18. března 1939 jsem pak předal v pořádku

inventárně okresní četnické velitelství nejstaršímu četníkovi slovenské národnosti. [...]“²⁹⁴

V podstatě bezproblémové vztahy s příslušníky Hlinkových gard lze vysvětlit dlouhodobým působením Jana Tesaře v Banské Štiavnici. V jeho prospěch také hovořilo to, že měl za manželku Slovenku. V polovině dubna roku 1939 však Slovensko musel opustit. Jeho odchod proběhl v poklidu: „[...] *obyvatelstvo v Ban. Štiavnici se vůči mojí osobě a jak je mi známo i vůči četníkům české národnosti, až do mého odchodu dne 15. 4. 1939 chovalo slušně a korektně.*“²⁹⁵ Po návratu do Čech byl dne 10. května zařazen k okresnímu četnickému velitelství v Jindřichově Hradci a odtud dne 31. května ke stejnému útvaru do nedaleké Kamenice nad Lipou. Zde sloužil až do konce června roku 1940 a následně byl v hodnosti nadporučíka výkonného převelen do čela okresního četnického velitelství v Benešově, kde působil až do konce války.²⁹⁶

V roce 1942 se mu dostalo nepříjemného úkolu vyšetřit udání parašutisty Karla Čurdy na své kolegy skrývající se v chrámu sv. Cyrila a Metoděje, kteří provedli atentát na Heydricha.²⁹⁷ Zapojil se také do místního odbojového hnutí, když byl na popud Karla Voleveckého pověřen vytvořením odbojové organizace z četnictva v benešovském politickém okrese.²⁹⁸ V té době byl již vdovcem, neboť manželka mu zemřela v roce 1941, staral se však o dvě dospívající děti. Postupně byl v Benešově povýšen do hodnosti kapitána a štábního kapitána.

Po válce byl vyšetřován trestní nalézací komisí v Benešově kvůli udání dvou svých bývalých podřízených četníků, kteří ho vinili z „[...] *urázení Čechů výroky „typicky české“ Češi jsou svoloč“ a vynášení Slováků nad Čechy [...]“* za protektorátu ve smyslu dekretu o provinění proti národní cti. Trestní řízení proti němu bylo nakonec zastaveno, protože se tak „*nestalo ve službách nebo v zájmu okupantů nebo ve snaze zalíbiti se jim [...]“*²⁹⁹ Ve spojitosti s Tesařovými vzpomínkami (viz výše) lze konstatovat, že pronesené výroky mohly odpovídat jeho povaze, ačkoliv jsou vytrženy z kontextu. Je zřejmé, že téměř dvacetiletý

²⁹⁴ NA, f. MV I – SR, kart. 6084, Četníci ze Slovenska a Podkarpatské Rusi – relace o zkušenostech, Tesař Jan.

²⁹⁵ Tamtéž.

²⁹⁶ NA, f. ZČV Praha, kart. 1167, složka Tesař Jan.

²⁹⁷ E. RENNER, *Heydrichiáda v Benešově*, s. 11-13. Vyšetřování anonymu, stejně jako odbojové činnosti OČV bude věnována část následující podkapitoly.

²⁹⁸ SOA Praha: SOKA Benešov, f. AmB, Kronika, s. 170.

²⁹⁹ Pavel KMOCH, *Provinění proti národní cti*, s. 426. Srov. též: SOA Praha, f. Trestní nalézací komise Benešov u Prahy (dále TNK Benešov), kart. 17, složka Tesař Jan, č. j. Tk 42/47.

pobyt na Slovensku, navíc po boku Slovenky, musel mít určitý vliv na formování jeho osobních názorů.

Nadporučík výkonný Jan Tesař byl posledním z šesti okresních četnických velitelů, kteří se vystřídali v Benešově v letech 1918-1945. Dva z nich pocházeli z nižších sociálních vrstev (František Bobek, Jan Tesař) a jeden z vyšší střední (Jiří Jungvirt). Jejich civilní vzdělání bylo ve většině případů nadprůměrné. V případě Františka Bobka a Jiřího Jungvirta navíc v kombinaci s rodinným zázemím poskytovalo možnost uplatnění i mimo četnický sbor. Čtyři budoucí benešovští okresní velitelé se narodili v Čechách.³⁰⁰ Nejmladším z nich byl Jiří Jungvirt, nejstarší František Charamza. K četnictvu vstoupila většina z nich již před rokem 1918 a pouze dva zde sloužili i po roce 1939 (Jiří Jungvirt, Jan Tesař). Poslední tři okresní četniční velitelé působili před příchodem do Benešova dlouhodobě na Slovensku (František Bobek, Jiří Jungvirt, Jan Tesař), odkud byli odveleni až v důsledku nového politického uspořádání. Z těchto tří měli dřívější zkušenost ze služby na Benešovsku pouze František Charamza s Františkem Bobkem. Přimo v Benešově působili před nástupem do funkce okresního četnického velitele František Charamza (ve funkci velitele stanice) a Jiří Jungvirt (jako druhý důstojník). Většina však měla zkušenosti ze stejné pozice. V době jejich příchodu do Benešova bylo většině z nich kolem padesáti let, pouze Jiřímu Jungvirtovi bylo čtyřicet. Nejdéle sloužili v Benešově v této funkci Jakub Třebín a František Charamza, nejkratší dobu František Bobek. Zřejmě všichni byli v té době již ženatí (rok po nástupu do Benešova ale ovdověl Jan Tesař). Čtyři okresní velitelé měli děti. Tři byli penzionováni, v četnické kariéře pokračoval pouze Jan Tesař a chvíli i Jiří Jungvirt.

Veliteli četnické stanice a zástupci okresního velitele bylo od roku 1918 do roku 1945 (s pauzou v období let 1935-1939 v době existence okresní četnické stanice) postupně osm vrchních strážmistrů: Bohumír Hynek (1915-1919), Václav Oulík³⁰¹ (1919-1925)³⁰², Václav Ševčík (1925), František Charamza (1926-1931),

³⁰⁰ U Josefa Růžičky a Jakuba Třebína nejsou k dispozici životopisné údaje.

³⁰¹ *Václav Oulík* (nar. 1877) pocházel z rodiny hospodáře. U četnictva sloužil od roku 1902, po odchodu z četnické stanice v Benešově se stal okresním četnickým velitelem v Přísečnici. Byl ženatý. (NA, f. ZČV Praha, kart. 958)

³⁰² Podle údajů z dalších pramenů měl být min. v roce 1921 velitelem četnické stanice v Benešově vrchní strážmistr Josef Komárek. (Srov. dále)

Václav Mráček³⁰³ (1931-1932), Tomáš Třeštík³⁰⁴ (1932), Josef Bartoň³⁰⁵ (1932-1935),³⁰⁶ Antonín Dvořák³⁰⁷ (1939-1942) a znovu Josef Bartoň (1942-1945).³⁰⁸

Personál podléhající okresnímu četnickému veliteli v Benešově se pohyboval okolo sta příslušníků četnictva³⁰⁹ na více než dvou desítkách četnických stanic. Tak velký počet kladl na příslušného okresního velitele značné nároky na jedné straně na organizaci služební činnosti a na druhé straně na jeho lidský přístup k podřízeným četníkům. Nejčastěji přicházel do styku s četnictvem z benešovské stanice. Častý kontakt, zvláště v době, kdy byly všechny četnické útvary umístěny v jedné budově, mohl (ostatně jako v každém pracovním kolektivu) vést ke konfliktům. Řadoví četníci střety s nadřízenými pravděpodobně nevyhledávali, ale mohlo vznikat napětí mezi okresním velitelem a velitelem stanice či velitelem oddělení. Na začátku května roku 1921 tak byl například nadporučík výkonný Jakub Třebín potrestán písemnou důtkou, protože „nemístnou poznámkou

³⁰³ Václav Mráček (nar. 1884 ve Velkém Bednárci) byl ženatý s Bertou Cyrínovou. Trpěl progresivní paralýzou, které podlehl dne 8. dubna 1932 v Čs. zemském ústavu pro choromyslné v Bohnicích ve věku 48 let. (AMP, Sbíрка matrik, Zemský ústav pro choromyslné – Bohnice, sign. CHORB Z5, s. 150)

³⁰⁴ Tomáš Třeštík (nar. 1890 v Hůrách), vzdělání: obecná a měšťanská škola, původní povolání: malíř pokojů. U četnictva sloužil od srpna roku 1918. Působil zejména na četnických stanicích v jižních Čechách, v letech 1936 u četnických pohotovostních oddílů v Domažlicích a Klatovech. Nejvýše dosáhl hodnosti vrchního strážmistra. Byl ženatý s Růženou Jírovcovou, se kterou měl dceru Blaženu. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1167, složka Třeštík Tomáš)

³⁰⁵ Josef Bartoň (nar. 1896 ve Vysokém nad Jizerou), syn zámečnicka, vzdělání: obecná a měšťanská škola, původní povolání: uzenář. V roce 1919 vstoupil do řad četnictva a poté strávil většinu kariéry na stanicích na Benešovsku a Kutnohorsku. Nejvýše dosáhl hodnosti vrchního strážmistra. Byl ženatý s Jiřinou Klikovou a měl dvě děti – syna Jiřího a dceru Hanu. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1125, složka Bartoň Josef)

³⁰⁶ Památník četnické stanice uvádí v rubrice velitelů stanic po roce 1935 také Josefa Horčíčku (1935-1937) a Jaroslava Cukra (1937-1938). Zde se však jednalo spíše o velitele hlídek okresní stanice.

³⁰⁷ Antonín Vladislav Dvořák (nar. 1898 ve Velkém Břevnově (dnes Praha)), syn topiče, vzdělání: obecná, měšťanská a průmyslová pokračovací škola, předchozí povolání: kožešník. V četnickém sboru sloužil od roku 1919. Do Benešova byl převelen ze Slovenska, kde sloužil celé meziválečné období a absolvoval zde i všechny tři stupně četnických škol. V roce 1942 byl na vlastní žádost předčasně penzionován a poté pracoval na okresním úřadu v Benešově. Po válce byl do sboru přijat zpět a stal se okresním velitelem SNB v Sedlčanech. Byl ženatý s Marií Žitnou, měl syna Richarda. (VÚA Praha: VHA, f. 255, Dvořák Antonín (19. 6. 1898), č. j. 146441/47; NA, f. ZČV Praha, kart. 1132, složka Dvořák Antonín)

³⁰⁸ SOA Praha: SOKA Benešov, f. ČsB, Památník.

³⁰⁹ Do roku 1935 sloužilo v obvodu OČV Benešov okolo sedmdesáti četníků, posléze jejich počet postupně vzrůstal v souvislosti se zřízením okresní četnické stanice. V roce 1937 klesl kvůli připojení několika stanic k OČV Vlašim. V roce 1939 opětovně vzrostl na 89 četníků zřejmě v souvislosti s tehdejší obecným zvyšováním stavů četnických stanic, poté trochu poklesl, aby v roce 1942, po opětovném připojení stanic z vlašimského okresu vzrostl na 129. Posléze až do konce války zůstal na 110. (Srov. *Kalendáře četnictva 1923, 1929, 1930, 1935, 1940, 1941*. NA, f. GVUPP, kart. 13, č. j. 7759/1942.)

*zlehčoval velitele četn. stanice v Benešově vrch. str. Josefa Komárka před jeho podřízenými.*³¹⁰

Soustředění benešovských četnických útvarů na jednom místě však mělo i své výhody. Jejich velitelé mohli bez zbytečného odkladu společně projednávat obtížné záležitosti. V červnu roku 1942 se tato okolnost stala dokonce otázkou života a smrti, když právě sem odeslal Karel Čurda své udání na Jana Kubiše a Josefa Gabčíka. Ačkoliv tehdy četníci uvažovali nad zničením dopisu, okresní velitel Tesař spolu s velitelem oddělení Šímou nakonec rozhodli o jeho prošetření a dne 18. června ho předali tábořskému gestapu. Karel Čurda mezitím učinil druhé udání, tentokrát již na pražském gestapu. Benešovští četniční velitelé pak měli být pro značné zpoždění tábořským gestapem velmi důrazně napomenuti a dokonce jim mělo být vyhrožováno zastřelením.³¹¹

Vztahy benešovského okresního četnického velitele s podřízenými četníky dostaly nový rozměr za protektorátu. Zapojením řady četníků do odbojové organizace přispěl Jan Tesař k prohlubování vzájemné důvěry. Na druhou stranu ne všichni podřízení ho zcela respektovali. Četníci František Klapka s Emilem Krumphanzlem na něj dokonce po válce podali trestní oznámení (viz výše). Alespoň podle tvrzení Tesaře spočíval problém v tom, že *„E Krumhanzl byl proti své vůli přeložen na některá služební místa a má za to, že jsem to způsobil já a Fr. Klapka, poněvadž při tvoření ilegální odbojové skupiny s vrch. strážm. Malimánkem výslovně jsem tomuto zakázal, aby do skupiny nepřijímal Klapku, poněvadž má za manželku Němku.*³¹² Převelování četníků bylo příčinou sporů mezi četníky a jejich nadřízenými dlouhodobě a reálná se zdá i domněnka o ukřivdění četníka Klapky.

6.1.3 Z činnosti okresního četnického velitele v Benešově

Činnost okresního četnického velitele v Benešově v letech 1918-1945 ovlivňovala řada faktorů. Patřila mezi ně politická atmosféra doby, místní specifika, velikost obvodu, nad kterým dohlížel, vztahy s personálem a nadřízenými, ale také materiální zázemí.

³¹⁰ NA, f. GVČ, Trestní rejstřík důstojníků z let 1921-1939, inv. č. 5.

³¹¹ E. RENNERT, *Heydrichiáda*, s. 11-13.

³¹² SOA Praha, f. TNK Benešov, kart. 17, složka Jan Tesař, č. j. Tk 42/47.

6.1.3.1 Každodenní služba

Každodenní službu okresního velitele v Benešově rámcově přibližují zápisy ve staniční knize. Podobně jako běžní četníci měl i on podrobně rozplánovaný den. Většinu času trávil na obchůzkách, při kterých buď kontroloval podřízené četnické stanice (nezřídka přímo doprovázel četníky při jejich obchůzce), prošetřoval konkrétní trestný čin nebo řídil činnost četnictva při různých událostech. Většinou však tyto činnosti kombinoval. Vyšetřoval také disciplinární záležitosti četníků (např. v roce 1934 štábního strážmistra Rudolfa Horkého, který si v Neveklově nadělal dluhy), urážky četníků ze strany obyvatelstva (např. v roce 1934 v Petroupimi a Benešově) či naopak stížností na četníky.³¹³ Služba v terénu trvala podle potřeby několik hodin (i v noci), ale mohla zabrat i celý den (zvláště v případech přehlídek stanic). Okresní velitel se proto většinou stravoval v místě. Zde je však nutno poznamenat, že terénní službu nekonal každý den, na druhou stranu ale musel do služby někdy i v neděli. Rozlehlost politického okresu zapříčinila, že byl často nucen používat dopravní prostředky. Kromě služebního četnického auta, využíval železniční a autobusovou dopravu. Někdy se také na místo dopravoval spolu s jinými okresními činiteli (např. okresním hejtmanem) jejich vozem či se dopravoval „*nahodilým autem*“. Do terénu chodil vyzbrojen pistolí a šavlí. Po návratu do kanceláře informoval příslušného nadřízeného o splnění rozkazu nebo o nutnosti dalšího vyšetřování, případně o neočekávaných událostech.

Kromě jiných typů četnických útvarů, jakými byly například četnické pátrací stanice, spolupracoval někdy i s dalšími okresními četnickými veliteli. Na začátku června roku 1934 byl František Charamza telefonicky kontaktován okresním četnickým velitelem v Českém Brodě Janem Bakule (a pražskou pátrací stanicí) kvůli vyšetřování vraždy v Lipanech. Charamzovi se následně podařilo zadržet dva podezřelé, a tak mohl zpětně vyrozumět českobrodského okresního velitele i pátrací stanici.³¹⁴

³¹³ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, Staniční služební kniha (dále SSK) (1934-1935), bez inv. č.

³¹⁴ Tamtéž.

6.1.3.2 Činnost okresního četnického velitele po vzniku okresní četnické stanice v Benešově

V prvních dnech po zřízení okresní četnické stanice zaučoval okresní četnický velitel František Charamza (kromě dalších služebních úkonů) její příslušníky. Postupně s nimi navštívil území soudního okresu benešovského, vlašimského a neveklovského. V dalších dnech potom kontroloval službu nově zavedených hlídek.³¹⁵ Dne 8. dubna roku 1935 dohlížel mj. nad činností hlídky č. 1, která spolu s četnictvem ze Senohrab a Čerčan vyšetřovala krádež na tamější železniční trati a příčinu přerušení telefonického spojení v blízkém okolí. Týž den bylo zjištěno, že pachatelé byli dva školáci z Pětihost, kterým se podařilo napojit se ke drážnímu telefonnímu vedení a odposlouchávat tamní hovory. Úsměvná příhoda vynalézavých dětí skončila jejich udáním poručenskému soudu v Jílovém pro „*zločin veřejného násilí, spáchaný zlomyslným poškozením státního telefonu [...] a pro provinění a přečin zák. o telegrafech.*“³¹⁶

Vznik okresní četnické stanice nesporně zjednodušil a zefektivnil činnost četnictva na Benešovsku. Zatímco dosud bylo nutno v případě potřeby nejprve dočasně odkomandovat četníky, nyní stačilo pouze zavolat do Benešova a tamní četnictvo zanedlouho přijelo na požadované místo. Činnost okresního četnického velitele, který byl postaven do čela nového útvaru, novou funkcí neutrpěla. Spíše ještě zintenzivněla styk s jeho podřízenými. Výhodou pro něj bylo to, že se nyní do terénu mohl častěji dopravovat některým ze služebních vozidel spolu s některou z hlídek. Se vznikem nového útvaru však rostla i jeho zodpovědnost při zásazích, na druhé straně pokud byl v nové funkci úspěšný, mohl stoupnout v očích svých nadřízených.

6.1.3.3 Spolupráce s dalšími orgány státní správy – vyšetřování železniční nehody u Znosimi

Nedílnou součástí práce okresního velitele byla spolupráce s dalšími orgány státní správy. Ponechme stranou jeho časté styky s nadřízeným okresním hejtmanem a okresním soudcem. Četnictvo se opakovaně podílelo na vyšetřování železničních nehod, při které spolupracovalo s železničními zaměstnanci.

³¹⁵ Bylo jich celkem pět. (SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, SSK (1934-1935).

³¹⁶ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, SSK (1935 III – VII).

Na začátku července roku 1932 vedl František Charamza vyšetřování tragické železniční nehody u Znosimi. Jednalo se o jedno z největších železničních neštěstí v období první republiky, při kterém zahynulo devět osob, šestnáct bylo těžce³¹⁷ a osmdesát lehce zraněno. Nehoda se tehdy dostala do centra pozornosti široké veřejnosti a byla probírána v místním i celostátním tisku.³¹⁸

V sobotu dne 2. července roku 1932 v 19.47 hodin do sebe na trati u Znosimi mezi Vlašimi a Domašínem narazily protijedoucí osobní vlaky 3546 z Benešova a 3547 z Vlašimi. Stalo se tak za silné bouře, navíc v nepřehledném úseku tratě.³¹⁹ Vlaky se měly křížovat jako obvykle ve Vlašimi, ale nakonec byla výpravčím z Benešova Karlem Štruncem určena výhybna v Domašíně, protože osobní vlak z Benešova nabral zpoždění. O změně místa křížování byl však vyrozuměn pouze vlakvedoucí vlaku z Vlašimi. Osobní vlak z Benešova proto Domašínem projel a pokračoval dále v cestě, kde se zanedlouho střetl s vlakem z Vlašimi. Během srážky se do sebe zaklínily lokomotivy a v důsledku nárazu bylo rozdraceno několik osobních vozů.

Na záchranných pracích se podílelo i četnictvo z okolních stanic a příslušníci četnické pátrací stanice v Táboře pod velením Františka Charamzy, kteří rovněž zajistili střežení tratě a zabezpečení majetku, který se nacházel v troskách. Následně bylo zahájeno vyšetřování, ve kterém byl podezřelým ze zavinění nehody označen benešovský výpravčí Karel Štrunc. Protože případ zároveň šetřila i komise ředitelství státních drah, došlo zanedlouho ke kompetenčnímu sporu. Komise měla četníkům bránit ve výslechu Štrunce a při tom prohlašovala, že *„četníci nemají co vyšetřovati, že jim do toho nic není, že si to vyšetří komise dráhy sama a výsledek, že oznámí soudu.“*³²⁰ Odmítla jim také předložit telefonní záznamy z oné doby. Byla proto četnictvem podezřívána z krytí Štrunce. Velitel četnické stanice ve Vlašimi vrchní strážmistr Karel Hojsák³²¹ následně intervencí u okresního soudce ve Vlašimi dosáhl toho, že byl na popud státního zastupitele

³¹⁷ Mezi těžce zraněnými byl i strážmistr Josef Kyselka z vlašimské četnické stanice.

³¹⁸ Srov. např.: *Důsledky strašné železniční katastrofy u Vlašimě jsou daleko hrůznější, než se tušilo*, in: Národní politika, 4. července 1932 (odpolední vydání), č. 184, s. 3.

³¹⁹ *Neštěstí u Znosimi 2. 7. 1932*, [online]. [cit. 10. 6. 2017]. Dostupné z: <<http://www.speaker.cz/dolnikralovice/node/54>>

³²⁰ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, Památník. Tamtéž, f. Četnická stanice Vlašim (dále ČsV), Památník, bez inv. č. (dále Památník)

³²¹ *Karel Hojsák* (nar. 1884 v Rožďalovicích) velel četnické stanici ve Vlašimi v letech 1929-1936. Předtím sloužil téměř jedenáct let na stanici v nedalekých Louňovicích pod Bláníkem. Vlašim se stala jeho posledním působištěm – v roce 1936 byl penzionován. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1137, složka Hojsák Karel)

v Táboře vyslán k případu vyšetřující soudce z krajského soudu v Táboře, který obnovil vyšetřování. Následně nařídil, aby byl Karel Štrunc dopraven do zajišťovací vazby jako důvodně podezřelý. Benešovské četnictvo ho posléze zatklo a dne 4. července dopravilo do vazby okresního soudu. Případ měl zajímavou dohru, protože v konečném důsledku vedl k vydání výnosu ministerstva vnitra ze dne 12. 8. 1932 č. 34 140/1932 o postupu bezpečnostních orgánů při vyšetřování železničních nehod, který vyzněl jednoznačně ve prospěch četnictva, do jehož pravomoci mělo napříště přejít vyšetřování železničních nehod, pokud existuje podezření ze spáchání trestného činu. Svůj podíl na jeho vydání měl i František Charamza, který o průběhu vyšetřování nehody informoval zemské četnické velitelství v Praze a které zakročilo na vyšších místech.³²²

Pro úplnost je nutno dodat, že pamětní kniha železniční stanice v Benešově u Prahy uvádí jako důvod neinformování vlakvedoucího benešovského vlaku nemožnost telefonního spojení za silné bouřky a krupobití a nezmiňuje lidské selhání.³²³ Ve shodě s vyličením vyšetřování v památníku okresního velitelství v Benešově cituje kronika města Vlašimi článek z tisku ze dne 23. července 1932, který informoval o poradě přednostů dopravních oddělení ředitelství státních drah, na které zaznělo, že vlak z Benešova nebyl o změně místa křižování informován nedbalostí Karla Štrunce, který si až pozdě vzpomněl, že by jej měl informovat. Spojení však již v důsledku špatného počasí nemohl navázat.³²⁴ Jméno Karla Štrunce dnes již v článcích věnujících se této železniční nehodě nefiguruje, je zde pouze připomínána nemožnost navázání telefonního spojení.

6.1.3.4 *Veřejná činnost okresního četnického velitele v Benešově u Prahy*

Samostatnou kapitolou působení okresního četnického velitele je jeho zapojení do veřejného života Benešova. Jistý obraz by v této souvislosti mohly poskytovat články v tisku. Ten však okresnímu veliteli nevěnoval příliš pozornosti. Faktem ale je, že se pravidelně účastnil místních oslav i dalších událostí. Když se dne 20. března roku 1929 konal pohřeb velitele četnické stanice ve Hvězdonicích vrchního strážmistra Karla Husníka, kráčel okresní četnický velitel Jakub Třebín v přední části smutečního průvodu za příbuznými zemřelého,

³²² SOA Praha: SOkA Benešov, f. OČV Benešov, Památník.

³²³ NA, Sběrka staničních kronik: Pamětní knihy železničních stanic ČSD, Benešov u Prahy, díl I, s. 29-31.

³²⁴ SOA Praha: SOkA Benešov, f. Archiv města Vlašim, Kronika města 1918-1935, s. 495.

velitelem četnického oddělení Jiřím Jeschkem a zástupcem okresního úřadu. Až za ním šel velitel četnické účetní skupiny Rudolf Vodrážka. Podobně vypadal i pohřeb jeho zástupce, velitele četnické stanice v Benešově Václava Mráčka. Při návštěvě zástupců Jugoslávie byl Jakub Třebín několikrát pozván ke slavnostnímu obědu.³²⁵ Zapojoval se pravidelně do společnosti místních vojenských, ale také politických elit. Do přímého kontaktu s vysoce postavenými osobnostmi (např. prezidentem Benešem v roce 1926) však okresní velitel nepřicházel tak často jako například velitel četnického oddělení, protože při podobných událostech mnohdy musel dohlížet nad bezpečnostními opatřeními.

Ve svém volném čase se mohl stýkat se spolupracovníky i nadřízenými. Obzvláště když v Benešově působil po dobu několika let (např. Jakub Třebín, František Charamza či Jan Tesař) a pokud byl ženatý. V případě četnictva je však těžké oddělit soukromý a pracovní život. Do spolkového života se mohl většinou zapojit až po svém odchodu z četnictva. Jakub Třebín tak v roce 1938 vstoupil do spolku filatelistů.

Pokud hovoříme o jeho stycích s okresním hejtmanem je nutno oddělit období meziválečné a protektorátní. Je zřejmé, že když byl v roce 1942 do čela okresního úřadu dosazen Němec Josef Hennl, situace se změnila. V té době již však byl okresní velitel konfrontován s představiteli německých bezpečnostních složek – zejména gestapa a německého četnictva.

6.1.3.5 Činnost okresního četnického velitele v Benešově za okupace

Jednou z prvních zkušeností štábního kapitána výkonného Františka Bobka s gestapem bylo vyšetřování pokusu o sebevraždu Alfreda Konvičky, který byl převezen do okresní nemocnice v Benešově. Dotyčný tvrdil, že je spolupracovníkem gestapa a proto vystupoval na veřejnosti pod jménem František Ketler. Celé vyšetřování bylo poněkud zvláštní a velmi krátké. Konvička totiž tvrdil, že si zranění způsobil nešťastnou náhodou a že prý je pověřen důležitým úkolem. Četnictvo v reakci na to pak informovalo gestapo. To zprvu vůbec nereagovalo na telefonické dotazy ohledně průběhu případu. Informací se domohl až štábní kapitán výkonný Bobek, kterého gestapo požádalo o předání Konvičky poté, co bude propuštěn z nemocnice. Konvička prý nebyl jejich

³²⁵ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, Památník.

spolupracovníkem, ale protože ho podezřívali z trestných činů, které spadaly do jejich kompetence, bylo nakonec četnictvo tohoto případu zcela zproštěno.³²⁶

Zasahování gestapa do činnosti četnictva bylo vcelku obvyklým jevem. Ze staničních knih okresního četnického velitele je patrné, že býval příležitostně pověřován vyšetřením některých případů (např. pátráním po pachateli podvodu na výměnkáři Karlu Heřmánkovi či asistencí německým orgánům při prohlídce železničního mostu v Čerčanech při podezření z plánované sabotáže).³²⁷ Četnost osobních styků s příslušníky gestapa nelze určit, nicméně lze předpokládat, že k nim docházelo spíše v závažnějších případech a velká část komunikace probíhala telefonicky. Vedoucím služebny v Benešově byl do jejího zrušení v září roku 1939 Harald Wiesmann, který je známý spíše jako vedoucí kladenské služebny gestapa zodpovědný za zničení Lidic v roce 1942. Jeho vztahy s benešovskými četníky ilustruje fakt, že se Wiesmanna obával i velitel četnického oddělení Rudolf Herčzík.³²⁸ Po přesunutí služebny gestapa z Benešova do Kladna bylo území Benešovska přiřčeno k obvodu služebny gestapa v Táboře. Ze zde působících úředníků je možné v souvislosti s benešovským četnictvem zmínit vrchního kriminálního tajemníka SS-Untersturmführera Heinricha Stumpfa, který byl jedním z méně výrazných zaměstnanců tábořské služebny a měl v kompetenci záležitosti nedovoleného poslechu cizího rozhlasu a židovskou otázku.³²⁹ Po válce byl v souvislosti se Stumpfem vyšetřován štabní strážmistr Augustin Světlík z benešovské stanice. (Podobně jako další četníci kvůli zjištění, zda jejich styky s gestapem nepřekračovaly služební povinnost). Světlík byl několikrát velitelem četnické stanice v Benešově Dvořákem pověřen, aby vrchního kriminálního tajemníka tábořského gestapa doprovázel ve službě jako tlumočnick. Stumpf byl však jedním z méně horlivých úředníků gestapa,³³⁰ proto se štabnímu strážmistru Světlíkovi podařilo někdy domluvou dosáhnout toho, že zjištěné prohřešky obyvatel byly posuzovány mírněji či zcela prominuty. Umožnila to také skutečnost, že Stumpf vůbec neovládal češtinu. Podle výpovědi

³²⁶ SOA Praha: SOKA Benešov, f. Okresní úřad Benešov – presidiální spisy (dále OkÚ Benešov – PS), kart. 65, inv. č. 602.

³²⁷ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, SSK (1939-1940), bez inv. č.

³²⁸ VÚA Praha: VHA, f. 255, Herčík Rudolf (19. 6. 1898), č. j. 115287/69.

³²⁹ Marián KONEČNÝ, *Táborská cesta smrti*, Tábor 1985, s. 18.

³³⁰ Potvrzuje to několik poválečných výpovědí (Srov. např. Josef MATĚJKA, *Borotín v odboji v letech 1939-1945*, Borotín 1945, s. 22-23.) Na druhou stranu i Stumpf byl zapojen do procesu poprav za heydrichiády, když dohlížel nad převozem těl popravených z Tábora do krematoria v Českých Budějovicích. (M. KONEČNÝ, *Táborská*, s. 22.)

Světlíka tak bylo možné např. při vyšetřování udání hostinského z Ostředku Kratochvíla na dva četníky z tamní stanice tlumočit „[...] *jsa si vědom, že Kratochvíl nerozumí slovu německy a opačně Stumpf zase slovu česky - Stumpfovi něco naprosto jiného* [...]“.³³¹ Když německý sekretář v dalším případě zjistil, že ho Světlík v některých informacích mírně klamal, „[...] *při zpáteční cestě do Benešova mi se smíchem pohrozil a řekl mi, že jsem gauner, že jsem jej převezl* [...]“.³³² Navíc nebylo prokázáno, že by se s ním stýkal i mimo službu, a proto bylo v roce 1946 vyšetřování zastaveno.³³³

Okresní četnický velitel Jan Tesař měl s táborským gestapem diametrálně odlišnou zkušenost, kterou přineslo vyšetřování anonymního udání na Jozefa Gabčíka a Jana Kubiše v červnu 1942. Dopis spolu s další poštou přinesl na četnickou stanici v ranních hodinách dne 14. června štábní strážmistr František Karda, který měl dne 14. června pohotovost. Protože velitel stanice vrchní strážmistr Antonín Vladislav Dvořák byl od 21. května nemocný (oficiálně na hemoroidy, neoficiálně se již pokoušel o odchod do penze kvůli obavám z odhalení jeho odbojové činnosti),³³⁴ dostal se anonym do rukou jeho zástupci praporčíku Josefu Štulovi, který o něm zanedlouho zpravil i okresního četnického velitele Jana Tesaře a velitele četnického oddělení Františka Šímu. Nakonec bylo rozhodnuto raději udání prověřit a 18. června se proto oba vypravili spolu s řidičem strážmistrem Josefem Horešovským na místo odeslání dopisu - Třeboně, se zastávkou u táborského gestapa. Miroslav Ivanov vysvětluje ve své knize *Atentát na Reinharda Heydricha* několikadenní prodlevu mezi doručením dopisu a začátkem vyšetřování tím, že se okresní četnický velitel potřeboval vypravit do Jindřichova Hradce, aby zde mohl provést opravu na svém domě. Anonym byl vhodnou záminkou, protože byl odeslán z blízké Třeboně. Zájem o „vyjížděku“ projevil 15. června rovněž velitel oddělení Šíma, který se ale kvůli služebním záležitostem místo avizovaného 16. června uvolnil až 18. června.³³⁵ Pohodový den v jižních Čechách se ale neuskutečnil, neboť Karel Čurda mezitím učinil druhé udání, tentokrát již ústně na pražském gestapu. Oba benešovští četníci

³³¹ SOA Praha, f. TNK Benešov, kart. 10, složka Světlík Augustin, č. j. TK 256/46.

³³² Tamtéž.

³³³ Tamtéž.

³³⁴ VÚA Praha: VHA, f. 255, Dvořák Antonín (19. 6. 1898), č. j. 146441/47.

³³⁵ Miroslav IVANOV, *Atentát na Reinharda Heydricha (doplňené vydání)*, Praha 1996, s. 388-390. SOA Praha: SOKA Benešov, f. ČsB, SSK (1942-1943).

velitelé, kteří se chtěli nejprve ohlásit na tábořském gestapu, měli být na tábořské služebně pro značné zpoždění velmi důrazně napomenuti a dokonce jim mělo být vyhrožováno zastřelením. Vše ale mohlo mít dalekosáhlejší následky možná i pro veškeré benešovské četnictvo, pokud by zástupce velitele stanice dopis zničil, jak měl původně v úmyslu.³³⁶ Verze Ivanova ač zřejmě částečně přibarvená může být odrazem skutečných událostí, neboť se v podstatných bodech neliší od údajů dostupných pramenů užitých v této práci. Jan Tesař se v Jindřichově Hradci narodil a je možné, že se staral o rodný dům. Na druhou stranu velitel oddělení Šíma ve svých osmadvaceti letech jistě raději trávil čas v terénu, než prací v kasárnách. Za pravdu dávají prameny³³⁷ Ivanovovi i v otázce častého ničení udání na benešovské stanici.

Řada benešovských četníků se již od počátku protektorátu snažila klást překážky činnosti německých orgánů. Rozsah jejich práce se pohyboval od ničení udání, neboť i na Benešovsku vyvíjelo činnost několik nebezpečných kolaborantů a udavačů (zejména Josef Vlček a Josef Holešovský), úmyslně chybné vyplňování dotazníků SD přes doporučení útěku zatýkaným osobám a zprostředkování setkání s příbuznými zatčeným³³⁸ až ke shánění zbraní a střeliva a zpravodajskou činnost (např. o pohybu vojsk SS v Benešově a okolí).³³⁹ Z místní stanice byl však zatčen pouze řidič štábní strážmistr František Špirek v roce 1940 za činnost v pohraničí ve druhé polovině třicátých let.³⁴⁰ Velitel stanice Dvořák, který se

³³⁶ E. RENNER, *Heydrichiáda*, s. 12.

³³⁷ Jedná se především o osobní spisy benešovských četníků týkající se zákona č. 255/1946 uložené ve VHA.

³³⁸ VÚA Praha: VHA, f. 255, Dvořák Antonín (19. 6. 1898), č. j. 146441/47.

³³⁹ VÚA Praha: VHA, f. 255, Funda Josef (29. 12. 1896), č. j. 34951/48. Tamtéž, Špirek František (3. 9. 1889), č. j. 5977/48.

³⁴⁰ František Špirek působil v Benešově od roku 1937 jako řidič okresní četnické stanice. Předtím sloužil několik let na četnické pátrací stanici v Chebu. Do pohraničí se na krátkou dobu vrátil v napjaté druhé polovině roku 1938, kdy byl dočasně odvelen k četnickému motorizovanému oddílu v Prachaticích. V důsledku zdejší činnosti byl o dva roky později, v dubnu roku 1940 na dožádání německého soudu v Kašperských Horách (pobočka zemského soudu v Deggendorfu) zatčen a posléze vězněn na Pankráci a v Ambergu až do konce války. Podnět k jeho zatčení dal zřejmě některý ze sudetských Němců (či Němek), který Špirka obvinil z násilného zabití dítěte Eleonory Kalischkové, ke kterému mělo dojít dne 1. října 1938 v jednom z domů v Chrobotech při zásahu četnictva proti místním ordnerům. Ve prospěch Špirka intervenovalo svým přípisem ze dne 8. května 1940 i ministerstvo vnitra, avšak bezúspěšně a Špirek byl na základě výpovědi svědka Josefa Housky v září roku 1941 odsouzen k pěti letům žaláře. Špirkovo odvolání nebylo uznáno. Na svobodu se dostal dne 23. dubna 1945, kdy došlo k osvobození káznice v Ambergu americkými jednotkami a později působil na četnické stanici v Berouně. Před svým zatčením se zapojil do odbojové činnosti, když se mj. podílel na rozšiřování ilegálního časopisu *V boj*. (NA, f. SPB – ČE, kart. 543, složka Špirek František; NA, f. Prezidium ministerské rady, kart. 3756, SOA Praha: SOKA Benešov, f. ČsB, Památník.)

zatčení obával, dosáhl za pomoci místního lékaře toho, že byl na konci roku 1942 penzionován.³⁴¹ Vzhledem k tomu, že všechny četnické útvary sídlily v Benešově v jedné budově, musel mít okresní četnický velitel o odbojové činnosti povědomí. V jaké míře se na ní podílel ale nelze říci. Jisté je, že byl v roce 1944 Karlem Voleveckým prostřednictvím Jaroslava Schenka přizván do jeho zpravodajské organizace³⁴² a vytvářel potom odbojovou jednotku z četníků v celém okrese.³⁴³ Navázal tak na činnost bývalého legionáře Jiřího Švehly, který zorganizoval důvěrnickou síť z četníků na Říčansku, Jílovsku a zčásti na Benešovsku.³⁴⁴ Vytvořené kontakty se plně osvědčily v květnu roku 1945. Tehdy také okresní velitel Tesař pověřoval podřízené četníky odzbrojením příslušníků SS z Benešova.

Poslední oblastí, kterou je třeba v souvislosti s činností okresního četnického velitele zmínit je jeho úloha při zřizování cvičiště zbraní SS. Pro účely úspěšného vyklizení prostoru cvičiště byl posilován personál četnických stanic a zřizovány četnické expozitury, což však vyžadovalo efektivní organizaci pohybu četníků. Právě okresní četnický velitel měl nejlepší přehled o stavech podřízeného personálu a mohl tak v dohodě s dalšími orgány zajistit potřebné personální změny. Nejdůležitější rozhodnutí ale byla v rukou velitele četnického oddělení. Okresní velitel Tesař zasahoval do jeho agendy pouze v pozici zástupce.³⁴⁵ Se vznikem cvičiště započala pravidelná komunikace s německým četnictvem, jehož služebna byla zřízena v Benešově v tzv. Seinerově domu (poblíž české četnické stanice) v roce 1942 a která byla nadřízeným orgánem německého četnictva na cvičišti. Bližší podobu jejich styků ale není možné rekonstruovat.

6.1.4 Sídlo okresního četnického velitelství v Benešově

V průběhu let 1918-1945 sídlilo okresní četnické velitelství v Benešově v pěti benešovských domech. Prvním z nich byl do dne 30. září roku 1934 dům Františka Maříka v Nádražní ulici č. p. 454. Okresní četnický velitel (Josef Svoboda, Jakub Třebín) měl k dispozici kancelář o rozměrech 4,4 x 5,8 m v druhém patře, která sousedila s kanceláří velitele oddělení. Asi v roce 1921 se

³⁴¹ VÚA Praha: VHA, f. 255, Dvořák Antonín (19. 6. 1898), č. j. 146441/47.

³⁴² Do roku 1942 byla součástí ÚVODu, poté působila samostatně.

³⁴³ SOA Praha: SOkA Benešov, f. AmB, Kronika, s. 170. VÚA Praha: VHA, f. 255, Malimánek Karel (9. 10. 1910), č. j. 22801/48, 944/67.

³⁴⁴ *Revoluční Říčansko, Kostecko a Jílovsko. Malý pohled do velkých dnů*, in: Národní osvobození, roč. 16, č. 64 ze dne 29. července 1945.

³⁴⁵ NA, f. ZČV Praha, kart. 926, fol. 405.

do těchto prostor nastěhovala četnická účetní skupina a okresnímu veliteli byla vyhrazena protější místnost (bývalá kuchyň) o rozměrech 4x4 m. V lednu roku 1923 se ale majitel rozhodl některé z místností ve druhém patře získat zpět a kancelář okresního velitele byla poté přesunuta do prvního patra. Nová místnost měla rovněž rozměry 4 x 4 m.³⁴⁶

Dne 1. října roku 1934 (v době působení Františka Charamzy) bylo okresní četnické velitelství přesunuto na dnešní Malé náměstí do domu Anny Krejčovské č. p. 235, kde zůstalo až do února roku 1937 a kde sídlila i okresní četnická stanice.³⁴⁷ V březnu až září téhož roku se okresní velitelství v důsledku tehdejších stavebních úprav Benešova třikrát stěhovalo. Poprvé do Žižkovy ulice č. p. 911, podruhé dne 7. června do č. p. 307 (tehdy ulice Ctibora Veselého) snad v dnešní Nádražní ulici a naposledy dne 1. října do domu Emanuela Dubského v Tyršově ulice č. p. 179.³⁴⁸ Pro potřeby četnictva byla k domu přistavěna dvě patra³⁴⁹, proto zde byl dostatek prostoru pro četnickou stanici, kancelář okresního četnického velitele i velitele oddělení. Fakt, že prostory vyhovovaly, potvrzuje i to, že zde zmíněné četnické útvary sídlily i v období protektorátu.³⁵⁰

Okresní četnické velitelství v Benešově prodělalo v období Československé republiky a protektorátu značné proměny, které souvisely na jedné straně s velikostí jeho obvodu, na straně druhé s dobovou politickou atmosférou. Činnost četníků, kteří se vystřídali v čele tohoto útvaru, byla proto do jisté míry specifická. Především se jako jediní z celého obvodu benešovského oddělení stali v roce 1935 zároveň veliteli dvou útvarů (okresního velitelství a okresní četnické stanice). Dohled na podřízeným četnictvem se tak zintenzivnil a vedl ke kvalitnějším služebním výkonům, což bylo dáno rovněž tím, že okresní velitelé v Benešově byli pečlivě vybíráni a požadavky na ně kladené byli nepatrně vyšší než jinde.

³⁴⁶ NA, f. ZV Praha, kart. 9852, složka Benešov u Prahy. V přízemí měla několik místností četnická stanice a bylo zde rovněž umístěno vězení.

³⁴⁷ Okresní četnická stanice využívala do roku 1937 rovněž prostory v domu Václava Fulína č. p. 911 v Žižkově ulici. (SOA Praha: SOKA Benešov, f. ČsB, Památník)

³⁴⁸ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, Památník. Tamtéž, f. ČsB, Památník.

³⁴⁹ SOA Praha: SOKA Benešov, f. AmB, Kronika, s. 8.

³⁵⁰ E. RENNER, *Heydrichiáda*, s. 12.

6.2 *Okresní četnické velitelství Vlašim*

6.2.1 *Správní vývoj okresního četnického velitelství Vlašim v letech 1937-1942*

Zahájení činnosti okresního četnického velitelství ve Vlašimi bylo těsně spjato s vytvořením samostatného politického okresu Vlašim a zahájením činnosti zdejšího okresního úřadu dne 15. srpna 1937. Z hlediska správního vývoje se jedná o nejpřehlednější útvar v rámci obvodu četnického oddělení Benešov, protože do roku 1937 a od roku 1942 byl vlašimský soudní okres součástí benešovského politického okresu a tudíž okresního četnického velitelství a četnického oddělení v Benešově. Jejich meziválečný a válečný vývoj je proto těsně svázaný.

Obvod nového politického okresu tvořily obce soudního okresu Vlašim, které dosud spadaly pod pravomoc okresního úřadu v Benešově.³⁵¹ Dne 15. srpna roku 1937 přešlo osm četnických stanic, které se zde nacházely (Vlašim, Český Šternberk, Divišov, Chotýšany, Louňovice pod Blánkem, Načeradec, Trhový Štěpánov a Zdislavice) do obvodu nově zřízeného okresního četnického velitelství ve Vlašimi.³⁵² Tím zároveň v této oblasti zanikla působnost benešovské okresní četnické stanice, zřízené v roce 1935.

Zahájení činnosti nového četnického útvaru však bylo ztíženo tím, že nová hranice politického okresu neodpovídala hranicím soudních okresů. Část obvodu četnické stanice v Chotýšanech tak zůstala v benešovském soudním okresu. Po dohodě vlašimských a benešovských okresních velitelů a přednostů okresních úřadů však byl tento problém vyřešen. Obce Jezero, Bořeňovice a Býkovice, spadající do benešovského soudního okresu, zde zůstaly a byly přiděleny četnickým stanicím v Petroupimi a Postupicích. Obvod chotýšanské stanice, který byl tímto zmenšen, pak doplnila úprava obvodů četnických stanic ve Vlašimi a Divišově. Z obvodu vlašimské stanice byla stanici v Chotýšanech přidělena obec Radošovice a z obvodu divišovské stanice obec Slověnice. Kromě problému hranic jednotlivých okresů bylo potřeba provést také další drobné úpravy v souvislosti se zefektivněním bezpečnostní služby. V tomto duchu byly z obvodu četnické stanice v Načeradci odebrány osada Dub a samoty Ovčiny a Vítův mlýn a připojeny k četnické stanici ve Vlašimi, pro kterou bylo kvůli menší vzdálenosti

³⁵¹ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OkÚ Benešov – PS, kart. 62, inv. č. 1205.

³⁵² SOA Praha: SOKA Benešov, f. ČsV, Památník.

daleko snazší zajistit stálý dozor nad těmito místy, kam se pravidelně stahovali problémoví jedinci. Obavy před narušením činnosti továrny Sellier a Bellot a též vojenského skladiště benzínu se tak mohly výrazně zmenšit.³⁵³

Obvod okresního četnického velitelství ve Vlašimi tvořilo osm stanic až do 1. května roku 1940, kdy byla zřízena četnická stanice v Soušicích v severovýchodní části okresu.³⁵⁴ O rok dříve žádala o zřízení četnické stanice nedaleká obec Zdebuzeves, ale zemský úřad v Praze její žádost zamítl. Později byla zařazena do obvodu četnické stanice v Soušicích.³⁵⁵ Až do léta roku 1942 potom patřilo do obvodu okresního četnického velitelství ve Vlašimi devět četnických stanic: Vlašim, Český Šternberk, Divišov, Chotýšany, Louňovice pod Blaníkem, Načeradec, Soušice, Trhový Štěpánov a Zdislavice.

Reorganizace protektorátní politické správy daná tzv. Heydrichovou správní reformou způsobila, že dnem 15. srpna roku 1942 přestal existovat vlašimský politický okres. Okresní četnické velitelství ve Vlašimi proto bylo zrušeno a četnické stanice, které mu podléhaly, byly zařazeny zpět do obvodu okresního četnického velitelství v Benešově.³⁵⁶

6.2.2 *Personál okresního četnického velitelství Vlašim*

Předpokladem efektivního fungování nového okresního četnického velitelství ve Vlašimi bylo nalezení schopného velícího důstojníka, který by byl schopný vypořádat se s prvotními obtížemi v počátcích jeho existence a zajistit tak bezpečné fungování nového četnického útvaru. Dne 14. září roku 1937 se jím stal vrchní strážmistr **František Štěpánek**, který přišel do Vlašimi ze zemského četnického velitelství v Praze. Do jaké míry byl obeznámen s poměry v novém působišti nelze říci (ve Vlašimi ani v Benešově však předtím nepůsobil) nicméně se musel rychle adaptovat. Narodil se dne 11. září 1894 ve Slapsku na Táborsku. Po vychození tří tříd obecné a čtyř tříd měšťanské školy absolvoval průmyslovou pokračovací školu. Civilním povoláním byl řezník a uzenář. V roce 1914 byl zařazen k pěšímu pluku 48 a v jeho řadách strávil válečná léta. Krátce po vzniku

³⁵³ SOA Praha: SOKA Benešov, f. Okresní úřad Vlašim – presidiální spisy (dále OkÚ Vlašim – PS), kart. 14, inv. č. 147. Popsané uspořádání potvrzují dislokační mapy OČV Benešov a Vlašim (Srov. přílohu č. 8 a 18) a rovněž *Věstník četnictva 1938*, roč. 20, č. 3, s. 10.

³⁵⁴ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OkÚ Vlašim – PS, kart. 19, inv. č. 496.

³⁵⁵ Rudolf NOVÁK, *Katalog Okresní úřad Vlašim – presidiální spisy (1939, III. 15. - 1942, VIII. 14.)*, Benešov 1972, s. 20.

³⁵⁶ SOA Praha: SOKA Benešov, f. ČsV, Památník.

Československa vstoupil do četnického sboru a začal sloužit na četnické stanici v Jílovém u Prahy. Prvotní četnické vzdělání nabýval za chodu a na konci září roku 1919 „pouze“ složil zkoušku u zemského četnického velitelství v Praze. O dva roky později byl převelen nejprve na stanici v Dolních Břežanech a posléze do pobočnické kanceláře zemského četnického velitele v Praze, kde setrval až do února roku 1929. V mezidobí se oženil se státní úřednicí Marií Ramajzlovou z Prahy a absolvoval s velmi dobrým prospěchem školu pro výcvik velitelů stanic v Praze. Po roce 1929 působil krátce v čele četnické stanice v Radošovicích a poté až do roku 1936 v Modřanech. V posledním roce svého působení zde absolvoval jako patnáctý ze 115 frekventantů školu pro výcvik výkonných důstojníků. V následujících letech sloužil u doplňovacího oddělení v Praze jako výpomocný instruktor. Než byl v září roku 1937 převelen do čela okresního četnického velitelství ve Vlašimi, působil znovu několik měsíců v pobočnické kanceláři zemského četnického velitele. Vlašim se stala jeho posledním působištěm v oblasti výkonné četnické služby. Mohla mu sice pomoci v prohloubení praktických dovedností, ale z charakteru jeho předešlých služebních míst lze usuzovat, že byl zřejmě nadřizenými vyhlédnut pro jiný typ služby. Zůstal zde až do dne 18. října roku 1938 a poté byl přidělen ke štábu zemského četnického velitelství v Praze, kde zůstal i v prvních letech protektorátu. Po reorganizaci pořádkových složek v roce 1942 byl převelen ke štábu inspektorátu uniformované policie, kde byl o rok později povýšen do hodnosti nadporučíka výkonného. František Štěpánek se tak stal jedním z mála četnických důstojníků výkonných, kteří dosáhli ve své kariéře zařazení u nejvyšších četnických orgánů.³⁵⁷

Jeho nástupcem se stal poručík výkonný **Antonín Pergler**, který byl do Vlašimi převelen ze západočeských Kraslic. Narodil se dne 11. listopadu roku 1886 v Račicích na Rakovnicku do rodiny chalupníka.³⁵⁸ Vystudoval pět tříd obecné školy a poté se živil jako zedník a snad i hudebník. V roce 1904 nastoupil povinnou vojenskou službu u pěšího pluku 95 v Haliči, kterou absolvoval v hodnosti desátníka. V Haliči zřejmě zůstal, protože o tři roky později začal ve Lvově navštěvovat školu pro četníky na zkoušku při zemském četnickém velitelství č. 5 v Haliči a posléze působil až do roku 1919 na četnické stanici

³⁵⁷ NA, f. ZČV Praha, kart. 1166, složka Štěpánek I. František.

³⁵⁸ NA, f. ZČV Praha, kart. 958, č. j. 208 dův./1924.

Cieszanów.³⁵⁹ V roce 1916 absolvoval s výtečným prospěchem školu pro výcvik velitelů stanic a oženil se s Polkou Jenovéfou Gromadovou z Lubyči. V Haliči se také narodily obě jejich děti, synové Maxmilián a Mečislav. Po zániku monarchie byl přijat k československému četnictvu³⁶⁰ a převelen do pohraničí. Až do roku 1936 velel četnickým stanicím v Hrdlovce na Mostecku (do roku 1934) a posléze v Liberci. Zkušenosti z pozice okresního četnického velitele začal nabývat od března roku 1936 v čele okresního velitelství v Kraslicích.

Do Vlašimi přicházel poručík výkonný Pergler vybaven znalostmi němčiny, polštiny a ukrajinštiny. Svými nadřízenými byl hodnocen pozitivně a kromě praxe byl vcelku úspěšný i ve studiích na škole pro výcvik výkonných důstojníků, kterou navštěvoval v letech 1933-1934. Jeho spolužáky tehdy byli i Josef Kočička a Karel Krebs, budoucí okresní četniční velitelé v Českém Brodu a Říčanech, avšak zatímco Kočička s Krebsem figurovali v pořadí na třetím a čtvrtém místě, Antonín Pergler na dvacátém (s velmi dobrým prospěchem) z celkem šedesáti absolventů.³⁶¹ Na postu vlašimského okresního četnického velitele³⁶² působil s pauzou v období od 10. června 1940 do dne 15. listopadu roku 1940, kdy byl převelen do Kutné Hory, od 18. října roku 1938 až do roku 1942, kdy byl přeložen do trvalé výslužby.³⁶³

Na přelomu let 1939 a 1940 působil ve stejné funkci nadporučík výkonný **František Skopalík**. Pocházel ze slovenské Vyšné Radvaně, kde se narodil dne 3. září roku 1889 do rodiny rolníka Ignáce Skopalíka. Vystudoval čtyři třídy obecné školy a poté dvě třídy měšťanské školy. Posléze pracoval jako kovář. Vojenskou službu nastoupil v roce 1910 u dragounského pluku č. 12 a ukončil ji v hodnosti četaře o tři roky později. V roce 1913 se přihlásil k četnictvu. Školu pro výcvik četníků na zkoušku v Brně dokončil na jaře roku 1914 v pořadí třetí ze dvaadvaceti frekventantů a posléze začal sloužit na četnické stanici v Místku. Krátce po válce se oženil se Štěpánkou Edelsbergerovou, se kterou měl dva syny a

³⁵⁹ Obec leží v polské části Haliče nedaleko dnešních hranic s Ukrajinou. Od září 1914 do června 1915, kdy byl Cieszanów obsazen ruskou armádou přesídlily správní úřady (zřejmě včetně četnické stanice) do Lubaczówa (Lubyča).

³⁶⁰ Zajímavou ilustrací postoje Antonína Perglera k československému četnickému sboru je jeho úvaha o dvacetileté existenci československého četnictva z června roku 1938, napsaná na popud četnického velení, které připravovalo výroční publikaci. Pro zajímavost je v plném znění uvedena v příloze č. 3.

³⁶¹ *Věstník četnictva 1934*, roč. 16, č. 5, s. 15-17.

³⁶² Jistou dobu byl zřejmě druhým důstojníkem. Srov. dále.

³⁶³ NA, f. ZČV Praha, kart. 1154, složka Pergler Antonín. SOA Praha: SOkA Benešov, f. ČsV, Památník.

dceru. Celá dvacátá a většinu třicátých let strávil na několika moravských stanicích a u tamějších okresních četnických velitelství. Tehdy také absolvoval opět velmi úspěšně nejprve školu pro velitele stanic a posléze školu pro výcvik výkonných důstojníků. Umístil se jako první z třiaosmdesáti uchazečů, kterými byli mj. Karel Toušek, Vilém Schubert či Jan Tesař, pozdější okresní velitelé v Jílovém a Benešově.³⁶⁴ Do čela vlašimského okresního velitelství byl převelen z Moravy dne 15. prosince roku 1939. Není zcela jasné, jak dlouho zde v pozici velitele setrval. Jisté je, že dne 18. června roku 1940 byl přeložen do výslužby. Konce války se nedožil. Na začátku února roku 1944 byl zatčen gestapem a po dočasném věznění v Brně a Olomouci o deset měsíců později zahynul v Dachau.³⁶⁵ Důvodem zatčení byla jeho účast na ukrývání zbraní stráže obrany státu, uložených na četnických stanicích na Olomoucku, v prvních dnech protektorátu, kde v té době působil jako okresní četnický velitel. Zbraně měly být do budoucna využity v protiněmeckém povstání. Do akce, organizované v nejvyšší rovině příslušníky odbojové organizace Obrana národa, byla zapojena řada moravských četníků.³⁶⁶ Velká část z nich byla mezi léty 1940 – 1944 zatčena gestapem a vězněna.³⁶⁷

Nejkratší dobu působícím okresním velitelem ve Vlašimi byl vrchní strážmistr **František Volf**. Na druhou stranu byl jedním z mála sledovaných velitelů, kteří sloužili postupně u tří okresních četnických velitelství v obvodu četnického oddělení Benešov. Narodil se dne 23. listopadu roku 1898 v Ledenicích na Českobudějovicku do rodiny rolníka Františka Volfa. Ze všech vlašimských okresních četnických velitelů studoval nejdéle. Po absolvování čtyř tříd obecné školy pokračoval na měšťanské škole, kde vystudoval pět tříd a poté se živil jako truhlář. Vojenskou službu nastoupil až ve válečném roce 1916 u pěšího pluku 91 a za svou činnost obdržel Malou stříbrnou medaili za statečnost a Karlův vojenský kříž.³⁶⁸ K četnictvu se přihlásil krátce po vzniku republiky, v prosinci roku 1918. Až do února následujícího roku navštěvoval zkrácenou

³⁶⁴ *Věstník četnictva 1932*, roč. 14, č. 4, s. 15-16.

³⁶⁵ NA, f. ZČV Praha, kart. 1160, složka Skopalík František.

³⁶⁶ VÚA Praha: VHA, f. 255, složka Skopalík František (3. 9. 1889), č. j. 5977/48.

³⁶⁷ J. VANĚČEK, *Četnictvo na Olomoucku*, s. 215-217. (více o ukrývání zbraní SOS: Tamtéž, s. 159-168)

³⁶⁸ Udělení tohoto rakouského vyznamenání znamenalo, že dotyčný sloužil nejméně 12 týdnů na frontě a účastnil se alespoň jedné bitvy. (*Karlův vojenský kříž*, [online]. [cit. 15. 6. 2017]. Dostupné z: <<http://forum.valka.cz/topic/view/25902/Karluv-vojensky-kriz>>)

školu pro četníky na zkoušku v Praze a již od února byl přidělen na četnickou stanici v Toužimi na Karlovarsku. O pět let později úspěšně absolvoval školu pro výcvik velitelů stanic, to již však sloužil na stanici v Německém Rychnově u Frymburku.³⁶⁹ V roce 1931 byl převelen do Oskořínku na Mladoboleslavsku, kde setrval do roku 1933 a posléze asi rok působil jako výpomocný instruktor ve škole pro výcvik četníků na zkoušku v Mladé Boleslavi. S mladými četníky pracoval i v následujících letech, neboť v letech 1934-1938 sloužil u četnických pohotovostních oddílů v Teplicích – Šanově (jako zástupce velitele), Německém Jablonném a Jindřichově Hradci (jako velitel) v hodnosti vrchního strážmistra. V té době si i sám doplnil vzdělání a spolu s Jiřím Jungvirtem, pozdějším okresním četnickým velitelem v Benešově, absolvoval školu pro výcvik výkonných důstojníků v Praze jako jednadvacátý ze sto patnácti uchazečů. Od roku 1938 sloužil na několika okresních velitelství (buď jako druhý důstojník či přímo velitel), z nichž nejdůležitější pro jeho pozdější působení ve Vlašimi bylo Nové Město nad Metují. Odtud byl z pozice druhého důstojníka dne 10. června roku 1940 převelen do čela okresního četnického velitelství ve Vlašimi na místo poručíka výkonného Perglera. Zatímco se však Pergler později do Vlašimi vrátil, Volf se stal okresním četnickým velitelem v Jílovém u Prahy. Zde působil od 15. listopadu 1940 do 1. srpna roku 1942.³⁷⁰ Po zániku okresního velitelství v Jílovém byl přidělen jako druhý důstojník k okresnímu četnickému velitelství v Benešově a sloužil zde pravděpodobně až do začátku roku 1944.³⁷¹ V době, kdy byl příslušníkem četnického sboru, se neoženil.³⁷² Na rozdíl od ostatních četníků tak nebyl vázaný na rodinu. Příčinu častého střídání útvarů lze proto spatřovat i zde.

Určení doby působnosti čtyř okresních velitelů v čele vlašimského okresního četnického velitelství je obtížné, neboť tyto údaje se v pramenech rozcházejí. S jistotou lze určit prvního a posledního okresního velitele, kterými byli František Štěpánek a Antonín Pergler.³⁷³ Vcelku jasně vymezené je i působení Františka Volfa ve druhé polovině roku 1940. Problémem zůstává obsazení úřadu okresního

³⁶⁹ Jiný název obce je Rychněvek. Zanikla na konci padesátých let 20. století. (*Zaniklé obce – Rychněvek*, [online]. [cit. 15. 6. 2017]. Dostupné z: <<http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=761>>

³⁷⁰ Osobní záznam Františka Volfa z období protektorátu uvádí, že byl od prosince roku 1941 až do srpna následujícího roku zařazen u hospodářské kontrolní skupiny v Praze.

³⁷¹ Zde se však rozcházejí údaje z osobních spisů.

³⁷² NA, f. ZČV Praha, kart. 1169, složka Volf František.

³⁷³ V tomto bodě se údaje v památníku a ve spisech shodují.

četnického velitele ve Vlašimi na konci roku 1939 a v první polovině roku 1940. Prameny se totiž v tomto bodě rozcházejí a uvádí pro toto období Antonína Perglera i Františka Skopalíka. Ačkoliv v osobním spisu i v památníku vlašimské četnické stanice je jako okresní velitel veden Antonín Pergler, ze spisů generálního velitele četnictva se spíše zdá, že byl v té době druhým důstojníkem a okresním velitelem František Skopalík.³⁷⁴

V době pětileté existence okresního četnického velitelství Vlašim sloužilo na zdejších osmi (později devíti) četnických stanicích nejprve okolo dvaceti četníků. Se vznikem protektorátu se jejich počet téměř zdvojnásobil, což zřejmě z velké části zapříčinil příchod četníků ze Slovenska a Podkarpatské Rusi.³⁷⁵ Nejvíce četníků působilo na četnické stanici ve Vlašimi, jejíž početní stav byl postupně navyšován, protože se zde nacházely významné vojenské objekty. V čele tamější četnické stanice se v letech 1937-1942 vystřídali dva velitelé – vrchní strážmistři František Váňa³⁷⁶ (1936-1940) a Stanislav Hašek³⁷⁷ (1940-1943)³⁷⁸, kteří v případě potřeby zastupovali okresního četnického velitele.

Pokud je možné shrnout získané poznatky o okresních četnických velitelích, lze říci, že služebně nejmladšími okresními veliteli byli vrchní strážmistři Štěpánek a Volf. Naopak služebně nejstarším byl poručík výkonný Pergler, který také ve Vlašimi působil nejdéle. Četnickou kariéru zahájili Pergler a Skopalík ještě před začátkem první světové války, o několik let mladší Volf a Štěpánek až po vzniku republiky. Četnické vzdělání absolvovali u různých zemských četnických velitelství. Zatímco Antonín Pergler vystudoval první dvě školy ve Lvově, František Skopalík v Brně a František Volf s vrchním strážmistrem Štěpánkem v Praze. Stejná rozmanitost panovala i v případě míst, kde získávali

³⁷⁴ NA, f. GVČ, Spisy důvěrné (1940), kart. 37, č. j. 191 dův./1940.

³⁷⁵ *Kalendář četnictva 1940*, s. 168. Změny stavů se totiž týkaly i dalších okresních četnických velitelství.

³⁷⁶ *František Váňa* (nar. 1895 v Bělči), syn hospodáře, vzdělání: obecná škola, předchozí povolání: péče o rodinné hospodářství, hudebník. K četnictvu vstoupil v roce 1919 a posléze působil na stanicích na Mladoboleslavsku a Prachaticku. Z Vlašimi byl převelen do čela četnické stanice v Radomyšli, kde setrval až do roku 1942, kdy byl penzionován. Byl ženatý s Alžbětou Dědkovou, se kterou měl syna Františka Jiřího. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1168a, složka Váňa František)

³⁷⁷ *Stanislav Hašek* (nar. 1892 v Hřiběcím), syn rolníka, vzdělání: obecná a pokračovací učňovská škola, původní zaměstnání: truhlář. K četnictvu vstoupil v roce 1916 a do konce první světové války působil na stanici v Přibyslavi a Plzni. V roce 1919 byl převelen na Slovensko, kde setrval až do roku 1939. Z Vlašimi byl v roce 1943 převelen k okresnímu četnickému velitelství ve Voticích, kde zastával funkci druhého důstojníka. Nejvýše dosáhl hodnosti poručíka výkonného. Byl ženatý s Marií Kristekovou, se kterou měl tři děti. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1135, složka Hašek Stanislav)

³⁷⁸ SOA Praha: SOKA Benešov, f. ČsV, Památník.

služební zkušenosti. Nejvyšší hodnosti v době svého působení ve Vlašimi dosáhl nadporučík výkonný Pergler. František Skopalík byl nadporučíkem výkonným již v době, kdy sem byl převelen. V době příchodu k okresnímu velitelství ve Vlašimi byli nejstarší Antonín Pergler (necelých 52 let) a František Skopalík (50 let). Františku Volfovi bylo v době vlašimského intermezza 42 let a Františku Štěpánkovi 43 let. Volf a Pergler pocházeli z nižších sociálních vrstev, u zbylých dvou okresních velitelů sociální původ nelze zjistit. Zatímco Pergler, Skopalík i Štěpánek se oženili a měli děti, Volf zůstal svobodný. Na druhou stranu mu tato okolnost umožnila získat v poměrně nízkém věku řadu zkušeností z různých pozic v četnickém sboru na různých místech Československé republiky.

6.2.3 Z činnosti okresního četnického velitele ve Vlašimi

Rozbor činnosti okresních četnických velitelů ve Vlašimi je dnes v podstatě nemožný, protože se nedochoval téměř žádný spisový materiál. Je však možné uvést alespoň několik případů, na jejichž vyšetřování se podíleli.

Specifikem vlašimského politického okresu byla existence továrny na výrobu střeliva Sellier a Bellot ve Vlašimi. Úkolem zdejšího četnictva proto bylo kromě jiného zamezit přístup nepovolaným osobám a na druhé straně dohlížet nad pořádkem ve Vlašimi a okolí v důsledku příchodu velkého množství pracovních sil do zdejší muničky. Po obsazení českých zemí byla továrna převzata Němci a četnictvo se podílelo na vyšetřování příčin častých výbuchů.³⁷⁹ Okresní četnický velitel pak o nich podával hlášení okresnímu úřadu. Kromě toho každý měsíc vyhotovoval situační zprávy o dění v okrese, které předával nadřízeným politickým a četnickým orgánům.

Mezi zajímavé případy, na jejichž vyšetřování se podílel vlašimský okresní četnický velitel, patří incident na taneční zábavě v Domašíně v na přelomu dubna a května roku 1939. Viníky potyčky byli dva opilí němečtí vojáci, z nichž jeden, zřejmě po hádce s místními obyvateli, vytáhl zbraň a začal okolo sebe střílet. Vážně přitom zranil přítomného Antonína Jeřábka. Ostatní obyvatelé si však nic nenechali líbit a posléze venku dotyčného zbili. Celá událost byla následně vyšetřována kromě četnických orgánů rovněž benešovským gestapem, které zatklo několik desítek osob. Řada z nich byla poté dlouho vězněna. Okresní

³⁷⁹ SOA Praha: SOkA Benešov, f. ČsV, Památník.

četnický velitel posléze komunikoval s nadřízenými politickými orgány o situaci zatčených.³⁸⁰

Dalším případem, ke kterému byl povolán vlašimský okresní četnický velitel poručík výkonný Antonín Pergler, se týkal udavače Jindřicha Volfa z obvodu četnické stanice v Trhovém Štěpánově. Volf byl jedním ze zdejších kolaborantů, který se v období protektorátu rozhodl přivydělat si vydíráním svých spoluobčanů (jednalo se např. o nepovolené vlastnictví zbraní). Pokud mu dotyční nedali peníze, udával je německým úřadům. Následné domovní prohlídky pak provádělo většinou německé četnictvo z Benešova za spolupráce četnictva z místní stanice. V jejím čele však stál vrchní strážmistr Karel Zítek, který se za osoby, jež byly německými orgány vyšetřovány, nezřídka přimlouval. V jednom případě odmítl s německým četnictvem provést domovní prohlídku, do doby, než bude Volf potrestán. S tím však němečtí četníci nesouhlasili a informovali své nadřízené. Zítek uvědomil naopak ty své, mezi kterými byl okresní velitel Pergler, který následně přijel do Trhového Štěpánova. Jindřich Volf byl zanedlouho nakonec zatčen, ale nejprve byl velitelem zdejší stanice Zítkem důrazně fyzicky napomenut, protože i jemu se pokusil vyhrožovat.³⁸¹ Vrchní strážmistr Zítek byl později udán dalším kolaborantem Miroslavem Votrubou, avšak tehdy prý měl zasáhnout okresní četnický velitel Pergler, který dopis určený pražskému gestapu zadržel.³⁸²

6.2.4 Sídlo okresního četnického velitelství ve Vlašimi

Určení sídla okresního četnického velitelství je dnes, vzhledem k torzovitosti jeho archivního fondu, složité. Částečně lze vycházet z údajů památníku vlašimské četnické stanice, protože se často okresní velitelství nacházelo ve stejné budově. Pro léta 1937-1939 je proto možné uvažovat o domu obchodníka Františka Chramosty č. p. 27 na Komenského třídě, kde sídlila četnická stanice ode dne 1. října 1931 až do dne 1. října roku 1939.³⁸³ Následující charakteristiku ve spisu okresního úřadu z ledna roku 1939, kdy se uvažovalo o přemístění

³⁸⁰ SOA Praha: SOkA Benešov, f. Archiv města Domašín, Kronika obce do roku 1940. J. TYWONIAK, *Léta okupace I.*, s. 7-8.

³⁸¹ P. KLINOVSKÝ, *Četník, který bojoval s Vlkem*, s. 192-194.

³⁸² Tamtéž, s. 195.

³⁸³ Památník četnické stanice uvádí jako mezní datum 1. 10. 1939, ale také 1. 4. 1940. (SOA Praha: SOkA Benešov, f. ČsV, Památník.)

okresního velitelství do vhodnějších prostor, lze snad proto na něj vztáhnout: „ [...] zdejší okresní četnické velitelství a četnická stanice jsou ubytovány v soukromých a nevyhovujících místnostech jak z ohledu služebního [,] tak i po stránce hygienické a protože stav četnické stanice, která již teď jest příliš těsně ubytována, bude v dohledné době zvýšen, potřebuje četnictvo nezbytně více místností [...]”.³⁸⁴ Jako náhrada byl vybrán byt s pěti místnostmi ve druhém patře okresního soudu na Školním náměstí (č. p. 325), který po svém odchodu do výslužby uvolnil jeho přednosta.³⁸⁵ Zdá se však, že k přemístění útvarů do budovy okresního soudu nakonec nedošlo, protože jako další sídlo četnické stanice je uveden dům majitelů továrny na obuv Františka a Václava Šmahových, č. p. 393 v Čechtické ulici.³⁸⁶ Zde mohl mít svou kancelář i okresní četnický velitel. Za předpokladu, že bylo sídlo obou útvarů totožné, zůstalo zde okresní velitelství až do svého zrušení v srpnu roku 1942. K dalším změnám došlo totiž až na začátku roku 1943, kdy byla četnická stanice přemístěna do č. p. 529 rovněž v Čechtické ulici.³⁸⁷

Vytvoření okresního četnické velitelství ve Vlašimi bylo výsledkem dlouholetých snah místního obyvatelstva o utvoření samostatného politického okresu. Jeho vznik v roce 1937 úzce souvisel se skutečností, že do Vlašimi byl v té době přesunut důležitý podnik československého zbrojního průmyslu – továrna na zápalné náboje Sellier a Bellot. V době krátké existence vlašimského okresního velitelství byli do jeho čela postaveni četníci z různých míst Československa. (Jako jediný v obvodu četnického oddělení zde byl zařazen četník sloužící v podstatě celou kariéru na Moravě.)

³⁸⁴ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OkÚ Vlašim – PS, kart. 16, inv. č. 115.

³⁸⁵ Tamtéž.

³⁸⁶ SOA Praha: SOKA Benešov, f. ČsV, Památník.

³⁸⁷ Tamtéž.

6.3 Okresní četnické velitelství Český Brod

6.3.1 Správní vývoj okresního četnického velitelství Český Brod v letech 1918-1945

Okresní četnické velitelství Český Brod bylo od dob habsburské monarchie³⁸⁸ až do roku 1930 součástí obvodu četnického oddělení č. 20 na Královských Vinohradech (později přejmenovaného na četnické oddělení II. Praha). Když bylo v roce 1930 velitelství četnického oddělení přesunuto z Prahy do Benešova, nejednalo se v případě okresního velitelství v Českém Brodě o převratnou změnu. Až v roce 1942 se začalo uvažovat o jeho přesunutí do obvodu jiného četnického oddělení. Podle návrhu zemského četnického velitele ze dne 5. května téhož roku se mělo stát součástí četnického oddělení v Nymburku (spolu s OČV Nymburk a Nový Bydžov),³⁸⁹ o měsíc později oproti tomu součástí obvodu kolínského četnického oddělení, které však kvůli nedostatku prostoru v Kolíně mělo mít své sídlo v Kutné Hoře.³⁹⁰ Tato varianta se objevuje i v pozdějších návrzích a byla také nakonec uskutečněna.

Okresní četnické velitelství v Českém Brodě bylo v rámci obvodu četnického oddělení Benešov druhé největší. Počet četnických stanic, které spadaly do jeho obvodu, kolísal v letech 1918 až 1942 mezi čtrnácti a patnácti. Po celou dobu to byly stanice: Český Brod, Mochov, Úvaly, Poříčany, Vitice, Přerov nad Labem, Škvorec, Kounice, Roztoklaty, Kostelec nad Černými lesy, Mukařov, Ondřejov, Stříbrná Skalice a Oleška. Do roku 1928 existovala také četnická stanice v Konojedech (v jižní části okresu), ale dne 31. října byla zrušena a její obvod se stal součástí tří okolních četnických stanic – v Kostelci nad Černými lesy, Olešce a Stříbrné Skalici.³⁹¹ Dne 1. srpna roku 1940 došlo na tomto prostoru k dalším změně, když byla zřízena četnická stanice v Jevanech, která zahrnovala větší část obvodu původní stanice v Konojedech – tedy obce Jevany, Konojedy a Černé Voděrady.³⁹² Důvod těchto změn není v pramenech uveden, ale mohla jím být například poněkud lepší dopravní dostupnost Jevan.

³⁸⁸ Přesné datum vzniku OČV Český Brod nelze z dochovaných pramenů zjistit.

³⁸⁹ NA, f. GVUPP, kart. 13, Náčrtek obvodů a sídel velitelství četnických oddělení, č. j. 6595/1942.

³⁹⁰ NA, f. GVUPP, kart. 13, č. j. 1187/42.

³⁹¹ SOA Praha: SOKA Kolín, f. OČV Český Brod, Památník. Též *Věstník četnictva 1928*, roč. 10, č. 19, s. 114.

³⁹² *Věstník četnictva 1940*, č. 6, s. 119.

6.3.2 *Personál okresního četnického velitelství Český Brod*

Na činnost personálu okresního četnického velitelství v Českém Brodě neměly výše zmiňované změny správního charakteru zásadní vliv, kromě toho, že se danému okresnímu četnickému veliteli změnil jeho nadřízený a místo, na kterém ho mohl zastihnout. Na rozdíl od Prahy, která byla z Českého Brodu dosažitelná přímou železniční linkou, musel v případě cesty do Benešova (od roku 1930) okresní četnický velitel buď v Praze přestupovat, nebo využít silniční sítě, nehledě na delší vzdálenost z Českého Brodu do Benešova. Je však nutno říci, že se jednalo spíše o problém velitele oddělení, který zde konal přehlídky. Okresní četnický velitel se pohyboval především v českobrodském politickém okrese. Zrušení četnické stanice v Konojedech a zřízení četnické stanice v Jevanech o několik let později mu nezpůsobilo žádné komplikace, protože do obou obcí vedly z Českého Brodu silnice a jako okresní velitel mohl v případě potřeby využívat služeb řidiče místní četnické stanice.³⁹³

Českobrodský okresní četnický velitel dohlížel na činnost několika desítek podřízených četníků. Zatímco na přelomu dvacátých a třicátých let se jejich počet pohyboval okolo čtyř desítek, na přelomu třicátých a čtyřicátých let se zdvojnásobil. Jednou z příčin, alespoň zpočátku, byl příliv četníků ze Slovenska na jaře a v létě roku 1939.³⁹⁴ Roli mohlo hrát také markantní zvětšení počtu četníků na stanici v Českém Brodě a okolí kvůli střežení důležité železniční tratě do Prahy a vysílače v Liblicích. V každém případě je nutné při hodnocení působení českobrodského okresního velitele k tomuto faktu přihlížet.

Pokud okresní četnický velitel onemocněl či pobýval na dovolené, zastupoval ho velitel četnické stanice v Českém Brodě. Do roku 1942 se v této funkci vystřídal vrchní strážmistr Antonín Materna (1919-1921),³⁹⁵ Jan Bakule, František Hesoun (1927-1933)³⁹⁶, František Volák (1933-1941) a František Marek

³⁹³ Např. v roce 1939 disponovala četnická stanice v Českém Brodě automobilem Praga Alfa 52.400 (NA, f. Ministerstvo vnitra I. – stará registratura, kart. 6082, č. j. 58051/39.)

³⁹⁴ Po zřízení Slovenského štátu v polovině března roku 1939 byli čeští četníci, kteří zde působili, donuceni ze Slovenska odejít.

³⁹⁵ *Antonín Materna* (nar. 1879). U četnictva sloužil od roku 1901. Byl ženatý, měl dvě děti. (NA, f. ZČV Praha, kart. 958)

³⁹⁶ *František Hesoun* (nar. 1886 ve Zlivicích), vzdělání: obecná, (měšťanská) a průmyslová pokračovací škola, původní povolání: řezník a uzenář. K četnictvu byl přijat v roce 1910, potom působil nejprve na četnických stanicích v blízkém okolí Prahy (mj. Jílové, Hrdlořezy, Kounice). Po převelení z Českého Brodu ve třicátých letech sloužil jako okresní četnický velitel v pohraničních oblastech (mj. na Vysočině). Byl ženatý s Františkou Brabcovou, se kterou pečoval o své dva synovce. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1136, složka Hesoun František)

(1941-1943). Tři z nich zde sloužili po dobu více než pěti let, navíc druhý a čtvrtý jmenovaní se později stali i českobrodskými okresními četnickými veliteli.

V letech 1918-1945 se vystřídalo v Českém Brodě celkem šest okresních četnických velitelů. Prvním z nich byl kapitán výkonný **Vilém Richter**, který v této funkci působil od prosince roku 1910 až do roku 1922, kdy odešel do výslužby. Sloužil zde tedy celkem dvanáct let. Právě on dne 28. října 1918 řídil činnost českobrodského četnictva, které dohlíželo na pořádek poté, co se ve městě a okolí rozšířila zpráva o kapitulaci Rakouska-Uherska. Další den již skládal před nově ustaveným okresním národním výborem slib věrnosti československému státu, podobně jako o měsíc později s veškerým českobrodským četnictvem slib věrnosti jeho vládě. Na začátku roku 1919 byl u rozsáhlých krádeží nespokojeného místního obyvatelstva v obchodech v Českém Brodě, které si vyžádaly spolupráci bezpečnostních složek z Českobrodka, Prahy i Kolína a v konečném důsledku vedly k zatčení dvou desítek osob. V následujících letech řídil činnost četnictva také při dalších demonstracích. Poté, co byl penzionován, působil jako zástupce cukrovaru v Cerhenicích a rolnické pojišťovny v Praze. Podle posledního údaje, který je o bývalém okresním četnickém veliteli Richterovi k dispozici, měl v červnu roku 1929 zmizet „ze svého bytu [...] *Šetřením bylo zjištěno, že týž jako zástupce rolnické pojišťovny v Praze a cerhenického cukrovaru zpronevěřil podvodným způsobem pojišťovně a cukrovaru 177 000 Kč [...]*“³⁹⁷

Nástupcem Viléma Richtera se stal nadporučík výkonný **Václav Karel Novák**, který působil v Českém Brodě do dne 1. listopadu 1923. Poté byl do této funkce jmenován nadporučík výkonný **František Popelář**.³⁹⁸ V době, kdy sem byl převelen, byl již zkušeným četníkem. Víme totiž, že se již v srpnu roku 1906 oženil (s Annou Rallovou z Vyhnánova)³⁹⁹ a v roce 1927, jenž je mezním bodem jeho působnosti v Českém Brodě, byl převelen do výslužby. V prvních dvou letech se zabýval především vyšetřováním případu vraždy hajného Václava Houžvičky, spáchané v roce 1918, která byla z pohledu místního četnictva nejdůležitějším případem, který vyšetřovali. V letech 1924 až 1927 se odehrálo na

³⁹⁷ SOA Praha: SOKA Kolín, f. OČV Český Brod, Památník. Památník četnické stanice v Českém Brodě uvádí pouze zpronevěru cerhenskému cukrovaru ve výši 137 000 Kč.

³⁹⁸ Ani u jednoho z doposud zmiňovaných okresních velitelů se nedochovaly osobní spisy, proto je jejich životopis uváděn pouze zkratkovitě.

³⁹⁹ NA, f. ZČV Praha, Evidence sňatků (1900-1929), kniha č. 109.

Československu několik komunistických shromáždění⁴⁰⁰ a bylo spácháno také několik vražd.⁴⁰¹

Dne 1. dubna 1927 nastoupil na místo nadporučíka výkonného Popeláře dlouholetý velitel četnické stanice v Českém Brodě vrchní strážmistr **Jan Bakule**. Narodil se dne 25. července 1879 v Hodonicích na Milevsku. Vystudoval pět tříd obecné školy a tři třídy pokračovací živnostenské školy a posléze se živil jako strojní zámečnick. V roce 1900 byl odveden k pěšímu pluku č. 28. Vojenskou službu ukončil v hodnosti četaře. Již o čtyři roky později se přihlásil ke službě v četnickém sboru a s úspěchem absolvoval školu pro výcvik četníků na zkoušku. Na konci roku 1908 dosáhl hodnosti strážmistra a následně zřejmě nastoupil službu na některé z četnických stanic ve Slezsku.⁴⁰² V srpnu roku 1913 se oženil s Annou Svobodovou z Miškovic. Těsně před vypuknutím první světové války absolvoval školu pro výcvik velitelů stanic. V následujících letech byl povýšen do hodnosti vrchního strážmistra a narodilo se mu také druhé dítě – dcera Emilie. Přesně v den vzniku Československé republiky byl jmenován do funkce velitele četnické stanice v Kostelci nad Černými lesy a o tři roky později v Českém Brodě. (V té době také absolvoval školu pro výcvik výkonných důstojníků v Praze). Když tedy v roce 1927 přebíral funkci okresního četnického velitele v Českém Brodě, disponoval zkušenostmi z území celého okresu, které převýšily spíše průměrný prospěch z odborných četnických škol. Na zdejším okresním velitelství setrval až do roku 1938, kdy byl v devětapadesáti letech v hodnosti štábního kapitána výkonného přeložen do výslužby.⁴⁰³

Během svého působení v Českém Brodě řídil (většinou úspěšně) vyšetřování několika vražd, železničních nehod a velel četnictvu při dělnických nepokojích na začátku třicátých let. Stálým jevem, především v severní části okresu, byly na jedné straně průjezdy významných osobností, na druhé straně povodně. V roce

⁴⁰⁰ Např. v polovině roku 1924 dohlížel Popelář spolu se dvěma desítkami četníků nad shromážděním komunistů v Lipanech. Stejně jako při dalších akcích tohoto druhu v této době ale četnictvo nemuselo zasahovat. (SOA Praha: SOkA Kolín, f. OČV Český Brod, Památník.)

⁴⁰¹ Dvě z těchto vražd spáchaly ženy. V prvním případě byl v srpnu 1924 svou přítelkyní Anežkou Suchánkovou zavražděn kočí František Dědek, ve druhém případě v roce 1925 hospodářský adjunkt Rudolf Křepinský, jehož usmrtila Marie Brožová z nešťastné lásky. (SOA Praha: SOkA Kolín, f. OČV Český Brod, Památník; Tamtéž, f. Četnická stanice Český Brod, Památník)

⁴⁰² V roce 1911 totiž obdržel od zemského četnického velitele v Opavě pochvalné uznání. Srov. NA, f. ZČV Praha, kart. 1125, složka Bakule Jan.

⁴⁰³ NA, f. ZČV Praha, kart. 1125, složka Bakule Jan.

1934 a v následujících letech se ve spolupráci s pražským četnictvem podílel na vyšetřování několikanásobné vraždy v Lipanech.⁴⁰⁴

Dne 1. září roku 1938 nastoupil na místo Jana Bakule čtyřiačtyřicetiletý poručík výkonný **Josef Kočička**. Narodil se dne 13. ledna 1894 do rodiny statkáře v Habrech na Časlavsku. Zde také vystudoval čtyři třídy obecné a tři třídy měšťanské školy. Poté vypomáhal na rodinném hospodářství a pracoval jako bednář. Vojenskou službu nastoupil v roce 1914 u pěšího pluku 10, se kterým téhož roku vstoupil na frontu. Již o rok později byl však v Ruské Ravě zajat a v roce 1916 vstoupil do legií. Za svou bojovou činnost později obdržel řadu vyznamenání. Do četnického sboru vstoupil až tři roky po válce v roce 1921, kdy začal navštěvovat školu pro četníky na zkoušku. Praxi získával postupně na četnických stanicích na Kladensku, Pardubicku i v pohraničních oblastech. Když se stal v roce 1938 okresním četnickým velitelem v Českém Brodě, byl již devět let ženatý, měl šestiletého syna a byl velmi úspěšným absolventem škol pro výcvik velitelů stanic a pro výcvik výkonných důstojníků.⁴⁰⁵ Disponoval také zkušenostmi z funkce okresního velitele, protože předtím po dobu čtyř let působil na stejné pozici v Broumově.⁴⁰⁶

Na Českobrodsku působil do léta roku 1941. Prožil zde tedy začínající okupaci a na rozdíl od svých předchůdců již musel přicházet do styku s představiteli německé správy. Dne 30. června 1941 byl však převelen do výslužby. Bylo mu „pouhých“ sedmačtyřicet let, proto je téměř jisté, že důvodem byla jeho služba v legiích za první světové války.

Posledním okresním velitelem na Českobrodsku od roku 1941 až do konce války byl vrchní strážmistr **František Volák**. Předtím působil několik let ve funkci velitele českobrodské četnické stanice (podobně jako Jan Bakule). Narodil se dne 21. března roku 1892 v obci Veselá na Mnichovohradištsku do dělnické rodiny. Vystudoval pouze dvě třídy obecné školy a posléze pracoval jako kovář. V

⁴⁰⁴ Oběťmi trestného činu, který se odehrál v noci na 31. května 1934, byli hostinský František Barták, jeho žena Františka a tchýně Anna Stárková. Případ byl vyšetřován ve spolupráci s četnickou pátrací stanicí v Praze a později i s dalšími pátracími stanicemi několik let. Až v roce 1937 se zřejmě podařilo najít pachatele, kterým měl být některý z cikánů pohybujících se na Českobrodsku a Kutnohorsku. (SOA Praha: SOkA Kolín, f. OČV Český Brod, Památník; NA, f. ZČV Praha, kart. 1041, sbírka novinových výstřižků o četnictvu, č. j. 47/1937).

⁴⁰⁵ V konečném pořadí absolventů školy pro výcvik velitelů stanic byl čtrnáctý ze 166 uchazečů, ve škole pro výcvik výkonných důstojníků pátý z 34. Velmi dobře si vedl i ve škole pro výcvik četníků na zkoušku, kde byl první ze 49 frekventantů.

⁴⁰⁶ NA, f. ZČV Praha, kart. 1142, složka Kočička Josef.

roce 1911 nastoupil vojenskou službu u železničního pluku, u kterého sloužil až do května roku 1918, kdy vstoupil do četnického sboru. Školu pro výcvik četníků na zkoušku úspěšně absolvoval na konci července roku 1918 a posléze sloužil na četnických stanicích na Mělnicku. V květnu roku 1921 se oženil s dcerou poštovního zřízence Marií Frenclovou.⁴⁰⁷ Již v počátcích své četnické kariéry byl František Volák velmi úspěšný. V roce 1920 obdržel pochvalné uznání od zemského četnického velitele v Praze a o rok později od ministra vnitra (a zároveň 300 Kč) za dopadení několika zlodějů a nalezení odcizených věcí.⁴⁰⁸ V následujících letech absolvoval s velmi dobrým prospěchem školu pro výcvik velitelů stanic a také pátrací kurz u Ústředního četnického pátracího oddělení v Praze. Nabyté znalosti využil při působení na četnických stanicích na Liberecku. Půl roku působil i na liberecké četnické pátrací stanici. Do Českého Brodu byl převelen dne 20. září roku 1933 ze Mšena nad Nisou a ve funkci velitele četnické stanice zde sloužil až do 15. července roku 1941, kdy byl pověřen vedením okresního četnického velitelství po penzionovaném Josefu Kočíčkovi. Definitivním okresním četnickým velitelem byl jmenován 15. ledna roku 1942 a téhož roku byl povýšen do hodnosti poručíka výkonného.⁴⁰⁹ V této funkci setrval až do konce války, kdy byl také krátce vězněn kolínským gestapem.⁴¹⁰

Okresnímu velitelství velel v době heydrichiády, ale také během správních změn, které se dotkly i Českobrodsko, když bylo zařazeno do obvodu četnického oddělení v Kutné Hoře. Jeho velitelem však byl Jan Martilík, dlouhodobý velitel četnického oddělení Benešově, který byl Františku Volákovi dobře známý již z dřívějších. Svými nadřízenými byl v průběhu své kariéry poručík výkonný

⁴⁰⁷ Tehdy mu ale ještě nebylo třicet let a neměl ani splněnou požadovanou čtyřletou praxi. Jeho budoucí manželka podávala žádost o povolení sňatku již o půl roku dříve, ale žádosti nebylo vyhověno. Proč došlo v květnu roku 1921 k udělení povolení je nejasné. (První dítě se narodilo až 31. května 1922.) NA, f. ZČV Praha, Soupis povolení k sňatku, kniha č. 110.

⁴⁰⁸ *Věstník četnictva 1921*, roč. 3, č. 10, s. 52.

⁴⁰⁹ NA, f. ZČV Praha, kart. 1169, složka Volák František.

⁴¹⁰ Památník českobrodské stanice uvádí, že: „v odpoledních hodinách [dne 3. května – pozn. aut.] dostavil se na zdejší stanici člen německé policie z vysílací stanice v Liblicích a žádal vysvětlení, z jakých důvodů jsou odstraňovány něm. nápisy. Vrch. strážm. Šmíd jej odbyl, že mu do toho nic není a že německé nápisy budou stejně odstraněny, vzhledem k řeči, kterou pronesl státní ministr K. H. Frank [...] Do této debaty se zamíchal okr. vel. por. František Volák, který byl vždy v těchto věcech velice opatrným a který, aby nebyl svědkem rozmluvy, kterou vedl vrch. strážm. Šmíd s oním Němcem, zavřel dvěře jeho kanceláře, které sousedí s kancelářím velitele stanice. Následek toho byl, že byl téhož dne zatčen gestapem a dopraven do Kolína.“ (SOA Praha: SOKa Kolín, f. ČS Český Brod, Památník.)

František Volák hodnocen velmi kladně (známkou 5), což potvrzuje i fakt, že měl být v červnu roku 1945 povýšen na nadporučíka výkonného.⁴¹¹

Výkonní důstojníci, kteří se v letech 1918-1945 vystřídali ve funkci okresního četnického velitele v Českém Brodu, pocházeli z různých sociálních vrstev. Vedle Františka Voláka z dělnické rodiny zde vystupuje například syn majitelů hospodářství Josef Kočička. V době příchodu do Českého Brodu se pohyboval věk většiny okolo 45 let. Jejich civilní vzdělání odpovídalo normám stanoveným pro tuto pozici. Jedinou výjimkou byl František Volák, jenž studoval pouze na obecné škole, nicméně tato skutečnost se v praxi nikterak neprojevila, ba naopak byl Volák v některých letech hodnocen svými nadřízenými lépe než jeho kolegové. Do četnického sboru vstoupila většina z nich již v období Rakouska – Uherska, pouze Josef Kočička až v roce 1921. Četnické vzdělání bylo u všech stejné, lišila se pouze délka praxe a hodnost, ve které k okresnímu velitelství přicházeli. Zatímco vrchní strážmistři Jan Bakule a František Volák měli praxi pouze z pozice zástupce okresního velitele, Josef Kočička a zřejmě také Vilém Richter a Václav Karel Novák zkušenostmi velitele okresu disponovali. Bakule s Volákem ale měli výhodu znalosti místního prostředí. Nejdéle sloužícím okresními veliteli byli v období po roce 1918 Jan Bakule s necelými jedenácti lety a dále František Popelář a František Volák se čtyřmi lety. Pro většinu sledovaných výkonných důstojníků byl Český Brod posledním působištěm v jejich četnické kariéře. Čtyři ze šesti byli penzionováni, pouze Václav Karel Novák a František Volák⁴¹² odešli k jiným útvarům. Zřejmě všichni okresní velitelé se v průběhu své služby oženili, nelze ale říci, zda si sňatkem polepšili, neboť ve většině případů neznáme rodinné zázemí jejich manželek. Důležitým faktorem činnosti každého okresního četnického velitele bylo budování kontaktů mezi představiteli regionálních politických elit. Jisté náznaky lze pozorovat v tomto ohledu u Viléma Richtera, kterému zřejmě napomohly k jeho civilní „kariéře“ po odchodu z četnického sboru. Na druhé straně bylo potřeba udržovat dobré vztahy i s podřízenými četníky, v čemž měli znatelnou výhodu bývalí velitelé českobrodské četnické stanice Jan Bakule a František Volák.

⁴¹¹ NA, f. IUPP, kart. 8, Spisy důvěrné (1945), č. j. II -78/1945 dův.

⁴¹² František Volák byl však převelen až na konci května roku 1945.

6.3.3 Z činnosti okresního četnického velitele v Českém Brodu

Agenda okresního četnického velitele v Českém Brodu zahrnovala řadu rutinních činností. Kromě toho, že vyřizoval spisovou agendu, pravidelně také pobýval v terénu, ať už z důvodu řízení vyšetřování závažnějších trestných činů nebo kvůli přehlídkám podřízených stanic. Věnujme se nejprve průběhu četnických přehlídek na příkladu četnické stanice v Mukařově.

Dne 1. ledna roku 1937 odeslal kapitán výkonný Jan Bakule velitelství četnické stanice v Mukařově spis, ve kterém informoval o přehlídce, kterou provede dne 15. ledna na zdejší stanici. V informativním spisu dále požadoval, aby byli v té době na stanici přítomni všichni příslušníci stanice. Dne 15. ledna v patnáct hodin odpoledne Jan Bakule skutečně do Mukařova přijel. Na stanici byli přítomni celkem tři četníci – velitel vrchní strážmistr Budka, štábní strážmistr Třešňák a strážmistr Labský. Jan Bakule zde zůstal až do večera následujícího dne, proto měl dostatek času podřízené četníky proškolit (či vyzkoušet) ve vybraných částech předpisů (zákona o četnictvu, služební instrukce, trestního zákona a zákona na ochranu republiky) a v oblasti cvičení s puškou a šermu šavlí. Dále zjišťoval, zda je v pořádku vybavení stanice (zejména kancelář) a zda nemají četníci nějaké stížnosti.⁴¹³ Přehlídka tehdy proběhla zřejmě bez problémů, zbývalo tedy vytvořit zápis do protokolu o přehlídce, který stanice vedla. V případě, že byli četníci stanice povoláni, aby se zúčastnili přehlídky na některé ze sousedních stanic (především kvůli školení), obdrželi kopii zápisu dané četnické stanice, který vložili do svého protokolu o přehlídce. Pokud se některý z četníků nalézal v terénu, musel okresní velitel zkontrolovat i jeho činnost. Pokud měl okresní velitel výhrady, mohl stanici vydat zvláštní rozkaz, ve kterém vysvětlil, jak daný problém napravit.

Do druhé oblasti patřilo řízení vyšetřování všech složitějších trestných činů. Jedním z nich byla vražda hajného Václava Houžičky, spáchaná pytláky dne 5. května 1918 v lese zvaném na Bábě nedaleko Pyskočel v posázavské části okresu. Případ tehdy vyšetřoval kapitán výkonný Richter, avšak bez úspěchu, a proto se jím postupně zabývali i Václav Karel Novák a František Popelář, za jehož působení byl případ definitivně uzavřen. Ačkoliv se trestný čin i jeho vyřešení odehrálo v době, kdy okresní četnické velitelství Český Brod nespádalo pod

⁴¹³ SOA Praha: SOKA Praha-východ, f. Četnická stanice Mukařov, Protokol o přehlídce, bez inv. č.

velitelství četnického oddělení v Benešově, bude jako ilustrativní příklad rozebrán podrobněji.

Zločin se odehrál na samém konci první světové války, kdy se v Čechách pohybovala řada pytláků. Jedním z nich byl i František Zídka z Kostelních Střimelic, který se nedovoleně vzdálil od kmenové vojenské jednotky a pytláčil v okolních lesích. Dne 5. května byl však spolu s několika společníky přistihnut hajným Václavem Houžvičkou při krádeži zajíce. Po vzájemné přestřelce utrpěl Zídka zranění v oblasti hrudníku. Václav Houžvička byl posléze zraněn Zídkovou ranou a následně ubit pažbami pušek. Z praktických důvodů, protože se Zídka bál odhalení při návratu ke své vojenské jednotce, přemluvil svého společníka Františka Pašu, aby ho fingovaně postřelil v jiné lokalitě poblíž Senohrab. Plán se částečně zdařil, neboť ačkoliv Zídka figuroval mezi podezřelými, nebyly proti němu dlouhou dobu žádné přímé důkazy. Případ byl v šetření celkem sedm let a až v roce 1923 byl Zídka spolu s učitelem Jindřichem Snížkem, jeho švagrem Josefem Holubem a Růženu Svobodovou zatčen četnictvem ze stanice ve Stříbrné Skalici a v následném procesu odsouzen k trestu smrti, který mu však byl zmírněn na doživotí. Zídka se však se svou situací nechtěl smířit a zřejmě počítal s obnovou procesu.⁴¹⁴ Z vězení přemlouval svou manželku a dva své syny, aby se pokusili odstranit dva svědky, kteří by proti němu mohli v obnoveném případě vypovídat – Růženu Šustovou z Pyskočel a strážmistra Krále ze stanice ve Stříbrné Skalici. Zídkovy úmysly však četníkům prozradil v listopadu roku 1924 jeho spoluvězeň z Pankráce Kepilín, který měl původně četníkům v dopise odeslaném z Ruska sdělit, že vrahem byl jeden z podezřelých – Konstantin Veliký, který však byl v době zatýkání v roce 1923 nezvěstný – který se k vraždě těsně před svou smrtí přiznal. Za tuto službu měl Kepilín obdržet celkem deset tisíc korun, na místo toho však četníkům detailně vylíčil i způsob provedení vraždy. V prosinci tak nastala další vlna zatýkání, která se dotkla i Zídkovy rodiny a dalších osob.

Případ byl definitivně vyřešen v první polovině roku 1925, kdy byla u domkáře Františka Paši nalezena vražedná zbraň – puška. V důsledku jeho výpovědi tak byly definitivně odhaleni všichni spolupachatelé trestného činu – učitel Jindřich Snížek a Václav Urban, kteří byli odsouzeni k trestu jednoletého a

⁴¹⁴ Spekulovalo se i o tom, že měly na případu svůj zájem některé osoby z vyšších kruhů.

šestiletého těžkého žaláře, zatímco Václavu Zídkovi byl znovu udělen trest smrti, avšak stejně jako v roce 1923 byl omilostněn a trest mu byl zmírněn na doživotí.⁴¹⁵

Hlavní tíhu vyšetřování nesla četnická stanice ve Stříbrné Skalici spolu se stanicí v Ondřejově. V rámci vyšetřování bylo nutné spolupracovat s řadou četnických stanic v okolí, které pomáhaly identifikovat podezřelé osoby, ale také zejména se soudy a pražským státním zastupitelstvím. Nad celým případem dohlížel v nejvyšší rovině velitel pražského četnického oddělení Karel Vašku, který díky svým konexím v Praze poskytl místním četníkům řadu užitečných rad jak dále postupovat, které osoby je nutno vyslechnout a podobně. Přímý dohled nad případem měl českobrodský okresní četnický velitel. Kromě udílení příslušných rozkazů také velmi podrobně dohlížel nad korespondencí četnické stanice se státním zastupitelstvím a soudy, když kontroloval koncepty spisů. O jeho účasti na případu svědčí několik dochovaných poznámek na spisech četnické stanice ve Stříbrné Skalici. Na jednom z nich ze dne 1. prosince 1924 okresní velitel nadporučík výkonný František Popelář instruoval četníky, že by bylo „*záhodno všechny zatknout, ostatně jeďte ještě jednou k st. zástupci a co ten nařídí s četnickou stanicí v Ondřejově [,] vše pak proveďte, i domovní prohlídky důkladné budou nutno u všech vykonat.*“⁴¹⁶

Na zdárném vyřešení případu měl osobně velký zájem velitel četnické stanice ve Stříbrné Skalici vrchní strážmistr Čadek, kterému okresní velitel Popelář přikázal „*při první jeho přehlídce stanice mé v prosinci 1923, abych nepouštěl tuto věc ze zřetele a neúnavně pátral, aby se do věci pravé světlo přineslo.*“ Dokladem je reversní strana spisu četnické stanice ve Stříbrné Skalici, adresovaného velitelství četnického oddělení v Praze:

„*...hlásím [,] že já i moji podřízení od mého příchodu do okresu v této vraždě pátráme, poněvadž věc tato [,] ač soudní řízení je se Zídkou a Svobodovou skončeno, je jen třetina práce v této věci vykonaná. Pachatelů bylo 6 a 2 jsou teprve odsouzeni. Nepouštíme věc tuto ze zřetele a pátráme neustále a nedám pokoj ani sobě ani podřízeným [,] až se o této hrozně vraždě pravý stav zjistí. Po více než 6ti letech je pátrání značně ztíženo, ježto po této době se málo kdo na věc důkladně pamatuje a kdo něco ví, nechce z obavy svědčiti. Jak se proslýchá, mají*

⁴¹⁵ SOA Praha: SOKA Kolín, f. OČV Český Brod, Památník.

⁴¹⁶ ABS, f. B 1 4-1, kart. 1, inv. č. 1.

v této věci býti zapleteni i vysocí hodnostáři a proto pokračuje vyšetřování zvolna. Co Ukrajinec Nikolaj Klepilín na stanici v Stříbrné Skalici udal, nedalo se ihned veřejně upotřebiti a muselo se opatrně po jeho výpovědích jíti [,] ačkoliv to co on vypovídal, bylo nám již známo. Nemám potřebu se chváliti [,] ale jsem služebník, který nedá sobě ani podřízeným zaháleti. Od května 1918 bylo na stanici v Stříbrné Skalici zařazeno skoro 10 četníků a i 2 okresní velitelé se vystřídali a za jejich působení se tolik nevypátralo jako nyní za poslední rok, důkaz to [,] že se ve věci neustále pracuje. Strážmistr Antonín Král I jest v této věci nejvíce činným a také důležitým orgánem [,] poněvadž je na stanici od začátku roku 1919 a ví mnoho i ví [,] co [,] kdo o vraždě říkal.“⁴¹⁷

Tuto zprávu velitel stanice ve Stříbrné Skalici veliteli pražského četnického oddělení velmi pravděpodobně neodeslal, přesto však alespoň částečně vypovídá o tom, jak prestižním případem pro něj vražda hajného Houžvičky byla. Snad i uvažoval o tom, že by mohl být v následujících letech povýšen. Vyřešení případu však bylo dobrou vizitkou také okresního velitele Popeláře, který o případu učinil vcelku objektivní zápis⁴¹⁸ do památníku okresního velitelství.

6.3.4 Sídlo okresního četnického velitelství v Českém Brodu

Okresní četnické velitelství sídlilo od poloviny roku 1918 do dne 1. června roku 1929 v č. p. 32 v Nádražní ulici. Posléze bylo přesunuto do Okresního domu, kde zůstalo až do roku 1940. Od té doby sdílel okresní velitel stejnou budovu jako místní četnická stanice – dům patřící Janu Bucharovi v ulici Prokopa Velikého č. p. 124, kde oba útvary setrvaly až do konce války. Kancelář okresního velitele zde sousedila s kanceláří velitele stanice.⁴¹⁹ Okresní četnický velitel měl soukromý byt mimo četnické kasárny. Poručík výkonný Josef Kočička bydlel v ulici Prokopa Velikého č. p. 30.⁴²⁰ Jeho nástupce František Volák v ulici Svatopluka Čecha č. p. 115.⁴²¹

Okresní četnické velitelství v Českém Brodě bylo svým vývojem srovnatelné s okresním velitelstvím v Benešově. Dlouhodobá existence samostatného politického okresu (s kořeny v monarchii), jehož obvod se navíc ve sledovaném

⁴¹⁷ Tamtéž. V úryvku byly opraveny zjevné gramatické chyby.

⁴¹⁸ Ve srovnání se spisy k případu. (Srov. ABS, f. B 1 4-1, kart. 1, inv. č. 1)

⁴¹⁹ SOA Praha: SOKA Kolín, f. OČV Český Brod, Památník.

⁴²⁰ NA, f. ZČV Praha, kart. 955.

⁴²¹ NA, f. IUPP, kart. 8, Spisy důvěrné (1945), sign. II, č. j. II – 78/1945 dův.

období neměnil, tak umožňovala četníkům v podstatě nerušený výkon služební činnosti a profesní růst. Ukázalo se to na příkladu několika okresních velitelů, kteří po dlouholetém působení v čele místních četnických stanic plynule přešli do funkce českobrodského okresního velitele.

6.4 Okresní četnické velitelství Jílové u Prahy

6.4.1 Správní vývoj okresního četnického velitelství Jílové u Prahy v letech 1925-1942

Okresní četnické velitelství v Jílovém u Prahy patřilo v obvodu četnického oddělení Benešov mezi nejmenší. Jeho správní vývoj se částečně podobal sousednímu okresnímu četnickému velitelství v Říčanech. V období Rakouska – Uherska a v prvním desetiletí Československa až do roku 1930 patřilo Jílovsko do obvodu četnického oddělení č. 20 na Královských Vinohradech⁴²² (později přejmenovaného na četnické oddělení II Praha). V letech 1930-1942 bylo součástí obvodu četnického oddělení v Benešově a posléze až do konce války četnického oddělení v Praze.

Do vzniku samostatného okresního četnického velitelství v Jílovém u Prahy dne 1. června roku 1925 bylo území soudního okresu Jílové podřízeno okresnímu četnickému velitelství na Královských Vinohradech. Nové okresní četnické velitelství v Jílovém poté fungovalo až do roku 1942, kdy bylo stejně jako říčanské a vlašimské okresní četnické velitelství zrušeno. Jílovsko bylo posléze s Říčanskem a Zbraslavskem zařazeno do obvodu nového okresního četnického velitelství Praha – venkov – jih.

Okresnímu četnickému velitelství na Královských Vinohradech podléhalo před jeho zrušením šestnáct četnických stanic: Královské Vinohrady, Hostivař, Záběhlice u Hostivaře, Kunratice u Prahy, Bráník, Krč u Prahy, Jílové u Prahy, Jesenice u Prahy, Velké Popovice, Kamenice u Stránčic, Pyšely, Dolní Břežany, Krhanice, Hradištko, Zvole a Kamenný Přívoz. Po vzniku okresního velitelství v Jílovém u Prahy byl počet četnických stanic v jeho obvodu „pouhých“ deset. Až na občasné změny u četnických stanic v Záběhlicích, Bráníku, Hostivaři a Krči,⁴²³ které byly jako součást Velké Prahy nakonec v roce 1937 zrušeny a jejich obvody přejaty okresními policejními komisařstvími ve Vršovicích a Braníku⁴²⁴ a rovněž četnické stanice v Kunraticích, která byla v následujících letech součástí vedlejšího okresního četnického velitelství Smíchov (později Praha-venkov) se podoba obvodu neměnila. Po celou dobu existence jílovského okresního

⁴²² V jeho obvodu se nacházela OČV Královské Vinohrady, Žižkov, Český Brod, Kolín a Benešov.

⁴²³ V letech 1928 a 1929 byly určitě součástí OČV Jílové u Prahy, později (mezi léty 1930-1933) však byly zařazeny do obvodu OČV Praha-venkov. (Srov. *Kalendáře četnictva*)

⁴²⁴ *Věstník četnictva 1937*, roč. 19, č. 7, s. 51.

velitelství mezi léty 1925-1942 zůstávaly v jeho obvodu četnické stanice Jílové u Prahy, Jesenice, Velké Popovice, Kamenice, Pyšely, Dolní Břežany, Krhanice, Hradištko, Zvole⁴²⁵ a Kamenný Přívoz. Na podzim roku 1930 k nim přibyla prozatímní četnická stanice v Písnici,⁴²⁶ která byla později změněna na definitivní, a tak se celkový počet stanic v obvodu zvýšil na jedenáct.⁴²⁷

6.4.2 Personál okresního četnického velitelství Jílové u Prahy

Významnou stopu na Jílovsku zanechal okresní strážmistr **Josef Povondra**, který velel okresnímu četnickému velitelství na Královských Vinohradech v letech 1905-1921 (s pauzou v období první světové války, kdy sloužil u poznávacího oddělení generálního gouvernementu ve slovinské Lublani). Jeho zaujetí daktyloskopií ho právě zde podnítilo k založení první daktyloskopické četnické sbírky v českých zemích. Po odchodu z funkce okresního četnického velitele na Královských Vinohradech se stal velitelem četnického oddělení při poznávacím úřadu pražského policejního ředitelství, přeměněného později na Ústřední četnické pátrací oddělení.⁴²⁸

V roce 1921 na jeho místo přišel kapitán výkonný **Benedikt Scholz** a v čele okresního velitelství na Královských Vinohradech působil až do jeho zrušení v polovině roku 1925. Následně plynule přešel do funkce okresního četnického velitele v Jílovém. Na místo dosavadních čtrnácti četnických stanic nyní dohlížel na činnost pouze deseti z nich. Na stanicích v Hostivaři, Záběhlicích, Krči a Bráníku sice stále vykonával přehlídky, ale většina jeho pravomocí přešla dočasně na velitele četnické stanice v Záběhlicích.⁴²⁹ V čele jílovského okresního velitelství zůstal až do 15. dubna roku 1928, kdy byl vystřídán vrchním strážmistrem **Josefem Holmanem**.

O zhruba rok a půl později se stal novým okresním četnickým velitelem dosavadní velitel jílovské stanice vrchní strážmistr **Josef Pešta**. Narodil se dne 17.

⁴²⁵ V roce 1929 byla četnická stanice přemístěna ze Zvole do nedalekého Ohrobce. (*Věstník četnictva 1929*, roč. 11, č. 14, s. 58.) Již v následujícím roce ale byla stanice vrácena zpět. (*Věstník četnictva 1930*, roč. 12, č. 14, s. 76.)

⁴²⁶ *Věstník četnictva 1930*, roč. 12, č. 14, s. 76.

⁴²⁷ Srov. např. *Kalendář četnictva 1935, 1940*.

⁴²⁸ M. DLOUHÝ, *Století četnické kriminalistiky*, s. 318. SOA Praha: SOkA Praha-západ, f. ČS Jílové, Památník (bez inv. č.). Po odchodu do výslužby bydlel Josef Povondra v Choceradech v obvodu ČO Benešov.

⁴²⁹ *Věstník četnictva 1925*, roč. 7, č. 14, s. 62.

března roku 1880 v Doubravici u Sedlčan.⁴³⁰ V Jílovém u Prahy působil od roku 1925. Do čela okresního četnického velitelství se dostal v devětačtyřiceti letech s téměř pětiletou místní zkušeností. Do roku 1934, kdy z této funkce odešel, dosáhl postupně hodnosti poručíka a nadporučíka výkonného. Mezi nejzajímavější případy, které zde vyšetřoval, patří dvě vraždy, které se odehrály v květnu roku 1932.⁴³¹ Služební povinnosti, které zahrnovaly také účast na jílovských událostech po dobu téměř deseti let, zapříčinily, že se Josef Pešta rozhodl zapojit do místního společenského dění. V roce 1932 se stal členem Spolku rodáků a přátel města Jílového a okolí. Tuto jeho činnost dokumentuje několik fotografií (viz příloha č. 15). Několik let po odchodu z Jílového dosáhl hodnosti kapitána výkonného a v této hodnosti odešel do výslužby, vrátil se na rodné Sedlčansko a za války pracoval na tamějším okresním úřadě.⁴³²

Jeho nástupcem se stal dne 20. května roku 1934 vrchní strážmistr **Vilém Schubert**. Pocházel z podkrkonošské obce Čermná, kde se narodil dne 18. června roku 1887. Jako jediný ze zde uváděných okresních četnických velitelů se hlásil k německé národnosti. Jméno Schubert nosila jeho nevlastní matka domkářka Kristina, která se zřejmě provdala za četníkovu otce. Ten však předčasně zemřel. Vilém Schubert se až do svého převelení do Jílového pohyboval v pohraničních oblastech českých zemí. Po ukončení studií tří tříd obecné školy pracoval jako tovární dělník. V roce 1908 byl odveden k pěšímu pluku 22 v Jičíně, povinnou vojenskou službu ukončil v hodnosti četaře v záloze.

V roce 1911 se přihlásil k četnictvu a nastoupil na školu pro výcvik četníků na zkoušku. Jako její úspěšný absolvent (čtvrtý z jednaosmdesáti uchazečů) posléze začal nabývat praktické zkušenosti na četnické stanici v Ostrově v obvodu četnického oddělení Karlovy Vary. Zde zůstal až do roku 1918, kdy byl převelen na četnickou stanici v Rybářích. Během čtyřletého působení na zdejší stanici se seznámil s Němkou Augustinou Amalii Adaschekovou, se kterou se v roce 1920 oženil (manželství bylo ale bezdětné). O rok později absolvoval jako devětadvacátý ze sto devatenácti uchazečů školu pro výcvik velitelů stanic v Praze. Ode dne 1. ledna roku 1922 byl již v hodnosti vrchního strážmistra převelen na četnickou stanici v Karlových Varech a v červenci téhož roku do

⁴³⁰ NA, f. IUPP, kart. 8, Spisy důvěrné (1943), č. j. II-4044/43.

⁴³¹ Viz podkapitola „Z činnosti okresního četnického velitele v Jílovém.“

⁴³² NA, f. IUPP, Spisy důvěrné 1943, kart. 8, č. j. II-4044/43.

Nejdku, kde zastupoval okresního četnického velitele. Sloužil zde zřejmě až do roku 1934, kdy byl převelen do Jílového. Mezitím ale ještě stihl nejprve absolvovat lyžařský kurz ve Špindlerově Mlýně a s poněkud horším prospěchem než dříve (jako jednapadesátý ze třiaosmdesáti absolventů) ukončit školu pro výcvik výkonných důstojníků.⁴³³

Jmenování okresním četnickým velitelem v Jílovém u Prahy bylo pro něj jistě velkou změnou. Kromě faktu, že se mu vzdálila rodina⁴³⁴, kterou zanechal v pohraničí, ho mohlo rovněž ovlivnit, že přicházel do prostředí se zcela odlišnou národnostní skladbou (na Jílovsku žilo méně než sto německých obyvatel). Jeho schopnosti četnického důstojníka tato skutečnost neovlivnila, ale krátce po přijetí Mnichovské dohody zapříčinila jeho dobrovolný odchod z řad četnictva. Paradoxně byl jen o několik měsíců dříve povýšen do hodnosti nadporučíka výkonného. Dne 8. října 1938 byl tedy Vilém Schubert na vlastní žádost propuštěn z četnického sboru. Nebyl ale jediný, v průběhu října odešlo i šest dalších důstojníků vesměs z obvodu zemského četnického velitelství v Praze.⁴³⁵

V následujících dnech nastoupil do čela okresního četnického velitelství v Jílovém u Prahy nadporučík výkonný **Karel Toušek**, který zde působil od 18. října roku 1938 do 2. listopadu roku 1939. Narodil se dne 15. února 1891 v Brnířově na Domažlicku. Jeho otcem byl mistr blíže nespecifikovaného řemesla. Karel Toušek vystudoval pět tříd obecné a tři třídy měšťanské školy a posléze se živil jako obchodní příručí.

Vojenskou službu absolvoval u pěšího pluku 35 v hodnosti četaře. Čtyři roky po odvedení, v roce 1913, nastoupil na školu pro výcvik četníků na zkoušku v Praze, kterou ukončil s velmi dobrým prospěchem. V následujících letech byl zřejmě odveden na frontu, protože informace o jeho působení se objevují v osobním spisu až od vzniku republiky. Přesně 28. října 1918 byl převelen na četnickou stanici v Dolních Kralovicích, kde působil až do ledna roku 1921, kdy odešel na četnickou stanici ve Světlé nad Sázavou. Mezitím byl ale dočasně převelen ke strážnímu oddílu Škodových závodů v Plzni a poté, co zde byla zřízena prozatímní četnická stanice, ustanoven jejím velitelem. Krátce poté (v

⁴³³ NA, f. ZČV Praha, kart. 1160, složka Schubert Vilém.

⁴³⁴ Je možné, že s ním do Jílového odešla jeho manželka, ale pro toto tvrzení není opora v pramenech.

⁴³⁵ NA, f. ZČV Praha, kart. 1160, složka Schubert Vilém. *Věstník četnictva 1938*, roč. 20, č. 20, s. 97.

letech 1922 až 1923) absolvoval jako třináctý ze sto čtrnácti uchazečů školu pro výcvik velitelů stanic. V následujících letech působil na stanicích v Chříbské, Horním Studenci, aby se v roce 1928 znovu vrátil na Kutnohorsko na četnickou stanici ve Světlé nad Sázavou a o rok později přímo do Kutné Hory. Během zdejšího působení byl na půl roku odvelen do Prahy a završil četnické vzdělání ve škole pro výcvik výkonných důstojníků. Ze třiaosmdesáti frekventantů skončil osmý a obdržel vyznamenání. Od roku 1932 posléze upevňoval nabyté vědomosti jako okresní četnický velitel v Přísečnici.⁴³⁶ V roce 1932 obdržel spolu s vrchním strážmistrem Janem Šimkem II pochvalu ministerstva vnitra za záchranu života velitele místního hasičského sboru a podíl na záchranných pracích během požáru v Přísečnici.⁴³⁷

Jeho dalším působištěm se stalo na podzim roku 1938 Jílové u Prahy. V té době byl již šestnáct let ženatý s dcerou mlynáře Karla Weingarta Marií z Žebrakova na Ledčsku, byl však bezdětný. Z Jílového na konci roku 1939 odešel do čela okresního četnického velitelství v Blatné. V řadách četnického sboru však poté působil jen krátce a od 1. června roku 1940 se stal úředníkem politické správy v Čechách.⁴³⁸

V období od konce roku 1939 do léta roku 1942 se v čele okresního četnického velitelství v Jílovém vystřídali tři okresní četniční velitelé. Prvním z nich byl kapitán výkonný **Josef Janovský**. Narodil se dne 19. března roku 1888 ve Stříbrné Skalici na Českobrodsku. Vystudoval pět tříd obecné školy a tři třídy živnostensko-průmyslové školy. V roce 1909 nastoupil vojenskou službu u pěšího pluku 47. Předtím než vstoupil k četnictvu, se měl živit jako pekař a jako herec.

Do četnického sboru vstoupil v roce 1913 v Terstu, kde v srpnu téhož roku absolvoval školu pro výcvik četníků na zkoušku. Na území dnešního Chorvatska působil až do roku 1917. Jeho působištěm byl poloostrov Istriie, konkrétně četnické stanice v Promontore a Pule. Rok po vypuknutí první světové války začal sloužit jako polní četník u velitelství válečného loďstva v Pule. O dva roky později byl ve stejné funkci převelen do italského Tridentu a posléze Udine. Zde také zakončil své jihoevropské působení, které mu do budoucna kromě značných

⁴³⁶ NA, f. ZČV Praha, kart. 1167, složka Toušek Karel.

⁴³⁷ *Věstník četnictva 1934*, roč. 16, č. 16, s. 86.

⁴³⁸ NA, f. ZČV Praha, kart. 1167, složka Toušek Karel.

zkušeností přineslo i jazykové znalosti.⁴³⁹ V českých zemích působil nejprve na četnické stanici v Maršovicích na Benešovsku a posléze u soustředěného oddílu v Mostě od konce roku 1918 až do srpna následujícího roku. Následně byl převelen na Jindřichohradecko, kde působil další tři roky. Z Jindřichova Hradce pocházela jeho manželka Albína roz. Mráčková, se kterou se oženil v dubnu roku 1919. Je tedy možné, že byl do této oblasti o několik měsíců později převelen na vlastní žádost. O rok později se jim narodila dcera Marta. Zajímavé je, že bratrem Albíny byl rovněž četník, vrchní strážmistr Mráček - zřejmě pozdější velitel četnické stanice v Benešově.⁴⁴⁰

Již v listopadu roku 1922 byl Josef Janovský převelen k zemskému četnickému velitelství v Užhorodě. Na Podkarpatské Rusi působil celkem sedmáct let až do jejího obsazení Maďarskem v březnu roku 1939. Krátce po svém příchodu velmi úspěšně absolvoval v Užhorodě školu pro výcvik velitelů stanic (ze všech frekventantů byl první). Do roku 1925 sloužil na četnické stanice ve Velkém Lázu a v rámci tamního působení měl odjet v roce 1929 do Prahy,⁴⁴¹ kde v následujícím roce absolvoval školu pro výcvik výkonných důstojníků a poté se vrátil zpět na Podkarpatskou Rus, kde až do ledna roku 1939 působil jako instruktor u četnického doplňovacího oddělení v Užhorodě. Následně byl převelen do čela okresního četnického velitelství ve Velkém Berezném, kde setrval až do poloviny března roku 1939, kdy byl stejně jako většina českých státních zaměstnanců nucen odejít zpět do českých zemí, již proměněných na protektorát Čechy a Morava.

Není příliš překvapivé, že se pro něj v době tehdejších zmatků nenašlo uplatnění. Tento stav však trval pouze dva měsíce a již na konci května nastoupil kapitán výkonný Janovský do čela okresního četnického velitelství na Kladně. Jeho posledním četnickým působištěm se stalo v říjnu téhož roku okresní četnické velitelství v Jílovém u Prahy. Dne 3. června roku 1940 byl převeden do stavu zaměstnanců politické správy v Čechách a až do roku 1943 stál v čele kárného pracovního tábora v Letech. Po válce byl za svou zdejší činnost (kladlo se

⁴³⁹ NA, f. ZČV Praha, kart. 1139, složka Janovský Josef.

⁴⁴⁰ V osobním listu Janovského je uváděn rovněž jako Ludvík. Protože se spis Václava Mráčka zřejmě nedochoval, nelze jeho příbuzenství s Janovským ověřit.

⁴⁴¹ Tento údaj poskytuje osobní list Josefa Janovského, ale může se jednat o překlep.

mu za vinu mj. kruté zacházení s vězni) souzen a obžalován mimořádným lidovým soudem. V roce 1948 byl viny zproštěn.⁴⁴²

Jeho nástupcem se stal v červenci roku 1940 poručík výkonný **Jiří Jungvirt**, který znal Jílové již z měsíčního působení v květnu předcházejícího roku, kdy zde sloužil jako výpomocná síla. Do čela zdejšího okresního četnického velitelství přišel z Benešova a setrval zde až do 15. listopadu roku 1940.⁴⁴³ Posledním velitelem okresního četnického velitelství v Jílovém byl poručík výkonný **František Volf**, který předtím krátce působil v čele okresního četnického velitelství ve Vlašimi.⁴⁴⁴ Působil zde necelé dva roky. Jako zajímavost lze uvést, že jedním z jeho podřízených byl četník Karel Šrámek, který v roce 1942 podal stížnost na tehdejšího velitele četnického oddělení v Benešově Rudolfa Herčzíka a byl to právě poručík výkonný Volf, kdo spolu se Šrámkem koncipoval hlášení adresované oberlandrátu v Táboře o drobném konfliktu s velkostatkářkou Veselíkovou.⁴⁴⁵ František Volf z Jílového odešel se zrušením zdejšího okresního četnického velitelství. Nadřízeným zdejších četníků pak byl velitel okresního četnického velitelství Praha-venkov-jih Karel Krebs.

V době dvanáctileté existence okresního velitelství se v Jílovém vystříдалo celkem osm okresních velitelů, z nichž nejvíce informací máme o šesti z nich.⁴⁴⁶ Nejmladší byli Jiří Jungvirt s Františkem Volfem, kterým bylo v době nástupu do Jílového 40 a 41 let, nejstarší naopak Josef Janovský (51 let). Téměř všichni byli Češi, pouze Vilém Schubert se hlásil k německé národnosti. Civilní vzdělání zkoumaných důstojníků bylo různé, většina však absolvovala obecní i měšťanskou školu. Pouze Vilém Schubert měl jen tři třídy obecné školy, což však na jeho četnickou kariéru nemělo velký vliv. Do četnictva vstoupila polovina z nich před vznikem republiky, mladší Jungvirt a Volf těsně poté. Před příchodem do Jílového měli všichni mnohaleté zkušenosti z četnické služby na různých místech Československé republiky, Josef Janovský dokonce i z jižní Evropy (ještě z doby Rakouska – Uherska). Na různých místech také absolvovali četnické školy

⁴⁴² *Kárný a cikánský tábor Lety. Četnictvo v táboře.* [online]. [cit. 15. 6. 2017]. Dostupné z: <http://letyhistorie.nazory.cz/index.htm/html/eetnictvo_v_taboee.html >

⁴⁴³ NA, f. ZČV Praha, kart. 1140, složka Jungvirt Jiří. Jeho životopis je podrobně vylíčen v kapitole Okresní četnické velitelství Benešov u Prahy.

⁴⁴⁴ Jeho životopis je uveden v kapitole Okresní četnické velitelství Vlašim.

⁴⁴⁵ Srov. kapitolu Velitelství četnického oddělení Benešov a podkapitolu Personál – Rudolf Herčzík.

⁴⁴⁶ Ve shrnutí nejsou proto zahrnuti Benedikt Scholz a Josef Holman.

(kromě Karla Touška a Viléma Schuberta, kteří shodou okolností navštěvovali společně školu pro výcvik výkonných důstojníků). Nejvyšší hodnost měl na začátku svého působení v Jílovém kapitán výkonný Josef Janovský a dále nadporučík výkonný Karel Toušek. Ostatní byli v hodnosti vrchního strážmistra či poručíka výkonného, většina z nich ale byla během zdejší služby postupně povýšena. Nejdéle sloužícími okresními veliteli byli Josef Pešta a Vilém Schubert, naopak nejkratší dobu zde působil Jiří Jungvirt. Všichni kromě Františka Volfa byli ženatí a většina měla děti.

Počet podřízených četníků v obvodu okresního četnického velitelství v Jílovém u Prahy v letech 1925-1942 značně kolísal. Zatímco například v roce 1929 se jejich počet pohyboval okolo 50, o pět let později pouze okolo třiceti. V tomto případě byla redukce dána vyčleněním čtyř četnických stanic ze zdejšího obvodu. Počet četnických stanic se potom téměř zdvojnásobil na začátku okupace v letech 1939 a 1940.⁴⁴⁷

V čele četnické stanice v Jílovém se vystříдалo v letech 1925-1942 celkem 9 četníků. Kromě Josefa Pešty to byli vrchní strážmistři: Emanuel Meisner (1929-1930), Petr Kvapil⁴⁴⁸ (1930-1931), František Polák II⁴⁴⁹ (1931-1932), Václav Beneš I⁴⁵⁰ (1932-1935), Václav Panuš⁴⁵¹ (1935-1938), Robert Smítka⁴⁵² (1938-

⁴⁴⁷ Srov. *Kalendáře četnictva 1930, 1935, 1940, 1941.*

⁴⁴⁸ *Petr Kvapil* (nar. 1882 ve Velími), vzdělání: obecná a měšťanská škola, původní povolání: sklepník. U četnictva sloužil od roku 1912. Před převelením do Jílového působil na četnických stanicích na Moravě a na Králověhradecku. V roce 1937 byl v hodnosti vrchního strážmistra penzionován. Byl ženatý a měl dvě děti. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1146, složka Kvapil Petr)

⁴⁴⁹ *František Polák II* (nar. 1890 v Žumitvicích), vzdělání: obecná, (měšťanská) a průmyslová pokračovací škola, původní zaměstnání: stavební dozorčí. Do četnického sboru vstoupil v roce 1915 a postupně sloužil na stanicích v Liboci, na Smíchově, Hlubočepích. Po odchodu z Jílového se stal okresním četnickým velitelem v Tachově, Mladé Boleslavi a Slaném. Byl ženatý s Karlou Hrstkovou, se kterou měl dceru Jaroslavu, ale v roce 1942 ovdověl. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1156, složka Polák II František)

⁴⁵⁰ *Václav Beneš I* (nar. 1895 v Hřebečnicích), syn domkáře, vzdělání: obecná škola, původní povolání: sedlák a čalouník. V četnictvu sloužil od roku 1918. Působil na několika stanicích v pohraničí (mj. Most) i ve vnitrozemí (např. Běchovice). Z Jílového byl odvelen do čela pohotovostního oddílu v Děčíně a posléze okresního četnického velitelství ve Falknově nad Ohří. U dalších okresních velitelství působil až do roku 1944, kdy byl v hodnosti nadporučíka výk. penzionován. Byl ženatý s Boleslavou Suchánkovou, se kterou měl syna Miroslava. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1126, složka Beneš I Václav.)

⁴⁵¹ *Václav Panuš* (nar. 1886 v Mičovicích) – vzdělání: obecná škola, původní povolání: hudebník a pomocník na rodinném hospodářství. K četnictvu se dobrovolně přihlásil v roce 1910 a poté působil na stanicích na Náchodsku a Králověhradecku. Do Jílového byl převelen v roce 1935 (z rodinných důvodů tehdy totiž žádal o převelení na některou ze stanic v okolí Prahy) a sloužil zde do roku 1938, kdy se rozhodl z řad četnictva odejít. V srpnu téhož roku byl penzionován. Do činné služby se pak vrátil nakrátko po vyhlášení mobilizace, kdy byl postaven do čela četnické stanice v Netvořicích. Byl ženatý s Boženou Cihlářovou, se kterou měl syna Květoslava. (*Kronika*

1939 a od listopadu 1939-1941), František Doležal⁴⁵³ (květen – říjen 1939) a František Francán⁴⁵⁴ (1941-1943).⁴⁵⁵

6.4.3 Z činnosti okresního četnického velitele v Jílovém u Prahy

Pramenná základna týkající se okresního četnického velitelství v Jílovém u Prahy je natolik útržkovitá, že neumožňuje komplexní zhodnocení jeho činnosti. Podobně jako u okresního četnického velitelství ve Vlašimi je však možné uvést alespoň několik případů, jejichž vyšetřování okresní četnický velitel buď přímo řídil, nebo se na něm podílel.

Mezi léty 1932-1935 se odehrály v okolí Jílového jedna vražda a dva pokusy o vraždu. Všechny měly charakter vyostřených osobních neshod.

Prvním z případů byla vražda Boženy Čížkovské z Jílového, kterou dne 19. května roku 1932 usmrtil šesti ranami z revolveru její násilnický druh Karel Zvelebil. Motiv vraždy byl jasný. Čížkovská se po deseti letech společného života, kdy byla pravidelně vystavována domácímu násilí, rozhodla Zvelebila opustit a odstěhovala se. Bývalý soudní kancelářský asistent se ji poté snažil získat zpět, ale bez úspěchu. Její jednání ho natolik urazilo, že se rozhodl ji zavraždit. Čin uskutečnil v Žampachu u řeky Sázavy, kde se Božena Čížkovská opalovala. Protože ležela na bříše, neměla možnost útěku a téměř ihned zemřela. Zvelebil se následně opodál pokusil spáchat sebevraždu, nicméně bezúspěšně.

našeho rodu, I., V. [online]. [cit. 12. 4. 2017]. Dostupné z: <<http://www.rodnejedly.estranky.cz/clanky/kronika-rodu-panus/>>

⁴⁵² *Robert Smítka* (nar. 1892 ve Všebořicích), vzdělání: obecná a měšťanská škola, původní povolání: strojní kreslič. U četnictva sloužil od roku 1919. Většinu služby strávil na četnických stanicích na Mostecku a Chebsku. Z Jílového odešel na Českobrodsko – byl postaven do čela stanice v Jevanech a poté v Kostelci nad Černými Lesy. Byl ženatý s Albinou Obermannovou, se kterou měl dceru Běluši, která předčasně zemřela. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1161, složka Smítka Robert)

⁴⁵³ *František Doležal* (nar. 1897 v Záběhlicích), syn hajného, vzdělání: obecná a měšťanská škola, původní povolání: číšník a sklepník. U četnictva sloužil od roku 1918. Během své kariéry působil na stanicích na Jičínsku a posléze na Slovensku. Z Jílového byl odvelen do čela četnické stanice v Neveklově na Benešovsku. Byl ženatý s Annou Svobodovou, se kterou měl dcery Jitku a Blanku. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1131, složka Doležal František)

⁴⁵⁴ *František Francán* (nar. 1898 v Počátkách), vzdělání: obecná a měšťanská škola, původní povolání: truhlář. Do řad četnictva vstoupil v roce 1919. V prvních letech meziválečné republiky sloužil na stanicích na Slovensku, na konci dvacátých a ve třicátých letech v jižních Čechách na Jindřichohradecku a Českobudějovicku. Do Jílového byl převelen z nedaleké stanice v Kamenici u Stránčic. Za protektorátu sloužil u četnických motorových čet v Jílovém a Kolíně a od roku 1944 působil jako druhý důstojník u okresního četnického velitelství Praha-venkov-jih. Byl ženatý s Marií Boženu Kremlíčkovou, se kterou měl dceru Boženu Marii. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1134, složka Francán František)

⁴⁵⁵ SOA Praha: SOKA Praha-západ, f. ČS Jílové, Památník.

Pouze se postřelil a navíc byl přivolanými četníky z Jílového zanedlouho zatčen a nakonec dopraven do vazby krajského trestního soudu v Praze.⁴⁵⁶

Jen o deset dnů později, dne 29. května roku 1932 vyšetřovalo jílovské četnictvo případ nedokonané vraždy na bývalém inspektoru Národní banky Rudolfu Schmausovi, jednomu z autorů československých bankovek, v jeho domě v Kabátech. Ve spánku se ho pokusil zavraždit zřejmě bývalý zaměstnanec, zahradník Adolf Kubíček. Ačkoliv pachatel vystřelil na Schmause dvakrát, ani jednou se netrefil. Jednou ranou zasáhl matraci a druhou baterii rádia. Vyšetřování případu vedlo k závěru, že nejpravděpodobnějším pachatelem je právě Kubíček, který se nesmířil s rozvázáním pracovního poměru a chtěl se Schmausovi pomstít. Nasvědčoval tomu také fakt, že v domě nebylo nic ukradeno. Kubíček byl následně obviněn z pokusu o vraždu a zadržen. Několik týdnů poté strávil ve vězení okresního soudu v Jílovém a ve vyšetřovací vazbě u krajského trestního soudu v Praze, nakonec však byl pro nedostatek důkazů propuštěn.⁴⁵⁷

Na jaře roku 1935 vedl okresní četnický velitel vrchní strážmistr Vilém Schubert vyšetřování pokusu vraždy na Marii Dupalové, manželce rolníka z Podloučí v Lukách pod Medníkem. Podobně jako u předchozího případu se pachatel pokusil oběť usmrtit ve spánku. Provedení ale bylo daleko brutálnější, neboť po prvním neúspěšném pokusu, kdy se pachateli zasekl revolver, vzal z vedlejší místnosti sekeru, kterou Marii Dupalovou prudce sekl do hlavy. Přivodil jí tím velmi vážné zranění, ze kterého se však nakonec zotavila. Ihned po činu si pachatel pokusil podřezat žíly, ale nebyl úspěšný. Trestný čin se odehrál okolo čtvrté hodiny ranní a již dvě hodiny poté provádělo pod velením vrchního strážmistra Schuberta na místě vyšetřování četnictvo z blízkých stanic. Okresní velitel zanedlouho spolu se dvěma četníky zadržel podezřelého v nedalekém Žampachu. Ukázalo se, že jím je čtyřiatvacetiletý Vojtěch Zajac, který jako čeledín pracoval u Františka Dupala a měl zřejmě poměr s jeho manželkou. Protože se však dozvěděl, že má být brzy propuštěn, rozhodl se, že bez Marie Dupalové nechce žít a radši zabije jí i sebe. O rok později byl odsouzen k dvanácti letům těžkého žaláře. Památník četnické stanice v Jílovém popis případu uzavírá lakonickým konstatováním: *Manželka rolníka Dupala se proti všemu očekávání*

⁴⁵⁶ SOA Praha: SOKA Praha-západ, f. ČS Jílové, Památník.

⁴⁵⁷ Tamtéž.

lékařů ze svého poranění uzdravila a od té doby již nenavazuje milostné poměry s jejími zaměstnanci [,] jako to činila předtím. “⁴⁵⁸

6.4.4 Sídlo okresního četnického velitelství v Jílovém u Prahy

Okresní četnické velitelství sídlilo po celou dobu své existence zřejmě ve stejné budově jako okresní úřad. V polovině roku 1925, když bylo nutné najít vhodný prostor pro kancelář okresního četnického velitele v Jílovém, nabídla okresní správa politická svou zasedací místnost v dnešní Šenflukově ulici č. p. 220. Budoucí kancelář měla rozměry přibližně 7 x 2, 6 metru a byla výhodná zejména s ohledem na fakt, že nebylo nutné platit nájemné. Obec, v jejímž vlastnictví se budova nacházela, totiž od státních úřadů nájemné nevyžadovala.⁴⁵⁹ Jílovská četnická stanice se v té době nacházela v domě řezníka Vojtěcha Tintěry na náměstí v č. p. 6. Zde sídlila až do dne 10. června roku 1938, kdy byla přesunuta do budovy okresního úřadu. Oba četnické útvary zde sídlily až do dne 20. června roku 1942. Po zrušení politického okresu a tudíž i okresního úřadu a okresního četnického velitelství překvapivě budova v Šenflukově ulici nepřestala být sídlem četnických útvarů. Od 1. října roku 1942 až do 1. září roku 1944 zde sídlila četnická motorizovaná četa, následně hudební těleso zemského četnického velitelství Praha a od února 1945 oděvní četnické skladiště. Četnická stanice byla v mezidobí let 1942-1945 přesunuta do domu Marie Skřivánkové v č. p. 17 na dnešním Masarykově náměstí.⁴⁶⁰

Okresní četnické velitelství v Jílovém u Prahy prošlo v době své existence mezi léty 1925 až 1942 řadou proměn. V oblasti správní byl nejvýraznější přelom dvacátých a třicátých let, kdy se nejvíce proměňoval počet a sídla četnických stanic v jeho obvodu. Pokud hovoříme o personálním obsazení, nejvíce změn nastalo na konci třicátých let, kdy se v čele okresního velitelství vystřídali celkem čtyři důstojníci. Dva z nich navíc se zkušeností z jiných okresních četnických velitelství v obvodu četnického oddělení Benešov – Vlašimi a Benešova. Hodnocení jejich činnosti je složité, avšak z několika nastíněných případů a se znalostí jejich životopisu lze usuzovat, že po služební stránce neměli mít větší obtíže. Navíc umístění kanceláře okresního velitele přímo v budově okresního

⁴⁵⁸ SOA Praha: SOkA Praha-západ, f. ČS Jílové, Památník.

⁴⁵⁹ NA, f. ZV Praha, kart. 9866, složka Jílové ok. vinohradský.

⁴⁶⁰ SOA Praha: SOkA Praha – západ, f. ČS Jílové u Prahy, Památník.

úřadu výrazně ulehčovalo plnění jejich každodenních povinností. Na druhou stranu nevíme, jaký vztah měli s podřízeným četnickým personálem a naopak s nadřízenými veliteli četnického oddělení. Mlhavé zůstává také jejich zapojení do obecního života a kontakty s tamějšími elitami ač u některých (např. Josefa Pešty) lze vidět alespoň obrysy. Pokud je nakonec položena otázka, zda dvanáctiletá existence zdejšího okresního četnického velitelství měla smysl, pak musí být zodpovězena kladně. Důvod je nasnadě. Je jím daleko větší akceschopnost okresního velitele daná lepším umístění jeho sídla (na rozdíl od okresního velitelství Královské Vinohrady) a menším obvodem (na rozdíl od okresního velitelství Praha-venkov-jih).

6.5 Okresní četnické velitelství Říčany u Prahy

6.5.1 Správní vývoj okresního četnického velitelství Říčany v letech 1925-1942

Okresní četnické velitelství v Říčanech patřilo spolu s okresním velitelstvím v Jílovém u Prahy mezi četnické útvary, jejichž existence byla nejvíce navázaná na správu hlavního města Prahy. Okresní četnické velitelství v Říčanech bylo zřízeno až dne 20. června roku 1925,⁴⁶¹ zdejší území proto bylo dlouhou dobu součástí obvodu nejprve okresního četnického velitelství v Českém Brodě a od roku 1898 na Žižkově. Obě byla podřízena velitelství četnického oddělení na Královských Vinohradech. Od roku 1925 podléhalo okresní četnické velitelství Říčany nejprve reorganizovanému oddělení ve Vinohradech – II. Praha, v letech 1930-1942 velitelství četnického oddělení v Benešově u Prahy a od roku 1942, poté, co byl politický okres Říčany zrušen, bylo jeho území zařazeno do obvodu pražského četnického oddělení.

K přesunu sídla okresní správy politické ze Žižkova do Říčan došlo oficiálně na konci prosince roku 1924. Změna se týkala i četnictva, jehož organizace byla na strukturu politické správy plně navázaná. Přemístění okresního četnického velitelství tak následovalo o půl roku později. Dosavadní politické uspořádání žižkovského politického okresu po zřízení Velké Prahy v roce 1922 pozbylo smyslu. Žižkov, stejně jako Hrdlořezy, Malešice a Strašnice, které patřily do jeho obvodu, se totiž staly součástí hlavního města. V konečném důsledku to znamenalo zrušení politického okresu Žižkov a jeho nahrazení politickým okresem Říčany, který se s ním z větší části územně shodoval.⁴⁶²

V obvodu okresního četnického velitelství Žižkov bylo v roce 1922 celkem dvanáct četnických stanic: Staré Strašnice, Hrdlořezy u Prahy, Říčany, Uhříněves, Běchovice, Stupice, Mnichovice, Průhonice, Senohraby, Stránčice, Dolní Měcholupy a Radošovice.⁴⁶³ V důsledku rozšíření obvodu Prahy o několik obcí z předměstí bylo plánováno zrušení četnické stanice v Hrdlořezích, ke kterému však

⁴⁶¹ *Věstník četnictva 1925*, roč. 7, č. 14, s. 62.

⁴⁶² Politický okres Říčany tvořily obce stejnojmenného soudního okresu a několik obcí původně patřících k politickému okresu na Královských Vinohradech – Dobřejovice, Háje, Chodov, Šeberov a Litochleby.

⁴⁶³ *Kalendář četnictva 1923*, s. 242-243.

nakonec nedošlo.⁴⁶⁴ Na konci roku 1922 byla přesunuta četnická stanice v Dolních Měcholupech do Petrovic⁴⁶⁵ a definitivně zrušena byla dne 28. února 1925 četnická stanice ve Starých Strašnicích, jejíž obvod byl rozdělen mezi útvary státní policie v Praze a již zmíněnou četnickou stanicí v Petrovicích. V květnu téhož roku byly zároveň upraveny obvody dalších četnických stanic tak, aby odpovídaly katastrálním obcím.⁴⁶⁶ Po zřízení okresního velitelství v Říčanech pak tvořily jeho obvod již jen četnické stanice Říčany, Uhříněves, Běchovice, Stupice, Mnichovice, Průhonice, Senohraby, Stránčice, Radošovice a Petrovice. I v následujících letech se pohyboval počet četnických stanic okolo deseti (z původních 12 v roce 1922). Asi v roce 1928 byla k obvodu připojena četnická stanice Hrdlořezy, která byla od roku 1925 součástí okresního velitelství Karlín, avšak zřejmě pouze do roku 1929. Téhož roku byla výnosem ministerstva vnitra ze dne 9. listopadu přesunuta četnická stanice Stupice do Újezdu nad Lesy. Další změny přišly v polovině třicátých let. Na podzim roku 1935 byla zřízena prozatímní četnická stanice na Chodově, která převzala část obvodů četnických stanic v Petrovicích a Průhonících.⁴⁶⁷ O dva roky později byla četnická stanice Petrovice přesunuta do Dolních Měcholup.⁴⁶⁸ Na začátku okupace tvořilo obvod říčanského okresního velitelství jedenáct stanic: Říčany, Běchovice, Dolní Měcholupy, Mnichovice, Průhonice, Radošovice, Senohraby, Stránčice, Uhříněves, Újezd nad Lesy a nově Tehov (od 1. dubna 1939).⁴⁶⁹ V této podobě působilo okresní četnické velitelství Říčany až do svého zrušení a zařazení do obvodu nově zřízeného okresního četnického velitelství Praha-venkov-jih v roce 1942.⁴⁷⁰

⁴⁶⁴ Četnická stanice v Hrdlořezích se později stala součástí obvodu okresního četnického velitelství Praha – venkov. V roce 1938 byla přesunuta do Kyjí. (*Věstník četnictva 1938*, roč. 20, č. 20, s. 99.)

⁴⁶⁵ *Věstník četnictva 1922*, roč. 4, č. 26, s. 245.

⁴⁶⁶ SOA Praha: SOkA Praha-východ, f. OČV Říčany, Památník.

⁴⁶⁷ *Věstník četnictva 1935*, roč. 17, č. 14, s. 115. Žádost o zřízení četnické stanice Chodov se objevuje již v roce 1933, kdy dvounásobně vzrostl počet obyvatel obce a převládaly obavy, že četnická stanice v Petrovicích, do jejíhož obvodu Chodov spadal, nebude schopna řádně konat dosavadní činnost. (SOA Praha: SOkA Praha-východ, f. Okresní úřad Říčany – presidiální spisy (dále OkÚ Říčany – PS), kart. 12, č. j. 1235/1933 pres.) Nadřízené četnické orgány však dlouho s udělením povolení váhaly. (NA, f. GVČ, Vojensko-intendační spisy, kart. 75, č. j. 214/35.)

⁴⁶⁸ *Věstník četnictva 1937*, roč. 19, č. 20, s. 102.

⁴⁶⁹ SOA Praha: SOkA Praha – východ, OČV Říčany, Památník.

⁴⁷⁰ OČV Praha-venkov-jih bylo spolu s OČV Praha-venkov-sever součástí VČO Praha. Rozprostíralo se na území bývalých politických okresů Říčany, Jílové a Zbraslav.

6.5.2 Personál okresního četnického velitelství v Říčanech v letech 1925-1942

V prvních letech Československé republiky byli veliteli území Říčanska (tedy OČV Žižkov) postupně okresní strážmistr Josef Neutzler, kapitán výkonný Jiří Drda, vrchní strážmistr František Chlapec a nadporučík výkonný Bohumír Hynek.

Okresní strážmistr **Josef Neutzler** působil na této pozici mezi léty 1913-1922 a stál u zrodu několika četnických stanic, které později tvořily obvod okresního četnického velitelství v Říčanech. Zdejší četnictvo převedl do služeb samostatné republiky, když dne 21. listopadu 1918 pod jeho vedením složilo na radnici v Žižkově slib československé vládě. Potýkal se však s velkým nedostatkem personálu, který se projevil ještě téhož roku především při rozsáhlých krádežích v obcích na Říčansku. Jeho nadřízení proto později apelovali, ať „*výcvik veškerého mužstva okresu, jež následkem války a odchodu starších poddůstojníků na Slovensko v mnohém ohledu své odborné vědomosti zanedbalo, přivede opět na patřičný stupeň, odpovídající moderním požadavkům služby [...]*“.⁴⁷¹ Když se v březnu roku 1919 objevil v mužstvu problém s kázní, měl využít „*svého vlivu, aby vládl i v tomto ohledu v okresu vzorný pořádek. Kdo se tomu nechce podrobit, proti tomu budiž zakročeno plnou přísností vojenského řádu*“.⁴⁷² Celkově byl Josef Neutzler svými nadřízenými hodnocen velmi kladně vzhledem ke svým dlouholetým zkušenostem.⁴⁷³ Dne 1. března roku 1922 odešel do výslužby.⁴⁷⁴

Nástupce okresního strážmistra Neutzlera, kapitán výkonný **Jiří Drda**, v čele žižkovského okresního velitelství nezůstal dlouho. Do této funkce nastoupil dne 24. března roku 1922, na konci listopadu téhož roku ho však ranila mrtvice, když prováděl přehlídku četnické stanice v Průhonicích. Vrchní strážmistr **František Chlapec**, který byl poté pověřen přechodným vedením okresního velitelství, zde působil pouze necelý půl rok.⁴⁷⁵

Posledním okresním velitelem na Žižkově a zároveň prvním okresním velitelem v Říčanech se stal dne 13. dubna roku 1923 nadporučík výkonný **Bohumír Hynek**, bezesporu jedna z nejzajímavějších postav říčanského četnictva. Narodil se dne 9. listopadu 1878 v Březnici na Příbramsku. Důležitým

⁴⁷¹ SOA Praha: SOKA Praha – východ, f. OČV Říčany, Protokol o přehlídce. Z protokolu o přehlídce OČV Říčany se pro období let 1918-1945 dochoval pouze jeden list zahrnující tři přehlídky v letech 1918-1919.

⁴⁷² Tamtéž.

⁴⁷³ Tamtéž.

⁴⁷⁴ SOA Praha: SOKA Praha – východ, f. ČsŘ, Památník.

⁴⁷⁵ Tamtéž. SOA Praha: SOKA Praha – východ, f. OČV Říčany, Památník.

mezníkem pro vývoj jeho četnické kariéry byl sňatek s Marií Schneibergovou, dcerou zámecké kuchařky na Konopišti a chůvou tří dětí Ferdinanda D'Este, který mu umožnil vypracovat se na začátku května roku 1914 až do funkce velitele četnické stanice Konopiště.⁴⁷⁶ Působil zde až do ledna následujícího roku, kdy byla tamní stanice zrušena. V letech 1915 – 1919 stál v čele četnické stanice v Benešově, poté byl převelen na Slovensko.⁴⁷⁷

K žižkovskému okresnímu velitelství přišel v roce 1923, o dva roky později stál u zrodu okresního velitelství v Říčanech a setrval zde až do poloviny prosince roku 1929 (již v hodnosti kapitána výkonného). Během působení na této pozici byl účastníkem oslav desíletého výročí bitvy u Zborova v roce 1927 a vzniku Československa v roce 1928. V prosinci téhož roku s úspěchem řídil vyšetřování brutální loupežné vraždy domkáře Josefa Vaňka nedaleko Běchovic.⁴⁷⁸ V červenci roku 1929 za spolupráce kutnohorské četnické pátrací stanice naproti tomu s úspěchem velel preventivním opatřením proti demonstracím komunistů v Říčanech.⁴⁷⁹ Dne 15. prosince byl převelen do Jáchymova a o rok později penzionován, čímž byla definitivně uzavřena jeho kariéra u četnictva, kterou nenarušily ani nadstandardní vztahy s arcivévodskou rodinou.

Na jeho místo nastoupil vrchní strážmistr **Jan Šimek**, dosavadní velitel četnické stanice ve Dvoře Králové nad Labem. Narodil se dne 3. července roku 1879 v Milotičkách na Pelhřimovsku. Vystudoval 5 tříd obecné školy a posléze působil jako strojvedoucí v továrně na papír. Povinnou vojenskou službu absolvoval v roce 1900 u pěšího pluku 75. O tři roky později vstoupil v Hercegovině do četnického sboru. V Bílku a později v dalmatském Zadaru absolvoval školu pro výcvik četníků na zkoušku a v roce 1908 školu pro výcvik velitelů stanic. Několik let poté se oženil s dívkou z vedlejší vesnice, dcerou výměnkáře Barborou Šteklovou, se kterou měl šest dětí. Ve dvacátých letech

⁴⁷⁶ Lukáš PAVLÍK, *Ve službách Vysokého pána – 8. díl*, in: Zpravodaj města Benešova, 2013, č. 12, s. 32. Článek obsahuje chybné údaje týkající se působení kapitána Hynka v letech první světové války.

⁴⁷⁷ SOA Praha: SOKA Benešov, f. ČsB, Památník.

⁴⁷⁸ Domkář Josef Vaněk byl v předvečer Štědrého dne 1928 velmi vážně zraněn několika údery kladivem do hlavy a oloupen. Později zemřel v nemocnici v Praze. Pachatelé, kteří byli dopadeni velmi rychle - první z nich (Josef Sedláček) ještě v den spáchání vraždy, spolupachatelka (Anna Zachová) o něco později – byli odsouzeni v dubnu roku 1929. (SOA Praha: SOKA Praha – východ, f. OČV Říčany, Památník.)

⁴⁷⁹ Konání demonstrací zabránily rozsáhlé domovní prohlídky u vedoucích činitelů komunistické strany v Říčanech, při kterých četníci našli a zabavili velké množství materiálu protistátního charakteru. (SOA Praha: SOKA Praha – východ, f. OČV Říčany, Památník.)

absolvoval školu pro výcvik výkonných důstojníků. Do Říčán přicházel s rozsáhlými zkušenostmi z četnické služby. Již první rok po svém příchodu byl povýšen na poručíka výkonného a v červnu roku 1938, když odcházel do výslužby, byl již kapitánem výkonným.⁴⁸⁰ Během působení v čele říčanského okresního velitelství se nejintenzivněji ze všech okresních velitelů zabýval komunistickými demonstracemi, které byly v roce 1931 příčinou rozsáhlého zatýkání v řadách komunistických agitátorů či v roce 1933, když Šimek velel soustředěnému oddílu dvou desítek četníků při úředním vyklízení bytů na Chodově. V létě roku 1930 vyšetřoval loupežnou vraždu služky Marie Neufusové z Nové Vsi (obec Pyšely), která byla ukázkovým příkladem spolupráce četnictva sousedících okresů (říčanského a jílovského), neboť se na jeho vyšetřování podíleli i četníci ze stanice Velké Popovice, kterým se nakonec podařilo zatknout pachatele.⁴⁸¹ Poručík výkonný Jan Šimek měl rovněž rozkrýt případ padělání státovek či ve spolupráci se státní policií řešil pojistný podvod požáru v automatických mlýnech v Říčanech.⁴⁸²

Do pozice okresního velitele v kritickém období podzimu roku 1938 a jara 1939 se dostal nadporučík výkonný **Václav Řežábek**. Do Říčán přišel dne 29. června roku 1938 a setrval zde do září roku 1939.⁴⁸³ Narodil se dne 19. listopadu 1885 ve Žďáru na Plzeňsku. Byl ženatý s Justinou roz. Královou, která měla z předchozího manželství syna Josefa Bojase, který se později rovněž stal četníkem. Václav Řežábek odešel z postu říčanského okresního velitele jen několik měsíců před tím, než byl jeho nevlastní syn převelen na četnickou stanici ve Stránčicích, která spadala do stejného okresu. Působil zde pouze do roku 1943, kdy byl spolu s dalšími třemi četníky popraven za odbojovou činnost na kobylišké střešnici. Jeho otec v té době působil jako policejní důstojník výkonný u vládní policie v Praze, kam byl spolu s několika dalšími výkonnými důstojníky převelen

⁴⁸⁰ NA, f. ZČV Praha, kart. 1165, složka Šimek Jan I.

⁴⁸¹ Předboř, kde bylo nalezeno tělo zavražděné, se nacházela na okraji říčanského okresu v těsném sousedství okresu jílovského. O nález byla jako první informována četnická stanice ve Stránčicích. Marie Neufusová byla uškrcena milencem, kočím Josefem Suchým, který jí zřejmě následně odcizil dvě vkladní knížky o celkové hodnotě 1692 Kčs a hotovost 150 Kčs. Suchý byl na konci roku 1930 odsouzen porotním soudem v Praze k trestu smrti. Pachatel byl ale vypátrán až na druhý pokus, neboť zprvu byl podezírán a okresním velitelem Šimkem zatčen nevlastní syn zavražděné Jaroslav, v jehož kufříku se obě vkladní knížky našly (Suchý se tedy pravděpodobně pokusil svalit vinu na Jaroslava Neufuse). (SOA Praha: SOKA Praha – východ, f. OČV Říčany, Památník.)

⁴⁸² SOA Praha: SOKA Praha – východ, f. OČV Říčany, Památník.

⁴⁸³ V tomto bodu se liší údaje památníku OČV Říčany a památníku četnické stanice.

v rámci personálních změn v únoru roku 1940.⁴⁸⁴ Stále však bydlel v Říčanech, tedy nedaleko své snachy Irmy roz. Kerestešové ve Stránčicích, které pomáhal stylizovat dopis se žádostí o milost nevlastnímu synovi Josefovi, který byl předtím Lidovým soudním dvorem v Berlíně odsouzen k trestu smrti.⁴⁸⁵

Bojas i Řežábek byli od roku 1940 členy velitelského sboru 1. Timošenkova komunistického partyzánského praporu ve Stránčicích – Velkých Popovicích. Řežábek měl na starosti dodávání zpráv (prostřednictvím syna Josefa) o pohybech německé armády a plánech německé policie. Dne 27. září 1944 byl ve svém bytě v Říčanech pro podezření z ilegální činnosti zatčen gestapem a do konce roku 1944 vězněn nejprve v Benešově a později v Terezíně. Poté byl propuštěn pro nedostatek důkazů.⁴⁸⁶

Posledním velitelem okresního četnického velitelství v Říčanech byl poručík výkonný **Karel Krebs**, který se zde stal dne 31. května roku 1939 druhým důstojníkem. Na post velitele se dostal již 30. září téhož roku. Narodil se dne 16. srpna roku 1887 v Klatovech. Vystudoval pět tříd obecné, tři třídy měšťanské a dvě třídy pokračovací školy. Než vstoupil k četnictvu, živil se jako knihař. Povinnou vojenskou službu absolvoval v roce 1908 u pěšího pluku 11 v hodnosti četaře. Již o čtyři roky později s velmi dobrým prospěchem absolvoval školu pro četníky na zkoušku v Praze a začal sloužit na četnické stanici v Rudolfově, kde zůstal až do roku 1919. Zde se pravděpodobně seznámil se svou budoucí manželkou Žofií Šeflovou, kterou si vzal říjnu roku 1919, poté, co se jim v květnu narodilo první dítě. (Je zajímavé, že obě její sestry měly rovněž za manžele četníky.) V následujících dvaceti letech sloužil Karel Krebs na stanicích na Slovensku. U zemského četnického velitelství v Bratislavě tehdy také úspěšně absolvoval školu pro výcvik velitelů stanic.⁴⁸⁷ Ve třicátých letech dovršil své četnické vzdělání, když dokončil u zemského četnického velitelství v Praze školu pro výcvik výkonných důstojníků jako čtvrtý ze šedesáti účastníků. Následně se znovu vrátil na Slovensko a až do ledna roku 1939 byl okresním četnickým

⁴⁸⁴ *Věstník četnictva 1940*, č. 7, s. 139.

⁴⁸⁵ Michal DLOUHÝ – Vladimír VÁVRA, *Četník Josef Bojas*, Praha 2009, s. 8, 30.

⁴⁸⁶ VÚA Praha: VHA, f. 255, Řežábek Václav (19. 11. 1885), č. j. 83771/48.

⁴⁸⁷ Do čela četnické stanice v Senci byl postaven již v únoru 1919, ale do školy pro četníky na zkoušky nastoupil až v následujícím roce. Přednost výkonné služby před dokončením vzdělání lze snad vysvětlit tehdy probíhajícím konfliktem ČSR s Maďarskem.

velitelem v Prievidze. Před příchodem do Říčan sloužil u doplňovacího oddělení zemského četnického velitelství v Praze.⁴⁸⁸

Zrušení okresního četnického velitelství v roce 1942 se ho nijak výrazně nedotklo, neboť byl dne 20. července téhož roku jmenován okresním velitelem nově vzniklého okresního velitelství Praha – venkov – jih a v této pozici setrval až do konce války. Zřejmě se však musel z Říčan přestěhovat či dojíždět, neboť nové okresní velitelství sídlilo v Praze. Vzhledem k délce působení ho zasáhla všechna okupační nařízení týkající se četnické služby včetně například povinnosti účastnit se pohřbů německých vojáků na hřbitovech ve Štěrboholích.⁴⁸⁹

Okresní četnický velitel v Říčanech velel až do roku 1939 zhruba třem až čtyřem desítkám podřízených četníků. Bylo to dáno především malým rozsahem okresu. Na začátku okupace se nicméně jejich počet zdvojnásobil.⁴⁹⁰ Nové personální uspořádání se výrazně projevilo zejména u četnické stanice v Říčanech, jejíž osazenstvo namísto původních pěti nyní tvořilo okolo deseti četníků. Patřili mezi ně i velitelé říčanské stanice, kteří byli zároveň zástupci okresního četnického velitele. Byli jimi vrchní strážmistři: Jan Vaněk⁴⁹¹ (1925-1929), Vojtěch Mrázek⁴⁹² (1929-1933), Josef Koutek⁴⁹³ (1933-1940) a Josef Piřka (1940-1942).⁴⁹⁴

⁴⁸⁸ NA, f. ZČV Praha, kart. 1145, složka Krebs Karel.

⁴⁸⁹ SOA Praha: SOKA Praha-východ, f. OČV Říčany, Památník.

⁴⁹⁰ *Kalendář četnictva 1940*, s. 167.

⁴⁹¹ *Jan Vaněk* (nar. 1881 v Dolních Hořicích), vzdělání: obecná, (měšťanská) a průmyslová pokračovací škola, původní povolání: při hospodářství. U četnictva sloužil od roku 1905. Působil nejprve na Chrudimsku a Táborsku a v roce 1920 byl převelen do Radošovic a v roce 1925 do Říčan. Poté byl převelen do čela okresního četnického velitelství ve Varnsdorfu. Zde byl v květnu roku 1938 v hodnosti kapitána výk. penzionován. Jeho manželkou byla Anna Našincová, se kterou měl dceru Annu. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1168, složka Vaněk Jan)

⁴⁹² *Vojtěch Mrázek* (nar. 1888 v Rosičce), vzdělání: obecná, (měšťanská) a živnostenská pokračovací škola, původní povolání: zedník (stavební dozorce). U četnictva sloužil od roku 1912. Po službě na četnických stanicích v Protivíně a u štábu ZČV Praha byl převelen do Vlašimi a odtud do Říčan. Poté velel pohotovostnímu oddílu v Německé Jablonné a okresním četnickým velitelstvím v Karlových Varech a Chrudimi (zde již v hodnosti kapitána výk.). Byl ženatý s Marií Voženílkovou, se kterou měl dceru Jaroslavu Kamilu. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1151, složka Mrázek Vojtěch)

⁴⁹³ *Josef Koutek* (nar. 1891 v Hořením Bousově), syn soukromníka z Vršovic, vzdělání: obecná, měšťanská a umělecko-průmyslová škola, původní povolání: kreslič a malíř. Do řad četnictva vstoupil v roce 1913. Sloužil pouze na třech stanicích – v Jičíně, Českém Šternberku a posléze v Říčanech. Byl absolventem školy pro výcvik výkonných důstojníků, ale funkci okresního četnického velitele nikdy nevykonával (pouze jeho zástupce). V roce 1940 byl převeden k policii. Jeho manželkou byla Emilie Drábová z Benešova, se kterou měl syna Ladislava. (NA, f. ZČV Praha, kart. 1144, složka Koutek I Josef)

⁴⁹⁴ SOA Praha: SOKA Praha-východ, f. ČsŘ, Památník.

V období let 1925-1942 působili v Říčanech celkem čtyři okresní četniční velitelé. V době nástupu do funkce byli tři z nich ve věku okolo padesáti let, nejmladšímu bylo přes 40 let. Většina z nich vstoupila do četnického sboru ještě před vypuknutím první světové války a tak disponovala rozsáhlými zkušenostmi. Území říčanského okresu však znal trochu důkladněji pouze Karel Krebs, který u zdejšího okresního velitelství působil několik měsíců jako druhý důstojník a částečně snad i Bohumír Hynek, který dlouho působil ve vedlejším benešovském okresu. Nejdélší dobu působil v Říčanech Jan Šimek (celkem 9 let), nejkratší dobu Václav Řežábek (přibližně rok). Penzionován byl pouze Jan Šimek, naopak Karel Krebs úspěšně pokračoval v kariéře okresního velitele i po roce 1942. O jejich sociálním původu nelze říci nic konkrétního, to však neplatí o jejich rodinném životě v době jejich působení v Říčanech. Všichni se oženili a většina z nich měla děti. Pomyslným „rekordmanem“ byl v tomto ohledu Jan Šimek, který byl otcem šesti dětí, naopak Václav Řežábek o své nevlastní dítě předčasně přišel za okupace. Pro prvního říčanského okresního velitele Hynka sňatek s chůvou potomků Ferdinanda D'Este znamenal v jisté části jeho kariéry velký přínos.

6.5.3 Z činnosti okresního četnického velitele v Říčanech

Významnou část služební agendy okresního četnického velitele tvořilo shromažďování a vyhodnocování informací o plánovaných shromážděních nejrůznějšího typu a jejich prevence. Patřily sem komunistické demonstrace, ale také aktivity dalších politických stran a jiných organizací, jejichž počet výrazně vzrostl v období hospodářské krize na přelomu dvacátých a třicátých let. Nespokojenost obyvatel, kteří náhle ztratili své zaměstnání, a jejich tíživá sociální situace vedly na mnoha místech republiky k nepokojům. Ačkoliv na Říčansku nebyla situace napjatá v takové míře jako v pohraničí, které bylo díky tamní skladbě průmyslu zasaženo nejvíce, krize se projevila i zde. Začátek třicátých let se tak nesl ve znamení mnoha demonstrací. Činnost okresního velitele, konkrétně poručíka výkonného Jana Šimka, v této době lze doložit na několika případech. Vzhledem k tomu, že se nepokoje objevovaly i v dalších sledovaných okresech (ač menší měrou), poslouží jako modelové příklady jednání okresních velitelů v rámci obvodu četnického oddělení Benešov.

První z případů se odehrál v únorových dnech roku 1931 během příprav mezinárodního dne nezaměstnanosti Komunistickou stranou Československa.

Poručík výkonný Šimek, respektive jeho zástupce, byl o očekávaných nepokojích informován již oběžníky prezidia zemského úřadu v Praze, které mu zprostředkoval říčanský okresní hejtman, který v nich byl zároveň vyzýván, aby zajistil všechna nutná opatření a do určitého data o nich prezidium informoval. Okresní velitel následně tento oběžník přeposlal podřízeným četnickým stanicím, které mu posléze posílaly svá zjištění. Z druhé strany bylo četnictvo instruováno příkazy velitele četnického oddělení v Benešově kapitána Jana Martilíka a tak byl poručík Šimek informován běchovickou četnickou stanicí o komorní komunistické schůzi, která se odehrála v hostinci v Běchovicích dne 8. února a na které zaznělo datum plánového vystoupení komunistů – 25. únor. O den později táž stanice hlásila konání podobné schůze (ve stejný den) v hostinci v Dubči. Zde se angažovali především Václav Mráček s Josefem Novákem, kteří den předtím agitovali mezi místními nezaměstnanými. Schůze se nakonec zúčastnilo kolem osmdesáti osob, které se shodly na nutnosti vystoupit s požadavky na podporu nezaměstnaných u okresního úřadu v Říčanech. Na schůzi dubčeského obecního zastupitelstva dne 16. února, o které byl okresní velitel rovněž informován, přednesl Mráček a další komunisté zmiňované požadavky, navíc mělo být mj. odhlasována většinou hlasů solidarita dubčeského obecního úřadu s plánovaným táborem lidu dne 25. února. Průběh schůze nebyl zcela klidný. Již zmiňovaný Josef Novák byl za své protivládní výroky udán četnickou stanicí v Běchovicích okresnímu soudu pro porušení zákona na ochranu republiky a podobně František Vydrář za své výroky pronesené poté, co obecní zastupitelstvo odmítlo schválit návrh na udělení podpory nezaměstnaným.⁴⁹⁵ Starosta obce Dubeč Koloc byl upozorněn okresním hejtmanem, „že je osobně zodpověden za to, že nevykoná usnesení, která se přičií zákonu“ pod nátlakem komunistů.

Poručík výkonný Šimek byl v následujících dnech instruován okresním hejtmanem, po přeposlání několika dalších oběžníků prezidia zemského úřadu v Praze, aby zařídil na 25. únor odeslání devatenácti četníků do Říčan a šesti do Dubče k zabránění případným demonstracím.⁴⁹⁶ Protože však téměř ve stejnou

⁴⁹⁵ Měl vykřiknout „*Tak se usnete na tom, aby četníci stříleli do dělníků.*“ (SOA Praha: SOKA Praha- východ, f. OkÚ Říčany – PS, kart. 10, č. j. 106/1931 pres.)

⁴⁹⁶ SOA Praha: SOKA Praha – východ, f. OkÚ Říčany – PS, kart. 10, č. j. 113/1931 pres. Původně měla dne 25. února proběhnout demonstrace i v Uhříněvsi. O pět dní dříve se konala další schůze v Běchovicích (a později i v Dubči), kde byl vytyčen cíl demonstrací, a to co největší účast na plánovaném projevu proti nezaměstnanosti v Říčanech. Byla zde také dohodnuta strategie pro případ zákroku četnictva.

dobu přišel na okresní četnické velitelství rozkaz velitelství četnického oddělení v Benešově, dle kterého muselo být okamžitě odesláno jedenáct četníků z říčanského okresu na soustředění do Prahy, byl počet četnictva, které později zasahovalo v Dubči snížen na polovinu. Na rozkaz okresního velitele Šimka bylo nakonec odesláno šest četníků do Dubče a sedm do Říčan, kam se měli demonstranti z Dubče postupně přesunout. Jednalo se o příslušníky stanic v Říčanech, Radošovicích, Uhříněvsi, Újezdu nad Lesy, Běchovicích a Petrovicích. Soustředění i menšího počtu četnictva zřejmě mělo svůj účinek, neboť se dav v Dubči rozptýlil a nejednotně se vydal do Říčan. Četnický oddíl posléze odtud odjel automobilem do Říčan, kde se zhruba v jedenáct hodin dopoledne shromáždilo okolo 200 osob, většinou komunistů, pod vedením Václava Mráčka. Oddílu četníků, kterému velel osobně Jan Šimek, se podařilo dav uklidnit. Následně byl zajištěn organizátor Mráček, který měl být dvěma četníky dopraven do věznice okresního soudu, avšak zatčení se bránil a uštědřil ránu pěstí do obličeje prvnímu z četníků a druhému se pokusil ukrást karabinu.⁴⁹⁷ Celé „představení“ ukončil okresní velitel za pomoci vrchního strážmistra Loskota. Ke své smůle Václav Mráček, který by si bez násilí odpykal pouze čtrnáctidenní trest vězení za přestupek zákona o organizaci politické správy, byl nyní zatčen pro zločin veřejného násilí a přečin veřejného shluknutí a odvezen do vazby krajského soudu na Pankráci. Část demonstrantů (v počtu čtrnácti osob) byla později odsouzena k několika dennímu vězení. Již následující den referoval poručík Šimek o demonstraci písemně zemskému četnickému velitelství v Praze a uvědomil rovněž velitele oddělení Martilíka.⁴⁹⁸

Druhý případ, který vyústil v ostřejší zákrok četnictva, se odehrál taktéž v Říčanech v roce 1935 při schůzi Národního sjednocení.

Uskutečnila se dne 30. března v prostorách říčanského hotelu U Labutě za účasti čtyř až pěti set příznivců různých politických stran. Okresní četnický velitel po dohodě s přednostou okresního úřadu nejprve zajistil odeslání deseti četníků z okolních stanic do Říčan, kteří měli spolu s dalšími pěti četníky říčanské stanice pod jeho velením dohlížet nad průběhem (úředně povolené) schůze. Na místě se následně řídil pokyny úředníka okresního úřadu Jana Krejčího. Schůze byla

⁴⁹⁷ Při tom vykřikoval: „*Dělníci, soudruzi, jsem bezdůvodně zatčen, hleďte, co se mnou četníci dělají.*“ (NA, f. ZČV Praha, kart. 1015, č. j. 5173/31.)

⁴⁹⁸ NA, f. ZČV Praha, kart. 1015, č. j. 5173/31.

zahájena krátce po osmé hodině večerní a již nedlouho poté obdržel poručík Šimek příkaz, aby zajistil její rozpuštění, protože mezi přítomnými propukla rvačka. Následné neuposlechnutí výzvy četnictva vedlo k rozeznání schůze obušky. Obušky bylo zakročeno také o několik minut později, když se dav pokusil dostat na říčanské náměstí. Poté se rozešel a četnické posily byly postupně do desáté hodiny večerní z Říčan odveleny. O použití obušků (jakož i o celém zákroku) následně poručík Šimek referoval svým četnickým nadřízeným, kteří hodnotili oprávněnost tohoto zákroku. Velitel oddělení Martilík o tom následně zpravil i ministerstvo vnitra. Použití obušků považoval on i zemský četnický velitel za oprávněné. Nikdo při zákroku totiž nebyl zraněn, ani si později nestěžoval.⁴⁹⁹

Oba zásahy okresního četnického velitele v Říčanech názorně ukázaly praktickou podobu jeho spolupráce s přednostou okresního úřadu. Okresní četnický velitel jakožto výkonný orgán politické správy nemohl jednat svévolně, avšak když dostal rozkaz od svých četnických nadřízených, mohl převážit zájem četnictva nad plánovanými úřednickými opatřeními. První případ ukázal mj. reakci na duchcovské události⁵⁰⁰ na okresní úrovni. Velká obezřetnost úřadů před podobnými událostmi na Říčansku kladla na okresního velitele Šimka velkou zodpovědnost jak při přípravných opatřeních,⁵⁰¹ tak při řízení činnosti četnického oddílu. Ačkoliv jsou k dispozici pouze informace z jedné strany a v konečném důsledku se nejednalo o natolik závažnou událost, zdá se, že poručík Šimek uměl zachovat v krizových situacích (při uklidňování několikasethlavého davu či po napadení podřízených četníků) chladnou hlavu. Dopomohly mu k tomu jistě letité zkušenosti.⁵⁰²

⁴⁹⁹ NA, f. ZČV Praha, kart. 1015, č. j. 7714/1935. Kapitán Martilík si ale spletl předpisy.

⁵⁰⁰ Dne 4. února 1931 bylo během dělnických protestů proti nezaměstnanosti po zásahu četnictva zastřeleno a zraněno několik osob.

⁵⁰¹ Ke zjišťování podrobností o připravovaných akcích nejrůznějších stran a hnutí využívalo četnictvo služeb důvěrníků.

⁵⁰² K opatrnému jednání byli četníci ve styku s dělnictvem ostatně nabádáni obecně. Podle ustanovení služební instrukce „má četník vůči nim vystupovati způsobem vzbuzujícím úctu a důvěru, z něhož dělníci mohou seznati nutnost a vážnou vůli státní správy, aby pořádek a bezpečnost byly udrženy a jenž by dělníku samému byl záštitou proti svádění a zastrašování agitátory, t. j. oporou k ochraně jeho vlastního, jím správně chápaného zájmu.“ (J. ERHART, Rukověť, s. 195). Rady četníkům v této rovině ale poněkud brzdil fakt, že nebyl dostatečně ošetřen psychologický rozměr celé problematiky. Problém spočíval především ve faktu, že již vstupní požadavky v oblasti duševního zdraví hrály v celkovém systému lékařského posuzování způsobilosti ke službě u četnictva spíše podřadnou roli. Případné problémy psychického rázu se tak mohly projevit až když bylo příliš pozdě.

6.5.4 Sídlo okresního četnického velitelství v Říčanech

Při zřizování okresního četnického velitelství v Říčanech v létě roku 1925 se objevil problém, kam ho umístit, neboť v okresním městě panovala bytová krize.⁵⁰³ Nakonec bylo rozhodnuto využít volné místnosti v budově četnické stanice na dnešním Masarykově náměstí č. p. 13, patřící okresní hospodářské záložně.⁵⁰⁴ Zde oba útvary sídlily až do dne 6. dubna roku 1929 a následně byly přesunuty do č. p. 83 rovněž na náměstí. Společné sídlo měly i v následujících letech, když byly umístěny nejprve v Mánesově ulici č. p. 391 v období od 1. ledna až 30. června roku 1933 a následně v Husově ulici č. p. 214, kde zůstalo okresní četnické velitelství až do svého zrušení v roce 1942.⁵⁰⁵

Vznik okresního četnického velitelství v Říčanech u Prahy souvisel se změnami na území hlavního města Prahy v první polovině dvacátých let 20. století. První léta existence zdejšího okresního velitelství tak byla charakteristická vyjednáváním o podobě obvodu nového četnického útvaru. Výhodou zde byla bezesporu mimořádně rozvinutá dopravní struktura. Na druhou stranu sociální struktura obyvatelstva, daná mj. blízkostí Praze, se negativně projevila v období hospodářské krize. Její dopad na území Říčanska byl silný a přispíval k nespokojenosti místních obyvatel. Okresní četniční velitelé v Říčanech proto museli být schopni zvládat časté demonstrace. Existenci říčanského okresního velitelství ukončila Heydrichova správní reforma v roce 1942.

⁵⁰³ SOA Praha: SOKA Praha – východ, f. OČV Říčany, Památník.

⁵⁰⁴ NA, f. ZV Praha, kart. 9888, složka Říčany.

⁵⁰⁵ SOA Praha: SOKA Praha – východ, f. OČV Říčany, Památník. Tamtéž, f. ČsŘ, Památník.

7. Závěr

Četnictvo v českých zemích získalo již ve druhé polovině devatenáctého století stálou organizační strukturu kopírující soustavu politické správy. Každou zemi tak souvisle pokrývaly obvody zemských četnických velitelství a okresních četnických velitelství. Mezi ně byla vsunuta velitelství četnických oddělení, která v podstatě četnictvu nahrazovala (ve státní správě chybějící) krajský článek. Okresní četnická velitelství Benešov, Český Brod, Jílové, Říčany a Vlašim tvořila mezi léty 1918 až 1945 obvod četnického oddělení Benešov u Prahy (a přechodně četnického oddělení II Praha) a v nejvyšší rovině byla podřízena zemskému četnickému velitelství Praha. Podle správního vývoje v rámci celostátní organizace četnictva lze zkoumané četnické útvary rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny je možno zařadit okresní četnická velitelství v Benešově a Českém Brodu, jejichž existence započala již před rokem 1918, a která byla v rámci obvodu četnického oddělení Benešov nejstálejší. Druhá skupina zahrnuje okresní velitelství v Jílovém, Říčanech a Vlašimi. Očividná byla blízkost okresních četnických velitelství v Říčanech a Jílovém, jež vznikla v souvislosti s vybudováním Velké Prahy. Nepatrně odlišný byl vývoj okresního četnického velitelství ve Vlašimi, jehož území bylo v letech 1918-1937 součástí okresního četnického velitelství v Benešově a až poté se dočkalo osamostatnění. Ve všech případech vznik souvisel s naplněním politických ambicí místního obyvatelstva. Podobně jako v případě okresního velitelství v Jílovém a Říčanech ani v případě Vlašimi nebyla umožněna ve změněných politických poměrech protektorátu jejich další existence po roce 1942. Postupné připodobňování české protektorátní správy německé okupační správě s cílem jejich konečného splnutí se muselo dotknout i četnictva. Benešovské četnické oddělení mělo být podle prvotních plánů zrušeno, avšak složitost prováděných reforem v kombinaci se snahou o účelnost změněných útvarů (kterou tři zmiňovaná okresní velitelství v nových poměrech postrádala) nakonec vedla k jeho zachování.

Četníci, kteří se postupně vypracovali do funkce okresního četnického velitele v některém z okresů v obvodu benešovského oddělení, nezaznamenali (až na jednu výjimku) další kariérní růst. Vrcholem jejich služebního zařazení v četnickém sboru bylo právě místo okresního četnického velitele. Většina z nich byla z této funkce odeslána do výslužby nebo převelena k jiným pořádkovým

složkám (zejména policii). Nemožnost přestupu do vyšší kategorie četnických důstojníků - důstojníků správních, lze vysvětlit tím, že žádný z velitelů sledovaných okresních velitelství neměl úplné středoškolské vzdělání, které bylo k přestupu vedle dalších požadavků potřeba. Na druhou stranu se zde promítla i skutečnost, že jejich kariéry vrcholily v době rozsáhlých politických změn po roce 1938. Penzionování či dobrovolný odchod z řad četnictva (v případě jílovského okresního velitele Schuberta) tak probíhaly ve zcela změněné atmosféře pomnichovské republiky a protektorátu. Do třetice lze zmínit i možné upřednostňování uchazečů z řad vojáků z povolání na významnější pozice v četnickém sboru (což potvrzují všichni velitelé benešovského oddělení). Je neoddiskutovatelné, že vstup do četnického sboru znamenal pro řadu zkoumaných osob budoucích okresních četnických velitelů vzestup ve společenském žebříčku. Tuto skutečnost umocňoval samotný charakter povolání okresního velitele, pro jehož zdárné vykonávání bylo v podstatě nezbytné etablovat se mezi elity daného regionu, kde působil. Kontakty v těchto kruzích byly užitečné i poté, co daní četníci odešli do výslužby. Z personálního hlediska ukázal výzkum okresních četnických velitelství strategii nejvyšších četnických orgánů při přidělování četnictva ze Slovenska a Podkarpatské Rusi na služební místa v Čechách po vyhlášení Slovenského štátu a obsazení zbytku území Podkarpatské Rusi Maďarskem. Zajištění trvalejšího působiště výkonných důstojníků u některého z českých okresních četnických velitelství bylo umožněno ve čtyřech z pěti případů dne 31. května 1939. Vyřešení situace způsobené březnovými událostmi tedy trvalo zhruba dva a půl měsíce.

Výchozí hypotéza, že okresní četnické velitelství v Benešově mělo v rámci obvodu četnického oddělení v Benešově zvláštní postavení, se potvrdila zčásti. Tato specifická měla podle prvotních domněnek vyplývat z rozsáhlosti obvodu a skutečnosti, že právě benešovský okresní velitel se stal v roce 1935 velitelem jedné ze tří okresních četnických stanic (experimentálního útvaru s působností na území celého okresu) v republice a faktu, že právě v blízkosti Benešova bylo zřízeno cvičiště zbraní SS. Z rozboru vývoje benešovského okresního velitelství je patrné, že na pozice benešovských okresních velitelů byli dosazováni četníci s „nadstandartním“ vzděláním (na rozdíl od zbylých čtyř okresních velitelství) – tj. ti, kteří po obecné a měšťanské škole absolvovali alespoň pokračovací školu. Tato skutečnost tedy ukazuje na to, že zvláštní postavení zdejšího okresního velitelství

se projevovale již před zřízením okresní četnické stanice. Na druhou stranu František Charamza, který byl v roce 1935 postaven do jejího čela, v roce 1932 dokázal vyšetřit politicky komplikovaný případ železničního neštěstí u Znosimi, který měl nakonec vliv na celostátní zákonnou úpravu postupu při vyšetřování železničních nehod ve prospěch četnictva, které nově mohlo v odůvodněných případech převzít vyšetřování zcela do svých rukou. Nelze proto vyloučit ani možnost, že jmenování velitelem okresní stanice mohlo být pro Charamzu formou uznání za vykonanou práci nebo výsledkem užších kontaktů na vyšších místech v Praze (vzhledem k tomu, že se v četnickém sboru objevovaly některé hlasy zpochybňující výběr míst, kde měly být okresní stanice zřízeny). Naposledy zmíněné zřízení cvičiště zbraní SS sice mělo vliv na činnost okresního četnického velitele v Benešově, nicméně nikterak nezakládalo jeho specifické postavení.

Pokud hodnotíme činnost sledovaných okresních četnických velitelů v Benešově, Českém Brodě, Jílovém, Říčanech a Vlašimi v širším historickém kontextu, je možno konstatovat, že byli důležitým článkem organizace veřejné správy. Bylo to dáno tím, že obvod benešovského oddělení obklopoval z východu a jihovýchodu hlavní město Prahu. Právě přes něj vedly všechny důležité dopravní trasy, spojující Prahu s jižními a východními Čechami. Zatímco Říčansko bylo specifické přítomností nižších sociálních vrstev, které díky dopadům hospodářské krize na přelomu dvacátých a třicátých let zdatně využívali místní agitátoři nejrůznějších politických stran pro stávkový odpor, Vlašimsko se stalo v průběhu třicátých let významným místem zbrojní výroby v českých zemích. Benešovsko (a částečně Jílovsko) bylo v období okupace oblastí s extrémním počtem německých vojenských sil, což nebránilo většímu rozmachu odbojového hnutí i mezi četnictvem. Právě Benešov se stal, spíše náhodou také místem významným v období heydrichiády v souvislosti s udáním Karla Čurdy. Tato událost umožnila ukázat důsledky praxe mnoha četnických stanic za okupace při ničení udání a následnou reakci německých policejních složek v rámci událostí roku 1942.

Tzv. Heydrichova správní reforma, zahájená ve stejném roce, ovlivnila podobu organizace četnictva na celém území protektorátu. Výzkum ukázal, že ji doprovázely mj. kompetenční spory mezi původními a novými velitelskými útvary (např. zemským četnickým velitelstvím a inspektorátem uniformované protektorátní policie). Změny četnických útvarů na regionální úrovni (tj. v rámci obvodů zemských četnických velitelství), které reforma přinesla, jsou tak pouze

dílčí částí celé problematiky. Platí to rovněž o období meziválečné republiky, kde lze hlubším rozbohem kompetenčních sporů o četnictvo mezi ministerstvem vnitra a ministerstvem národní obrany v počátečních letech první republiky a jejich dopadem na praktické fungování četnického sboru pokročit ve výzkumu této bezpečnostní složky. Právě jejím soustavným studiem lze totiž zčásti přispět k porozumění jednání nejvyšších politických úřadů.

8. Diplomatický exkurs – Vývoj písemností okresního četnického velitelství v Benešově v letech 1918-1945

8.1 Vývoj spisové služby v 1. polovině 20. století

Podobu spisové služby u četnictva v habsburské monarchii stanovovaly kancelářské předpisy (*Kanzlei-Vorschrift/Kanzleivorschrift*) vydávané ve Vídni s platností pro celou říši. Pro vývoj v Československu byly nejdůležitější předpisy ze začátku 20. století. Na konci května roku 1904 byl uveřejněn výnos ministerstva zeměbrany,⁵⁰⁶ který se stal podkladem pro vydání prvního dílu kancelářského předpisu pro císařské a královské četnictvo pro četnické stanice a okresní četnická velitelství.⁵⁰⁷ O rok později následovalo vydání druhého dílu⁵⁰⁸ určeného zemským četnickým velitelstvím a velitelstvím četnických oddělení, čímž byl již zcela nahrazen původní předpis z roku 1893.⁵⁰⁹ Nové vydání bylo podrobnější a částečně upravovalo znění původních ustanovení a podobu některých písemností, jejichž příklady byly součástí obou vydání. Kancelářský předpis z let 1904 a 1905 byl po roce 1918 převzat pro potřeby vznikajícího československého četnictva (a přeložen do českého jazyka) a platil až do vydání výnosu ministerstva vnitra ze dne 20. července 1928, kdy byl nahrazen Jednacím řádem četnictva. Ten sestával ze tří dílů, obecného pro všechny útvary a dále speciálních, jednak pro četnické stanice a okresní četnická velitelství, jednak pro četnická oddělení, doplňovací oddělení, exponované četnické štábní důstojníky a zemská četnická velitelství.⁵¹⁰ Reagoval již na konkrétní potřeby československého četnictva, kdy se jeho součástí staly např. ustanovení týkající se korespondence se zahraničím, jinak do značné míry vycházel z původního předpisu ze začátku století.⁵¹¹ Za necelé dvě desítky let (předpis byl v platnosti do roku 1945, kdy bylo četnictvo přeměněno na SNB) jeho využívání, byl několikrát opraven a doplněn.

⁵⁰⁶ Srov. např. *Brünner Zeitung*, 24. 6. 1904, roč. 1904, č. 143, s. 1.

⁵⁰⁷ *Kanzleivorschrift für die k.k. Gendarmerie. 1. Teil. Für die Gendarmerieposten- und Bezirksgendarmeriekommanden*, Wien 1904.

⁵⁰⁸ *Kanzleivorschrift für die k. k. Gendarmerie. 2. Teil, für die Gendarmerieabteilungen und Landesgendarmeriekommanden*, Wien 1905.

⁵⁰⁹ *Kanzlei-Vorschrift (Canzlei-Vorschrift) für die k. k. Gendarmerie*, Wien 1893.

⁵¹⁰ *Věstník četnictva 1928*, roč. 10, č. 9, s. 48.

⁵¹¹ *Jednací řád četnictva*, Díl I. - III. Praha 1928.

Klasické schéma spisové služby, tak jak ho známe z jiných státních institucí, platilo i u četnictva. Záleželo však na velikosti daného četnického útvaru, v jakém měřítku probíhala.

Vnější znaky písemností doznaly v období první republiky několika změn. Bylo to v prvé řadě nahrazení německého novogotického písma latinským písmem (protože němčina se přestala ve služebních zápisech používat), dále bylo dbáno na lepší čitelnost dokumentů, proto bylo upraveno používání některých psacích potřeb na protisky. Proměňovala se také podoba ověřovacích prostředků, pečeti a pryžových razítek, které nově nesly v obrazovém poli malý státní znak a opis s oficiálním názvem daného četnického útvaru a jeho sídlem.⁵¹²

Pokud hodnotíme vývoj formulářů jednotlivých písemností, musíme konstatovat, že jak převzatý upravený kancelářský předpis z let 1904 a 1905, tak i jednací řád z roku 1928 ve většině písemností následovaly příkladu rakousko-uherského četnictva, což bylo pochopitelné vzhledem k jejich přehlednosti.

Velké množství spisů, uchovávaných ve fasciklech po sto číslech jednacích, řazených chronologicky a dalších písemností, vedlo k pravidelné skartaci některých typů písemností. Před jejím provedením však bylo nutné povolení příslušné vyšší instance, tj. velitelství četnického oddělení případně ministerstva vnitra. Posléze byly vybrané písemnosti předány továrnám na papír k co nejrychlejšímu zpracování, případně (v dřívější době) spáleny.⁵¹³

Nové kancelářské tiskopisy byly četnictvu dodávány kroměřížskou knihtiskárnou Jindřicha Guska, který byl dodavatelem již za monarchie. V roce 1918 plynule přešel do služeb nového státu, ačkoliv se ho jeho konkurent Jan Erlich z Příbora, který dlouho dodával některým stanicím v okolí razítka, snažil zkompromitovat poukazem na jeho údajnou národní nespolehlivost.⁵¹⁴ V období protektorátu byly písemnosti tištěny v tiskárně protektorátu Čechy a Morava v Praze.

⁵¹² *Věstník četnictva 1924*, roč. 6, č. 1, s. 3.

⁵¹³ *Jednací řád četnictva I*, s. 31-32. *Kanzleivorschrift*, 1. Teil, s. 28.

⁵¹⁴ Ondřej KOLÁŘ, *Dodávky kancelářského materiálu pro četnictvo*, [online]. [cit.]. Dostupné z: <<http://bs-csr.blogspot.cz/2011/08/dodavky-kancelarskeho-materialu-pro.html>>

8.2 V kanceláři okresního četnického velitele. Zázemí a písemnosti.

8.2.1 Zázemí

Návrhy na nájem prostor pro okresní velitelství předkládala, stejně jako v případě četnických stanic velitelství četnických oddělení zemskému četnickému velitelství půl roku před začátkem platnosti nájemní smlouvy. Vedle samotné nájemní smlouvy bylo nutno zaslat také prohlášení pronajímatele s potvrzením obce, náčrt místností, výkaz náležitostí (uváděl počet a druh najímaných místností) a potvrzení od daného finančního úřadu I. stolice, který takto dosvědčil, že cena nájmu zhruba odpovídá místním poměrům. Schválená smlouva pak byla spolu s formulářem kvitance a informací o tom, které z četnických míst bude nájemné platit, zaslána pronajímateli.⁵¹⁵ Zemské četnické velitelství vedlo pro své potřeby záznamy o ubytování četnických velitelství (příp. stanic) pro všechny jemu podřízené četnické orgány a uchovávalo nájemní smlouvy.⁵¹⁶

Příslušná budova byla označena oválnou vypouklou tabulkou (65x40 cm) bílé barvy, ve které byl umístěn malý státní znak a pod ním (případně okolo něj) modrý nápis Okresní četnické velitelství.⁵¹⁷ Stejně tak musela být řádně označena i samotná kancelář okresního četnického velitele tabulkou (20x10 cm), po okraji černě lemovanou, umístěnou v horní polovině na vnější straně dveří.⁵¹⁸

Okresní četnický velitel měl jednu kancelář,⁵¹⁹ která mohla být umístěna ve stejné budově jako velitelství četnického oddělení a četnická stanice. Měsíčně dostával ubytovací paušál ve výši 30 Kčs, který měl sloužit k uhrazení výdajů za úklid, osvětlení, nákupu předmětů k udržování vnitřního zařízení atd. K tomuto účelu vedl okresní velitel knihu paušálů, do které podrobně zaznamenával, na co byla částka vynaložena.

Vnitřní zařízení kanceláře sestávalo z psacího stolu s nástavkem, obyčejného stolu, dvou židlí, skříně na spisy a oděv, věšáku na oděv, umyvadla, nástěnných hodin, lampy, kalamáře, dřevěného pravítka, nůžek, úřední pečetě, svícnu, kulatého pryžového razítka s polštářkem, džbánu na vodu s podnosem a

⁵¹⁵ Od roku 1928 byla na tyto výdaje (podle zákona z 13. 6. o nové úpravě finančního hospodářství svazků územní samosprávy) vyhrazena částka ze státního rozpočtu. Srov. *Kasární předpis pro čs. četnictvo*, Kroměříž 1936, s. 54.

⁵¹⁶ *Kasární předpis*, s. 6-7, 48.

⁵¹⁷ Tamtéž, s. 8-9.

⁵¹⁸ Tamtéž, s. 12, 37.

⁵¹⁹ Na rozdíl od velitele četnického oddělení, kterému byly vyhrazeny dvě.

sklenicemi, uhláku s lopatkou a pohrabáčem, smetáku, ručního smetáčku s lopatkou na smetí, plivátka a dvou ručníků.⁵²⁰

Na zdech kanceláře měl mít okresní velitel pověšeny, kromě obrazu prezidenta, náčrtky obvodů podřízených stanic,⁵²¹ zarámovanou speciální mapu obvodu⁵²² a seznam všech příslušníků četnictva, kteří byli u velitelství zařazeni s uvedením jejich hodnosti, jména, bydliště a poznámkách o funkci a případné dočasné nepřítomnosti a jejich důvodů.⁵²³

8.2.2 Písemnosti

V období první republiky a Protektorátu Čechy a Morava byly stěžejními předpisy pro kancelářskou agendu okresního četnického velitele první díl kancelářského předpisu z roku 1904 a druhý díl jednacího řádu četnictva z roku 1928, kde již byly na rozdíl od prvního předpisu konkrétně rozvedeny zvláštnosti písemností okresních četnických velitelství.⁵²⁴

Dovednosti nutné pro vykonávání kancelářské činnosti získávali okresní četničtí velitelé během docházky do školy pro výcvik výkonných důstojníků. Jedním z odborných předmětů byl „Jednací řád“, který měl budoucím výkonným důstojníkům zprostředkovat informace o „*vedení kanceláře četnických stanic a okresních četnických velitelství, všeobecná ustanovení pro kancelářskou agendu četnictva, služební sloh, hlášení a zprávy všeho druhu.*“⁵²⁵ Jednalo se zde však spíše o prohloubení a upevnění dosavadních znalostí a dovedností, neboť vzhledem k požadavkům kladeným na adepty hodnosti okresního velitele se dala automaticky předpokládat dlouholetá praxe v této oblasti.

Kancelářská agenda okresního velitele nebyla většinou příliš rozsáhlá, proto nepotřeboval stálého kancelářského zřízence a vše obstarával sám, případně za pomoci některého z četníků místní četnické stanice. Ta byla pověřena také

⁵²⁰ *Kasární předpis*, s. 56-57.

⁵²¹ Pomocí nich pak mohl okresní četnický velitel náležitým způsobem řídit službu podřízených stanic. Byl zde podrobně zachycen charakter daného obvodu (byly zde vyznačeny veškeré obce, osady, samoty, komunikace, vodní toky, lesy, kopce, apod.). Srov. *Jednací řád četnictva II*, s. 10.

⁵²² Zobrazovala obvod okresního velitelství a jeho okolí. Na spodní straně byla opatřena měřítkem. Hranice obvodu OČV byly barevně odlišeny od hranic obvodů podřízených četnických stanic. Sídlo OČV bylo podtrženo dvojitou barevnou čarou, stanice pouze jednoduchou. Srov. *Jednací řád četnictva II*, s. 43.

⁵²³ Srov. tamtéž, s. 19, 38.

⁵²⁴ *Jednací řád četnictva II*, s. 42-45.

⁵²⁵ *Instrukce pro četnické školy*, Praha 1932, s. 32.

přinášením a odnášením pošty okresního četnického velitele a s tím souvisejícím vedením *odnášecí knihy* (pro odebírání poštovních zásilek na poštovním úřadě), *dodací knihy* (při podání spisů, peněžních zásilek a balíčků nedoporučeně)⁵²⁶ a *poštovní knihy podávací* (při podání doporučených dopisů a peněžních zásilek). Okresní velitel sám vedl staniční služební knihu, výkaz služebních hodin, záznam o občůzkách a přehled o zařazení podřízených četníků a památník. Jejich formulář zůstával až na malé výjimky stejný v ustanoveních obou předpisů.

Staniční služební kniha (Stationsdienstbuch) okresního četnického velitele byla zavedena výnosem ministerstva vnitra ze dne 24. března 1920.⁵²⁷ Měla formát A4, přičemž zápisy do ní byly činěny po širší straně. Sloužila, podobně jako u četnických stanic, k předepisování služebních úkonů (obchůzek, přehlídek) a informací o jejich splnění, příp. dalších údajů na daný den. Jedna kniha většinou vystačila na jeden kalendářní rok, nicméně mohla být vedena i pro delší nebo kratší období. Vždy platilo, že se začátkem nového roku začínalo znovu i číslování občůzek. Listy knihy byly perforovány. Tato úprava umožňovala okresnímu veliteli pohodlné vytrhávání listů, které potom sloužily jako jeho služební knížka. Hlavní princip spočíval v tom, že na první stránku si okresní velitel předepsal inkoustovou tužkou všechny úkony, které měl daný den vykonat, přičemž tento zápis se pak přetiskl na následující list („služební list“), který byl vytržen.⁵²⁸ Formulář služebního listu obsahoval na rozdíl od staniční knihy rubriku o hodině příchodu a odchodu do konkrétní obce či osady místo rubriky o výdajích za stravné. V rubrice „poznámky“ se uváděla jména úředních činitelů a dalších osob, se kterými okresní velitel hovořil během občůzky, dále výsledky občůzky (nebo přehlídky) a (v případě běžné přehlídky stanice) čas odchodu a příchodu na danou stanicí a dobu, po kterou měl přestávku. Tyto údaje po návratu ze služby zapsal také do staniční knihy (tzn. na první z listů), kam zároveň připsal informaci o době návratu z občůzky a dále krátký údaj o tom, zda v době kdy vykonával přehlídku na některé ze stanic, zde konal přehlídku i nadřízený četnický důstojník (velitel oddělení) a případně číslo jednacího spisu, který byl vyřízen. Na toto místo mohl také poznamenat dobu, po kterou byl na dovolené nebo na neschopence. Oba listy byly opatřeny podpisem okresního velitele, druhý

⁵²⁶ Pokud bylo jejich adresátem velitelství/úřad/osoba v místě, dodávali je četníci sami, v opačném případě využívali služeb poštovního úřadu

⁵²⁷ *Věstník četnictva 1921*, roč. 3, č. 21, s. 138.

⁵²⁸ *Jednací řád četnictva II*, s. 44.

list navíc razítkem. Služební listy měl okresní velitel uložit do zvláštních desek v kanceláři.⁵²⁹ V případě kontroly ze strany nadřízeného četnického orgánu byl povinen předložit ke kontrole staniční knihu.

Ze studia dochovaných staničních knih vysvítá, že v praxi tato nařízení nebyla vždy striktně dodržována. Staniční knihy měly takovou podobu, jakou jim dal jejich autor. Někdy byly stručnější, někdy naopak obsáhlejší, většinou však zcela postačující účelu, pro který byly vedeny.⁵³⁰ Umožňovaly rychlé vyhledání daného služebního úkonu včetně čísel jednacích k němu se vážících písemností, zároveň mohly posloužit i při kontrole činnosti okresního velitele jeho nadřízeným.

Výkaz služebních hodin (Dienststundenausweis) sloužil k sumarizaci údajů ze staniční knihy. Do malého sešitu zaznamenával okresní velitel rok a měsíc, den nastoupení služby, počet hodin strávených na obchůzce, kolik hodin bylo nočních a kolik denních a výši stravného⁵³¹ (tento údaj se v kancelářském předpisu objevil až v roce 1922).⁵³²

V *záznamu o obchůzkách* byla zapsána všechna místa okresu, která mohl okresní velitel navštívit během svých obchůzek. Lokality byly řazeny podle jednotlivých staničních obvodů (každý měl své pořadové číslo) a v rámci nich abecedně. Další rubriky byly vyhrazeny jednotlivým rokům, ke kterým se zapisovalo datum návštěvy.⁵³³ Záznam se stal podkladem pro sumarizaci vykonaných obchůzek.⁵³⁴ K ověření, že daná kontrolní obchůzka skutečně proběhla, sloužila služební knížka s údaji ze staniční knihy dané četnické stanice.⁵³⁵

Okresní velitel musel mít také dokonalou znalost o všech četnících, kteří byli zařazeni v jeho obvodu. Na četnických stanicích totiž často docházelo ke střídání personálu. Pro tento účel vedl *Přehled o zařazení podřízených četníků*. Jednalo se o sešit formátu A5 s předtištěným formulářem, který obsahoval údaje o hodnosti daného četníka, jeho jméno, datum, kdy přišel na stávající četnickou a stanici a odkud, dále datum, kdy odešel ze stanice a kam, domovskou obec (včetně

⁵²⁹ Tamtéž, s. 43-44.

⁵³⁰ Jejich vypovídací hodnota pro historické bádání je však otázkou jinou.

⁵³¹ *Jednací řád četnictva II*, s. 23-24.

⁵³² *Kanzleivorschrift*, 1. Teil, s. 100. *Věstník četnictva 1921*, roč. 3, č. 21, s. 137.

⁵³³ *Jednací řád četnictva II*, s. 44.

⁵³⁴ *Kanzleivorschrift*, 1. Teil, s. 46.

⁵³⁵ *Věstník četnictva 1921*, roč. 3, č. 21, s. 138-139.

soudního okresu) a případně poznámky. Každé podřízené četnické stanici zde byly vyhrazeny 1-2 strany v závislosti na její velikosti. Samotné zápisy potom okresní velitel vedl inkoustem, pokud se jednalo o trvalé změny a obyčejnou tužkou v případě dočasných změn. Jestliže byl některý z četníků z obvodu trvale převelen, okresní velitel ho z přehledu vyškrtl.⁵³⁶

Samozřejmostí bylo vedení *památníku*, stejně jako tomu bylo u četnických stanic. K tomuto účelu byla užívána totožná kniha, obsahující pět rubrik:

1. Údaje o zřízení a umístění velitelství.
2. Jméno nejbližší představeného velitele.
3. Seznam velitelů stanice.
4. Seznam podřízeného mužstva.
5. Důležité události.

Jediným rozdílem byla skutečnost, že okresní velitel nevyplňoval část „Seznam podřízeného mužstva“. Zápisy o dění v obvodě byly do památníku zapisovány až po vyhotovení předběžného znění, které měl schválit velitel oddělení během přehlídky velitelství.⁵³⁷ Tyto prvorepublikové památníky zavedené výnosem ministerstva vnitra ze dne 7. ledna 1921 často navazovaly na původní kroniky, zavedené sborovým rozkazem ze dne 3. července 1914. Jediný rozdíl spočíval v přepsání názvů rubrik do českého jazyka a využívání latinského písma pro zápisy.⁵³⁸

Nezbytnou součástí kancelářské agendy okresního četnického velitelství bylo také vyřizování množství spisů. V tomto případě se měl okresní velitel řídit obecnými pokyny ke spisové službě v prvním dílu jednacního řádu pro četnictvo. Schéma spisové služby bylo stejné jako u jiných úřadů, logicky však byla prováděna v daleko menším měřítku. Z tohoto důvodu zde neexistovala specializovaná oddělení pro její jednotlivé úkony (podatelna, expedice, apod.).

Jak již bylo konstatováno výše, přinášení pošty obstarávala místní četnická stanice. Okresnímu veliteli pak zbývalo opatřit daný spis presentatem, v ideálním

⁵³⁶ Jednací řád četnictva II, s. 45.

⁵³⁷ *Tamtéž*, s. 41.

⁵³⁸ *Věstník četnictva 1921*, roč. 3, č. 3, s. 9. Ivana BARTEČKOVÁ, *Památníky četnických stanic jako pramen k historii Těšínska*, in: Tomáš HUBÁLEK (ed.), *Sborník z III. mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*, Praha 2014, s. 160.

případě ihned pod podpisem. V případě, že si vyžádal zprávy, vyjádření či jiná periodická podání od podřízených stanic, vytvořil sběrací arch, na nějž vyznačil, kdy který spis došel, na místo toho, aby prezentoval jednotlivé spisy zvlášť. Posléze spis zapsal do *podacího protokolu* - obyčejného, důvěrného či mobilizačního.⁵³⁹ Podací protokol měl formát A4 a obsahoval číslo jednacích, datum, kdy spis došel, údaje o odesílateli (velitelství/úřad/osoba), číslo, datum spisu a počet příloh, předmět (tj. stručný obsah), údaje kdy a jak byl spis vyřízen a poznámku. V případě že spis vyšel z vlastního podnětu okresního velitele, zapsalo se do rubriky odesílatele „vlastní spis“. Spisy byly zapisovány v pořadí, v jakém došly, pouze pokud se týkaly stejné záležitosti, bylo nutné je připsat k souvisejícímu zápisu. Posléze bylo na spis připsáno číslo jednacích (se zkratkou dův. či mob. v případě důvěrných a mobilizačních spisů, bez zkratky v případě obyčejných spisů) a spis zaevidován do rejstříku k podacímu protokolu pod příslušným heslem.

Rejstřík byl veden na několik let, proto bylo nutné u prvního spisu roku vždy uvést i rok. Pokud hovoříme o obsahu rejstříku, nebyly zde evidovány pouze spisy, nýbrž i rozkazy (sborové/denní/poučné) či ustanovení Věstníku četnictva. V těchto případech se potom neuvádělo číslo jednacích, ale číslo daného rozkazu nebo věstníku.

Kromě těchto základních písemností vedlo okresní velitelství evidenční knihy (normativních, denních rozkazů, výnosů apod.) a protokol o přehlídce.

Písemnosti byly uchovávány v uzpůsobených skříních. Vyřízené obyčejné spisy pak byly kompletovány po 100 kusech, spojených papírovou páskou s označením příslušného roku a rozmezí čísel jednacích v něm obsažených. Spisy důvěrné a mobilizační byly od ostatní agendy odděleny a musely být patřičně uzavřeny.⁵⁴⁰

Skartace probíhala vždy po osmi, deseti a patnácti letech. Nejprve se měly ničit spisy obyčejné, staniční knihy, služební knížka, knihy poštovní a dodací, neplatné spisy důvěrné a normativní výnosy či rozkazy, posléze byly skartovány hospodářské a účetní písemnosti a naposledy spisy týkající se kasáren a

⁵³⁹ Byl veden v případě mobilizace branné moci a vypuknutí války. Podobně jako protokol důvěrný měl zůstat utajený.

⁵⁴⁰ *Jednací řád četnictva I*, s. 31.

ubytování.⁵⁴¹ „Záznam o zařazení podřízených četníků“ byl skartován pravidelně poté, co byl nahrazen novým. Ničit se neměly platné rozkazy nejrůznějšího druhu, obyčejné, důvěrné, mobilizační protokoly s rejstříky a protokol o přehlídce.⁵⁴²

Písemnosti okresního četnického velitele byly pomůckami pro vykonávání jeho běžné služební činnosti. Nahlédnutím do řady speciálních knih ihned získal přehled o četnických stanicích ve svém obvodu i o jejich příslušnících. Ačkoliv jeho vlastní agenda nebyla příliš rozsáhlá, byl zaměstnáván i přezkušováním udání a dalších písemností koncipovaných podřízenými četníky a vyřizováním služební korespondence. Situace však nebyla ještě natolik kritická jako například u četnických stanic. Čas od času se proto objevovaly myšlenky na zjednodušení kancelářské agendy ve prospěch výkonné služby. V prvních letech okupace se návrhem na zjednodušení kancelářské služby zabýval Robert Váňa Semaka, který například považoval formulář staniční knihy okresních četnických velitelství za vhodný i pro četnické stanice.⁵⁴³ Písemnosti okresních četnických velitelů nebyly však jen pomůckou a odrazem agendy, ale také prostředkem ke kontrole jejich činnosti ze strany velitelů četnických oddělení.

8.3 Rozbor písemností okresního četnického velitelství Benešov u Prahy po roce 1918

Okresní četnické velitelství v Benešově fungovalo již od devatenáctého století, kdy bylo spojeno s místní četnickou stanicí, více zpráv je však k dispozici až z období po roce 1918.⁵⁴⁴

Ve fondu zkoumaného velitelství se dochoval pouze památník, staniční služební knihy, podací protokoly a rejstříky. Spisy lze najít pouze v archivních fondech jiných četnických útvarů a navíc velmi zřídka.

Nejstarší dochovaná písemnost pochází z roku 1918, nejmladší z roku 1945. Období první republiky je pokryto velmi nevyváženě, protože další z písemností vznikly až po roce 1934 (včetně), navíc i potom jsou mezerovité. Z období druhé republiky není dochováno nic. Následné doba okupace je na druhé straně až na několik svazků kompletní. Z toho vyplývá, že podoba písemností vycházela

⁵⁴¹ *Jednací řád četnictva I*, s. 41.

⁵⁴² Tamtéž, s. 41-42, 45.

⁵⁴³ Robert Váňa SEMAKA, *Zjednodušení agendy u četnictva*, in: Bezpečnostní služba, 1. května 1940, roč. desátý, č. 5, s. 139.

⁵⁴⁴ Konkrétní podoba kanceláře nemůže být rekonstruována z důvodu chybějících pramenů.

především z ustanovení prvního a druhého dílu jednacního řádu. Většina písemností byla vytištěna v tiskárně Jindřicha Guska v Kroměříži kromě staničních služebních knih z let 1934-1935 a 1939-1942 a podacích protokolů a rejstříku z roku 1945.

Všechny písemnosti mají formu knihy s předtištěným formulářem, do které byly činěny zápisy modrou inkoustovou tužkou případně perem. Spisy byly psány na psacím stroji a někdy opatřeny záhlavím uvádějícím název četnické složky a číslo jednacích. V některých písemnostech (na služebních listech a jednom dochovaném exempláři cestovního průkazu vydaným benešovským okresním velitelstvím) se setkáváme i s razítkem, v jehož středu byl v období první republiky v kruhu český dvouocasý lev ve skoku doprava, nesoucí na prsou znak Slovenska a které neslo opis „*OKRESNÍ ČETNICKÉ VELITELSTVÍ* V BENEŠOVĚ“. Za protektorátu neslo pouze vyobrazení českého lva a opis byl německy „*GENDARMERIE-BEZIRKSKOMMANDO*BENESCHAU“.⁵⁴⁵

8.3.1 Památník⁵⁴⁶

Funkci památníku plnila kniha formátu menší A4 podle vzoru 27 prvního dílu jednacního řádu pro četnictvo. Desky byly černé, z tvrdého papíru a nesly štítek s miniaturou středního státního znaku a dále předtištěný formulář, do kterého byly černým perem dopsány informace konkretizující četnický útvar – okresní četnické velitelství v Benešově u Prahy a zemské četnické velitelství, jemuž podléhal a jeho číslo – Praha č. 1.

Na titulním listu se údaje opakovaly, poté následoval obsah památníku, tj. seznam pěti oddílů (srov. výše). Na spodním okraji byl malým písmem vytištěn údaj o vydavateli. Další stránky památníku byly vyhrazeny jednotlivým oddílům. Protože formulář památníku nekonkretizoval jednotlivé nadřízené, bylo ve druhém oddílu černým perem nadepsáno, že se jedná o seznam zemských četnických velitelů a velitelů četnických oddělení a ve třetím oddílu o okresní četnické velitele. Dále již formulář zůstával v klasické podobě.

Samotné zápisy jsou psány černým inkoustem a jsou chronologicky řazeny. Roky 1918-1930 jsou podtrženy červenou tužkou a některé z denních dat jsou zatrženy červenou nebo obyčejnou tužkou, což může být snad odraz kontroly

⁵⁴⁵ SOA Praha: SOkA Benešov, f. OČV Benešov, Staniční služební kniha (15. 7. 1935-29. 7. 1935).

⁵⁴⁶ SOA Praha: SOkA Benešov, f. OČV Benešov, Památník.

památníku nadřízeným – velitelem oddělení. Všechny zápisy jsou psány v českém jazyce.

Údaje v památníku zahrnují období od 1. srpna 1918 do 31. prosince 1937, tato data se však nekryjí s dobou vedení památníku. Je jasné, že se s památníkem pracovalo i po roce 1937, o čemž svědčí doplňky jednotlivých seznamů, které jsou v případě okresních četnických velitelů dovedeny až do roku 1945. S určitostí však nelze určit datum začátku jeho vedení. Písmo prvního benešovského okresního četnického velitele Jakuba Třebína (1918-1931) lze sledovat u zápisů od roku 1924 (až do 1. září 1930), předcházející zápisy včetně přehledů v prvních třech oddílech jsou psány jiným, úhlednějším písmem. Vezmeme-li v potaz fakt, že vedení památníků bylo zákonně upraveno v druhé polovině roku 1921, dalo by se předpokládat, že písmo okresního velitele nalezneme již u tohoto roku. Protože tomu však není, nabízí se možnost, že začal být veden až od roku 1924, kdy mohl být některý z četníků místní stanice pověřen dopsáním údajů od roku 1918. Zápisy do roku 1924 jsou poměrně podrobné a konkrétní (i ve srovnání se zápisy v památníku benešovské četnické stanice), je proto pravděpodobné, že byly pořízeny podle předlohy, například původního památníku, který byl uchovávan na okresním velitelství, ale do dnešních dob se nedochoval. Této hypotéze nahrává i fakt, že památník benešovské stanice byl veden již od dob monarchie.⁵⁴⁷

Nástupce Jakuba Třebína, poručík výk. František Charamza (1931-1939) pokračoval v zápisech již od 13. září 1930 (jako jeho zástupce) do 31. prosince 1932, a poté naposledy od června 1933 do konce roku 1934 a je autorem i několika doplňků v přehledech na začátku památníku. Zbytek zápisů je psán několika druhy písem, které nelze jednoznačně identifikovat. Vzhledem k tomu, že se v roce 1935 stal velitelem místní okresní četnické stanice, je možné, že ho nová agenda zaměstnávala natolik, že psaní zápisů do památníku přenechal některému z podřízených četníků.

Zaznamenávané údaje byly různorodé. Zahrnovaly „povinné“ informace o vzniku republiky, oslavách státních svátků a o prezidentech Masarykovi a Benešovi, dále zmínky o významných evropských událostech (např. o atentátu v Marseille). Mezi zápisy převažovaly informace o dění v Benešově a jeho okolí (slavnosti, odhalování pomníků, výstavy, návštěvy významných osobností,

⁵⁴⁷ Nelze však vyloučit skutečnost, že památník okresního četnického velitelství i četnické stanice byl v období monarchie totožný vzhledem k propojení obou útvarů.

epidemie, vraždy, sebevraždy, pohřby, volby, výstavby silnic, továrny Sellier a Bellot ve Vlašimi, o Masarykově letecké lize apod.). V porovnání s nimi jsou pak informace o četnictvu méně časté. Ty pojednávají o obecných záležitostech četnického sboru (nové předpisy o hodnostech, stejnokrojích, apod.), o organizaci místního četnictva (zřizování nových stanic, změny na pozicích okresního četnického velitele, velitelů stanic, zrušení benešovského velitelství četnického oddělení, zřízení okresní četnické stanice) a jeho činnosti (přísahy, přehlídky, asistence, zatýkání, pátrání po pachatelích trestných činů, roční výkazy činnosti četnictva v okrese apod.). Charakter zápisů odpovídá účelu, pro který byly četnické památníky vedeny, tedy uchovat významné události v paměti budoucích generací.⁵⁴⁸ Neinformuje tedy sice příliš o samotném okresním velitelství, ale na druhé straně umožňuje sledovat nejzajímavější (z pohledu zapisovatele) trestné činy v okrese a (v omezeném období) i četnost jednotlivých služebních úkonů, čímž vhodně doplňuje údaje památníků okolních četnických stanic.

Po roce 1937 byl snad památník uložen mezi dalšími písemnostmi okresního velitelství, zda byl nahrazen památníkem novým, však již nelze zjistit.

8.3.2 *Staniční služební knihy*⁵⁴⁹

Přehled:

1. Staniční služební kniha (6. 5. 1934- 26. 3. 1935)
2. Staniční služební kniha (27. 3. 1935-14. 7. 1935)
3. Staniční služební kniha (15. 7. 1935-29. 7. 1935)
4. Staniční služební kniha (2. 7. 1939-14. 3. 1940)
5. Staniční služební kniha (18. 3. 1940-9. 10. 1940)
6. Staniční služební kniha (29. 5. 1941-5. 5. 1942)
7. Staniční služební kniha (2. 1. 1943-13. 8. 1943)
8. Staniční služební kniha (16. 8. 1943-7. 10. 1944)
9. Staniční služební kniha (1944)
10. Staniční služební kniha (9. 10. 1944-1945)

Staniční služební knihy okresního četnického velitelství v Benešově odpovídají formátu stanoveném v druhém dílu Jednacího řádu četnictva. Většina

⁵⁴⁸ Informace o dění v republice a o obecných četnických záležitostech nacházíme v podobné formě i v ostatních památnících.

⁵⁴⁹ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, Staniční služební knihy.

staničních knih pochází z tiskárny Jindřicha Guska (staniční knihy z let 1935, 1943-1945), ostatní byly vytištěny státní tiskárnou v Praze.

Desky byly v modré barvě a nesly štítek s předtištěným formulářem pro zemské četnické velitelství, oddělení a okresní četnické velitelství, nad nimiž byl umístěn střední státní znak a dále název „Staniční služební kniha“, pod který se dopisovalo období, pro které byla vedena. V knihách vedených od roku 1939 byl formulář na štítku značně zjednodušen, předtištěn byl již jen název „Staniční služební kniha“, případně „Stationsdienstbuch“, nad kterým byla prázdná linka pro doplnění útvaru a v některých případech i rubriky „od do“. Státní znak byl na knize z let 1940 přelepen, na následném svazku z let 1941-1942 začerněn a na ostatních se již nevyskytoval vůbec. Původní štítek na desáté staniční knize byl přelepen a uzpůsoben potřebám sboru národní bezpečnosti.

Zápisy byly pořizovány inkoustovou tužkou a někdy černým nebo modrým inkoustem. Předtištěný formulář byl v českém jazyku ve všech staničních knihách kromě posledních čtyř z období protektorátu. V knize z roku 1943 byl dvoujazyčný, v dalších již jen v němčině. Od roku 1943 též z formuláře odpadá údaj o stravném.

Zápisy byly vedeny do poloviny roku 1942 česky, poté německy a v poslední knize do 4. června 1945 německy, posléze česky. Zapisované údaje odpovídají předepsaným normám, ale liší se podle zvyklostí jednotlivých okresních velitelů. Zatímco zápisy Františka Charamzy jsou poměrně podrobné ve všech rubrikách, jeden z jeho nástupců, Jiří Jungvirt, se místo podrobného popisu vykonané služby spokojil pouze s odkazy na příslušný služební list. V rubrice vyhrazené poznámkám nalezneme kromě vyřízených čísel jednacích někdy i informace o onemocnění okresního velitele, případně jiné příčiny a dobu jeho nepřítomnosti. V hlavních rubrikách lze sledovat každodenní činnost okresního velitele. Nacházíme zde zápisy o kontrolních obchůzkách kvůli vyšetřování nejrůznějších druhů trestných činů (krádeže, zhárství, vraždy atd.), kontrole činnosti četníků ve službě a přehlídkám podřízených stanic, prošetřování kázeňských záležitostí jejich příslušníků (poklesky, dluhy), avšak i jejich urážek ze strany obyvatelstva. Často lze sledovat postup při vyšetřování jednotlivých případů včetně spolupráce s dalšími četnickými útvary. Okresní četnický velitel také pravidelně zaznamenával, jaký typ dopravního prostředku pro cestu použil (vlak, autobus, služební automobil) a v některých služebních knihách také, který z četníků byl

jeho řidičem. V období protektorátu se v zápisech dočítáme o kontaktech s gestapem (ale i dalšími německými bezpečnostními orgány) a přibývají některé nové trestné činy (např. urážka říšského kancléře).⁵⁵⁰

V některých knihách zůstaly vloženy služební listy, které měly být podle ustanovení jednacního řádu uloženy ve zvláštních deskách.

Staniční knihy byly několikrát kontrolovány nadřízenými orgány. Podle poznámek u zápisů byla provedena kontrola v roce 1934 zemským četnickým velitelem Josefem Hammerem, o rok později generálním velitelem četnictva Josefem Šustrem,⁵⁵¹ posléze v roce 1939, 1940 a v letech 1941 a 1944 generálním velitelem četnictva Josefem Reifem.

Závěrem lze konstatovat, že v době užívání benešovských staničních knih, kdy bylo možné zaznamenané údaje konfrontovat s informacemi ze spisů v kanceláři, byly tyto knihy praktickou pomůckou ke kontrole činnosti okresního velitele či vyhledání konkrétního služebního úkonu. Jejich obsah a podobu ovlivňovala jak doba, ve které vznikaly, tak sloh každého okresního velitele.

Registraturní pomůcky okresního četnického velitelství v Benešově se dochovaly pouze torzovitě. K dispozici máme pouze tři podací protokoly a jeden rejstřík. Všechny zůstaly v užívání i po přeměně četnictva na sbor národní bezpečnosti.⁵⁵² Z tohoto důvodu bude při rozboru věnována pozornost pouze zápisům pořízeným v době existence četnictva.

8.3.3 Podací protokoly

Podací protokoly mají podobu knihy formátu A4 s předtištěným formulářem podle vzoru prvního dílu jednacního řádu četnictva. Zápisy byly pořizovány černým a modrým inkoustem.

⁵⁵⁰ Za zmínku stojí kontroly bezpečnostních opatření okresním velitelem při zřizování cvičiště zbraní SS.

⁵⁵¹ Dřívějším velitelem četnického oddělení v Benešově.

⁵⁵² Ve fondu OČV Benešov je následně dochována řada registraturních pomůcek z druhé poloviny 40. a 50. let, která však pro výzkum četnických písemností nemá relevanci.

8.3.3.1 Podací protokol důvěrný (28. 10. 1942-15. 11. 1948)⁵⁵³

Podací protokol důvěrný byl jako jediný vytištěn v kroměřížské tiskárně Jindřicha Guska. Desky knihy jsou modré, z tvrdého papíru a na přední straně nesou dodatečně nalepený štítek s označením útvaru SNB a typu podacího protokolu a období, kdy byl používán. Původní štítek byl pravděpodobně v německém jazyce. Názvy rubrik protokolu jsou německo-české, pod označením druhé rubriky „Eingelangt-Došlo“ byl připsán příslušný rok, pro který byly činěny zápisy.

Podací protokol začíná číslem jednacím 231, okresní četnický velitel Jan Tesař zde pokračoval v zápisech z nedochovaného protokolu. Každý další rok začínal od čísla jednacím 1 s výjimkou roku 1945, kde bylo od 18. května zahájeno nové číslování. Pokud se jednalo o stejnou záležitost, byly spisy připisovány pod dané číslo jednacím, u kterého se zahájilo paralelní číslování, tak jak to bylo stanoveno v jednacím řádu. Záležitost, které se spis týkal, byla pro přehlednost výrazně podtržena. Ve sloupci určeném pro vyřízení spisu bylo někdy užíváno datumové razítko. V poznámkách jsou uváděna např. čísla denních rozkazů/Tagesbefehl (pod zkratkou Tgb Nro/Tgbf.), zkratky V. Z. (voriges Zahl), Bes. Fasz, (besondere Faszikl) apod. Až do 3. května 1945 byly zápisy vedeny v němčině.

Obsah zapisovaných podání byl různorodý. Mohlo se jednat o záležitosti jednotlivých četníků v okresu, okresního četnického velitele či služební záležitosti (například přehlídky podřízených stanic, otázky týkající se výzbroje, zakázané literatury, informace o pátrání, zatčení pachatelů apod.). Odesílateli spisů byly převážně četnické útvary (četnické stanice, velitelství četnického oddělení v Benešově) a politické úřady.

8.3.3.2 Podací protokol obyčejný (31. 3. 1945-24. 11. 1945)⁵⁵⁴

Podací protokol obyčejný, vytištěný v tiskárně protektorátu Čechy a Morava měl až na nepatrné odlišnosti stejný formát jako podací protokol důvěrný. Původní štítek na modrých deskách byl taktéž přelepen novým. Na rozdíl od

⁵⁵³ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, Podací protokol důvěrný (1942-1948)

⁵⁵⁴ Na štítku podacího protokolu je chybné datum, místo 24. listopadu uvádí 24. prosinec. SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, Podací protokol obyčejný (1945).

předcházejícího však měl titulní list s německým označením registraturní pomůcky. Formulář byl totožný, ale názvy rubrik byly pouze v němčině.

Zápisy začínají číslem jednacím 521 a neodchylují se od předpisů v jednacím řádu. Jedinou odlišností od důvěrného protokolu je téměř pravidelné používání datumového razítka v rubrice o vyřízení podání. V poznámkách se vyskytují například zkratky Sp. Zl. (später Zahl), a. a. (ad acta), apod. Čeština začíná do zápisů pronikat ojedinele již od 4. května, němčinu zcela nahradila od 7. května, kdy také začalo nové číslování došlých podání.

Došlé spisy se týkaly dění v okolí (např. útoku „hloubkových“ letců), trestné činnosti různých osob, ale i záležitostí podřízených četníků (např. onemocnění) podobně jako v předchozím podacím protokolu důvěrném.

8.3.3.3 Podací protokol obyčejný (26. 11. 1945- 4. 3. 1946)⁵⁵⁵

Podací protokol obyčejný z let 1945-1946 začal být veden až po přeměně četnictva na Sbor národní bezpečnosti. Byl však podkladem pro zápisy v jediném dochovaném rejstříku, který založil okresní četnický velitel na začátku roku 1945, proto musí být na tomto místě zmíněn.

Byl vytištěn státní tiskárnou v Praze, proto je titulní strana i formulář v češtině. Štítek na deskách je obdobný jako na předcházejícím podacím protokolu. Pro zápisy byl užíván modrý a černý inkoust a v rubrice vyřízení datumové razítko.

První ze zápisů nese číslo jednacím 1751, od roku 1946 začíná číslování nové.

Obsah podání přibližuje kromě běžných služebních úkonů atmosféru období druhé poloviny roku 1945. Běžnou náplní služby četnictva tehdy bylo pátrání po bývalých příslušnících německých bezpečnostních složek, kolaborantech apod., zabývali se také repatriací, ale často se vyskytovaly i požadavky četníků sloužících za okupace na náhrady za újmy v té době způsobené (např. nahrazení nevybrané dovolené v roce 1944).

⁵⁵⁵ SOA Praha: SOkA Benešov, f. OČV Benešov, Podací protokol obyčejný (1945-1946).

8.3.4 Rejstříky

8.3.4.1 Rejstřík k podacímu protokolu obyčejnému (1945-1946)⁵⁵⁶

Dochovaný rejstřík má formát knihy velikosti cca A4, která byla vytištěna v protektorátní tiskárně. Desky jsou modré a nesou štítek s označením „Rejstřík k podacímu protokolu obyčejnému rok 1945-1946“, překrývající původní štítek. Na titulní straně je německo-české označení registraturní pomůcky „Index zum Einreichungsprotokoll – Rejstřík k podacímu protokolu“. Listy rejstříku jsou označeny písmeny abecedy. Psací látkou je černý a modrý inkoust.

Zápisy jsou v němčině a češtině. Hesla u každého písmena jsou rozdělena na rok 1945 a 1946. U každého hesla je stručně popsán obsah spisu a jeho pořadové číslo (č. j.) v podacím protokolu. Podací protokol obyčejný z let 1945-1946 začíná až číslem jednacím 1751, zatímco v rejstříku nacházíme i čísla daleko nižší, předcházely mu proto minimálně dva další podací protokoly, z nichž se dochoval pouze jeden z března až listopadu 1945 (viz výše).

Hesla rejstříku zahrnují kromě běžných věcných hesel i jednotlivé četnické stanice a četníky a poskytují zajímavé informace o jejich prosbách, žádostech, přemístěních, onemocněních (v případě četníků) a vybavení či peněžních výlohách (v případě četnických stanic).

Podací protokoly a rejstřík okresního četnického velitelství v Benešově jsou kromě nemnoha dochovaných spisů jediným prostředkem k vytvoření představy o podobě tehdejší registratury. Systém jejich vedení se nevymykal dobovým zvyklostem ani v kruzích četnictva ani u ostatních úřadů politické správy.

⁵⁵⁶ SOA Praha: SOKA Benešov, f. OČV Benešov, Rejstřík podacímu protokolu obyčejném (1945-1946).

9. Seznam použitých pramenů a literatury

9.1 Prameny

Archivní prameny

Archiv bezpečnostních složek

fondy: Krajská správa SNB Praha a útvary SNB ve Středočeském kraji:

B 1 1 - Okresní oddělení ministerstva vnitra Benešov

B 1 4-1 - Okresní oddělení ministerstva vnitra Český Brod

Národní archiv

- fondy a sbírky:

Generální velitel četnictva

kniha: 105

kartony: 8, 11, 30, 31, 37, 38, 40, 44, 75

Generální velitel uniformované protektorátní policie

karton: 13

Inspektor uniformované protektorátní policie

karton: 8

Ministerstvo vnitra I. – stará registratura

kartony: 6082, 6084

Německé soudy

karton: 189

Sbírka staničních kronik – pamětní knihy železničních stanic ČSD

kniha: 51

Svaz protifašistických bojovníků – členská evidence

karton: 543

Zemské četnické velitelství Praha

knihy: 109, 110

kartony: 926, 955, 958, 1015, 1041, 1055, 1125-1127, 1131-1132,
1134-1137, 1139-1140, 1142, 1144-1146, 1149, 1151, 1154, 1156,
1160-1161, 1164-1168, 1168a, 1169

Zemský výbor Praha (1874-1928)

kartony: 9852, 9866, 9888, 9898

Státní oblastní archiv Praha⁵⁵⁷

- *Státní oblastní archiv v Praze:*

fond: Trestní nalézací komise Benešov

kartony: 10, 17

- *Státní okresní archiv Benešov:*

fondy: Archiv města Benešova

Archiv města Vlašim

Četnická stanice Benešov

Četnická stanice Červený Újezd

Četnická stanice Vlašim

Okresní četnické velitelství Benešov

Okresní četnické velitelství Vlašim

Okresní úřad Benešov – presidiální spisy

kartony: 62, 65

Okresní úřad Vlašim – presidiální spisy

kartony: 14, 16, 19

- *Státní okresní archiv Kolín:*

fondy a sbírky:

Četnická stanice Český Brod

Okresní četnické velitelství Český Brod

Sbírka map a plánů okresu Kolín

- *Státní okresní archiv Praha – východ:*

fondy: Četnická stanice Mukařov

Četnická stanice Říčany

Okresní četnické velitelství Říčany

Okresní úřad Říčany – presidiální spisy

kartony: 10, 12

⁵⁵⁷ Fondy četnických stanic a okresních četnických velitelství jsou neuspořádané.

- *Státní okresní archiv Praha – západ:*

fondy: Četnická stanice Jílové u Prahy

Okresní četnické velitelství Jílové u Prahy

Vojenský ústřední archiv Praha

- *Vojenský historický archiv:*

fond: 255 (zákon č. 255/1946 Sb.)

Tištěné prameny

a) normativního charakteru

ERHART, Josef, *Rukověť četnictva*, Praha 1937.

PINKAS, Oldřich – ERHART, Josef, *Sbírka četnických předpisů*, Kroměříž 1923.

Instrukce pro četnické školy, Praha 1932 (2. vyd.).

Jednací řád četnictva, Díl I. - II. Praha 1928.

Kanzlei-Vorschrift (Canzlei-Vorschrift) für die k. k. Gendarmerie, Wien 1893.

Kanzleivorschrift für die k.k. Gendarmerie. 1. Teil für die Gendarmerieposten- und Bezirksgendarmeriekommanden, Wien 1904.

Kasární předpis pro čs. četnictvo, Kroměříž 1936.

Věstník četnictva státu československého 1921, 1925, 1927-1930, 1932, 1934, 1935, 1937, 1938

Věstník četnictva (Gendarmerieverordnungsblatt) 1940.

b) úřední povahy

Kalendář československého četnictva 1923, 1929, 1930, 1935.

Kalendář četnictva protektorátu Čechy a Morava 1940, 1941 1944, 1945.

c) statistiky

Statistický lexikon obcí v republice Československé, I. díl, země Česká, Praha 1934.

d) periodický tisk a odborné časopisy

Bezpečnostní služba, 1. května 1940, č. 5.

Národní osvobození, 29. července 1945, č. 64.

Národní politika, 4. července 1932 (odpolední vydání), č. 184.

Obrazové prameny

Fotografie četnictva v Jílovém u Prahy (podsbírka 21 Regionálního muzea v Jílovém u Prahy)

Oral history

vyprávění pana Martina Hoška, pravnuka okresního četnického velitele Jiřího Jungvirta

9.2 Literatura

- BALÍK, Stanislav, *Jílové u Prahy: historie a současnost*, Jílové u Prahy 1987.
- BARTEČKOVÁ, Ivana, *Památníky četnických stanic jako pramen k historii Těšínska*, in: Tomáš HUBÁLEK (ed.), *Sborník z III. mezinárodní vědecké konference studentů doktorských studijních programů v oblasti společenských věd*, Praha 2014, s. 159-170.
- BARVÍŘ, Jindřich, *Stručný přehled Jílovských hor zlatonosných*, In: Pamětní list ku třetímu sjezdu rodáků a přátel města Jílového roku 1923, Jílové 1923, s. 33-55.
- BILKOVSKÝ, M., *Okresní úřad Říčany. Katalog presidiálních spisů*, sv. II, 1. 1. 1923- 14. 3. 1939, Praha 1972.
- ČÍŽEK, Jan – PEŘKA ml., Felix – JANOUŠEK, Hroznata, *Aby národ žil. Světla památka kněze Josefa Jílka, MUDr. Karla Hradeckého, npor. četnictva Felixe Peřky a Jaroslava Hrnečka, kteří položili svůj život v boji proti nacismu*, Třebíč 1996.
- DLOUHÝ, Michal, *Četnická kuchařka*, Praha 2015.
- DLOUHÝ, Michal, *Kutnohorská pátračka opět zasahuje*, Praha 2014.
- DLOUHÝ, Michal, *Století četnické kriminalistiky. Historie kriminalistiky u četnictva na území České republiky*, Cheb 2014.
- DLOUHÝ, Michal - VÁVRA, Vladimír, *Četník Josef Bojas*, Praha 2009.
- DVOŘÁK, Miloš, *Český Brod. Stručné dějiny. Umělecké památky. Pamětihodnosti na Českobrodsku*, Český Brod 1992.
- GEBHARDT, Helmut, *Die militärische Organisation der k. k. Gendarmerie von 1849 to 1918*, in: SIAK-Journal - Zeitschrift für Polizeiwissenschaft und polizeiliche Praxis 2014, č. 3, 76-86.
- HERAJT, Tomáš, *Velitelé četnického oddělení v Plzni v letech 1918-1938*, in: Almanach příspěvků VI. konference policejních historiků, která se uskutečnila ve dnech 24. - 26. listopadu 2011 v Muzeu Policie České republiky, Praha 2011, s. 114-120.
- HERTL, Jan – CHARVÁT, Jaroslav – PETRÁŇ, Josef – REINŠTEIN, Čeněk – TYWONIAK, Jiří, *Podblanicko proti okupantům*, Benešov u Prahy 1966.
- HLAVAČKA, Milan, *Modernizace*, in: J. ČECHUROVÁ, J. RANDÁK a kol., *Základní problémy studia moderních a soudobých dějin*, Praha 2014.

- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka - JANÁK, Jan - DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*, Praha 2005.
- IVANOV, Miroslav, *Atentát na Reinharda Heydricha* (Doplněné vydání), Praha 1996.
- JANÁK, Jan, *Dějiny správy v českých zemích v letech 1848-1918 se soupisy literatury*, Praha 1987.
- JANEČKOVÁ, Eva, *Státoprávní uspořádání Protektorátu Čechy a Morava (1939-1945)*, Plzeň 2013.
- JUKL, Jakub, *Říčany v květnu 1945: povstání, které zachránilo Prahu*, Říčany 2011.
- KACETLOVÁ, Jaroslava, *Četnictvo na cestě od monarchie k republice. Budování četnického sboru v letech 1918-1925* (disertační práce FF MU), Brno 2013.
- KARÁSKOVÁ, Helena, *Formování četnictva jako součásti politické správy ČSR 1918-1929* (diplomová práce FF UK), Praha 1988.
- KLEČACKÝ, Martin, *Josef Ježek a Otto Bláha – cesta dvou četnických generálů před Národní soud*, in: *Moderní dějiny* 22, 2014, č. 2, s. 155-187.
- KLEČACKÝ, Martin, *Převzetí rakouského četnictva československým státem 1918-1919* (rigorózní práce FF UK), Praha 2011.
- KLINOVSKÝ, Petr, *Četník, který bojoval s vlkem*, in: *Almanach příspěvků VI. konference policejních historiků, která se uskutečnila ve dnech 24. - 26. listopadu 2011 v Muzeu Policie České republiky*, s. 189-202.
- Kol., *Monografie města Benešova a okolí*, Benešov 1938.
- Kol., *Před branami Prahy. Publikace o duchovní kultuře okresů: Brandýs nad Labem, Český Brod, Jílové u Prahy, Kostelec nad Černými Lesy, Praha-venkov (východ), Praha-venkov (západ) a Říčany*, Praha 1940.
- Kol., *Středočeské kapitoly z dějin okupace: 1939-1942*, Praha 1965.
- KOLÁŘ, Ondřej, *Státní pořádkové složky na Chebsku*, Praha 2016.
- KOLÁŘOVÁ, Ivana – KOLÁŘ, Ondřej, *Sociální postavení příslušníků československého četnictva 1918-1939*, in: *ČCH* 113, 2015, č. 1, s. 76-96.
- KŘIVÁNEK, Josef, *Český Brod: průvodce po městě a okolí (Lipany)*, Český Brod 1936.
- KUCROVÁ, Veronika, *Posázaví*, Praha – Litomyšl 2013.
- KYZLÍK, František, *Říčany*, Praha 1975.

- MACEK, Pavel - UHLÍŘ, Lubomír, *Dějiny policie a četnictva I. Habsburská monarchie 1526-1918*, Praha 1997.
- MACEK, Pavel - UHLÍŘ, Lubomír, *Dějiny policie a četnictva II. Československá republika (1918-1939)*, Praha 1999.
- MACEK, Pavel - UHLÍŘ, Lubomír, *Dějiny policie a četnictva III, Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939-1945)*, Praha 2001.
- MICHÁLEK, Ivan, *Inventář Okresní národní výbor Říčany (1882) 1945-1960 (1961)*, Zdiby-Přemyšlení 2011.
- MOUDRÝ, Josef, *Palackého náměstí a stará radnice v přeměnách času*, in: Zpravodaj města Vlašimi 2009, č. 6, s. 18.
- MOUDRÝ, Josef – SVOBODA, Jan, *Vlašim nejen na starých pohlednicích*, Praha 2003.
- MOUDRÝ, Josef - SVOBODA, Jan, *Vlašim: po stopách předků*, Praha 2006.
- PADEVĚT, Jiří, *Krvavé finále. Jaro 1945 v českých zemích*, Praha 2015.
- PÁNEK, Jaroslav, *Nástin vývoje časopisectví na Benešovsku do roku 1948*, in: SVPzP 1975, č. 16, s. 137-196.
- PAULOVÁ, Olga – NOVÁK, Rudolf, *Inventář Okresní úřad ve Vlašimi (1855-1948)*, Benešov 1964.
- PAVLÍK, Lukáš, *Ve službách Vysokého pána – 8. díl*, in: Zpravodaj města: Benešov 2013, č. 12, s. 32.
- PEJČOCH, Ivo, *Fašismus v českých zemích. Fašistické a nacionálně socialistické strany a hnutí v Čechách a na Moravě 1922-1945*, Praha 2011.
- PELÍŠEK, Jaroslav (ed.), *Benešov: „nejen“ město v podzámčí*, Benešov 2013.
- PETRÁŇ, Josef a kol., *Benešovsko – Podblanicko*, Praha 1985.
- PETRUSEK, Miloslav a kol., *Velký sociologický slovník*, Praha 1996.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva, *Zmizelé Čechy. Benešov*, Praha -Litomyšl 2006.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva – RENNER, Erich – VAŠÁK, Pavel – CHROMÝ, Mojmír, *Benešov*, Benešov 1998
- RENNER, Erich, *Heydrichiáda v Benešově*, in: Pod Blánkem 16, 2012, č. 2, s. 11-13.
- SEMOTANOVÁ, Eva – CAJTHAML, Jiří a kol., *Akademický atlas českých dějin*, Praha 2014.
- SVOBODNÝ, Petr, *Od konce republiky k prvním měsícům protektorátu: přelomové roky ve svědectví presidiálních spisů okresních úřadů Praha - venkov a*

- Jílové, in: Pocta Evě Šmilauerové: sborník k 60. narozeninám PhDr. Evy Šmilauerové, CSc, 1995 s. 151-163.
- ŠMEJKAL, Pavel, *Protektorátem po stopách parašutistů. Vojáci – odbojáři - památníky*, Praha 2016.
- TRNKA, Gustav, *Město Říčany v minulosti i přítomnosti*, Říčany 1913.
- TYWONIAK, Jiří, *Benešov a Konopiště v minulosti*, Benešov 1992
- Týž, *Léta okupace na Benešovsku I. (1939-1942)*, Benešov 1987.
- Týž, *Léta okupace na Benešovsku II. (1943-1945)*, Benešov 1992.
- UHLÍŘ, Lubomír, *Četník. Příklad Johanna Franze von Kempen a Františka Valouška*, in: *Člověk na Moravě 19. století*, s. 325-338.
- VANĚČEK, Jiří, *Četnictvo na Olomoucku v letech 1918-1945*, Olomouc 2016.
- VOTOUPALOVÁ, Dana, *Inventář Velitelství vládní uniformované policie v Brně (1919) 1942-1945*, Brno 1979.
- WANDRUSZKA, Adam – URBANITSCH, Peter, *Die Habsburgermonarchie 1848-1918, Band V: Die bewaffnete Macht*, Wien 1987.
- ZÁMEČNÍK, Stanislav, *Český odboj a národní povstání v květnu 1945*, Praha 2005.
- ZOUZAL, Tomáš, *Zabráno pro SS. Zřízení výcvikového prostoru Böhmen v letech 2. světové války*, Praha 2016.

Internetové zdroje:

Archivní fondy a sbírky v České republice, [online]. [cit. 16. 6. 2017]. Dostupné z: <<http://aplikace.mvcr.cz/archivni-fondy-cr/VysledkyHLEDANI.aspx?stranka=1>>

Český Brod, [online]. [cit. 12. 4. 2017]. Dostupné z: <<http://www.mistopis.eu/mistopiscr/polabi/ceskobrodsko/ceskybrod/ceskybrod.htm>>

Das Feuerwehr-Regiment 5 "Böhmen-Mähren", [online]. [cit. 9. 6. 2017].

Dostupné z:

<http://www.feuerloeschpolizei.de/Organisation/FSchP_mobil/FSchP_Rgt_5_Boehmen-a.html>

Dislokační mapa četnictva v protektorátu Čechy a Morava 1941. [online]. [cit. 20. 4. 2017]. Dostupné z: <<http://chartae-antiquae.cz/en/maps/21094>>

DLOUHÝ, Michal *Četníci a legionáři*, [online]. [cit. 15. 6. 2017]. Dostupné z: <<http://www.historickykaleidoskop.cz/3-2007/cetnici-a-legionari.html>>

Historie Říčan. [online]. [cit. 20. 4. 2017]. Dostupné z:

<<http://www.ricany.cz/org/muzeum/muzejni-cinnost/historie-rican>>

Infanterieregiment Nr. 102 Beneschau, [online]. [cit. 4. 3. 2017]. Dostupné z:

<<http://www.vyslouzilci.cz/ir102.html>>

Karlův vojenský kříž, [online]. [cit. 15. 6. 2017]. Dostupné z:

<<http://forum.valka.cz/topic/view/25902/Karluv-vojensky-kriz>>

Kárný a cikánský tábor Lety. Četnictvo v táboře, [online]. [cit. 15. 6. 2017].

Dostupné z:

<http://letyhistorie.nazory.cz/index.htm/html/eetnictvo_v_tabooe.html>

KOLÁŘ, Ondřej, *Dodávky kancelářského materiálu pro četnictvo*, [online]. [cit. 20. 6. 2016]. Dostupné z: <<http://bs-csr.blogspot.cz/2011/08/dodavky-kancelarskeho-materialu-pro.html>>

KOLÁŘ, Ondřej, *Generál četnictva Josef Šustr*, [online]. [cit. 12. 4. 2017]. Dostupné z: <<http://www.policista.cz/clanky/reportaz/general-cetnictva-josef-sustr-972/>>

Kronika našeho rodu, I., V. [online]. [cit. 12. 4. 2017]. Dostupné z:

<<http://www.rod-nejedly.estranky.cz/clanky/kronika-rodu-panus/>>

Krveprolití v Běchovicích 17. června 1848. [online]. [cit. 20. 4. 2017]. Dostupné z: <<http://www.praha-bechovice.cz/Historie/Krveproliti-v-Bechovicich-17-cervna-1848>>

Nářízení ministerstva vnitra ze dne 26. 5. 1942 o nové úpravě obvodů a sídel okresních úřadů, [online]. [cit. 4. 3. 2017]. Dostupné z: <<https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=10294&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>>

Návrh poslanců Fr. Seidla, Neumeistra a soudruhů o zřízení samostatného politického okresu vlašimského se sídlem okresního úřadu ve Vlašimi, [online]. [cit. 4. 3. 2017]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1929ns/ps/tisky/t0505_00.htm>

Neštěstí u Znosimi 2. 7. 1932, [online]. [cit. 10. 6. 2017]. Dostupné z: <<http://www.speaker.cz/dolnikralovice/node/54>> [cit. 10. 6. 2017]

O Kamenici – historie obce, [online]. [cit. 8. 3. 2017]. Dostupné z: <<http://www.obeckamenice.cz/o-kamenici/historie-obce/>>

POKORNÝ, Vítězslav, *Páni ze Smiřic na škvoreckém panství,* [online]. [cit. 12. 4. 2017]. Dostupné z: <http://www.mestouvaly.cz/e_download.php?file=data/editor/227cs_6.pdf&original=P%C3%A1ni+ze+Smi%C5%99ic+na+%C5%A1kvoreck%C3%A9m+panstv%C3%AD.pdf>

UHLÍŘ, Lubomír, *Osudy rakouských četníků,* [online]. [cit. 24. 10. 2016]. Dostupné z: <<http://www.primaplana.net/txt/varia/uhlir-osudy-rakouskych-cetniku.html>>

Velitel tábora Josef Janovský, [online]. [cit. 12. 6. 2017]. Dostupné z: <<http://www.krajinoupribehu.cz/art/800/velitel-tabora-josef-janovsky.htm>>

Vojenská pietní místa – Středočeský kraj – Benešov, [online]. [cit. 8. 6. 2017]. Dostupné z: <<http://www.vets.cz/vpm/5238-hrob-frantisek-bobek/>>

Zaniklé obce – Rychněvek, [online]. [cit. 15. 6. 2017] Dostupné z: <<http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=761>>

10. Seznam příloh

PŘÍLOHA Č. 1: SROVNÁVACÍ TABULKA HODNOSTÍ ČETNICTVA MEZI LÉTY 1918-1945 (HODNOSTI OČV ZVÝRAZNĚNY)	174
PŘÍLOHA Č. 2: SPIS OKRESNÍHO STRÁŽMISTRA JAKUBA TŘEBÍNA (OČV BENEŠOV) Z ROKU 1919 ZEMSKÉMU ČETNICKÉMU VELITELSTVÍ V PRAZE O OMYLU, KTERÉHO SE DOPUSTIL PŘI PRESENTOVÁNÍ DOŠLÉ POŠTY	175
PŘÍLOHA Č. 3: ZHODNOCENÍ DVACETILETÉ EXISTENCE ČESKOSLOVENSKÉHO ČETNICTVA PORUČÍKEM VÝK. ANTONÍNEM PERGLEREM V ROCE 1938	176
PŘÍLOHA Č. 4: OBVOD ČETNICKÉHO ODDĚLENÍ Č. 13 – BENEŠOV V LETECH 1906 – 1922	181
PŘÍLOHA Č. 5: ZKOUMANÁ OKRESNÍ ČETNICKÁ VELITELSTVÍ JAKO SOUČÁST OBVODU ČETNICKÉHO ODDĚLENÍ II PRAHA NA DISLOKAČNÍ MAPĚ ČETNICTVA Z ROKU 1925	182
PŘÍLOHA Č. 6: OBVOD ČETNICKÉHO ODDĚLENÍ BENEŠOV V ROCE 1941	183
PŘÍLOHA Č. 7: JOSEF ŠUSTR S MANŽELKOU, VELITEL ČETNICKÉHO ODDĚLENÍ V BENEŠOVĚ V LETECH 1917-1920, POZDĚJI GENERÁLNÍ VELITEL ČETNICTVA	184
PŘÍLOHA Č. 8: OBVOD OKRESNÍHO ČETNICKÉHO VELITELSTVÍ BENEŠOV OD ROKU 1937	185
PŘÍLOHA Č. 9: HROB ŠTÁBNÍHO KAPITÁNA VÝK. V. V. JAKUBA TŘEBÍNA (PRVNÍHO VELITELE OČV BENEŠOV V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ) NA HŘBITOVĚ V BENEŠOVĚ	186
PŘÍLOHA Č. 10: ŠTÁBNÍ KAPITÁN VÝK. JIŘÍ JUNGVRT, OKRESNÍ ČETNICKÝ VELITEL V BENEŠOVĚ (1939-1940) A JÍLOVÉM U PRAHY (1940)	187
PŘÍLOHA Č. 11: ŠTÁBNÍ STRÁŽMISTR FRANTIŠEK ŠPIREK, ŘIDIČ BENEŠOVSKÉ STANICE, OKRESNÍHO ČETNICKÉHO VELITELE A VELITELE Č. ODDĚLENÍ MEZI LÉTY 1937-1940. FOTOGRAFIE BYLA POŘÍZENA V NACISTICKÉ KÁZNICI V AMBERGU	188
PŘÍLOHA Č. 12: NÁČRT UMÍSTĚNÍ KANCELÁŘE OKRESNÍHO ČETNICKÉHO VELITELE V BENEŠOVĚ VE DRUHÉM PATŘE DOMU Č. P. 434	189
PŘÍLOHA Č. 13: TYRŠOVA ULICE V BENEŠOVĚ V ROCE 1933. NEDALEKO PRODEJNY BAŤA (SMĚREM VEN Z FOTOGRAFIE) SÍDLILA OD ROKU 1937 MÍSTNÍ ČETNICKÁ STANICE A OKRESNÍ ČETNICKÉ VELITELSTVÍ	190
PŘÍLOHA Č. 14: MAPA OBVODU OKRESNÍHO ČETNICKÉHO VELITELSTVÍ ČESKÝ BROD	191
PŘÍLOHA Č. 15: PORUČÍK VÝK. JOSEF PEŠTA (PRAVDĚPODOBNĚ), OKRESNÍ ČETNICKÝ VELITEL V JÍLOVÉM U PRAHY V LETECH (SEDÍCÍ ZCELA VLEVO) A PŘÍSLUŠNÍCI MÍSTNÍ ČETNICKÉ STANICE NA FOTOGRAFIÍCH Z 30. LET	192
PŘÍLOHA Č. 16: JOSEF JANOVSKÝ, OKRESNÍ ČETNICKÝ VELITEL V JÍLOVÉM U PRAHY V LETECH 1939-1940, NA TABLU ŠKOLY PRO VÝCVIK ČETNÍKŮ NA ZKOUŠKU V UŽHORODĚ (UPROSTŘED V DRUHÉ HORNÍ ŘADĚ)	193
PŘÍLOHA Č. 17: BOHUMÍR HYNEK, OKRESNÍ ČETNICKÝ VELITEL NA ŽÍŽKOVĚ A V ŘÍČANECH V LETECH 1923-1929 S MANŽELKOU MARIÍ ROZ. SCHNEIBERGOVOU	194
PŘÍLOHA Č. 18: OBVOD OKRESNÍHO ČETNICKÉHO VELITELSTVÍ VLAŠIM V LETECH 1937-1942	195
PŘÍLOHA Č. 19: ŽELEZNIČNÍ NEHODA U ZNOSIMI V ROCE 1932	196

11. Přílohy

Příloha č. 1: Srovnávací tabulka hodností četnictva mezi léty 1918-1945 (hodnosti OČV zvýrazněny)⁵⁵⁸

1918-1919	1919-1920	1920-1922	1922-1926
generál	generál	generál	generál
plukovník	plukovník	plukovník spr.	plukovník spr.
podplukovník	podplukovník	podplukovník spr.	podplukovník spr.
praporek	major	major	major výk./spr.
			štábní kapitán výk./spr.
setník/rytmistr	kapitán	kapitán výk./spr.	kapitán výk./spr.
štábní strážmistr⁵⁵⁹	vrchní četnický inspektor	nadporučík výk./spr.	nadporučík výk./spr.
okresní strážmistr	okresní inspektor II. a I. třídy	poručík výk./spr.	poručík výk./spr.
strážmistr I. a II. třídy	vrchní strážmistr I. a II. třídy	vrchní strážmistr	vrchní strážmistr
místostrážmistr	strážmistr	strážmistr	strážmistr
závodčí	četnický závodčí/četník		závodčí ⁵⁶⁰
četník na zkoušku	četník na zkoušku	četník na zkoušku ⁵⁶¹	četník na zkoušku

1926-1944	1944-1945
generál	generál
plukovník spr.	plukovník spr.
podplukovník spr.	podplukovník spr.
major výk./spr.	major výk./spr.
štábní kapitán výk./spr.	štábní kapitán výk./spr.
kapitán výk./spr.	kapitán výk./spr.
nadporučík výk./spr.	nadporučík výk./spr.
poručík výk.	poručík výk.
vrchní strážmistr	vrchní strážmistr
praporčík	praporčík
	okresní štábní strážmistr
štábní strážmistr	
strážmistr	strážmistr
	podstrážmistr
závodčí	závodčí
četník na zkoušku	četník na zkoušku

⁵⁵⁸ Tabulka slouží především k zachycení změn hodností okresních četnických velitelů, je proto pouze základním přehledem. (Podrobněji viz Dějiny policie a četnictva II, III)

⁵⁵⁹ V tomto bodě je tabulka pro přehlednost zjednodušena. Dále měla následovat hodnost praporčíka četnictva, poručíka a nadporučíka.

⁵⁶⁰ Do hodnosti závodčího byli povyšováni úspěšní absolventi školy pro výcvik četníků na zkoušku.

⁵⁶¹ Sloužil v hodnosti, které dosáhl během vojenské služby – svobodník, desátník, četař.

Příloha č. 2: Spis okresního strážmistra Jakuba Třebína (OČV Benešov) z roku 1919 zemskému četnickému velitelství v Praze o omylu, kterého se dopustil při presentování došlé pošty.

13/19

Čsl. zemské četnické velitelství pro Čechy. Oddělení Benešov č. 13.
Č. J. 547.
Použití zbraněv Zderadicích.

Čsl. Z E M S K É Č E T N I C K É V E L I T E L S T V Í

v

Benešov, dne 2. března 1919. PRAZE.

Ku zdejšímu Č. J. 547 ze dne 28. února 1919 ohledně použití zbraně vypomocného četníka Jindřicha Krampery hlasím, že jmenovaný žádnou zbraně nepoužil; hlášení one zakládalo se na omylu a ospravedlňuje vše následovně.

Uvedené hlášení ze stanice Maršoviče dne 28. února 1919 došlé, bylo při otvírání pošty pravděpodobně vytroušeno a patřilo k podání jako příloha k šetření předběžného života vypomocného četníka Krampery.

V této příloze byl vypracován vypomocným četníkem Kramperyou písemný ukol ohledně použití zbraně ve způsoby předepsaného hlášení.

Jelikož dne 28. února 1919 došel silný příliv pošty nebyla scházející příloha při předložení podání Krampery upozorvaná a následkem toho byla uvedena příloha jako řádné hlášení o použití zbraně Krampery presentovaná a dle stávajících předpisů Ministerstvu vnitra, Vojenskému zástupci, Generalnímu velitelství četnictva, Československého státu a zemskému četnickému velitelství v Praze hlášení předloženo.

Dne 1. března 1919 při mém vyšetřování hlásil mě strážmistr 2. třídy František Malkovdký v Maršovicích při příchodu, že totožné hlášení byl písemný ukol vypomocného četníka Krampery ohledně použití zbraně keří k podání bylo přiloženo a pravděpodobně při otvírání pošty vytroušeno.

Tímto jsem byl na učiněnou chybu upozorněn a prosím o prominutí.

Stejnopis byl Ministerstvu vnitra, Vojenskému zástupci, Generalnímu velitelství četnictva Československého státu, a zemskému četnickému velitelství v Praze předložen.

Hlášení stanice Maršovické se jako příloha k předložnému podání o čekatelu k zdejšímu č. J. 547 ze dne 28./2. 1919 předkládá.

I příloha.

Jakub Třebín
okresní strážník
Zadimský velitel podatelství

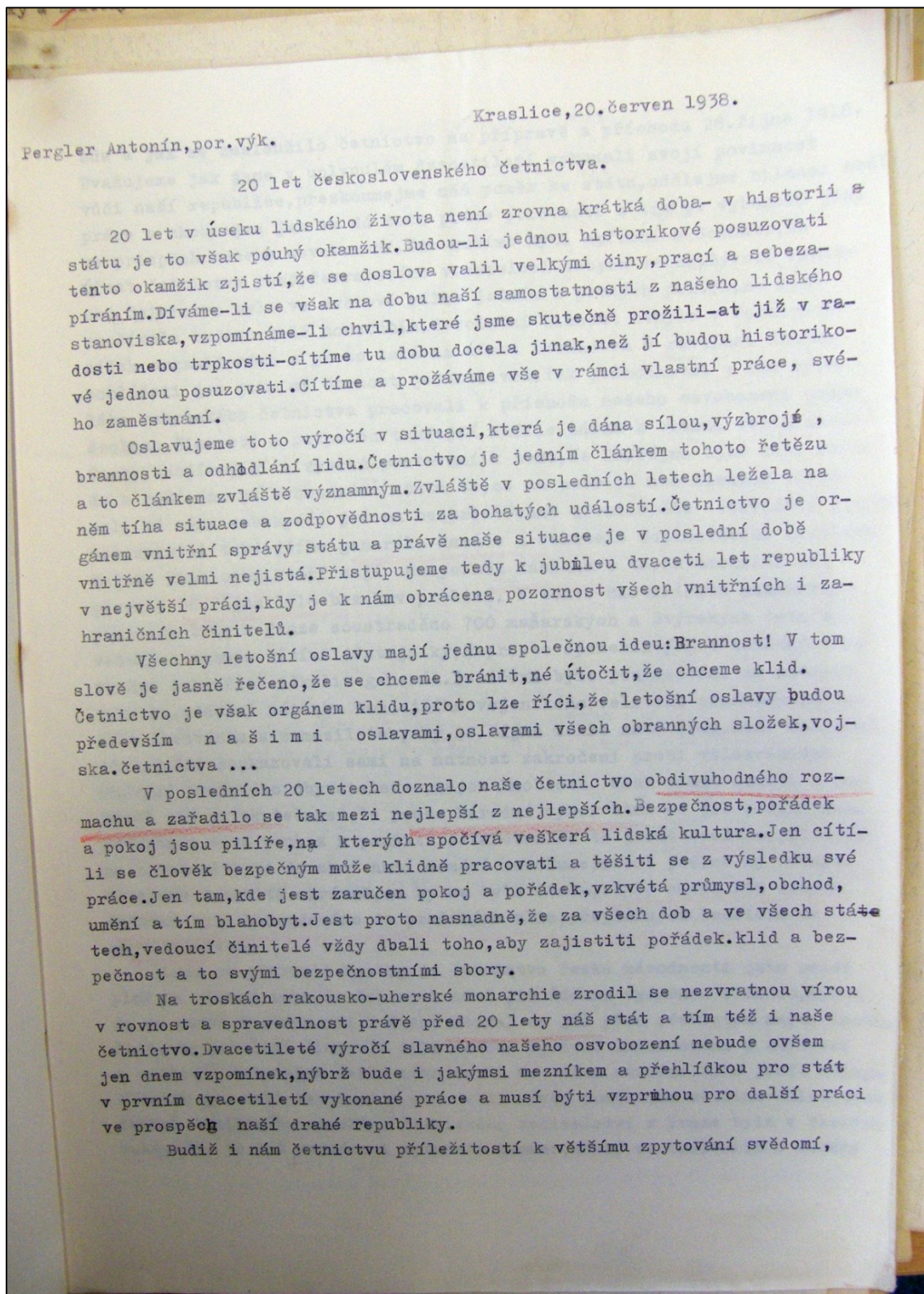
Zemské velitelství četnictva pro Čechy
zešlo v Praze 4. III. 1919
Č. J. 6774

ma

*zpráva o
z poručení*

Zdroj: NA, f. ZČV Praha, kart. 997.

Příloha č. 3: Zhodnocení dvacetileté existence československého četnictva poručíkem výk. Antonínem Perglerem v roce 1938.

zda a jak se zasloužilo četnictvo na přípravě a příchodu 28. října 1918. Uvažujeme jak jsme v uplynulém dvacetiletí vykonali svojí povinnost vůči naší republice, přezkoumejme náš poměr ke státu, udělejme bilanci naší práce a zkoumejme jak se dá tato práce porovnat s tím co vykonali jiní ve prospěch našeho osvobození. Zde musíme býti upřímní a doznati, že účast četnictva předpřevratového v revoluci nebyla velká. Bývalé rakouské četnictvo bylo ve světové válce jedním z pevných pilířů, na němž spočívala budova celé monarchie. Revoluční činnost nebyla v četnictvu nijak organisována a proto také na účast četnictva v revoluci dlužno pohlížeti jen jako na činnost jednotlivců. Tak jednotlivci z řad bývalého rakouského četnictva pracovali k příchodu našeho osvobození pouze drobnou činností a podporou tehdejší Maffie. Lásky k vlasti vedla mnohé Čechy, zaujímající i vysoká postavení k tomu, že 28. října 1918 dali národu a rodícímu se svobodnému státu to, co mu patřilo neb alespoň odvrátili od něho nebezpečí jež mu bezprostředně hrozilo. Zde obzvláště musíme vzpomenouti tehdejšího generála Razáče a velitele doplňovacího oddělení majora Knoblocha, kteří mají nespornou zásluhu o to, že umožnili náš převrat 28. října 1918 bez krveprolití. V tomto historickém pondělku bylo v Praze soustředěno 700 maďarských a štyrských četníků, vedených vesměs cizími důstojníky, naprosto spolehlivých a ochotných na rozkaz zakročiti. Ačkoliv generál Řezáčovi bylo poukazováno na nutnost zákroku, oddolal nátlaku tehdejšího vojenského velitele pražského, generála Kestřánka a zamezil tak, aby 28. října tekla naše krev. Cizí četníci důstojníci poukazovali sami na nutnost zakročení proti velezrádnému chování pražského obyvatelstva, major Knobloch však rázně odmítl a pokázal jim na skutečnost, že pouze Národní výbor stal se již jedině kompetentním dáti poukaz k použití četnictva. Je to jistě zásluha, již dlužno zařaditi také do akcí naší domácí revoluce, neboť jedině my četníci dovedeme doceniti správně, co by se bylo stalo, kdyby oněch 700 cizích četníků bylo komandováno do pražských ulic, přeplněných bouřícím se obyvatelstvem.

Ined po převratě vystupuje četnictvo české národnosti jako celek plně si vědomý toho, že čsl. stát není již ždánou vysněnou vidinou, nýbrž že se stává skutečností. V Praze staral se již před převratem major Knobloch, aby povolání činitelé byli zavčas správně informováni o smýšlení a věrnosti četnictva české národnosti ve věci národní. Bylo jistě velkým štěstím pro naši revoluci a pro další vývoj poměrů, že většina důležitých funkcí tehdejšího zemského četnického velitelství v Praze byla v českých rukou. Byl to též zejména i rytmistr Hammer, který se zasloužil o klidný

průběh prvních revolučních dnů. Dále dlužno uvést, že mezi prvními, kdož projevili zvláštní pochopení pro nové poměry a pracovali ihned se zápallem pro naši věc byli tehdejší okresní strážmistři Dolanský, Švojgr, Članěk, ze strážmistrů pak Hanzl, Michalíček, Hájek, Pešek, Bidlo a Straka, kteří mají jistě čestné místo v době přechodu do nových poměrů.

Dne 29. října 1918 hlásil se generál Rezáč s majorem Knoblochem u Dr. Scheinera na vojenském velitelství a ujistil ho při této příležitosti o věrnosti četnictva v ohledu národním a ~~ujistil ho~~ oddaností k Národnímu výboru. Téhož dne byl také vydán první český rozkaz zemského četnického velitelství v Praze, který poukazuje na to, že četnictvo vstupuje do služeb Národního výboru, že organizace četnictva zůstává až nadále nezměněna, že služební řeč v českých oblastech je čeština a konečně, že služba má být konána v čapkách s národními odznaky.

Byli jsme radostnými svědky toho, že u četnictva nezavládla žádná bezradnost v nových poměrech a je všeobecně známo s jakou láskou a smyslem pro povinnost vůči nově zrozenému státu počali naši lidé pracovat.

Netřeba si dnes zapírat, že i u nás byly potíže, jež vnitřně náš sbor zeslabovaly. V poválečné době byl celý náš národ zmítán stranickými rozpory a boji. Nevyhnul se tomu ani náš sbor, to však platí minomostí a my s hrdostí můžeme se dívat 20 roků zpět na vykonanou práci. Těch prvních 20 let našeho svobodného života otevřelo nám jistě oči, viděli jsme a vidíme právě nyní, že nelze se na nikoho spoléhat a že i pokud jde o obranu státu, zůstaneme odkázáni jen a jen na sebe. Dnes snad je nám všem úplně jasno, že vzájemnou neláskou, sobectvím a nesvorností pracovali bychom k rozvratu našeho sboru, jenž v našem státě, obklopeném převážně státy nám hrubě nepřátelskými a ohrožovaným měrou převážlivou i uvnitř, jest složkou velmi důležitou, ba nepostradatelnou a že bychom pracovali k ohrožení naší svobody a naší samostatnosti tak těžce vykoupené.

Vzpomeňme jen roku 1920, kdy četnictvo prokázalo republice službu za níž se mu dostalo plného uznání celé široké veřejnosti i samého presidenta republiky. Náš sbor ukázal se tu vzorným příkladným plněním povinností a víme dnes všichni, za jakých těžkých okolností se tak dělo. Postavili jsme se odhodlaně vstříc oné vlně, jež nám chtěla za pomoci jedné velmoci znovu uchvátiti náš splněný sen. Stejně tak plnilo četnictvo svojí těžkou povinnost za plebiscitu, kde stálo neochvějně na stráži zájmů naší republiky a odmítlo statečně veškeré útoky nezodpovědných rozeštvaných teroristů a jiných předvratných živlů. Bylo to dále za mobilisace v roce 1921 proti Maďarsku, kdy četnictvo obětavě se zúčastnilo zabezpečování hranic, jich nedotknutelnosti; zde se právě uká-

zalo četnictvo jako složka velmi spolehlivá a pohyblivá.

Bylo by opravdu matematickým výkonem vypočítati všechny ty vnitropolitické události, demonstrace a pod, kdy naše četnictvo bez ohledu na politický ráz té či oné demonstrace plnilo věrně a poctivě své povinnosti přísahou na sebe vzaté. Nesmíme ani zapomenouti té nedozírné činnosti a ~~vše~~ věčného boje, kterým četnictvo tak úspěšně čelí vzrůstající se zločinnosti, která právě v letech popřevratových nabývala nebezpečného rozsahu a i dnes při dvacetiletém odstupu od zahájení činnosti čsl. četnictva jest elementem, který stále vyžaduje státi pohotově ve střehu tak, aby důstojně bylo této čeleno a aby občanstvo mohlo pokojně užívat svobod a práv zaručených mu naší a nám všemi záviděnou demokratickou ústavní listinou.

Díváme-li se těchto 20 roků zpět a zvažíme-li vše to, co naše četnictvo pro vlast a národ vykonalo, můžeme se hrdě dívat i do naší budoucnosti s vědomím, že to co je nám nejdražší, naše svoboda, náš svodoňný stát, bude námi vždy uhájen. Nespolehejme nikdy na nikoho, buďme si vědomi toho, že náš národ jen svou vlastní silou a prací probíjel se k světlu, jen vlastní silou vzdoroval vždy všemu bezpráví a čeho dosáhl, dosáhl jsen vlastní silou, vytrvalostí a vlastní obětavostí.

Dvacet let československého četnictva bylo zasvěceno opravdu jen práci a obětavosti vlasti a národu, vždyž těch 87 kolegů, padlých při plnění své tvrdé povinnosti jest důkazem toho, že pro vlast a národ četnictvo nejen s láskou pracuje, ale je-li toho třeba, i umírá.

Musíme i vzpomenouti co bylo za minulých dvacet let na výstavbě našeho četnictva, to jistě zásluhou našeho nynějšího zemského četnického velitele generála Ježka, zdokonaleno, je to zejména motorisace četnictva, zřízení pátracích stanic, silničních kontrolních stanic, pohotovostních oddílů, zmodernisování výbroje, vlastní výcvik služebních psů, moderní zřízení a vybavení ústředního četnického pátracího oddělení, letecké hlídky, zavedení rozhlasu ve službě pátrací, sops cikánů a jiné a jiné. Tím vším zařadilo se četnictvo čsl. republiky do řad nejmodernějších bezpečnostních sborů evropských a je také s úctvou i cizinou nám často nepřátelskou, jako jeden z nezdádnějších bezpečnostních sborů posuzováno.

Dovršený 20 rak trvání naší republiky a našeho četnictva musí nám býti i příležitostí ku zpytování povinností, jež nám v osvobozeném státě ukládá budoucnost.

Naše povolání ukládá nám jistě zvýšené povinnosti vůči státu. Tyto povinnosti, máme-li je vykonávat, nutí nás k vybudování sboru naprosto jednotného, prostého veškerého stranictví, neboť jen tak se staneme skutečnou a pevnou oporou státu a bezpečným pilířem každé vlády, zastupující vůli většiny. V uplynulých 20 letech řídili jsme se těmito zásadami

a veškeré na nás kladené požadavky jsme splnili do poslední litery
čestně a k plné spokojenosti vládních činitelů. Toto vědomí, konání d
bra pro vlast a národ, buďž nám i nadále vzpruhou a zadostiučiněním
pro budoucnost. Pracujme dále nezištně, nadšeně a obětavě, znejme všade
a vždy jen prospěch svého státu. Blaho republiky musí zůstatí naším
největším zákonem.

Jen takovou nezištnou prací, při které podřizujeme zájem vlastní
zájmu státu, bude naše republika růsti a síliti ku blahu všeho náro-
da a oddolá vždy veškerému náporu vnitřimu a náporu z venčí, překoná
všechny bouře a bude dále spěti vstříc své šťastné budoucnosti.

Prohlašuje, že tento příspěvek dávám Masarykovu četnickému vzdě-
lávacímu a podpůrnému fondu bez všech výhrad k dispozici a nenamítám
ničeho proti tomu, bude-li příspěvek redakci podle potřeby upraven.

Janek J. Aubert Perzler.

Příloha č. 4: Obvod četnického oddělení č. 13 – Benešov v letech 1906 – 1922.

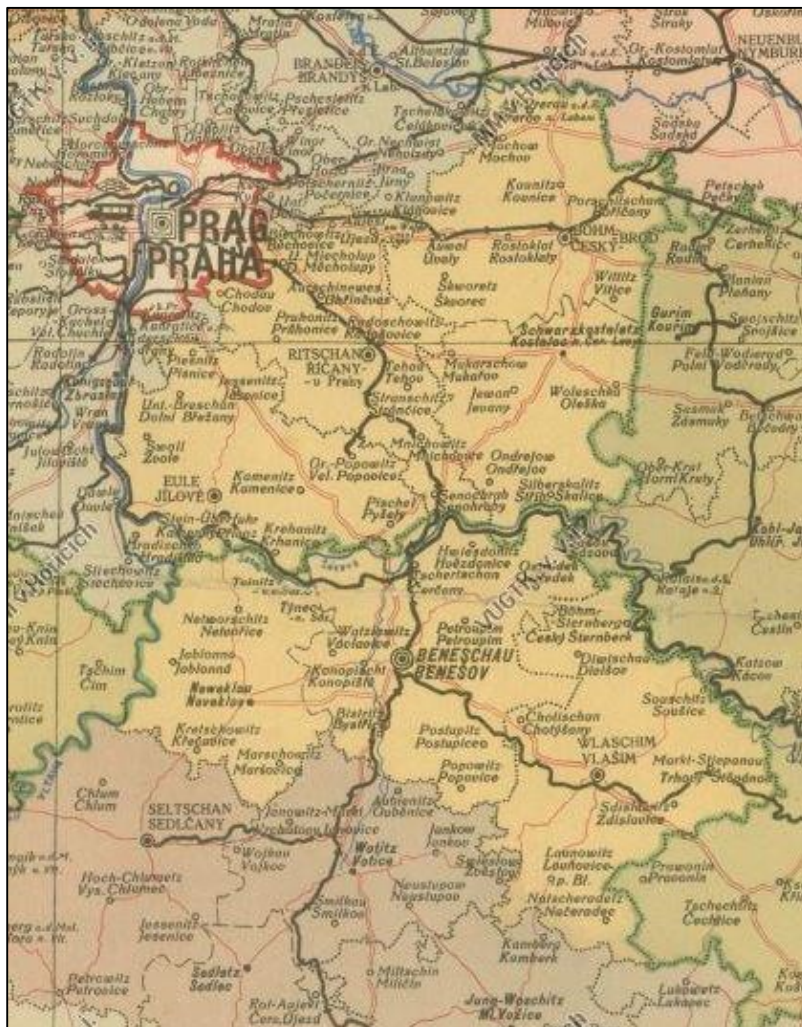
Zdroj: NA, f. ZČV Praha, kart. 928, inv. č. 821.

Příloha č. 5: Zkoumaná okresní četnická velitelství jako součást obvodu četnického oddělení II Praha na dislokační mapě četnictva z roku 1925.

Zdroj: NA, f. ZČV Praha, kart. 928, inv. č. 821.

Příloha č. 6: Obvod četnického oddělení Benešov v roce 1941.

Zdroj: Dislokační mapa četnictva v protektorátu Čechy a Morava, Dostupné z: <<http://chartae-antiquae.cz/en/maps/21094>>

Příloha č. 7: Josef Šustr s manželkou, velitel četnického oddělení v Benešově v letech 1917-1920, později generální velitel četnictva.

*Zdroj: Generál četnictva Josef Šustr, Dostupné z: <
<https://www.policista.cz/clanky/reportaz/general-cetnictva-josef-sustr-972/>>*

Příloha č. 8: Obvod okresního četnického velitelství Benešov od roku 1937

Zdroj: ABS, f. Okresní oddělení Ministerstva vnitra, Benešov B 1 1, inv. č. 9, kart. 2.

Příloha č. 9: Hrob štábního kapitána výk. v. v. Jakuba Třebína (prvního velitele OČV Benešov v meziválečném období) na hřbitově v Benešově.

Zdroj: archiv autorky

Příloha č. 10: Štábní kapitán výk. Jiří Jungvirt, okresní četnický velitel v Benešově (1939-1940) a Jílovém u Prahy (1940)

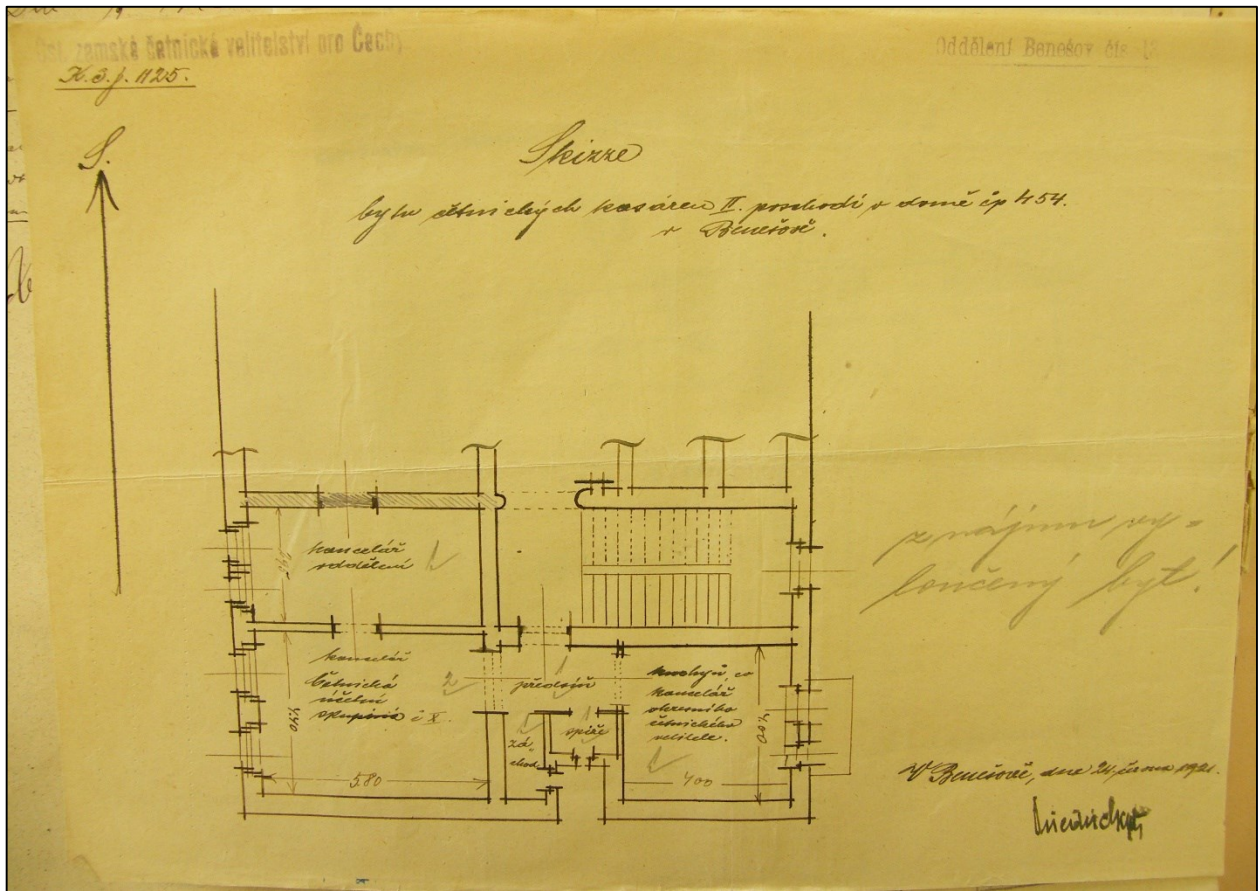
Zdroj: archiv pana Martina Hoška

Příloha č. 11: Štábní strážmistr František Špírek, řidič benešovské stanice, okresního četnického velitele a velitele č. oddělení mezi léty 1937-1940. Fotografie byla pořízena v nacistické káznici v Ambergu.

Zdroj: NA, f. Německé soudy, kart. 189, Špírek, Franz

Příloha č. 12: Náčrt umístění kanceláře okresního četnického velitele v Benešově ve druhém patře domu č. p. 434.

Zdroj: NA, f. ZV Praha (1874-1928), kart. 9852, složka Benešov u Prahy.

Příloha č. 13: Tyršova ulice v Benešově v roce 1933. Nedaleko prodejny Baťa (směrem ven z fotografie) sídlila od roku 1937 místní četnická stanice a okresní četnické velitelství.

Zdroj: *Historické fotografie – Středočeský kraj, okres Benešov, Benešov*, Dostupné z:
<http://www.fotohistorie.cz/Stredocesky/Benesov/Benesov/Benesov_-_Tyrsova/Default.aspx>

Příloha č. 14: Mapa obvodu okresního četnického velitelství Český Brod

Zdroj: SOA Praha: SOkA Kolín, Sběrka map a plánů okresu Kolín, mapa četnických okrsků (Český Brod), č. 1.

Příloha č. 15: Poručík výk. Josef Pešta (pravděpodobně), okresní četnický velitel v Jílovém u Prahy v letech (sedící zcela vlevo) a příslušníci místní četnické stanice na fotografiích z 30. let.

Zdroj: Regionální muzeum v Jílovém u Prahy

Příloha č. 16: Josef Janovský, okresní četnický velitel v Jílovém u Prahy v letech 1939-1940, na tablu školy pro výcvik četníků na zkoušku v Užhorodě (uprostřed v druhé horní řadě)

Zdroj: Československé četnictvo, Dostupné z: <
https://www.codyprint.cz/oz_sbory/cetnictvo/7.html>

Příloha č. 17: Bohumír Hynek, okresní četnický velitel na Žižkově a v Říčanech v letech 1923-1929 s manželkou Marií roz. Schneibergovou.

Zdroj: Zpravodaj města Benešova, roč. 2013, č. 12, s. 32

Příloha č. 18: Obvod okresního četnického velitelství Vlašim v letech 1937-1942

Zdroj: ABS, f. Okresní oddělení Ministerstva vnitra, Benešov B 1 1, inv. č. 9, kart. 2.

Příloha č. 19: Železniční nehoda u Znosimi v roce 1932

Zdroj: *Neštěstí u Znosimi 2. 7. 1932*, Dostupné z: <http://www.speaker.cz/dolnikralovice/node/54>